Özlem Kumrular

Yeni Belgeler Işığında
Osmanlı-Habsburg Düellosu

Osmanlı-Habsburg Düellosu

Kitap Yayınevi

Sadece İncelemek İçindir
Ücreti Yoktur
İnceledikten Sonra Siliniz ve Bulursanız Satın Alınız.

Levent Şahverdi Arşivi

KİTAP YAYINEVİ – 242
TARİH VE COĞRAFYA DİZİSİ – 72

YENİ BELGELER IŞIĞINDA OSMANLI-HABSBURG DÜELLOSU / ÖZLEM KUMRULAR

© 2011, KİTAP YAYINEVİ LTD.
TANITIM İÇİN YAPILACAK KISA ALINTILAR DIŞINDA HİÇBİR YÖNTEMLE ÇOĞALTILAMAZ

YAYINA HAZIRLAYAN
BÜLEND TUNA

KİTAP TASARIMI
YETKİN BAŞARIR, BEK

TASARIM DANIŞMANLIĞI
BEK

KAPAK TASARIMI
DİLEK ÇETİNKAYA

GRAFİK UYGULAMA VE BASKI
MAS MATBAACILIK A.Ş.
KÂĞIT HANE BİNASI
HAMİDİYE MAHALLESİ, SOĞUKSU CADDESİ NO. 3
34408 KÂĞITHANE
SERTİFİKA NO. 12055
T: 0212 294 10 00 F: 212 294 90 80
E: İNFO@MASMAT.COM.TR

1. BASIM
EYLÜL 2011, İSTANBUL

ISBN 978-605-105-070-6

YAYIN YÖNETMENİ
ÇAĞATAY ANADOL

KİTAP YAYINEVİ LTD.
KÂĞIT HANE BİNASI
HAMİDİYE MAHALLESİ, SOĞUKSU CADDESİ NO. 3/1-A
34408 KAĞITHANE İSTANBUL
SERTİFİKA NO. 12348
T: 212 294 65 55 F: 212 294 65 56
E: kitap@kitapyayinevi.com
W: www.kitapyayinevi.com

Levent Şahverdi Arşivi

Yeni Belgeler Işığında

Osmanlı-Habsburg Düellosu

Özlem Kumrular

Kitap Yayınevi

Levent Şahverdi Arşivi

Tarihçilerin kutbu biricik hocamız Halil İnalcık'a...

Levent Şahverdi Arşivi

İçindekiler

Sunuş 7

Birinci Ayrım

Avrupa'da Denge Oyunu

1- Avrupa'nın inşasında Osmanlı-Fransa ittifakının rolü 11

2- Orta Avrupa'nın kaderini değiştiren savaş: Mohaç 35

3- Roma - Nea Roma arasında 75

4- Osmanlı ve Venedik arasında bir kırılma noktası olarak İnebahtı 85

5- Ragusa: Doğu ve Batı arasında bir istihbarat merkezi 98

İkinci Ayrım

Sınırlar Arasında Gidip Gelenler

1- "Misyondaki Gezginler" ve Osmanlı İmparatorluğu'ndaki istihbarat rolleri (16. yüzyıl) 115

2- Osmanlı sarayında ve Avrupa siyasi sahnesinde Venedikli bir sınır diplomatı: Alvise Gritti 126

3- Rodrigo Niño: Venedik'te Türklerden haber veren bir İspanyol 150

Üçüncü Ayrım

Denizlerde Düello

1- Terörlerin denizi, denizlerin Terörü: Akdeniz ve Barbaros 165

2- Koron: Uzak topraklarda imkânsız misyon 185

3- İspanyol ve İtalyan kaynakları ışığında Barbaros'un 1534 seferi 191

4- İspanyol kaynakları ışığında V. Karl'ın 1535 Tunus seferi 203

5- V. Karl'ın Tunus zaferinin intikamı olarak Mahón'un yağmalanması: Barbaros, 1535 215

Levent Şahverdi Arşivi

6- Yeni belgeler ışığında V. Karl'ın Barbaros'la uzlaşma çabaları: 1541 226
7- Portekiz ve İspanyol sarayları arasında yapılan mektuplaşmalarda Hint Okyanusu ve Osmanlı sorunu 238
8- Osmanlı donanmasının 1550-52 yılları arasında Akdeniz'deki faaliyetleri 249
9- 1550'lerin başında Akdeniz'de denge oyunları ve panik dalgaları 259
Dizin 268

Levent Şahverdi Arşivi

Sunuş

Cervantes şaheseri *Don Quijote*'nin ilk kitabının IX. bölümünde hikâyenin anlatıcısının ağzından La Mancha arşivlerinden çıkan anlatıların burada bittiğini söyler ve Vizcayalı'yla kahramanımız Don Quijote'yi ellerinde kılıç düello ortasında "vücutlarını nar gibi ikiye ayıracak çılgınca darbeyi indirmeye hazır durumda" donduruverir. "Ancak, eserin ikinci yazarı, böylesine meraklı bir hikâyenin unutulup gitmiş olmasına ve Mancha ilinde yaşayan akıllı kişilerin, hikâyenin geri kalan bölümlerini arşiv ya da çekmecelerinde saklamamış bulunmasına ihtimal veremedi," der. Zamanının hayli ilerisinde bir anlatım tekniğiyle anlatıyı sıfır noktasında dondurduktan sonra, bir sonraki bölümde meraklı okuru daha fazla üzmeden hikâyeye kaldığı yerden devam eder. Anlatıcımız Toledo şehrinde bir tuhafiye çarşısında gezerken Arap harfleriyle yazılmış bir tomar kâğıt bulur, bunları hemen tercüme ettirir ve *Don Quijote*'nin Arap tarihçi Seyyid Hamit bin Engeli tarafından yazılan diğer yarısı olduğunu görür.

16. yüzyılda Osmanlı-Habsburg çatışmasını incelerken ben de çoğu zaman sıfır noktasında donup kalan bir anlatının/olayın devamını başka bir arşivde, ya da kütüphanede buldum. Simancas Arşivi'nden çıkan bir belgeyle gün ışığına çıkmaya başlayan bir olay Napoli'de ya da Tunus'ta unutulmuş bir kütüphanenin, unutulmuş bir rafından çıkan bir kitabın verdiği ayrıntılarla çözülmeye devam etti. Bazıları ise kısa bir sunum, ya da mütevazı bir makale için gereğinden fazla detay içiriyor, ya da hayret uyandıracak derecede uzundular. Onların kısa bir versiyonunu sizlere sunarak buzdağının altında kalan kısmını başka kitaplara sakladım.

Elinizdeki kitap 2005-2010 yılları arasında çeşitli ülkelerde sunulan çalışmalarımdan ve basılan makalelerimden kendi içinde bir bütünlük oluşturduğuna inandıklarımın toplanmasıyla oluştu. Bu çalışmalar Osmanlı tarihinin bilinmeyen ayrıntılarını "uykuya daldıkları" arşivlerden ve kütüphanelerden çıkarmak misyonuyla yapılmıştır. Dolayısıyla esas referans noktası Osmanlıca kaynaklar olmadığı için onlara çok az başvurulmuştur. Ne de olsa herkes kendi payına düşeni yapmakla yükümlüdür.

Levent Şahverdi Arşivi

Habsburgların büyükelçilerinden Mendoza'nın 1550 yılında Bohemya kralına gönderdiği mektupta kendisine bu haberleri neden telaş içinde ilettiğini açıklarken şöyle der: "Her zaman olduğu gibi, haberler tarihten bir masal yaratmaya kalkmasınlar diye size bunları bildirmeyi uygun gördüm."[1] Bu kitapta da "tarihten masal yaratmaya kalkan" haberlere alternatif bilgiler bulacaksınız. İyi okumalar.

Özlem Kumrular
Beylerbeyi, Aralık 2010

1 Emilio Sola, *Los que van y vienen: Información y fronteras en el Mediterráneo del siglo XVI*, op. cit. s. 67.

Levent Şahverdi Arşivi

Birinci Ayrım
Avrupa'da Denge Oyunu

Levent Şahverdi Arşivi

Levent Şahverdi Arşivi

Birinci Bölüm

AVRUPA'NIN İNŞASINDA OSMANLI-FRANSA İTTİFAKININ ROLÜ[1]

V. Karl'ın kronik yazarı Sandoval bize 16. yüzyılda Fransa'nın Hıristiyanlık âlemindeki imajına dair sıra dışı, lakin önemli bir ayrıntı sunar. 1525 Pavia yenilgisinden sonra bir gece I. François'nın hapsedildiği Madrid şatosundan yattığı odada bulunan şömineden aldığı bir kömürle boyanıp uşağının kıyafetlerini alarak zenci kılığına girmek suretiyle nasıl kaçmaya çalıştığını anlatır.[2] Hayli alaycı ve grotesk bir portre sunan bu anlatının gerçeğe ne kadar yakın olup olmadığını bilemesek de devrin Akdeniz'ine dair pek çok gerçeği su yüzüne çıkardığından emin olabiliriz. Öncelikle bu küçük bölüm, kılık değiştirmenin sadece bir tiyatro oyununun parçası olmadığını, sahnenin, tiyatronun bir ihtiyaç halini aldığı Napoli sokaklarından, bir halk eğlencesinden ya da dini bir gösteriden çıkmış manzara olmaktan ziyade hayatın ve hayatta kalma gerçeğinin en kayda değer bileşeni olduğunu gösterir. Gerçekten de Akdeniz devasa bir sahneye dönüşmüştür ve Shakespeare'in *As you Like it*'te Jacque'ın o meşhur *soliloque*'u üzerinden söylediği gibi dünya bir sahneye, kadın ve erkekler de oyunculara dönüşmüştür. Bu yeni dünyada maske her zaman en geçerli kurtarıcıdır. Yeniçeri kılığına girmiş Hıristiyanlar, İtalyan balıkçı kılığına giren Türk köylüleri, tüccar kılığına giren muhbirler, papaz kılığına girenler ve daha niceleri Akdeniz'i gerçek bir sahneye dönüştürürler.

Sandoval'ın bu çarpıcı anlatısının bize sunduğu ikinci ve en önemli veri de Fransız karşıtı çevrelerin Fransa kralını karikatürize etmek için hiçbir fırsatı kaçırmamalarıdır. Fransız-Osmanlı ittifakının, bu karikatürizasyonun geliştirilmesi ve Fransa için "Hıristiyanlık âleminin haini" imajının yaratılmasında Fransa'nın düşmanları için bir katalizör görevi gördüğünü iddia etmek hiç de mübalağalı olmaz.

İlginç bir şekilde aynı sözlü karikatürizasyon Osmanlı vakayinamelerinde / tarihlerinde de bulunmaktadır. Sandoval'daki Fransa kralının kaçışının bu grotesk tasviri bir yana, Osmanlı kaynaklarında da sultana gön-

Levent Şahverdi Arşivi

dereceği mektubu oda hizmetlilerinden birinin ayakkabısının içine koyarak dışarı çıkardığı yazılır. Fransa kralının ve annesi Louise de Savoie'nın Kanuni'ye yardım istemek üzere gönderdikleri mektupları ve Kanuni'nin cevaben yazdığı kibirli mektubu burada bir kez daha hatırlayıp bu mektupların Avrupa'da nasıl bir politikaya yol açtığını göreceğiz.[3]

Mektup 6 Haziran 1525'te Osmanlı sarayına gelmiştir. Mektubu getiren Fransız elçisi Jean Frangipani sultan tarafından büyük bir debdebeyle karşılanmış, kendisine 10.000 akçe ve altın işlemeli bir kaftan hediye edilmiştir. Marino Sanuto ise *I Diarii*'sinde önemsiz görünen bir ayrıntıya dikkati çeker ve Fransa kralının elçisinin hediyesiz gelerek sultanın huzuruna çıktığını söyler.[4] Veziriazam İbrahim Paşa'nın hediyesiz geldikleri için Avusturya elçilerini aşağılamaktan geri kalmadığı hatırlandığında, Fransa'nın eli boş gelen elçisinin gösterişli karşılanmasının bu devletin Osmanlı siyasi çemberi içinde yer alacağının göstergesi olduğu anlaşılabilir.

Fransız elçilerin karşılaştıkları bu sempatik tavırlar Osmanlı-Fransız ilişkilerinin bu ilk fazı için bir istisna olarak kalmayacak, bundan sonra da Fransa'dan gelen diplomatlar genel olarak aynı tatlı sözler ve dostane tavırlarla karşılanacaktı. Osmanlı sarayında sultanın tüm devlet gücünü elinde bulunduran bir otokrat, veziriazamın da onun en saygın vekili olduğunu göstermekte kullanılan vakur ve kibirli söylemleri hatırlamak, Fransa'nın bu durumda ne denli ayrıcalıklı olduğunu ispatlamak için yeterli olacaktır. V. Karl adına Muhteşem Süleyman'a gelen Leh diplomat Joannes Dantiscus, "Burada ne hüner, ne belagat, ne basiret, ne dalkavukluk, ne pohpohlama, ne kurnazlığın sözü geçer. Sadece barbarca bir irade,"[5] diyordu. "Tehlikeli misyon" olarak adlandırdığı bu diplomatik görevi süresince, dilin "Büyük Türk" imajının şekillenmesindeki önemini o da kavramıştı. Lakin Fransızlar bu otokrat dilin altında ezilmediler.

16. yüzyıl tarihini Shakespeare üzerinden örneklemeye devam edersek, nazmın ustasının Hamlet'in ağzından Horatio'ya "Belalı iştir ufak tefek insanların araya girmesi / Büyük kılıçlar vuruşup şimşekler çakarırken" dedirtirken, bu yüzyılın ilk yarısında Avrupa'daki siyasi durumu mükemmelen anlattığını iddia edebiliriz.[6] Avrupa, yeniçağın en büyük iki imparatorluğunun genişlemesine ve komşu olmasına şahit olmuştu. Bu iki impa-

Levent Şahverdi Arşivi

ratorluğun Akdeniz ve Orta Avrupa hegemonyası için rekabeti, diğer Avrupa devletlerini de çıkarları gereği bir siyasi kutuplaşmaya zorlayarak merkezini bu iki büyük imparatorluğun oluşturduğu bir "uydu devletler sistemi" yaratmıştı. Hedefleri, oyun sahaları, sorunları benzeşen bu iki devletin siyasi ortamda çarpışması, Avrupa politikasının eski durumunu bütünüyle değiştirip kıtada güçler dengesinin korunmasında yeni eğilimler, siyasetler ve hizipleşmelerin doğmasına sebep olacaktı: V. Karl'ın ve Kanuni'nin düellosu Avrupa'nın profilini değiştirecekti.

"Uydu Devletler," yani yeni siyasi duruma göre politikalarını değiştirme mecburiyeti hisseden devletler, bu "büyük kılıçlar" arasında ezilme tehlikesi geçirmemek için oyundan en az zararla çıkmak amacıyla ellerinden geleni yaptılar. 1528'de Sadrazam İbrahim Paşa İstanbul'a gelen Ferdinand'ın elçilerine "Bütün Hıristiyanlık âlemi hükümdarlarının gölgesine sığındıkları Osmanlı padişahının huzurunda senin metbûun, nasıl olur da kendisine ziyade kuvvetli unvanını vermek gibi mağrurane bir cür'ette bulunur?" diye sorduğunda, elçi Hobordansky hayli cüretkârca Osmanlı devletinin gölgesinde bulunan devletlerin hangileri olduğunu sormuştu. İbrahim Paşa ise bu soruya "Fransa, Lehistan, Transilvanya ve Venedik" cevabını vermişti.[7] İbrahim Paşa siyasi, ekonomik ve sosyal bazda Osmanlı'yı karşısına almak yerine onu incitmeden çatısı altına giren devletleri saymıştı.

Bu uydu devletler sisteminde, her iki imparatorluk güç merkezini oluştururken, diğer devletler de –İngiltere, Papalık, Macaristan, Fransa, Lehistan, Safevi Devleti ve Protestan Alman prensler– bu sistem içinde oyundan en az zarar ve sürtüşmeyle çıkabileceği bir çizgi yaratıyordu. "Orbis Europaeus Christianus" kendi arasında karşıt gruplara bölünmüş bir görünüm sergiliyordu ve bu devletlerden her biri kıtanın barometresinin göstergesini baz alarak kendi çıkarları doğrultusunda pek de saydam sayılamayacak bir politika uyguluyordu.

Şüphesiz V. Karl bütünleşmiş bir Hıristiyanlık âlemi yaratma arzusunda başarılı olamadı. Avrupa'yı tek bir din altında birleştirme hayallerini gerçekleştirme yolunda karşısına çıkan en büyük engel rakibi I. François oldu. Kendi yerine Karl'ın imparator seçilmesiyle ortadaki gerginliği sıcak savaşa döndürmeyi başaran Fransa kralı Milano dukalığını bahane ederek 16.

Levent Şahverdi Arşivi

yüzyılın 20'li yıllarını İspanya ve Fransa için sıcak ve soğuk savaş devreleri haline getirdi. I. François'nın saldırgan politikası karşısında her zaman sakinliğini ve barışçı politikasını korumaya çalışan Karl, sarayına gelen Venedik elçisine "Hakkım olanın dışında bir karış İtalyan toprağında gözüm yok. Tüm dünyaya bazılarının göstermeye çalıştığı gibi toprak meraklısı olmadığımı ispatlamak istiyorum" diyordu.[8] Gerçekten de imparator, asla provokasyona gelmeyecek ve karşı taraf üzerine ordularını sürmedikçe eline silah almayacaktı.

"Pek Hıristiyan Kral" (*Roi tres crestien*) unvanını taşıyan I. François'nın Osmanlı'yla işbirliği yapması Avrupa'da yeni bir devir başlatacaktı: Yeni bir siyasi denge devri. Hıristiyan devletler için Osmanlı-Fransa yakınlaşması sadece siyasi değil, bir etik sorun haline dönüştürülürken, "kâfir"le aynı çatı altında bulunmak Fransa'nın uzun süre üzerine yapışacak olan bir etiketi de beraberinde getiriyordu. Şüphesiz bu etik skandal, siyasi dengenin bozulmasından büyük tedirginlik duyan diğer Hıristiyan devletlerin yeni gütmeye başlayacakları politikanın en önemli elementiydi. Her şeye rağmen Fransa bu politik savaştan galip çıkacak; cesur, etkili ve devrin anlayışına göre hiç de ahlakla örtüşmeyen yeni siyasi çizgisiyle kıtadaki eski dengeyi altüst edecekti. İster imparatorluk güçlerini yok etmek için duyduğu fanatik bir istek, ister imparatorun kendisine duyduğu kıskançlık ve nefret sebebiyle olsun sonuçta Avrupa'yı bir kez daha "Pax Christiana"dan uzaklaştıracaktı.

I. François her zaman bir despot gibi hüküm sürerek tamamıyla kişisel kaprislerinden ibaret bir devlet yönetimi devam ettirmekten çekinmezken, V. Karl hükümdarlığı süresince hep aynı emelin peşinden koşmaya devam edecekti: Tüm Hıristiyan hükümdarlar arasında kalıcı bir barış. Kendisinin peşinde koştuğu tüm hayalleri saldırgan politikasıyla imkânsız kılan Fransa kralını tüm içtenliğiyle eleştirmekten geri kalmayacaktı. Gerçekten de bu tamamen polarize olmuş uydu devletler sisteminde Fransa en etken ve güçlü taraftı. 11 Şubat 1527 tarihinde toplanan Cortes'te bu devletin tutumu bir kez daha eleştirilecekti: "Bahsi geçen Fransa kralı her zaman olduğu gibi yine beraberinde büyük sorunlar getiriyor: Almanya'da din saplanlarıyla işbirliği yaparak, İsviçre'de garnizonlar kurarak, ordusunu güç-

Levent Şahverdi Arşivi

lendirmek için İtalya'da adam toplayarak ve aynı zamanda da Türk'le birlik olup majestelerine ve (majestelerinin) topraklarına zarar vererek."[9]

1526 yılında Mohaç Meydan Savaşı'yla Macar krallığının ortadan kalkması ve genç kralının savaş meydanında ölmesiyle Avrupa tarihinde yeni bir sayfa açılıyor, "Hıristiyanlık âleminin kalesi" olarak tanınan ve Osmanlı-İspanya rekabetinde özel bir rol oynayan bu ülke aradan kalkıyordu. Bu iki imparatorluğun çakışmasında "sınır-devlet" olarak adlandırılabilecek olan Macaristan'ın bu yeni konumuyla dengeler yeniden karışıyordu. Tecrübesiz ve saf genç kral Lajos'un sonuçlarını hesaplayamadan çaresizce çıktığı savaş Orta Avrupa'nın kaderini bir gün içinde değiştiriyordu. Ölümünden sonra ülke kaosa gömülecek; sadece ülke değil, kıta çapında bir felaket kapıyı çalmış olacaktı. Avrupa'nın savunması ve güvenliği için Macaristan'ın öneminin farkında olan VI. Adriano ve VII. Clemente sınır kalelerini güçlendirmek için genç kral Lajos'a ekonomik yardım göndermeyi ihmal etmediler. Karl ise, kendisine saldıran François ile uzun bir savaşa girmek zorunda kaldığından ne gözlerini doğuya çevirebildi, ne de bu sınır ülkesinin içinde bulunduğu felaketin boyutlarını fark edebildi.

Papalık'a gelince, Süleyman'ın hükümdarlığı süresince Türklerin İtalya'ya yapacakları olası bir saldırı için hiçbir zaman olmadığı kadar tedirgin olmuştu. Kendi adına Hıristiyanlık âleminin birleştirici faktörü olmaya devam etti. Sadece VII. Clemente aşikâr bir şekilde Karl'a karşı François'yı tutmaktan çekinmedi. Fakat her şeye rağmen bu iki hükümdar arasında bir uzlaşma sağlayıp, her iki tarafın da enerjisini yaklaşmakta olan Türk'e karşı harcaması için defalarca araya girdi. Ama sonuç her zamanki gibi olumsuz olacaktı. Gösterdiği tüm çabaya rağmen Avrupa'nın anahtarı Macaristan, Türkler karşısında havlu atmak zorunda kalacaktı. Papa'nın Türk karşıtı bir ittifaka katılmaya razı etmek maksadıyla Venedik'e gönderdiği elçiler Roma'ya elleri boş döneceklerdi. Yüzyılın ilk yarısında Papalık, Napoli ve Sicilya sahillerini korumak için imparatordan defalarca yardım isteyecekti. Mohaç savaşı sonrasında genel bir barış sağlamak, ya da en azından Ferdinand ve Zápolya arasında bir uzlaşma gerçekleştirmek için organize ettiği diplomatik misyonlar da hiç bir sonuç getirmeyecekti. O zamandan sonra Papalık tüm Hıristiyan güçlerini tek bir çatı altında bir-

Levent Şahverdi Arşivi

leştirip onları İslam kuvvetlerinin ortadan kaldırılması için açılacak olan bir savaşa kanalize edebilecek kutsal bir güç olma payesini yavaş yavaş kaybetmeye başlayacaktı.

İngiltere ise Türk tehdidi karşısında her zaman kaygısız bir tavır sergiledi. Hıristiyanlık âleminin hırçın ve asi çocuğu VIII. Henry sadece Papalık'a değil, imparatora karşı da umarsız bir tutum içindeydi. Kıtanın diğer bir ucunda, Türklerin ulaşma ihtimali olmadığı izole bir coğrafyada bulunmanın verdiği rahatlıkla imparatora beslediği antipati birleşince Türklere karşı yapılacak olan savunmaya katılmak gibi bir zorunluluk hissetmiyordu. İngiltere kralı, Türk tehdidinin kıta Avrupasının problemi olduğunu düşünmesine rağmen hiçbir zaman bu konuda kendisine yapılan yardım isteklerini geri çevirmedi, gelen elçi ve diplomatları hep güzel sözler ve boş vaatlerle geri gönderdi. V. Karl İngiltere'de bulunduğu süre içinde, kralla yüz yüze geldiğinde kendisine Türk'e karşı savunma konusunda payının ne olacağını sormuştu. Bu sefer aldığı cevap umut kırıcıydı: Gerçek Türkler şu anda uğraşmakta oldukları kişilerdi. Kral, bu adamlardan başka Türk tanımadığını söylüyordu.[10] VIII. Henry Fransızları kastediyordu. Aynı şekilde kraliçe de Türklere karşı savaş açmak için hiç de uygun bir zaman olmadığını, çünkü Fransızların İngiltere'nin bütün gücünü yiyip bitirdiğini vurgulamıştı. İngiltere açıkça bütün bu kıta savaşının dışında, kenarda kalmayı tercih ediyordu. VI. Adriano İngiltere'nin bu sahnedeki rolünü Karl'a gönderdiği bir mektupta şöyle açıklıyordu: "Bir Katolik olarak görevinizi yerine getirip İngiltere'yi en azından ateşkese katılmaya ikna edin ki, böylece bu haddini aşan düşman Hıristiyan toprakları sınırlarından atılabilsin."[11] Sonuçta Henry'nin hiçbir şekilde provokasyona gelmediği görülecekti. Kral bildiğini yapacaktı.

16. yüzyılın ilk yarısında Fransa'nın doğu ve batıda izlediği politika, tüm Avrupa devletleri politikaları arasında diğer devletlerce en çatışmacı ve kaypak bulunan, dolayısıyla en çok eleştirilen politikaydı. Avrupa'da siyasi sahneye V. Karl gibi parlak bir hükümdarın gelmesi Habsburglar ve Valoislar arasındaki rekabeti canlandırmış ve Fransızları Türkler karşısında izlediği klasik devlet politikasını değiştirmeye zorlamıştı. Ataları, Arapların Avrupa'nın içlerine sızmasını engelleyen ve 732'de Tours savaşıyla Müslüman

Levent Şahverdi Arşivi

güçlerini püskürten Fransızlar artık Avrupa'nın kalesi pozisyonunu korumaktan çok uzak düşmüşlerdi. Bunu takip eden yüzyıllarda "kâfirler"e karşı yapılan Haçlı seferlerinin başını çekerek Müslüman gücün temizlenmesi için verilen savaşlarda başrolde oynamışlardı. Hatta VIII. Charles İstanbul'un ele geçirilmesine Napoli'yi fethederek başlama hayalleri kurmuştu.[12] Ama artık Fransa farklı bir profil ve siyasetle kıtanın karşısına çıkıyordu.

I. François hükümdarlığının ilk zamanlarında atalarının yolundan giderek Avrupa'ya doğru ilerlemekte olan Türkleri durdurmak için bir Hıristiyan birliği sağlamayı amaçlamaktaydı. Lakin 1519 Hıristiyan güçler arasındaki dengenin sarsılmasına imza atacaktı. V. Karl'ın Aachen'da imparator seçilmesi, Fransız politikasının her açıdan radikal bir şekilde yön değiştirmesinin prelüdü oldu. Hayalini kurduğu imparatorluk tacından olan I. François, kıskançlık krizleri içinde en büyük Hıristiyan hasmına savaş açmakta gecikmedi ve Avrupa'nın batısını savaş alanına çevirdi.

15 Nisan 1523'te Roma'daki imparatorluk büyükelçisi Sessa dükü, imparatora gönderdiği mektupta Papa'nın Fransa kralından gelen bir mektubu kendisine gösterdiğini belirtiyordu. Mektupta, François Rodos'un kaybından duyduğu üzüntüden dem vuruyor, fakat Türklere karşı savaşta herhangi bir yardım sözü veremeyeceğini, çünkü bütün enerjisini kendi topraklarının savunmasına harcamak zorunda olduğunu söylüyor ve Milano dukalığının miras bir bölge olarak kendi meşru topraklarından olduğuna dikkat çekiyordu.[13]

1525'te Des Anglois'nın raporu,[14] I. François'nın Büyük Türk'ün Avrupa'daki fetihleri karşısındaki tutumunu göstermeye yeter. Belgrad'ın fethinin üzerinden dört, Rodos'un fethinin üzerinden üç yıl geçmiştir. Şimdi, bu süreç sonrasında Fransa kralı Hıristiyan kuvvetler arasında yeni bir müttefik aramaktadır. Aynen Des Anglois'nın belirttiği gibi, Kral Rodos adasında Müslüman güçlerin yarattığı kaos ve yıkımın yanı sıra Belgrad'ın düşüşünün sebep olduğu kargaşanın farkındaydı. Herkes bunun yakın sonuçlarını ve beraberinde getireceği "kötülük ve sefaleti" tahmin edebiliyordu. Türk'ün bu karışıklık ortamından faydalanmasının olası sonuçları sadece Macaristan'da değil, Napoli ve Roma'da da büyük bir panik yaratıyordu. Yine aynı şekilde, 25 Ağustos 1525'te V. Karl, Mareşal Montmorency aracı-

Levent Şahverdi Arşivi

lığıyla François'nın gönderdiği bir mektubu alıyordu.[15] Bir barış meselesi söz konusuydu. François "kâfirler"e karşı savaşta "en iyi niyetlerini" sunuyordu. Ne kadar samimi olduğunu göstermekte hiç gecikmeyecekti.

Fransa kralının annesi Louise de Savoie'nun Süleyman'a gönderdiği bir mektupla 1525 yılında Avrupa'daki güç dengesi tümüyle değişiyordu. Louise de Savoie mektubunda oğlunun İspanyol birliklerinin eline düştüğünü, Madrid şatosunda imparatorun esiri olduğunu ve bu yüzden de Milano dukalığını kurtarma hayallerinin suya düştüğünü belirtiyordu. Bu da sadece Avrupa'daki narin dengeyi bozmakla kalmıyor, kıtanın siyasi polarizasyonuna yeni bir şekil getiriyordu. İmparatorun "kronik düşmanı" olan kral, kendisine karşı, tahta geçtiğinden beri Hıristiyanlık âleminin üzerine tehlikeli oklar savuran Türk'le ittifak kurmayı tercih etmişti.[16] Gerçekten de bu Habsburg-Valois düellosunda, Fransa daha güçlü ve coğrafi olarak daha toplu müttefiklerle birlik olmuştu: Hemen hemen hepsi Karl düşmanı olan Alman Protestan prensler, Osmanlılar, Danimarka, Papa, pek çok İtalyan prensi. Diğer yandan Karl ise bu yıllarda kendisine hiçbir zaman ihtiyaç halinde yardım göndermeyen İngiliz kralını saymazsak coğrafi güçlükler sebebiyle bir ittifakın kurulmasının mümkün olmadığı Safevi şahından başka kimseyle birlik olamamıştı.

François'nın Karl'ın eline düştükten sonra iplerin imparatorun eline geçeceği ve bu beklenmedik zaferin her iki taraf için de hiç hoş olmayan sonuçlar doğurabileceği Kanuni'nin gözünden kaçmamıştı. Böylece, Fransa kralı tarafından gelen yardım çağrısını kabul etmekte hiç tereddüt etmedi. Sultanın bu Hıristiyan ittifaklarını bozma politikası Venedik elçilerinin de gözünden kaçmamıştı: "Hıristiyanlık âleminde diğerlerinden çok daha büyük iki hükümdar olduğunu biliyordu; biri imparator, diğeri ise Fransa kralı idi" ve bunlardan hiçbiriyle açıkça Türklere karşı bir savaşa girişilemeyeceğini net olarak belirtiyordu.[17]

Fransa kralı Hıristiyan hükümdarlar arasında umutsuzca bir müttefik arıyordu. Lehistan ve Macaristan'a elçilerini göndermiş, Macar, Bohem ve Transilvanyalı asilzadelerden yardım sözü almıştı. Lakin hiç beklemediği bir anda gelen Süleyman'ın umut dolu cevabı onun gibi kuvvetli bir devletle birlik olma hayalleri kuran bir kral için tam anlamıyla bir zafer olmuştu.

Levent Şahverdi Arşivi

Louise de Savoie'nun mektubuyla birlikte, kralın Süleyman'a gönderdiği ve eğer sultan Macar kralına –Ferdinand'dan bahsediyordu– saldıracak olursa, onların da biraz nefes alabileceğini ve dolayısıyla imparatora saldırabileceklerini belirten bir mektup da gelmişti. Bu sözlü anlaşmadan bir yıl sonra, Süleyman Macar kralı Lajos'u Mohaç'ta bozguna uğrattı. Avrupa'da artık Türk'ün bu saldırısında en büyük rolü Fransa'nın oynadığı söyleniyordu. Bunu doğrulayan Türk kaynaklarından biri olan Kemal Paşazade'nin Mohaçnamesi'nde de Mohaç savaşını olgunlaştıran etkenlerin en önde geleni olarak Fransa kralının mektubu gösterilir. Kemal Paşazade'nin mısralarındaki heyecan insanı şaşırtmaz.[18] Paşazade sultanın kralın isteklerini "derhal" karşıladığını yazar.[19] Aynı şekilde Solakzade de satirik bir tonla gelen mektubu şöyle nakleder:

"'Ungurus kralı ikbâl sahibi pâdişâh tarafından bir defa kulağı burulursa, biz İspanya kralına karşı mukabil olabiliriz. Böylece intikamımızı alırdık' diye rica ve temennilerde bulundu ve 'muradımız odur ki, o mağrurun def'ine cihan sultanından inâyet ola. Daha sonra biz dahî, mekânı yüce sahip-kıran ve zaman pâdişâhı olan Sultan Süleyman hazretlerinin ihsanlarının bendesi olalım' diye tazattu ve niyazlarda bulundu. Sanı cömertlikle vasıflanmış olan Sultan Süleyman, Fransa kralına merhamet ederek, aşağıda beyan olan minvâl üzere o kötü düşüncelilerin üzerine sefer etmeyi mukarrer kıldı. Velhasıl bu Mohaç seferinin tafsîlidir."[20]

I. Sigismund'un V. Karl'ın sarayında bulunan elçisi Joannes Dantiscus 6 Mart 1525 tarihinde kendisine gönderdiği mektupta, imparatora Fransa kralının annesi tarafından bir mektup gönderildiğini, mektubun saraya ulaştığını yazar. Louise de Savoie mektubunda "Zamanımızda görülmemiş, böylesine yankı uyandıran bir zafer için kendisini tebrik ediyor, Tanrı tarafından gönderilen bu hediye pek yüce olduğundan, bunun kıymetini bilmesini ve oğlunu tüm soylu hükümdarlar gibi konumuna layık bir şekilde esaret altında tutmasını rica," ediyordu.[21] François'nın annesi oğlunu kurtarmak için her iki sarayda da şansını denemekten çekinmemiştir.

1526 Şubat'ında VI. Clemente, Papalık kadırgalarının Amirali Paolo Vettori'yi esaretten kurtulmasını tebrik etmek ve onu tüm Macaristan'ı tehdit eden Türk'e karşı toplanacak Hıristiyan Birliği'ne katılmaya teşvik et-

Levent Şahverdi Arşivi

mek üzere Fransa kralının sarayına gönderdi.[22] Aynı yılın 30 Temmuz'unda ise, Papa François'ya yazarak "Macar milleti"nin içinde bulunduğu tehlikeyi gözler önüne seriyordu.[23] François'nın Mohaç zaferi arifesinde kendisine yağan bu ricalar karşısında tepkisinin ne olduğunu bilemesek de, bir yıl öncesinde "kâfir"e karşı savaşta müttefiklik söz verdiğini biliyoruz. Marino Sanuto 7 Mart 1525 tarihinde François'nın Vasto markisine, diğer Hıristiyan devletlerle birlikte Türk'e karşı açılacak bir savaşta yer alacağını belirttiğini yazar. Yine aynı şekilde, Fransa kralının imparator tarafından özgürlüğü bağışlanıp Madrid'den döndükten sonra, Pezzigheton'da kabul ettiği Macar kralı II. Lajos'un elçisi aracılığıyla krala yardım sözü vermiştir. Macar kralı ise, François'nın bu sözüne inanarak Leh kralı Yaşlı Sigismund'un elçisine sultanla barış içinde olmadığını söylüyor, kendisini de onunla barış halinde olmaması için uyarıyordu. François, bir taraftan Macar ve Leh Jagellonlarını elinde tutarken, diğer bir taraftan imparatora karşı sultana yaklaşıyordu.

François'nın imzalamakta hiç tereddüt etmediği Madrid Antlaşması'nın maddeleri ise bu bağlamda özel bir incelemeye değer. Bu antlaşmayla, V. Karl Fransa kralının Türkler, Müslümanlar ve Protestanlara karşı savaşta vereceği desteği garantilemeye çalışıyordu. Antlaşmanın maddelerinden biri François'yı Türk ve Protestan karşıtı birliğe çekmeyi hedef alıyordu. "Evrensel Barış"ı sağlamak için bütün Hıristiyanların "işbu Türk, kâfir ve din sapkınlarına karşı girişilecek olan teşebbüslerde olası tüm yollardan gerekli emirleri vererek" bahsi geçen toplantıya delegelerini ve vekillerini göndermeleri bekleniyordu. Antlaşmayı imzalayarak otomatik olarak "bu iş için gerekli olan masrafların yarısını üstlenmek suretiyle" imparatora böyle bir durumda yardım etmeyi taahhüt ediyordu.[24]

Söz konusu birliktelik sağlanamazsa ve imparatorluk Türkler ve "kâfirler" tarafından yapılacak olan bir saldırıya maruz kalacak olursa, François donanmasını da katarak imparatoru kurtarmakla yükümlü olacaktı. Bu maddeyle, V. Karl İtalya'nın içinde bulunduğu tehlikenin altını çiziyor ve François'ya "işbu Türkler ve kâfirlere karşı tüm güçleri devreye koyarak savunmaya geçmek için olası en mükemmel donanmayla" kendisine yardım etmesini şart koşuyordu.[25]

Levent Şahverdi Arşivi

Kronik yazarı Pedro Mexía, barış için imza atıp ayrılma vakti gelince iki hükümdar arasında geçen diyaloğu dramatize ederek sunar. Büyük bir ihtimalle bir kurgudan ibaret olan bu konuşma aslında Mexía tarafından Fransa'nın ayrılıkçı karakterini ön plana çıkarmak için kullanılan bir taktiktir. "Kardeşim, bizim kavgalarımız yüzünden Hıristiyanlık âleminin başına gelen kötülükler ve dertleri görüyorsunuz," der Karl ve bu dertlere bir çare bulunması için Yüce Tanrı'nın onun (Karl) bu savaştan muzaffer çıkmasını istediğini söyler.[26]

François tarafından geliştiren aktif Doğu politikası bir taraftan meyvelerini veriyor ve kralın Habsburg karşıtı faaliyetleri de 1525 yılındaki ilk Fransız–Osmanlı yakınlaşmasıyla sınırlı kalmıyordu. 14 Mart 1525'te, Ferdinand, ağabeyi Karl'a Fransa kralının bir Macar asilzadesi olan Kont Christofle Frangebamz'la bir anlaşmaya vardığını ve kendi mahiyetinden kişiler ve Bosna'daki Türklerin yardımıyla Carniola, Istria ve imparatorluğun bu bölgesindeki diğer toprakları işgal planları yaptıklarını yazıyordu.[27] Gerçekten de Türkler yaptıkları akınlar sonucu bölgeye girmeyi başarmışlar, bu topraklara sızmışlar, fakat "Ferdinand'ın önceden yaptığı hazırlıklar sayesinde" çok büyük bir zarar verememişlerdi.

Ferdinand'ın belirttiği üzere, bu projenin altında "bir Fransız ajanı olduğunu sandığı, Frangebambz'la çalışan" bir İtalyan asilzadesi vardı. Birkaç gün sonra Marran valisi tarafından Friuli'de tutuklanmış ve Innsbruck'a gönderilmişti. Onu konuşturarak "o bölgelerde" Fransızlar tarafından yürütülen bazı gizli işleri açığa çıkarmışlardı.

İkili, hatta çoklu politikayı benimseyen Fransa kralının gizli gizli Türklere karşı yapılan ittifaklara katılması da hiç şaşırtıcı değildir. 1529'da olduğu gibi, defalarca sultana verdiği sözü tutmamıştı. Osmanlı devleti ise kendi adına Fransızların bu sadakatsizliğine göz yumuyor ve askeri destekte bulunuyordu. Avrupa'nın tek bir güç olarak toparlanıp kuvvet bulmasını engellemek, güç odağını dağıtmak için bundan sonra izleyeceği politikaydı bu. Venedik elçisi Marino Cavalli, Kanuni'nin Fransa politikasını tek cümleyle şu şekilde özetliyordu: "Türkler onları savaş halinde tutmak için, onlara yardım ediyorlar ve onların ne güçlü, ne zayıf, ne galip, ne de mağlup olmalarını istemiyorlar."[28]

Levent Şahverdi Arşivi

François'nın muğlak politikası 1528'de Macar topraklarındaki durum karışmaya başladığında yeniden kendini hissettirmeye başlıyordu. Her şeyden önce boş Macar tahtına göz diken üç istekli adayın –Ferdinand, Süleyman ve Zápolya– iç işlerine karışacaktı. Fransa kralı, İspanyol asıllı elçisi Antonio Rincón'u Zápolya'nın sarayına elçi olarak gönderdi. İspanyol elçi tarafından imzalanıp Venedik devletine gönderilen 23 Ekim 1528 tarihli bir mektupta Türklerin Viyana'ya saldırması halinde Fransa'nın tutumunu şöyle özetliyordu: "Sör, bugün bu şehre Türk ordusunun Viyana'ya saldıracağına dair haberler geldi. Haberler imparatora da ulaştı. Eğer haberler doğruysa, Hıristiyanlık âlemi arasında bir evrensel barışın sağlanması zorunlu olmuştur."[29]

Şartlar olgunlaştığında, François'nın Kanuni'ye verdiği sözleri yerine getirdiği görülür. 1533 Nisanında, Kanuni'nin V. Karl'a karşı açtığı meşhur Alaman Seferi'nden bir yıl sonra, imparatoriçeye yazdığı bir mektupta imparator kendisine şöyle diyordu:

> "Kral, Leonel de Brito'yla merhum Macar kralına para gönderiyormuş, Fransız kralı da adamın geçmesine izin vermemiş. Onun ve majestelerinin ağabeyi Don Manuel Afrika'ya geçme hazırlıkları yaparken Venedikliler bir elçileri aracılığıyla kendilerinden saldırıya hazırlanmakta olan Türk'e karşı yardım istemiş ve böylece kral Afrika'ya geçmekten vazgeçmiş ve hazırlattığı donanmayı Venediklilere göndermiş."[30]

François, V. Karl için durumu daha da çetrefil hale getirmekten hiç usanmadı. 1529'da, Viyana kuşatmasından önce Fransızlar Türklere imparatorluk karşıtı planlar göndermekte sakınca görmediler. Bu haberler kendisine ulaşan imparator, Kastilya krallığındaki maiyetine şu sözleri söylüyordu: "Daha da kötüsü, kutsal inancımızın düşmanı Türk'e karşı koymamız zorlaşsın diye tüm kuvvetlerini toplayıp İtalya'ya inmesi için anlaşıp işbirliği yaptıkları haberini aldık.[31] 17 Temmuz 1529'da ise, François annesine şunları yazıyordu: "İmparator benim dostluğumu pek kıymetsiz bulduğu ve beni mahvetmek istediği için, önünde aciz olduğum Tanrı'nın da yar-

Levent Şahverdi Arşivi

dımıyla, amansız bir düşman olmaktansa, sevilen bir dost olmaya layık olduğumu ona göstermeyi ümit ediyorum."[32]

1529'da, Barselona'da VII. Clemente imparatorla Türklere karşı savaşmak için bir antlaşma imzaladı. Aynı yılın yazında François'nın annesi Louise de Savoie ve Karl'ın teyzesi Margarita de Austria arasında imzalandığı için "Kadınlar Barışı" (*La paz de las damas*) olarak anılan Cambrai Barışı iki ülke arasındaki gerginliği çok kısa bir süre için eritti. Lakin bu barış kendisi için bir formaliteden başka bir şey olmayan François, sultanın görkemli yardımıyla amacına ulaşmak için çabalamaktan geri kalmadı.

Sigüenza kardinali Karl'a gönderdiği bir mektubunda şu yorumda bulunuyordu: "Mektuptan anladığım kadarıyla majestelerinin bu dünyada Fransa kralından daha büyük ve kendisini bu kadar az seven bir düşmanı daha yok. Şunu iddia etme cesaretini gösteriyorum: Eğer mektupta yazılanlar doğru ise, Türk kendisine (François'ya) hiç de şaşılacak bir kötülük beslemiyor."[33] Aynı şekilde Viyana'da Ferdinand'ın sarayında bulunan Venedik elçisi Marino Giustiano François'ya dair şunları söylüyordu: "Fransız kralı hiç dürüst değil, ayrıca beceriksiz, çünkü Protestanları ve Türkleri korumaya kalkıyor."[34]

François Papalık karşısında her zaman daha ılımlı bir politika güttü. VII. Clemente'nin sevgili oğlu olarak anılacak olan François, Vatikan'la bir sürtüşmeye girmekten her daim kaçındı. Clemente de asla kendisinden maddi-manevi yardımını esirgemedi. Öte yandan, Karl için Papa tarafından *cruzada*'ların verilmemesi her zaman gerginliği körükleyen bir konu oldu. İmparator, Clemente-François dostluğu çerçevesinde *cruzada*'ların adaletsizce başka kanallara sevk edilmesini şiddetle eleştirmekten çekinmedi. Karl "kâfirlere" karşı savaşta kullanılmak üzere Papalık tarafından sağlanan bu gelirden uzun süre mahrum kaldı. 6 Mart 1523'te Lope Hurtado de Mendoza'ya gönderdiği mektupta bunu açıkça dile getiriyordu: "Fransa kralı kilisenin gelirlerini Papa'dan izin almadan ele geçiriyor ve bunları Hıristiyan hükümdarlara karşı yaptığı savaşta harcıyor. Papa'nın Türklere karşı savaşta kullanacağı bu cruzada'ları bana vermekte bir sorun çıkarmaması lazım."[35] Karl Papa'dan kendi hakkı olan payı almaya çalışırken, François izlediği bu Papa taraftarı siyaset sayesinde kendine ait kaynakları almakta hiç güçlük çekmiyordu.

Levent Şahverdi Arşivi

10 Ocak 1526'da François tarafından Clemente'ye gönderilen bir komisyon yine aynı hedefe yönelikti: "Türklerle savaşta kullanılacak" yeni bir *decima* almak. "Pek Hıristiyan" şimdi delegesine Papa'dan yeni bir yardım koparmak için direktifler veriyor ve kendisine haleflerinin ve seleflerinin adını lekelememek için, Türk'e karşı yeni bir sefer hazırlanmasının gereklerini anlatmasını buyuruyordu.[36]

1530 ve 1531 yılları yüzyılın en kritik zamanları oldu. Süleyman'ın "şimdiye kadar görülmedik" bir sefere çıkacağı haberi bütün Avrupa'da panik yaratıyor, haberler bir hortum gibi kıtayı dehşete sürüklüyordu. Üstelik tam olarak nereye saldıracağı da bilinmiyordu. Macaristan, İtalya ve Viyana sultanın hedef aldığı noktalar olarak gösteriliyordu, fakat kesin olarak saldırının nereye yöneltileceği hâlâ soru işaretiydi. Ferdinand umutsuzca büyük ihtimalle kendisine yöneltilecek olan bu saldırıya karşı yardım arıyordu. Papa ise Karl'a gönderdiği mektuplarında İtalya'nın büyük bir tehlike altında kaldığı üzerinde duruyordu. İtalyan ve Venedik sahillerinde kaleler tamir ediliyor, tersaneler ve gemiler onarılıyordu. Fransa, bütün bu yaşanan paniğe rağmen sükûnetini koruyordu. François, İstanbul'da yapılan dehşetengiz savaş hazırlıkları karşısında hayli sakin görünüyor, savunma hazırlıklarını hızlandıran Hıristiyan devletlerin heyecanını paylaşmıyordu. Her zamanki gibi samimiyetsizliğinden şüpheleniliyordu. Sigüenza kardinali, Roma'dan Karl'a yazdığı mektupta "Fransa kralının bize yardım edeceğinden kuşku duymak bir yana, karşımızda savaşacağından şüphemiz yok" diyordu.[37]

François'nın, Karl'ın kendisine gönderdiği ve Türk'e karşı yardım etmesi için ricada bulunduğu mektubuna cevap gelince şüpheler daha da çoğalacaktı.[38] Bu rica karşısında François hiç de olumlu bir cevap verecek gibi görünmüyordu. İmparatora gönderdiği cevapta her zamanki gibi boş vaatlerde bulunarak söz oyunlarına başvuruyordu. "Asla dini ortak hedefleri ve Hıristiyanlık âleminin özgürlüğü için savaşmaktan geri kalmayacağını, bu konuda her zaman çok özverili davrandığını" yazıyordu. Lakin Almanya'ya karşı yapılacak bir saldırıda ne cesaret, ne Alman kuvvetleri durumu kurtarabilirdi. "Çok zor da olsa, bu saldırıya engel olmak için elimizden geleni yapmamız gerekiyor" diye devam ediyordu François.[39] Mektubunun

Levent Şahverdi Arşivi

son kısmı ise en tartışma yaratacak bölümü idi. Burada, Karl'a tüm Alman prenslerini ve eyaletlerini içinde bulundukları bu tehlikeden kurtulmak için savaşa ikna etmesi gerektiğini yazıyordu. Son tavsiyesi ise en ilginciydi: Üç bin kişilik ağır süvari ve elli bin kişilik de yaya askerden ibaret bir ordu oluşturup bunlara otuz bin Alman'ı da ekleyerek İtalya'da Türkleri beklemesini öneriyordu.[40] 7 Mart'ta Karl eşi Isabel'e Regensberg'den şu satırları gönderiyordu: "Fransa kralı her zamanki gibi. Kendisine güvenmemek gerekir. Şimdilik yeni bir haber yok."

François'nın son tavsiyesi, özellikle Türk'ün bu seferki saldırı planında Fransa'nın da parmağı olduğunu iddia edenler arasında büyük şüpheler uyandırmaya yetmişti. Durum "*Halk arasında*" (públicamente) bile konuşulur olmuştu.[41] Bu enteresan tavsiyenin açıklamasını yapmakta zorlanmadılar: Sultanın müttefiki Fransa, imparatorluk kuvvetlerini Türklerin gerçekten saldırmayı planladıkları Almanya'dan çıkarmaya, böylelikle imparatorluk safındaki kuvvetleri ekarte etmeye çalışıyordu. Kendisi de bu esnada Milano'ya saldırmak ve zaten hayli uzamış olan bu meseleyi bir çözüme kavuşturmak için bulunmaz bir fırsat ele geçirmiş olacaktı.

Lakin François'nın mektubu imparatoru ikna etmekten çok uzaktı. Üstelik uyandırdığı şüpheler sonucu François bir ferman yayınlayıp "bütün bunların bu hareketini kötüye kullanıp durumu farklı göstermek isteyenlerin kötü niyeti, kararlılığı ve kıskançlığının meyvesinden başka bir şey olmadığını, kendisinin Süleyman'a yardım için başvurduğu ve onu herhangi bir Hıristiyan hükümdarına karşı savaşa çağırdığı fikrinin tamamen centilmenliğe ters düştüğünü, tam aksine kendisinin Süleyman'ın kendisine mütemadiyen yaptığı barış davetlerini hafife alınan elçileri aracılığıyla reddetmekten başka bir şey yapmadığını" açıklamıştı.[42]

Fransa kralına karşı uyanan şüphelerin başka bir örneğine de yine Sigüenza kardinalinin V. Karl'a gönderdiği mektupta rastlıyoruz. "Şüphesiz," diyordu kardinal, "Fransa kralının kötü niyeti o kadar açık ve halk arasında İtalya'nın dört bir yanında o kadar çok konuşuluyor ki, herhangi bir beklenmedik anda, özellikle de tam şimdi Türk'ün her zamankinden daha büyük bir kuvvetle geleceği bir zamanda bunun (Fransa kralının) elinden gelen kötülüğü ardına koymayacağına inanılabilir."[43]

Levent Şahverdi Arşivi

Şüpheler, François'nın Papa'ya İtalya'ya saldırması beklenen Türklere karşı Fransız kuvvetlerini sunmasıyla daha da arttı.[44] Kardinal şunları ekliyordu: "Türk'ün bu gelişi Pek Hıristiyan'ın arzusu ve niyeti üzerinedir. Papa Fransa kralının bu kadar uzak olup da Türk'ün geleceğini bilmesinin, ancak ve ancak ikisi arasında bir anlaşma varsa mümkün olabileceği yorumunu yapıyor."[45]

Aynı yıl François, Antonio Rincón'u "Türk'ü Hıristiyanlık âlemine karşı bir saldırıya geçmemeye ikna etmek" amacıyla İstanbul'a gönderdi. Rincón'un bu gizemli misyonu pek tabii Türk'ü çıkacağı seferden alıkoymak amacının çok uzağına düşüyordu. Fransa elçisinin asıl misyonu, Osmanlı'yla Protestanları da içine alan bir antlaşma yapmaktı. Rincón Ragusa üzerinden Venedik'e geçmiş ve bu ülkede görev başında olan Fransız büyükelçisine misyonunun Ferdinand ve Zápolya arasında bir barış sağlanması olduğunu belirtmişti.[46] Anlaşılacağı üzere, elçi kendi büyükelçiliğinde bile misyonunu gizli tutuyordu.

Rincón'un gizli görevi ne olursa olsun, artık sultanla sarayında konuşmak için geç kalınmıştı. Süleyman ordusunu toplayıp Nisan sonunda İstanbul'dan yola çıkmıştı. Deniz kuvvetlerine gelince, Kapudan Paşa Venedik, İngiliz ve Fransız gemilerine saldırmama emri alarak Gelibolu Tersanesi'nden yola çıkmıştı.[47] Her zamanki gibi Türk'ün Fransa kralına imparator payesini bahşedeceği dedikodusunu yayanlar Venedikliler olmuştu.[48]

Rincón yolda hastalandı ve hastalığından kaynaklanan gecikme sonucunda başarabildiği tek şey sultan Belgrad'a vardığında, bu şehirde onun huzuruna çıkmak oldu. Sultan tarafından debdebeli bir şekilde karşılandı ve kendisine pek çok hediye verildi.[49] François'nın delegesinin sultanla yaptığı konuşmanın detayları bilinemese de, sultanın kendisine verdiği cevabı biliyoruz. 5 Ağustos 1532 tarihinde, Venedik'teki Fransız büyükelçisi Lazare de Baïf, Roma'daki Fransız büyükelçisi Auxerre piskoposuna gönderdiği mektupta Rincón'un sultanı Hıristiyanlık âlemine saldırmaktan alıkoymak misyonuyla kendisinin (sultanın) huzuruna çıktığını yazıyordu. Sultan ise Fransa'yla arasındaki dostluğun hatırına bu sefere çıkmayabileceğini, ama artık çok geç olduğunu söylüyordu.[50] Şüphesiz Rincón'un diğer büyük elçilere de aktardığı sultanın bu konuşması, Avrupa'da o zamanlar dolaşan ver-

Levent Şahverdi Arşivi

siyonun aynısıydı. Bu esnada, Karl'ın Roma'daki temsilcileri Fransa kralının, Türk'le yapılacak olan savaşta hiçbir şekilde Hıristiyan saflarında savaşmayacağını açıklamaktan çekinmiyorlardı.

1532 Ekim'inde, Süleyman'ın orduları Belgrad-Viyana arasındaki pek çok kalenin anahtarını ele geçirip, otuz bin esir ile İstanbul'a döndü. 1533'te Arşidük Ferdinand aracılığıyla Osmanlı-İspanya arasında bir antlaşma imzalandı. Kanuni'nin Alaman Seferi başkentte beş gün beş gece süren bir şenlikle kutlandı. İmparatorluk safları da eş zamanlı olarak "Türk'e karşı kazandıkları zafer"i kutluyorlar, Karl Avrupa'daki tüm diğer devletler, büyükelçilikler ve konsüllere zafernameler göndererek kazandığı göreceli zaferin sevincini paylaşıyordu. Seferin sonu ne olursa olsun, Fransa ikili politikasını başarılı bir şekilde sürdürmeye devam edecekti.

Aynı yıl, Cifuentes kontu Karl'a "Fransa kralının Cambrai Anlaşması konusunda verdiği söze sadık kaldığını, zaten ellerinin kollarının bağlı olduğunu ve harekete geçmenin kendisi için çok zor olduğunu söylediğini" bildiriyordu. Haşinliğinden rahatsız olmuştu. Mektubuna şöyle devam ediyordu: "Majesteleri onu bir erkek kardeş gibi görmek istemiyormuş, oysa kendisi (Fransa kralı) öyleymiş, kendisi böyle davrandıkça (Karl) o ne Türklere karşı savaşta, ne de başka bulunacağı girişimlerde kendisine yardım edemezmiş, çünkü kendisini krallığında kalıp elinden geldiğince onu korumak zorunda hissediyormuş ve öyle de yapacakmış."[51]

1533'te Barbaros François'nın potansiyel bir müttefiki haline geliyordu. Fransa kralı, Akdeniz'deki dengelerin sağlanması konusunda büyük bir avantaj ele geçirmiş oluyordu. Valois-Habsburg düellosunda François'nın Karl'a vereceği cevapların en çarpıcısı olacaktı bu. 1533 Temmuz'unda François Puy'de Barbaros'un elçilerini ağırladı.[52] Venedik elçisi Marino Guistiniano da verdiği raporda bunu doğruluyordu: "Tam bu zamanlarda kral (François) Türk'le bir anlaşma yapmaya karar verdi. Maiyeti Marsilya'ya gitti. Barbaros'un elçisi kralla görüşmek üzere Puy'ye geldi. Bu buluşmadan sonra Türk'ün elçisi de Chastellerault'ya geldi ve burada Türk, Barbaros ve kral arasında bir anlaşma yapıldı."[53] Altı ay sonra da meşhur diplomat Antonio de Rincón'u Barbaros'u ziyaret etmesi için Kuzey Afrika'ya, daha sonra da Bağdat seferi arifesinde İran yoluna çıkmış olan İbrahim Paşa'ya gönderdi.

Levent Şahverdi Arşivi

1534'te Süleyman Barbaros'u kaptanıderyalığa getirdi.[54] Böylelikle korsan ve kral arasındaki ittifak meşruluk kazanmış oluyor, Fransa Osmanlı Kapudan Paşasıyla açık açık işbirliğinde bulunmaktan çekinmiyordu. Sandoval, kroniğinde Barbaros'un başka bir heyetinden bahseder ve şöyle der: "Barbaros 1534'de François'ya haber salıp arasında aslanlar ve kaplanlar da olan hediyeler gönderdi ve kendisine yardım teklifinde bulundu."[55]

Barbaros, Fransız kralıyla bu yakınlaşmadan sonra Puglia kıyılarına saldırdı ve Enghien düküyle Nice kuşatmasına katıldı. Türk donanması kışı Tulon'da geçirdi ve şehri bahar ayında pek çok Hıristiyan esirle terketti. Fransızlar müttefiklerinin tüm yaptıklarından sorumlu olmayı kabul ettiler.[56]

Tulon'da bir Osmanlı üssü oluşturulması ve buradan saldırıların başlatılmasıyla Akdeniz'in batısında Türk etkisi çok duyulmaya başladı. Voltaire, Tulon'da bir cami inşa edildiğini naklederken Barbaros'un bu coğrafyadaki önemini de vurgulamayı ihmal etmez. Aynı yılın Aralık ayında, Barbaros tarafından bu sefer Catelermo'ya başka bir heyet gönderildi. Anonim bir İtalyan el yazması, V. Karl'ın Tunus seferi arifesinde Barbaros'un bu düellodaki yerini şöyle tanımlar: "1534 Aralık ayından sonra Catelermo'ya başka bir heyet gönderdi. Bununla Fransa, Büyük Türk ve Barbaros arasındaki işbirliği son şeklini bulmuş oldu." Ayrıca Fransızların üç yıllık bir ateşkes istediklerini, Karl'ın Barbaros'a karşı çıkacağı Tunus seferi öncesinde hayli hazırlıksız göründüğünü söyler.[57] Fransa'nın el altından Barbaros'a yardım ettiği artık hiç kimse için sır teşkil etmiyordu. 1535'de Goletta'da[58] bulunan pek çok silah Fransız tersanelerinin armasını taşıyordu.

Denizlerdeki ortaklık bir yenilik sayılmazdı. İmparatorluk kuvvetlerine karşı müttefiklik daha da geriye gidiyordu. Sandoval, 30 Temmuz 1531'de imparatoriçe Kastilya krallığının başında vekil bulunurken, "Napoli kral naibinden haber aldığını ve François ve Türk arasındaki anlaşma yüzünden Hıristiyanlık âleminde çıkan huzursuzluk dolayısıyla Kastilya'da alarma geçildiğini" nakleder ve "Bu krallığın (Napoli) sahillerinde, Taranto yakınlarında 150 kadar Türk gemisi göründüğünü, Puglia'dan sahile adam çıkardıklarını ve Castro'dan saldırıya geçtiklerini" ekler.[59] Kronik yazarı, "imparatoriçenin Fransa kralının Türk dostlarının İtalya sahillerinde oldu-

Levent Şahverdi Arşivi

ğunu görüp silahlarını İspanya'ya karşı çevirmesinden ve elinden gelen tüm zararı vermesinden korktuğunu" belirtmeyi de unutmaz.

1535 yılına gelindiğinde, Karl Barbaros'a karşı savaşa çıkmak üzere hazırlanmaktayken Fransa kralı İstanbul'a ilk resmi heyetini gönderir. Jean de la Foret 11 Şubat'ta tüm talimatı alır.[60] İlk bakışta, François'nın "Halkın menfaatini kollayan, Pek Hıristiyan kral" olarak evrensel barışı dilediği göze çarpar.[61] Oysaki bu heyete gerçekte verilen talimat, François'nın göstermeye çalıştığından çok daha farklı bir talimattı. Fransa kralı, gizli bir şekilde Cenova, Milano ve Flandr topraklarının kendisine verilmesini talep ediyor ve János Zápolya'yı Macar kralı olarak tanıyacağını ve imparatora karşı bir saldırıda bulunmaya hazır olduğunu beyan ediyordu. Fransa'nın böyle bir saldırıda aktif olarak yer alması halinde, Süleyman kendisine bir milyon duka altın bağışlayacaktı. Eğer sultan bu meblağı çıkaramazsa, o tek başına saldırıya geçmek zorunda kalacak ve Barbaros'tan da kuvvetlerini Sardinya ve Sicilya topraklarına göndermesini isteyecekti.

1536 yılı Osmanlı İmparatorluğu'nun Batı'yla olan diplomatik ilişkileri konusunda çığır açan bir yıl olacaktı. Jean de la Foret, Fransa'dan İstanbul'a giden heyetin başında bu fevkalade önem arz eden antlaşmayı imzaladı ve böylelikle Fransa ilk defa Osmanlı başkentinde büyükelçilik bulundurma hakkını elde etti. Türk tarihinde "Kapitülasyonlar" olarak anılan bu yazılı ayrıcalıklar kapitülasyon geleneğinin en önemli örneği olacaktı.[62] Bu siyasi ve ticari ayrıcalıklarla Süleyman Fransızları olası bir Türk karşıtı ittifaktan koparmış ve de aktif hale getirmiş oluyordu. Venedik Senatosu tarafından sultana gönderilen elçi Bernardo Navagero Kanuni'nin bu kapsamdaki planlarını özetlerken, sultanın François'yı "büyük bir kral ve imparatorun en büyük düşmanı" olduğu için, ihtiyacı olması halinde onu (Karl'ı) "oyalayabileceğini" ve "planlarını bozabileceğini" belirtiyordu."[63] Ayrıca, 1536 yılında imzalanan bu antlaşmayla Fransa da Venediklilerin ve Cenevolıların yıllardır faydalandıkları bu ticari ayrıcalıklara ortak oluyordu.[64] Artık Fransızlar da Osmanlı sularında ticaret serbestisi elde etmişlerdi.

Pek Hıristiyan Kral'ın "kâfir"le yaptığı birlik Hıristiyan âleminde büyük eleştirilere konu oldu. Siyasi etikten uzak durmanın kendisi için bir normdan sapma değil normun ta kendisi olan François, Osmanlı'nın sığı-

Levent Şahverdi Arşivi

nılacak en sağlıklı kapı olduğunun bilincindeydi. Çocukları da rehinden kurtulduktan sonra François her zamanki politikasını gütmeye devam edip, Madrid Antlaşmasının maddelerini göz ardı edecekti. "Tanrıya şükür artık çocuklarım kucağımda, dinimizin savunmasını da başka savaşçılar düşünsün" demekten çekinmiyordu.[65]

Bunu takip eden yıllarda, Fransızlar Türklerle birlik olup imparatorun topraklarına denizden saldırmaktan hiç geri kalmadılar. Kronik yazarı Vicente Rocca, Fransızlar ve Türkler arasında 1537'de imzalanan antlaşmaya değinirken şöyle der: "Bin beş yüz elli yedide ve onu takip eden sene şeytan pek bir başıboş dolaştı, çünkü pek büyük savaşlar oldu ve bunların çoğuna imparatorun topraklarına saldırmak için Türklerle birlik olan Fransa kralı François sebep oldu. Kâfir bunun için üç yüz gemi donattı."[66]

Birkaç yıl sonra, 1543 ve 1544'te, her iki taraf da Avrupa'da çok büyük bir karışıklığa sebep olacaktı.[67] Hacı Halife, François'nın 1542 yılında Kanuni'den dilediği yardımın detaylarını verirken İspanya ile arasındaki "korkunç çekişme"den dem vurur.[68] François'nın Venedik elçisi Marino Guistiniano'ya yaptığı konuşma hepsinden çarpıcıdır. Kendisine bu kadar güçlü bir devlet karşısında yapılacak en iyi şeyin kendisiyle ittifak içinde olmak olduğunu söylemekte bir sakınca görmez.[69]

Karl, François'nın izlediği bu politikayı kısa ve etkili bir biçimde özetlerken, kırgınlık ve kızgınlığını da belirtmekten çekinmiyor ve son noktayı şöyle koyuyordu:

> "Hayatım boyunca bu din çekişmelerine bir son vermek ve Hıristiyanlık âlemini Türklerden korumakla geçirdim. I. François da Türkleri kuvvetlendirmek ve din çekişmesini uzatmak için elinden geleni yaptı."[70]

Levent Şahverdi Arşivi

Notlar

1 Bu makale "Avrupa'nın İnşasında Osmanlı Etkisi: Habsburg Gücüne Karşı Osmanlı-Fransız İttifakının Avrupa'daki Fransa İmajına Katkısı ve Fransa'nın Majestik Orbis Christianus İdeasının Çöküşündeki Rolü" adıyla Doğu Batı dergisi Osmanlılar II. sayısında basılmıştır. Temmuz 2010, Ankara, s. 25-49.

2 Prudencio de Sandoval, *Historia de la vida y hechos del Emperador Karl V.* Madrid, 1955, s. 420.

3 Bahsi geçen mektup ve konuya dair geniş bilgi için bkz. Halil İnalcık, "Avrupa Devletler Sistemi: Fransa ve Osmanlı," *Doğu Batı, Makaleler I.* Ankara, 2005, s. 241-259.

4 E. Charrière, *Négociations de la France dans le Levant*, Cilt I. Paris, 1848, s. 115.

5 Antonio Fontán & Jerzy Axer, *Españoles y polacos en la corte de Karl V.* Madrid, 1994, s. 246.

6 Shakespeare, *Hamlet*, perde V, sahne II. (Çev: Sabahattin Eyüboğlu, Remzi Kitabevi, 1990)

7 Joseph von Hammer-Purgstall, *Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Neşriyat*, s.f.,s. 65.

8 D.B. Wyndham Lewis, *Karl de Europa, emperador de Occidente.* Madrid, 1945, s. 97.

9 Juan Sánchez Montes, *Franceses, Protestantes, Turcos: los españoles ante la política internacional de Karl V.* Granada, 1995, s. 60.

10 C.S.P. (Calendar of State Papers, Spain), cilt II. London, 1862-95, s. 444. Ferdinand'ın elçisi Martin de Salinas'ın sandık emini Salamanca'ya gönderdiği 21 Haziran 1522 tarihli mektup.

11 M. Gachard, *Correspondance de Charles-Quint et D'Adrien VI.* Bruxelles, 1859, s. 116.

12 R. B. Merriman, *Suleiman the Magnificent.* London, 1944, s. 126.

13 C.S.P., cilt. III, bölüm I, s. 541.

14 C.S.P., cilt III, bölüm I, s. 67. Aynı mektup aynı zamanda Lanz'ın eserinde de bulunur. Bkz. Karl Lanz, *Correspondez des Kaisers Karl V.* Leipzig, 1844-1846, cilt I, s. 155.

15 "Mon Viceroy de Naples est arrivé vers moy et avec luy Monsr. Le Marechal de Montmorency; lequel m'a baillé votre lettre, et dit sa charge, et ay esté bien ayse de savoir le bon desir que vous avés d'abreggier la negociacion de paix universelle, pour à laquelle parvenier j'ay volontiers accordé le sauf conduit pour Madame D'Alanson votre seur, esperant que elle viendra sy bien pourveue de tous povoirs pour conclure ceste paix universelle que lors nous pourions nous veoir: á ceste fin j'ay porveu á votre venue pardeça, et lors aviserons d'executers la bonne voulonté que j'ay de faire guerre contre les infidels; á quoy me fais doute aurés bon vouloir et vous prie ainsy le faire et vous me obligerés de vous estre et demeurer vray bon serviteur et amy." M. A. Bradford, *Correspondence of the Emperor Charles V and his ambassadors at the courts of England and France.* London, 1950, s. 146-147.

16 John Lynch, *Spain under the Habsburg, Cilt I, Empire and Absolutism, 1516-1598.* Oxford, 1964. s. 75.

17 E. Alberi, *Relazioni degli ambasciatori Veneti al Senato*, Seri II, cilt. III. Firenze, 1839, s. 151.

18 "Le bey de France, s'étant toujours montré un allié sincerè et fidèle de la Porte Ottomane, avec laquelle il avait noué des relations intimes, la parole que lui avait donnée le sultan, de l'affranchir de la suprématie du bey d'Espagne, fut une des causes principales qui le déterminèrent à entreprendre l'expedition." "Le roi, approuvant ce conseil, avait envoyé un ambassadeur au divan sublime du monarque dont Mars est l'esclave. Ses instructions pouvaient se résumer en ces vers, qui sont devenus célèbres: VERS. -O mon roi! Je m'attache au pan de la robe de ta bienveillance: Retire-moi

Levent Şahverdi Arşivi

des mains d'un ennemi injuste et tyrannique. Si le Salomon de siécle n'y met bon ordre dans sa magnanimité, le registre de ma vie resa mutilé, et les feuillets de mon existence seront dispersés. – Ces instructions disaient done: "Un ennemi acharné à notre perte a triomphé de nous, avec le secours et l'appui du roi perfide des Hongrois maudits. Si le sultan de monde, dans sa générosité, daigne repousser cet odieux auxiliaire de nos ennnemis, nous pourrons les combattre, leur tenir tete, et rendre impossible l'exécution de leurs projets pervers. Devenus les esclaves des bienfaits de sa majesté, nous courberons humblement la tete sous le joug bien-aimé de son obéissance.".. Kemal Pacha Zadeh, *Histoire de la campagna de Mohacz*. Paris, 1859, s. 24-26

19 M. Tayyib Gökbilgin, "Kanuni Sultan Süleyman'ın Macaristan ve Avrupa siyasetinin sebep ve amilleri, geçirdigi safhalar," *Kanuni Armağanı*, Ankara, 1970, s. 11.

20 Solakzâde Mehıned Hemdemi Çelebi, *Solakzâde Tarihi, Ankara, 1989*, s. 137. Charrière Solakzâde'nin tarihinde naklettiği bu mektubun Fransızca tercümesini kitabına alır. E. Charrière en *Négociations de la France dans le Levant*, op. cit. Cilt I, s. 115: "Enfin, le roy de France ayant étébattu (par Ferdinand) avec l'aide du roy d'Espagne, et ayant perdu qelques châteaux, il se mit à fuir, et fut enfermé (par Charles). Dans un de ses châteaux forts. Pourse venger de son ennemi, il (François) ne troiuva point d'autre remède que d'avoir recours au padichah d l'islamisme. Il envoya à la Porte fortunée un ambassadeur, et le contens de sa trés humble lettre portait: Si le roi d'Hongrie essuyait quelque échec de la part du grand empereur, nous prendrions notre revanche; nous prions et souhaitons que le grand empereur du mond nous fasse la grâce de repousser cet orgueilleux, et nous serons dorénavant le serviteur obligé du grand empereur, maître du siécle. Le grand padichah, ému de miséricorde, résolut de faire la guerre á ce roi rempli de mauvaises dispositions, comme on va voir. (M. de Hammer: "Mernóire sur les premiéres relations diplomatiques entre la France et la Porte," *Journal Asiatique*, Cilt X, s. 19).

21 Antonio Fontán; Jerzy Axer, *Españoles y polacos en la corte de Karl V*. op. cit., s. 171.

22 Ricardo de Hinojosa, *Los despachos de la diplomacia pontificia en España*. Madrid, 1896, s. 59. Aynı kumandan, aynı misyonla daha önce de Osmanlı sarayına gönderilir, fakat Floransa'dan yola çıkmaya hazırlanırken vefat eder. Bkz. C.S.P., cilt III, bölüm I, s. 603 (Comandante Herrea'nın Karl'a mektubu).

23 E. Charriére, *Négociations de la France dans le Levant*, cilt I. Op. cit., s. 155.

24 Pedro Mexía, *Historia del Emperador Karl V*. Madrid, 1945, s. 76.

25 A.H.N., (Archivo Histórico Nacional), Estado serisi, dosya 2.876, Nffl 4 y 5, fol. 9-12.

26 Pedro Mexía, *Historia del Emperador Karl V*. Madrid, 1945, s. 421.

27 C.S.P., cilt III, bölüm I, s. 89.

28 E. Alberi, *Relazioni degli ambasciatori Veneti al Senato*. Op. cit., Seri III, cilt. II, s. 285.

29 E. Charriére, *Négociations de la France dans le Levant*. Op. cit., s. 175.

30 AGS (Archivo General de Simancas), Estado, dosya 24, fol. 66.

31 Manuel Fernández Álvarez, *Corpus Documental de Karl V*. Salamanca, 1973-1981, s. 138.

32 Jean Jacquert, *François Ier*. Paris, 1981, s. 218.

33 G. Heine, *Briefe an Kaiser Karl V., geschrieben von seinen Beichvater in dem Jahren 1530-1532*. Berlin, 1848, s. 545.

34 E. Alberi, *Relazioni degli ambasciatori Veneti al Senato*, Seri I, cilt II., Op. cit., s. 144.

Levent Şahverdi Arşivi

35 C.S.P., cilt III, bölüm I, s. 537.

36 E. Charrière, *Négociations de la France dans le Levant*. Op. cit., s. 152. Türk karşıtı konuşması şöyle devam eder : "Et d'autant que nos facultez ne pourroient supporter les fraiz qu'il conviendra faire á icelle guerre, pour les grans deniers qu'il nous a convenu trayer pour les urgens affaires de nostre royaulme; pour ces causes et autres á ce nos mouvans, aprés avoir veu l'original des bulles de décime á nous envoyées par nostre sainct pére le pape, et eu sur œ l'advis et délibération de nostre conseil, avons agréable et acceptons le contenu en icelles par ces p´resentes, que y avons faict atacher soubz le contre-séel de nostre chancellery ou vidimus d'icelle sé ellé du séel autentique...".

37 G. Heine, *Briefe an Kaiser Karl V., geschrieben von seinen Beichvater in dem Jahren 1530-1532*. Op. cit., s. 377.

38 Karl'ın I. François'ya yazdığı mektup için Bkz. Juan Ginés de Sepúlveda, *Historia de Karl V*. Salamanca, 1999, s. 105 ve Alonso de Santa Cruz, *Crónica del emperador Karl V*, Madrid, 1996, s. 127-135.

39 A.g.e., *s.* 106.

40 Manuel Fernández Álvarez, *Corpus documental de Karl V*. Op. cit., cilt I., s. 343.

41 Prudencio de Sandoval, *Historia de la vida y hechos del Emperador Karl V*. Op. cit., s. 443.

42 Juan Ginés de Sepúlveda, *Historia de Karl*. Op. cit., s. 106.

43 G. Heine, *Briefe an Kaiser Karl V., geschrieben von seinen Beichvater in dem Jahren 1530-1532*. Op. cit., s. 556.

44 Ramón Carande, *Karl V y sus banqueros*. Madrid, 1967, s. 55.

45 G. Heine, *Briefe an Kaiser Karl V., geschrieben von seinen Beichvater in dem Jahren 1530-1532*. Op. cit., s. 554.

46 E. Charrière, *Négociations de la France dans le Levant*, cilt I., Op. cit., s. 198. Venedik'teki İmparatorluk elçisi Lazare de Baif'in Dintevillle'e gönderdiği 13 Nisan 1532 tarihli mektubu.

47 Marino Sanudo, *I Diarii*, LVI. Venezia, 1879-1903, s. 460.

48 Kenneth M. Setton, *The papacy & the Levant (1204-1571)*, Cilt III., Philadelphia, 1984, s. 360.

49 Solakzâde Mehmed Hemdemî Çelebi, *Solakzâde Tarihi*. Op. cit., s. 174.

50 E. Charrière, *Négociations de la France dans le Levant*. Op. cit., s. 205.

51 C.S.P., cilt III, bölüm I, s. 825.

52 R. B. Merriman, *Suleiman the Magnificent*. Op. cit., s. 140.

53 E. Alberi, *Relazioni degli ambasciatori Veneti al Senato*, Seri I, cilt I., Op. cit., s. 157. Bkz. Orestes Ferrera, *El siglo XVI, a la luz de los embajadores venecianos*. Madrid, 1952. s. 283.

54 Detaylar için Bkz. Francisco López de Gómara, *Guerras de mar de Emperador Karl V*. Ed. Miguel Ángel de Bunes Ibarra ve Nora Edith Jiménez. Sociedad Estatal para la Conmemoración de los Centenarios de Felipe II y Karl V, Madrid, 2000, s. 154.

55 Prudencio de Sandoval, *Historia de la vida y hechos del emperador Karl V*, Cilt II, Op. cit., s. 469.

56 R.B. Merriman, *The Rise of the Spanish empire in the old world and in the new*,Cilt. III, Op. cit., s. 270.

57 A.H.N., Libros, E. Nffl 3 (Madrid, 1748), fol. 104 v.

58 Halkuvvad.

59 Prudencio de Sandoval, *Historia de la vida y hechos del Emperador Karl V*. Op. cit., s. 430.

60 Bkz. Baron I. de Testa, *Des traites de la porte Ottomane*. Paris, 1864, s. 29-32.

Levent Şahverdi Arşivi

61 A.g.e., s. 30. "Et dès maintenant, soi saisant fort de Notre saint-père, le Pape qui est à présent, pour l'amitié et intelligence qu'il a avec lui, du roi d'Anglaterre, son perpétuel allié et confédéré, les rois de Portugal et d'Ecosse, de ña seigneurie de Venise et d'aucuns autres princes er potentants chrétiens, icelui sieur roi a donné charge et pouvoir exprès audit sieur de la Forest, son ambassadeur, de requérir très-instamment, traiter et acoorder avec ledit grand-seigneur icelle paix, en laquelle sera lieu au roi des Espagnes pour y etre compris moyennant que, pour extirper tout racines d'inimitié et discorde en l'avenir et pour l'établissement de ce bien de paix, dans le temps à ce précis, il soit mis à raison et effet envers ledit sieur roi de ce qui s'ensuit, à savoir...".

62 Kapitülasyonlar için Bkz. G. Pelissié du Rausas, *Le régime des capitulations dans L'Empire Ottoman.* Paris, 1902-1905, 2 cilt. R. Ekrem, *Osmanlı muahedeleri ve kapitülasyonları (1300-1920) ve Lozan Muahedesi (24 Temmuz 1923).* İstanbul, 1934.

63 E. Alberi, *Relazioni degli ambasciatori veneto al Senato,* Seri III, cilt. I., Op. cit., s. 81.

64 Garret Mattingly, *La Diplomacia del Renacimiento.* Madrid, 1969, s. 286.

65 Duc de Levis Mirepoux, *François Ier.* Paris, 1931, s. 192.

66 Vicente Rocca, *Hystoria en la que se trata de la origen y guerras que han tenido los turcos.* Valencia, 1556. B.N.M. (Biblioteca Nacional de Madrid), Elyazması 14.809, bölüm XII, fol. 107.

67 Detaylar için Bkz. Aldo Gallotta, "Il 'gazavat-i Hayreddin Paşa' pars secunda e la spedizione in Francia di Hayreddin Barbarossa (1443-1544)," *Studies in Ottoman History in honour of Professor V.L. Ménage,* ed. Colin Heywood & Colin Imber. İstanbul, 1994, s. 77-99, ve "L'expédition en Provence de l'armée de mer du Sultan Suleyman sous le commandement de l'amiral Hayreddin Pacha, dit Barberousse (1543-1544)," *Turcica,* I, 1969, s. 161- 211.

68 Haji Khalifeh, *The History of the maritime wars of the Turks,* ed. James Mitchell. London, 1831, s. 68.

69 Duc de Levis Mirepoux, *François Ier.* op. cit., s. 191.

70 Gertrude Schwarzanfeld, *Karl V, padre de Europa.* Madrid, 1958, s. 266.

Levent Şahverdi Arşivi

İkinci Bölüm

ORTA AVRUPA'NIN KADERİNİ DEĞİŞTİREN SAVAŞ: MOHAÇ[1]

Mohaç savaşından sonra sarayın kuyumcusu Ahmed Tekelü bu zaferin anısına Kanuni Sultan Süleyman'a bir yatağan hazırlamıştı. Bu görkemli silahın her iki tarafını süsleyen altın kabartmalar ejderhaya karşı savaşan bir Anka kuşunu resmeder. Macar tarihçi István Vigh, Anka kuşunun tamamının altın varak olmasına rağmen, ejderhanın kısmen altın kaplanmış olması ve büyük bir kısmının ise siyah kalmış olmasının bir tesadüf olmadığını söyler.[2] Vigh, Anka kuşunun Kanuni Sultan Süleyman'ı, ejderhanın ise Macar kralı Lajos'u simgelediğini, Anka kuşunun doğaüstü gücüyle karanlık güçlerin, dolayısıyla Hıristiyanlık âleminin üstesinden geldiğini belirttiğini iddia eder. Pál Fodor ise, 1390-1533 yılları arasındaki Osmanlı-Macar ilişkilerini incelediği makalesini bu ayrıntıyla kapatır ve şu yorumla sözlerine son verir: "Kehanet doğru çıkmadı: ejderhanın yeni kafaları çıktı ve Osmanlı'nın Anka kuşu ise kırık kanatlarla saldırmaya devam etti."

Ejderhanın kafalarının gittikçe çoğaldığı doğrudur, lakin daha uzun bir süre Anka kuşunun kanatlarının kırılmadığı, hatta Avrupa'nın akıl erdiremediği bir şekilde her başarısızlığın akabinde eskisinden çok daha sağlam olduğunu eklemek gerekir. I. Viyana kuşatması (1529) ve "Sıngın donanma"nın İnebahtı yenilgisi (1571) gibi. Burada esas ilgi çeken nokta, hayvan imgelemlerinin bu yüzyılda Osmanlı ve Avrupa'da karşılıklı olarak kullanılmasında yaşanan kesişmedir. Mohaç sonrasında Osmanlı'nın Macaristan için kullandığı ejderha figürünü, 1571 sonrasında Venedik, Papalık ve İspanya Osmanlı için kullanacaktır. Bir ejderhayı dört bir yanından kavramış bir aslan ve kartal Avrupa'nın kolektif hafızasında uzun süre yer edecektir. Kartal, Habsburgları, dolayısıyla İspanya'yı, aslan da Venedik'i simgelemektedir. Hıristiyanlık dünyasında, Müslüman dünyada olduğu gibi "öteki" için hayvan benzetmeleri kullanma geleneği özellikle 16 ve 17. yüzyıllarda doruğa ulaşmıştır. Osmanlı için ise uzun süre ejderha imgesi kullanılmaya devam edilecektir.

Levent Şahverdi Arşivi

16. yüzyılın ikinci çeyreği Anka kuşu ve yüzyılın ortasına doğru kafaları çoğalan ejder arasında mücadelenin en çetin geçtiği dönem olacaktı. Bu zaman diliminde Orta Avrupa'nın kaderini değiştirecek gelişmeler ve değişikliklere şahit olunuyordu. Macaristan topraklarının bunu takip eden iki yüz yıl boyunca başta siyasi, sosyal ve ekonomik olmak üzere pek çok alanda yaşayacağı metamorfozun en önemli çıkış noktası Kanuni Sultan Süleyman'ın tahta geçer geçmez büyük dedesi Fatih Sultan Mehmed'in tamamlayamadığı Belgrad seferinin (1521) başarılı bir şekilde nihayete eriştirilmesiyle başlayacak ve yirmi yıl boyunca bu topraklar sıcak çatışmalara maruz kalacaktı. Lakin Osmanlı'nın sınırlarının dayandığı bu topraklardaki gelişmeler eş zamanlı bir şekilde kıtanın diğer ucunda, İspanya'da da ilgi ve korkuyla takip edilmeye başlanacaktı.

Türklerin Batı'ya yönelen baskıcı politikası ve Macarların zayıf savunma sistemleri, bu devletin son yıllarını belirleyen iki önemli etken olmuştu. Habsburg imparatoru V. Karl'ın Venedik'te bulunan büyükelçisinin getirdiği haberler tehlike sinyalleri vermekteydi: "Her seferinde Belgrad'a ve Sabaz'a yakın olduğundan Estergon'da ve civarında Türklerin sayısı artmakta. Rakam tam olarak bilinmiyor, ama savaş ve bu krallığın içinde bulunduğu tehlike herkes tarafından açıkça görülüyor. Bu korku uyandırıyor. Ne de olsa Hıristiyan devletlerden gelecek yardımdan iyice umutlarını kesmiş durumdalar."[3]

Jeopolitik konumu açısından Macaristan'ın arz ettiği önem şüphe götürmezdi. Habsburglar ve Türkler arasında oynadığı köprü devlet rolü, Kanuni'nin bunu ortadan kaldırma çabalarını körüklüyordu. Kanuni'ye Avrupa'da güvenle ilerlemenin yolunu açacak olan tek yol Macaristan krallığının ortadan kaldırılması, ya da Osmanlı yönetimi altına alınmasıydı. Gelişmelerin göstereceği üzere, bu devletin ortadan kaldırılması Avrupa'da siyasi alanda büyük dönüşümlere yol açacaktı.

V. Karl'ın, Türklerin 1526 Mohaç zaferine kadar bu coğrafyaya gösterdiği ilgisizlik aşikârdır. Türk gücünün Orta Avrupa'ya sızıp, büyük bir korku uyandırdığı bunu takip eden yıllar için aynı şey söylenemese de, Mohaç arifesinde doğudan gelen bu tehlikeye karşı koyabilmek için Macar krallığı hayli net bir ihtiyaç içindeydi: imparatorun desteği.

Levent Şahverdi Arşivi

Tahta çıktığından beri gözünü batıya çeviren Kanuni, cülusunu takip eden ilk yıllarda bütün enerjisini bu yönde kullandı. 1521'de Belgrad'ın ele geçirilmesiyle başlayan fetihler zinciri, Avrupa'nın güneybatısında bir üstünlük kurmasını gerekli kılıyordu. "Beyaz Şehir" Belgrad'ın düşmesi karşısında gerekli ilgiyi gösteremeyen V. Karl'ın bu konuda hayli ilgisiz kalmasının pek geçerli bir sebebi vardı: Fransa ile savaş. I. François'ya karşı topraklarını savunmakta olan imparatorun, Türk tehlikesinin hâlâ Steiermark,[4] Carinthia'ya ve Carniola'dan uzak olduğu zannına kapılması da söz konusu olabilir. Fransa ile meşgul olan Karl'ın bu ilk zamanlarda dış politikasında Türk tehlikesinin önemli bir yer edinmemiş olması Belgrad'ın ve Rodos'un düşmesine engel olma girişiminde bulunmamasıyla da kendini gösterir. İmparator en büyük hatayı burada yaptığının bilincine varamamıştı: Belgrad, Türklerin Orta Avrupa'ya açılan kapıları olacak ve bunu takip eden seferler için bir kilit ve saldırı noktası haline dönüşecekti. Düzenli seferlerin yanı sıra, Türklerin sınırlardaki tehlike arz eden varlıklarının da en büyük sorumlusu yine bu şehir olacaktı. Sultanın Tuna bölgesine uzanan hedeflerinin, bu coğrafyada yeni bir güç dağılımı ve dengesine sebep olacağını ve bundan ilk önce Habsburgların etkileneceğini hesaba katmamıştı. Kanuni Sultan Süleyman bir kez daha Avrupa'da Hıristiyan devletlerinin kendi aralarında yaptıkları savaşı fırsat bilip, zaman ayarlamasında bu her zaman kullandığı taktiği kullanmıştı: Ve yine bu işten eli boş çıkmayacaktı.

Leh kralı I. Sigismund, 12 Şubat 1521'de Karl'ın sarayında bulunan elçisi Joannes Dantiscus'a gönderdiği mektupta Macaristan'ın içinde bulunduğu tehlikenin altını çiziyor ve kralların acilen bir anlaşmaya varması gerektiğini belirtiyordu.[5] Tecrübesiz bir kral, ayaklanmış köylüler, kargaşa içinde bir asiller sınıfı ile Lajos'un krallığı hiç bir şekilde bir Türk saldırısına hazır değildi. Memleket hâlâ 1514'te vuku bulan köylü ayaklanmalarının yaralarını sarıyordu.[6] Hıristiyanlık âleminin en küçük oğlu II. Lajos'un hükümdarlığı süresince vatanseverlikten yoksunluk ve yozlaşma bu milletin sonunu hazırlayan iki etken olacaktı. Alman baskısından tedirgin olan milliyetçi Macarlar felaketle sonuçlanacak tek bir savaşla işlerini bitirecek bir politikaya var güçleriyle karşı çıkmaktaydılar. Macaristan'da Alman baskısı-

Levent Şahverdi Arşivi

nın kendini iyice hissettirdiği bu devirde Macarlar İstanbul ve Paris'le bir barış anlaşmasına gitmeyi tercih ediyor, böylece bir İspanyol-Alman baskısını yok etmeyi amaçlıyorlardı. Genç kral haricinde herkes tek çözümün Osmanlı'yla bir anlaşmadan geçtiği kanaatindeydi.

Türk tehdidi karşısında Alman hareketi hiç de umut vaat etmiyordu. Alman prensleri 1521'de yapılan Worms Diyetinde II. Lajos'un yaptığı yardım isteğine olumlu bir yanıt vermediler. Macaristan'ın Almanya ve Osmanlı İmparatorluğu arasında bir sınır devlet olduğu gerçeğinin bir kez daha altını çizerek Türklere karşı maddi ve askeri yardım isteyen Lajos'un elçileri, Alman devletlerinin Türk saldırısının aciliyetini sorgulayan tavrıyla karşı karşıya kaldılar.

Avusturya topraklarının Osmanlı İmparatorluğu'na yakınlığı göz önüne alındığında Türk tehlikesi imparator V. Karl'ın kardeşi Avusturya arşidükü I. Ferdinand için imparatorun kendisi için olduğundan çok daha büyük önem teşkil ediyordu. Lakin Avusturya arşidükünün asker ve para talepleri bir sonuç getirmedi. I. François imparatorla bir antlaşma imzalamak niyetinde değildi, bu da onun batıda bekleyen durumu bırakarak doğuya yönelmesini engelliyordu. İmparator, Fransa unsuru yüzünden bütün operasyon yükünü imparatorluğun bir uçbeyi haline gelen kardeşi Ferdinand'a bırakmak zorunda kalıyordu; hem de böyle bir yükümlülüğü kaldıracak kaynakları olup olmadığına bakmadan.

İmparator batıda Fransa karşısında büyük miktarda para harcarken, Ferdinand doğuda para sıkıntısı içinde sınır gardiyanlığı yapmak zorunda kalıyordu. Ağabeyi V. Karl, halası Margarita ve Alman prenslerine gönderdiği mektuplarda yaklaşmakta olan Türk tehdidinin ve olası bir istilanın beraberinde getirebileceği korkunç sonuçların altını çiziyordu: Macaristan'ın yok olması, bir sonraki etapta sıranın kendi başkentine gelmesi demekti.

Papa kendi adına Türk tehlikesi karşısında Hıristiyan devletleri bir çatı altında toplama çalışmalarına ara vermiyordu. Yeni bir "Haçlı seferi" organize etmek için, öncelikle Avrupa'nın kendi arasında bir barış imzalaması gerekiyordu ve Papa'nın bu doğrultudaki çalışmaları hiç bir sonuç vermemişti. V. Karl'ın bu çağrıya cevabı, François yenilgiye uğratılmadan, ya da en azından kendisiyle imparatorluk lehinde bir antlaşma imzalanmadan

Levent Şahverdi Arşivi

bu konuda hiç bir faaliyette bulunamayacağıydı. Papa ise kendisine şu satırları yazıyordu:

> "Eğer majesteleri burada bulunsa, mütemadi bir kuşatma altında bulunan Rodos'takilerin yakarışlarını bir duysa! Macaristan'ın farklı sınır bölgelerinden bizden yardım istemekteler, kralın kendisi de bir elçiyle gönderdiği mektupla bizden krallığının kurtarılması için yardım diledi. Tüm kalbimizle bu durumda gözyaşlarınızı tutamayacağınıza inanıyoruz."[7]

Ferdinand'dan sonra, Macaristan'ın içinde bulunduğu bu tedirgin edici durumdan en çok müteessir olan ikinci kişinin Papa'nın kendisi olduğunu iddia etmek yanlış olmaz. Avusturya arşidükü gibi, o da Macaristan'ın Hıristiyanlık âleminin koruyucu kalesi olduğunun ve kaybedilmesi halinde Viyana'dan sonra sıranın Roma'ya da gelebileceğinin bilincindeydi. Lakin yardım çağrısı Hıristiyan hükümdarlar arasında başarılı bir birleşmenin başlangıcı olamadı. "Hıristiyan dininin içinde bulunduğu ihtiyacı göre göre," diyordu imparatora yazdığı bir mektupta, "Siz Hıristiyan hükümdarlar bu durumla ilgilenip, gerekeni yapmıyorsunuz. Biz elimizden geleni yapıyoruz, daha önce verdiğimiz bu iş için gerekli olan parayı da borç almıştık."

17 Nisan 1522'de, Lope Hurtado de Mendoza imparatora Papa'nın Hıristiyan hükümdarlara değil, Macaristan'daki Türklere karşı silahlanmaları için İsviçrelilere haber verdiğini ve kendilerine yılda 40.000 duka vereceğini yazıyordu.[8] Türklere karşı Almanlardan da yardım almak ve bu bölgedeki din sorununa bir çözüm getirmek için Papalık ortaelçisi[9] Francesco Chieregati'yi Nürnberg'e, bu şehirde toplanan diyete gönderdi.[10] Lakin görüşmelerden bir sonuç alınamadı. Hırvatistan sınırındaki kalelere tahıl yardımı yapan da VI. Adriano'nun ta kendisiydi.[11] Bunu takip eden yıl boyunca da yardımlarını esirgemeyecekti.

Siyasi olarak bölünmüş olan bu dünyada, Belgrad'ın düşüşü ardından II. Lajos'un ve I. Ferdinand'ın imparatora yaptıkları yardım çağrılarının ardı arkası kesilmedi. Sonraki yıllarda Türk korkusu dinmedi ve Macaristan için duyulan kaygı gittikçe büyüdü. Her geçen gün Orta Avrupa'daki

Levent Şahverdi Arşivi

durum daha da karmaşık bir hal alıyordu. 1523'de imparatorun Sessa dükü ne yazdığı bir mektup bu bölgedeki karışıklığı net olarak ifade ediyordu. İmparator düke Roma'daki büyükelçisinin Macaristan kralının Türklerle antlaşma görüşmelerinde bulunduğu haberini verdiğini, eğer durum böyle ise Türklerin muhtemelen İtalya üzerine saldırıya geçeceklerini yazıyordu.[12] Haberler gerçeği yansıtmıyordu. Aslında V. Karl'ın bu krallık konusundaki en büyük tedirginliği İtalya'daki çıkarlarıydı. Ferdinand'a gönderdiği bir mektupta kendisine Papa'dan da Ferdinand'ın gönderdiklerine benzer mektuplar geldiğini, Türk saldırısının doğrulandığını, İtalya'da da buna benzer mektuplar dolaştığından haberdar olduğunu bildiriyor ve bir kez daha Papa'nın Haçlı seferi ilan etmesi gerektiğinin altını çiziyordu.[13]

Aynı şekilde, imparator ve Fransa kralı arasında barış sağlanamamasına istinaden Capua başpiskoposu Nicolas Schomberg tarafından verilen 11 Kasım 1524 tarihli talimatta İtalya ve Macaristan konusunda duyulan kaygılar ön plana çıkarılıyordu: "Hıristiyan kilisesini korumak istisnasız tüm Hıristiyan hükümdarların görevidir, özellikle de Macaristan, Sicilya, Puglia'nın Türkler tarafından tehdit edildiği şu zamanda. Görevlerini yerine getirmek için Hıristiyan hükümdarlar kendi aralarında bir barış sağlamak zorundadırlar."[14] Ayrıca Macaristan'ın ayaklanma ve iç savaş yüzünden mahvolduğunun altı çiziliyordu. Lakin Osmanlı'ya bir darbe indirmenin ön şartı olan İspanya ve Fransa arasındaki savaşı sona erdirme konusundaki bütün girişimler başarısız kalmıştı.

1524'te Türk problemi karşısında imparatorun tutumunda büyük bir değişiklik görüldü. Bu yılın Ocak ayında Nürnberg'de yeni bir Diyet toplandı ve V. Karl bu Diyet'e özel görevlisi Lombeck vikontu Joseph Hannart'ı elçi olarak gönderdi.[15] Vikont bu Diyet'te imparatorun kıtanın doğusundaki durum konusundaki tedirginliğini dile getirdi. İmparatorun Diyet'e katılamamasının sebeplerinin yanı sıra kendilerine acilen yardım gönderme niyetinde olduğunu da belirtti. Aynı şekilde, Fransa savaşı biter bitmez Almanların ve Macarların yardımına koşacağını da iletti.

İmparatorun yardım çağrısı Diyet'te olumlu bir etki uyandırmadı. Katılan devletler kısa değil uzun vadeli bir yardım ihtiyacındaydılar. İmparatorun şimdiki acil yardım çağrısı karşısında 12.000 yaya ve 4.000 asker

Levent Şahverdi Arşivi

sözü verdiler. Türklerin ilerlemesi ve Almanya'yı de tehdit etmesi halinde ona destek olmaya devam edeceklerini bildirdiler. En azından 1524 yılı için V. Karl ve kardeşinin beklentileri karşılık bulmuş oldu.

13 Mart 1524 tarihinde Joseph Hannart, V. Karl'a aynı yıl için Türk'ün bu ülkeye karşı açılacak büyük bir savaşın hazırlıkları içinde olduğunu, aynı şekilde Napoli ve Sicilya'ya da saldıracağını yazıyordu.[16] Aynı ay içinde, Joannes Dantiscus, Lehistan kralı Sigismund'a Venedik'ten gönderdiği mektupta İtalya'da hüküm süren paniğin haberini veriyordu: "Burada panik herkesi ele geçirmiş durumda. Kimse Türk'ün tüm kuvvetlerini toplayıp ne zaman saldıracağını kesin olarak bilmiyor. Venedikliler Kıbrıs konusunda tedirginler, ama Famagusta[17] şehrine güveniyorlar ve Rodos'tan daha müstahkem olduğunu söylüyorlar. Türk, uzak olduğu kadar yakın aslında ve bugün tüm dünyaya korku salıyor. Sicilya'ya ilerleyeceği, İtalyan topraklarında süregelen savaştan faydalanarak burayı kolaycacık ele geçireceği ve kısa zamanda İtalya'ya hükmedeceği söyleniyor," diyordu.[18] Kanuni Macaristan problemine kesin bir çözüm getirmek için kolları sıvadığında, Adriyatik'te ve İtalyan sahillerinde Türk denizcilerinin gücü hissediliyordu.

Bir ay sonra, Nisan'da imparator, Fransa, İngiltere, İsviçre, Milano ve Cenova arasında bir anlaşma tasarısı hazırlandı. Bu tasarının onuncu maddesine göre bu birliğe katılan tüm kuvvetler Macaristan savunması için bu ülkeye aylık bir yardım yapmak zorundaydılar.[19] Ama tasarı gerçekleştirilemedi. Aralık ayı başında papalık ortaelçisi Kardinal Campeggio, Burgio'nun çağrısı üzerine Buda'ya (Budin) gitti. Misyonu, kralı ve devlet büyüklerini sınırdaki kalelerdeki durum konusunda uyarmak ve bir ordu oluşturmaktı. Campegio, Petervarad'ın savunması için ücretini kendi ödediği 300 piyadeden ibaret küçük bir ordu oluşturdu.[20] Öte yandan, Venedikli gözlemci Marino Sanudo Burgio hakkında ilginç ayrıntılar sunar. Burgio'nun sadece kral ve kraliçe tarafından sevildiğini, tüm Macaristan'ın kendisinden nefret ettiğini yazar. Kibir ve gururu, her işi sadece kendi başarabileceği konusunda iddialı olması yüzünden Macarların nefretini kazanmıştır.[21]

1526 yılı, Orta Avrupa'da yeni bir dönemin başlamasına imza atacaktı. Hıristiyanlar için bir felâket olarak anılacak olan Mohaç savaşı arife-

Levent Şahverdi Arşivi

sinde imparatorun kulağına Büyük Türk'ün Macaristan'ı istila edeceği haberleri geliyordu. 5 Şubat'ta *protonotario*[22] Caracciolo V. Karl'a Türk'ün çok büyük savaş hazırlıkları yaptığını ve donanmanın da levazım ve savunmadan yoksun olan Napoli ve Sicilya'ya ineceğini yazıyordu.[23] "Majesteleri, Fransa kralıyla henüz imzalanan bu barışın hazırlanmakta olan istilayı geciktirebileceğini sakın düşünmesin: tam tersine, Türk'ün bu işi bu yıl bitirmek için pek çok sebebi var," diyordu.

Aynı şekilde, 26 Şubat 1526'da Nocera başpiskoposu V. Karl'a Ragusa'dan[24] gelen haberleri veriyordu: Türkler Macaristan'ı istila edeceklerdi.[25] Başpiskopos arşidükün bu konudaki ilgisizliğini şiddetle kınıyor ve "kâfir"in attığı adımlar konusunda tam bir "cahil" olmakla suçluyordu onu. Eğer öyle olmasaydı Türk'ün bu savaş hazırlıklarına karşı koyması için birisini gönderirdi. Eğer haberlerde bir gerçek payı varsa, bu imparatorun İtalya yolculuğunu öne almasını sağlayacaktı. Venedik'teki imparatorluk büyükelçisi Alonso Sanchéz de 7 Nisan tarihli mektubunda V. Karl'a aynı haberleri ulaştırıyordu: "Venedik devletine Türk'ün şimdiye kadar Türkiye'den Hıristiyanlara karşı çıkan kuvvetlerin en büyüğüyle Macaristan'ı istila edeceğine dair mektuplar geldi" diyordu.[26]

Bu esnada, *cruzada*[27] problemi halen çözülememişti ve Papalık imparatora bu *bula*'ları[28] vermek konusunda hiç bir adım atmamıştı. V. Karl Roma'daki büyükelçisine yazdığı mektupta *cruzada*'nın geciktirilmesinin açtığı zararların büyüklüğünü vurguluyordu. Yine aynı büyükelçiye gönderilen başka bir mektupta tonu tamamen değişiyordu. Öngörülen ateşkes Papa'nın hiç hoşuna gitmese de, bunun gibi bir durumda *cruzada*'yı geciktirmesi için hiç bir neden olmadığını yazıyordu. Onun da bu başvuruda bulunmasının sebebinin tamamen Türk'e karşı açılacak olan savaş için gelir elde etmek olduğunu çok iyi bildiğini ve eğer Papa bu isteğini geciktirmeye devam ederse, kendisine Macaristan kralına yardım etmediği için kızmaya hakları olmayacağını belirtiyordu.

V. Karl bu şartlar altında Macaristan'a yardım önerisinde bulunuyordu. Öncelikle kendi hakkı olan *cruzada*'nın verilmesi gerekiyordu. Başka bir deyişle, eğer Papa görevini yerine getirmezse, o da bu konuda parmağını oynatmayacaktı. Hayli ciddi bir polemik söz konusuydu: Türklere kar-

Levent Şahverdi Arşivi

şı Macaristan'a yardım karşılığında *cruzada*'nın ödenmesi. Bu esnada Avrupa'nın farklı köşelerinden gelen postalar panik yaratacak haberler getiriyorlardı. Sessa dükü 23 Nisan'da Macaristan'ı ilgilendiren acı haberler göndermişti.[29] Türk üç farklı yönden Macaristan'ı istila etmek üzereydi. Sınırda bir bölgede savaş başlamıştı bile. Türkler Tuna üzerinde köprüleri tahrip ederek ilerliyorlardı. Herkes eğer yardım gelmezse, krallığın baştan sona yıkılacağına inanıyordu. II. Lajos'un emrinde sadece 200 atlı asker vardı ve ne yazık ki acilen yaya asker ve paraya ihtiyacı vardı. Papa bir kaç toplantı yaptı ve krala nasıl bir maddi yardım yapabilecekleri üzerinde çalışıldı. 9 Eylül'de genel sekreter Pérez Roma'dan Türk'ün geleceğini doğruluyor ve bu şehirde Hıristiyanlık âleminin başına gelecek bu felâketi önlemek için hiç bir tedbir alınmadığını belirtiyordu.[30]

Papa VII. Clemente'nin temsilcisi, 25 Nisan 1526'da Macaristan'dan şu satırları yazıyordu kendisine:

> "Eğer sultan gerçekten gelecek olursa, daha önce defalarca da belirttiğim şeyi bir kez daha üzerine basarak söylemek zorunda kalacağım: Zatıâlileri bu ülkeyi kayıp bilsinler. Burada haddi hesabı olmayan bir hengâme hâkim, savaşa katılmak için gereken her şeyden mahrumuz. Eyaletler arasında kıskançlık ve çekişmeden başka bir yok. Tebaaya gelince, sultanın kendilerine özgürlüklerini bahşetmesi halinde, asiller sınıfına karşı Haçlı Seferi zamanında olandan daha de beter bir ayaklanma çıkacak."[31]

Aynı şekilde, Grosswardein (Nagy-Várad) papazı Francisco Pereni "ilahi" bir tahminde bulunarak, meydan savaşı olacak olursa Macarların 20.000 ölü vereceğini, vakit varken Papa tarafından kutsanması gerektiklerini söylemişti.[32]

Bir kez daha Papa, Hıristiyanlık âleminin kurtarıcısı görevini üstleniyordu. Lakin bu sefer boş yere Macaristan'a yardım etmeleri için Hıristiyan prenslerin dini duygularını uyandırmaya çalışıyordu. VII. Clemente ölümü beklemekte olan krallığın yardımına koşan, ona finans bulmaya çalışan tek kişiydi. Maddi-manevi destek sağlamaktan son ana kadar vazgeçmedi.

Levent Şahverdi Arşivi

Türk ordusunun İstanbul'dan çıktığına dair korkunç haber, zaten bir saldırı beklemekte olan Macarların kulağına gelmekte gecikmedi. Türk kuvvetler, sıkı bir disiplin altında şiddetli yağmurlara yenilmeden Macaristan istikametinde ilerliyorlardı. II. Lajos umutsuzca yardım istiyordu. V. Karl, kendi adına, Worms Diyeti'nde söz verdiği üzere, 20.000 yaya, 4.000 de süvariden oluşmuş bir ordu sağlayacaktı. Lakin bu rakam 1522 ve 1524 yıllarında yapılan Nürnberg Diyeti'nde 6.000 askere kadar inmişti. Ama Türkler 1522 Rodos fethinden beri herhangi saldırgan bir atakta bulunmadıkları için bu plan hiç bir zaman gerçekleşmemişti.[33] Şimdi, Türk'e karşı yardım elzem bir hale gelmişken, herhangi bir yardım söz konusu bile edilmiyordu.

Bu esnada Ferdinand, imparatorluk topraklarının doğudaki savunucusu olarak kendisini Macaristan'ı kurtarmak zorunda hissediyordu. Bu tampon devletin yok olması onu birinci dereceden tehlikeyle yüz yüze bırakacaktı. V. Karl'a gönderdiği mektuplarda bu krallığa yapılacak olan yardımlara ekonomik olarak destek çıkılması gerektiğini ısrarlı bir şekilde belirtiyordu. "Türk Macaristan'dan çekilmek bir yana, Hıristiyan topraklarını boydan boya geçmek isteyecek. Bu durumda da ilk hedef ben olacağım," diyordu tüm tedirginliğini ortaya koyarak.

Kanuni açısından ise Avrupa'nın içinde bulunduğu durum planlarını gerçekleştirmek için ideal görünüyordu. Venedik tarafında herhangi bir hareket söz konusu değildi. Osmanlı'yla dostane ilişkilerini koruyorlardı. Öte taraftan, İran şahı V. Karl'la diplomatik ilişkiler kurma çalışmalarında bulunsa da, şimdilik bir savaş hazırlığı içinde görünmüyordu. İç sorunlarıyla meşgul olan Avrupa'da göze çarpan bir hareket söz konusu değildi. İmparatorun kronik yazarı Pedro Mexía'nın da vurguladığı gibi "Türk, Hıristiyan hükümdarlar arasındaki anlaşmazlıkları fırsat bilerek şahsen Macaristan'ı fethetmeye gelecekti."[34] Mexía yine aynı şekilde Papa'nın da bizzat katıldığı imparatora karşı toplanan Cognac Birliği'nin altını çiziyordu. "Büyük Türk Süleyman, Papa ve müttefiklerinin imparator aleyhinde harekete geçtiklerini ve bütün güçlerini buna sarf ettiklerini bildiğinden Hıristiyan âlemine karşı bir girişimde bulunmak için doğru bir zamanlama olduğunu düşündü," diyordu.[35] Kanuni Sultan Süleyman'ın saldırı hazırlıkları ise bu birliğin kurulmasından çok önceye denk geliyordu. Ama şimdi her

Levent Şahverdi Arşivi

şey Sandoval'ın yorumuna göre Macaristan ve umutsuz durumundan faydalanmak için fırsat kollayan sultanın lehinde görünüyordu. Sandoval şöyle sürdürüyordu yorumunu:

> "Macar kralı Lajos'un çok genç olması yanında, savaş konusunda pek tecrübesiz olduğunu, ondan yana çıkacak kimsenin olmadığını, eniştesi olan imparatorun ondan ne denli uzak ve kendisine karşı birleşen Hıristiyanlarla boğuşmakta olduğunu görmek ona (Süleyman'a) güç verdi."[36]

Sandoval II. Lajos'un 27 Ağustos'ta savaş meydanından V. Karl'a yazdığı mektuba da kroniğinde yer verir. Mektubun gerçek ya da kurgu olup olmadığı bilinmese de kralın içinde bulunduğu umutsuz durumu çok dramatik bir şekilde anlattığı su götürmez:

> "Hıristiyan hükümdar ve Katolik kralların yardımına ihtiyacımız var. Muzaffer kral bizi unuttu, yarın kimin kalıp kimin öleceğini göreceğiz. Defalarca majesteleri Caesar (Sezar) aracılığıyla pek kıymetli oğlumuz ve sizin kardeşiniz arşidük aracılığıyla Hıristiyanlığın içine düştüğü bu sefaletten bizi kurtarmanızı rica ettiğimizi bildirdik. İşte böyle bir umutsuzluk içindeyiz. Bu size yazabileceğimiz son mektup olduğundan, düşmanımız Türk'ün ne kadar güçlü olduğunu size bundan istifade ederek anlatmaya çalışacağım."[37]

Sadece Macaristan'ın değil, tüm Hıristiyanlık âleminin içinde bulunduğu ve Avrupa'nın kalbine doğru ilerlemekte olan tehlikenin haberini veriyordu:

> "Majestelerini bir konuda uyarmak istiyorum: elde kalanı da bütün gücünüzle kurtarmazsanız, Roma bu kasap kurdun savaşçılarının elinde kalacak, çünkü eminiz ki yarın bizim ölümümüz ardından zafer kazanacak ordularını İtalya'ya kadar indirmeyi ve donanmasını Venedik ve Sicilya adalarına göndermeyi umuyor."

Levent Şahverdi Arşivi

Macar kralının şaşaalı söylevleri ve arka planı sağlam olmayan güç gösterisi savaş sonrasında büyük eleştirilere konu olacaktı. Kralın cesaretinin, silah kullanma yetisiyle pek de doğru orantılı olmadığı söyleniyordu. Öte yandan, kralın bu deli cesaretini, tartışmasız bir şekilde kendisinden çok daha üstün olan Türk ordularının karşısına çıkma arzusunu metheden bir kitle de vardı. Paolo Giovio'nun da dediği gibi Lajos "Bir savaş sebebi ya da galibiyet umuduyla değil o hiç kaçarı olmayan ihtiyaçtan" savaşa tutuşmuştu. Çağdaşları ülkenin bahtsızlığını Kutsal Kitap'tan bir cümleyle ölümsüzleştirecekti: "Ah, kralı küçücük bir çocuk olan zavallı memleket!"[38] Genç kralın bu deli cesareti Jagellonları yok olmaya götüren ilk adım olacaktı.

Öte taraftan bakıldığında, Kral Matyas'ın ölümünden sonra onun gibi pek çok alanda ülkeyi taçlandıran parlak bir hükümdar gelmemesinden kaynaklanan bir boşluk vardı. Macar devleti her alanda olduğu gibi askeri alanda da prestij kaybetmeye devam ediyordu. II. Lajos bu pek çok alana yayılan düşüşü, halkın ve devlet büyüklerinin gözü önünde bir tırmanışa dönüştürmek, ya da körü körüne silahlara güvenerek ülkenin kaybolan prestijini kurtarmak mı istemişti? Macarların cesareti ve ağır zırhlıların bir mucize yaratabileceğini mi sanmıştı yoksa? Bu umutsuz askeri durum karşısında Lajos bütün Macarları toplayıp onlara vatanseverlik vaazları vermişti. Korkaklığı cezalandırmak için tedbirler alınıyordu. V. Karl'a savaş alanından gönderdiği mektubunda sarf ettiği şu sözler ilgi çekicidir: "O kaba ellerinin kanımızı akıtacağından eminiz, lakin azizlerin ruhlarımızı alacağına inanıyoruz."[39]

Sultanın beraberinde getirdiği askerlerin sayısını kesin olarak belirlemek ne kadar zorsa, Macarların ve müttefiklerinin sayılarını belirlemek de o kadar çetrefildir. Son güne kadar gönderilen yardımların devam ettiğini belirtmek gerekir. Osmanlı kaynakları ve diğer Batı kaynaklarının verdikleri rakamlar arasında büyük bir fark mevcuttur. Doğal olarak Batılı kaynaklar Türk ordusunun asker sayısını yükseltmeye, Osmanlı kaynakları ise bu rakamı aşağı çekmeye çalışmaktadır.

V. Karl'ın kronik yazarı Sandoval her bir Hıristiyan için 30 Türk olduğunu söyler.[40] Mübalağa gayet nettir. Kronik yazarlarının verdikleri minimum Macar askerleri sayısını ele aldığımızda bu rakam 600.000 yapar ki, bu da açık bir şekilde imkânsızdır. Pedro Mexía ise 250.000 Türk aske-

Levent Şahverdi Arşivi

ri olduğunu iddia eder. Celalzade, eserinde genç Macar kralının Avrupa devletlerinden yardım istediğini ve bunun karşılığında aralarında Alman, Rus, Leh, İspanyol, Fransız, Sicilyalı, Portekizli, Ceneviz, Venediklinin yanı sıra Papalık ve Ancona'nın gönderdiği askerden oluşan 150.000 kişilik atlı, 12.000 kişilik de yayadan ibaret bir ordudan bahseder.[41] Hem ordunun sayısı, hem de etnik yelpazesi hayli mübalağalıdır.

Peçevi ise savaş alanında 200.000 Macar askeri olduğunu söyler.[42] Aynı şekilde Kanuni yazdığı zafernamelerde 150.000 kişilik bir orduya karşı zafer kazandığını belirtir. Ferdinand da öte yandan V. Karl'a yazdığı 5 Aralık tarihli mektubunda Macar kralının savaşa 40.000 askerle katıldığını nakleder.[43]

Macarlar uzmanı oldukları ağır zırhlılara ve atlı birliklerine güvenerek Mohaç'a kadar gelmişlerdi. Tömöri[44] savaş arifesinde kral II. Lajos'a sultanın 300.000 kişilik bir orduyla gelmesinin muhtemel olduğunu –ki bu gerçekten mübalağalı bir rakamdı–, ama korkmasına gerek olmadığını, çünkü tümünün korkak askerler olduğunu ve sadece 70.000 kadarının savaş sanatını bildiğini yazıyordu.[45] Yaklaşık 15-20.000 kişilik askeriyle yakın bir yerde bulunan János Zápolya ise bu birlikleri savaşta kullanmak istemiyordu. Juan Frangipani de 16.000 askeriyle batı sınırına doğru ilerlemekteydi. 13 Ağustos tarihinde Drava nehri üzerindeki Petervarad'ın (Vojvodino) düştüğü haberi geldi.

Bütün komşu devletler alarma geçmişti. Ama bu durumda bile imparatorun kayıtsız görünmesi dikkat çekiyordu. Venedik'teki büyükelçisi Alonso Sánchez kendisine Türklerin attığı bütün attığı adımları tek tek bildiriyordu. Eylül ayında Sánchez, imparatoru bu bölgede dolaşan dedikodulardan haberdar ediyordu. Macarların Türkleri yenilgiye uğrattığı söyleniyordu.[46]

"Türkler zafer sarhoşluğu içinde giderlerken Macarlar onları bozguna uğrattılar. Majestelerine bahsi geçen gün yazdığım bu Macarların geri dönüp Türkleri bozguna uğrattığına dair verdiğim ikinci haberin doğruluğu konusunda herhangi bir şey bilinmiyor. Doğru olduğu da sanılmıyor. Doğru olan bir şey varsa o da Türk'ün zafer kazandığı. Ama arşidükün burada bulunan büyükelçisine bu ayın XV ve XVII'sinde gelen mektuplar var. Transilvanya voyvodasının ve bu krallığın diğer büyük adamlarından biri-

Levent Şahverdi Arşivi

nin Bohemya ve Almanya'dan kısa zamanda gelecek yardımlarla Türk'e karşı bir sefere çıkmayı düşündüklerini yazıyor."

Türkler Lajos'un tüm ordusunu yarım gün içinde Mohaç düzlüğünde yerle bir etmişlerdi. Oysa Don Iñigo de Mendoza'ya gönderdiği 8 Eylül tarihli mektubunda, "Kutsal inancımızın yeminli düşmanı o bölgede Hıristiyanlığın baş ve en önemli kalesi olan Macar krallığını istila etmeye hazırlanırken, onlar ve sevgili kardeşinin ona karşı koymak için ellerinden gelen her şeyi yaptıklarını" yazıyordu.[47]

Avrupa'nın çeşitli bölgelerinden gelen mektuplar tüyler ürpertici haberleri doğruluyordu. Bu sefer bir dedikodu söz konusu değildi. 15 Eylül'de Alonso Sanchéz en yeni haberleri ulaştırıyordu imparatora: "Yaklaşık üç gün önce burada açık açık Türk'ün Macar kralını yenilgiye uğrattığı söylendi. Haberler sağlam bir kaynaktan gelmediği için, fazla önem verilmedi." V. Karl'ın eniştesi olan kral ölmüştü ve daha da kötüsü imparatorun kız kardeşi kraliçe Maria tehlikenin tam göbeğinde kalakalmıştı. Augsburg'lu bir din adamının getirdiği haberlere göre de "kraliçe Bresburg adında bir yerdeydi ve Türkler o bölgeyi sardığından ve tüm civara yayıldığından kurtulması şüpheliydi."[48] Bu haberin verildiği mektupta ayrıca şu detaylar veriliyordu:

> "Üç gündür burada açık açık Türklerin Macar kralını bozguna uğrattığı söyleniyor. Haber pek sağlam bir kaynaktan gelmediği için, kimse bu habere inanmıyordu. Bu sabah ayın dokuzundan Augusta'dan Roma'ya gitmek üzere yola çıkmış olan bir din adamı geldi. Kendisi yola çıkmadan bir gün önce Linz'den bir posta gelmiş ve Macar kralının Türk'le savaşa giriştiği haberini veriyormuş. Ayrıca Macaristan kraliçesinin Bresburg denen bir yerde olduğu ve kurtulması konusunda şüpheleri olduğunu, çünkü Türklerin neredeyse bu yeri kuşattıklarını ve dört bir yana yayıldıklarını yazıyorlarmış. Aşağı Avusturyalılar kraliçeyi kurtarmak ve Linz'e götürmek için ellerinden gelen her şeyi yapıyorlarmış. Bu din adamı ayın 10'unda Innsbruck'tan geçmiş ve arşidükün Tiron kontluğuyla diyeti tamamladığını öğrenmiş. Zatıâlilerine Türklere karşı savaşta altı ay boyunca 5.000 piyade ile hizmet edeceğini ve zatıâlilerinin de za-

Levent Şahverdi Arşivi

man kaybetmeden Linz'e doğru yola çıktığını söylüyor. Augusta'dan ayın 8'inde tüccarların gönderdiği mektuplar var. Onlar da aynı bozgundan ve Macar kralının ölümünden bahsediyorlar."[49]

Macarlar ölümcül darbeyi yedikten sonra, bu trajik haberlerin en çok yankı yaptığı Roma'daki imparatorluk delegeleri ve büyükelçileri bunu takip eden aylarda Türk'ün attığı adımları tüm detaylarıyla bildirmeye devam ettiler. Ferdinand kendi topraklarında gelişmekte olan bu tehlikeye karşı acil bir önlem almak için kolları sıvadı. 25 Eylül'de arşidükün Roma'daki büyükelçisi Maestro Salamanca, imparatora gönderdiği mektupta istila sonrası yeni gelen postaları incelemek için yapılan toplantının detaylarını bildiriyordu. Bu toplantıda imparatorun tüm Hıristiyan hükümdarlarla bir pakt imzalaması öngörülüyordu.[50] Aynı ayın 17'sinde Ferdinand'ın "bir meclis toplantısı yaptığını ve Hıristiyan hükümdarların tüm büyükelçileri ve delegelerini bir araya getirdiğini" bildiriyordu. Yine aynı mektupta, Salamanca özellikle Ferdinand'ın içinde bulunduğu tehlikeye dikkat çekiyordu: "Ben Avusturya ve ona bağlı topraklar Macaristan'a en yakın devlet olduğu için meseleyle en çok ilgili olan zatlarilerinin emir kulu olarak çağrıldım," diyordu. Ayrıca bu mecliste pek çok konunun tartışıldığını ve böylesine büyük ve acil bir hale gelen tehlikeye bir çözüm bulmak için kaynakların ortaya atıldığını" bildiriyordu. Varılan sonuç, "Yıllardır Hıristiyanlık âleminin duvarı ve kalesi olmuş bu sefalet içindeki ülkeyi kutsal inancımızın bu insafsız, zalim ve zorba düşmanından kurtarmak için" Karl ve tüm Hıristiyan devletler arasında bir ateşkes ve silahsızlanmanın gerektiğiydi.

Ferdinand, Venedik'teki imparatorluk büyükelçisi Alonso Sánchez'e Türk'ün ilerlediğini, kısa bir zaman içinde Buda'ya varacağını ve bu şehirde de kendisine karşı koyacak hiç bir kuvvetin bulunmadığı haberini veriyordu.[51] Gerçekten de durum korkulduğu şekilde gelişmişti. Cenova'daki imparatorluk elçisi Lope de Soria, imparatora Ferdinand'ın Lombardia'ya inecek olan Alman yaya birliklerinin bir kısmını kendisine göndermesini istediğini bildiriyor ve imparatora Türklerin bütün Macaristan'ı ele geçirdikten sonra Friuli'ye geçeceklerini ve bir kez İtalya'ya ayak bastılar mı bu topraklardan çıkarılmasının çok zor olduğunu bildiriyordu.[52]

Levent Şahverdi Arşivi

Diğer bir taraftan Türkler savaşın akabinde akına devam ettiler. Kemal Paşazade'nin anlattıkları, V. Karl ve I. Ferdinand'a gelen haberlerden farklı şeyler değildi. Kendisi "akın beğlerine, akıncı leşkerine icazet" olunduğunu nakleder. Aynı anlatıya şunları bildirerek devam eder:

> "Yasak olmışdı ki, kimse dutsak saklamaya, atludan ve yayaktan ele gireni ittifakile meydan-ı siyasete getürdiler. Ol de-fercamlarıñ hüsam-ı intikama rikabların kırab idüb, ferman-ı kaza-meza ve kadereseri yerine yetürdiler, kiçisiniñ ulusınıñ ölüsiyle kurdu vü kûsı, tuyûr u vühûşı toyurdılar."[53]

Türkler durdurulamıyordu. Mohaç'ta Macarları yenilgiye uğrattıktan sonra Buda'ya gelmişler ve bu şehri de ele geçirmişlerdi. Sadece büyükelçiler değil, askerler ve din adamları da yeni gelişmeleri bildirmekte geri kalmıyorlardı. Kumandan Aguilera, imparatora Buda'nın Türklerin eline düşüşünün haberini veriyor; VII. Clemente'nin François ve imparator arasında bir antlaşmaya varılması konusunda dileklerini iletiyordu.[54] Durum gittikçe karmaşık bir hal alıyordu. "Bugüne bugün Türk'ün tüm Macar krallığını kendi toprağı ilan ettiğini, arşidükün Macar krallığıyla sınır teşkil eden şehri Viyana üzerine gelmeye niyetlendiğinin söylendiğini" yazıyor ve şöyle devam ediyordu:

> "Burada denilene bakılırsa Viyana Avusturya'nın anahtarı ve tüm gücü ve bu şehrin elden çıkması büyük bir kayıp olacak. Çünkü bu şehir Macaristan'ın yeniden ele geçirilmesi için bir basamak ve birinci dereceden önemli. Ben bütün bunları siz majestelerine en doğrusunu yazabilmek için Papa'dan öğrendim."

Mexía Hıristiyanlık âleminin bu durum karşısındaki ilgisizliğini şiddetle eleştirir:

> "Daha önce de söylediğim gibi Hıristiyan kralların güçleri Cremona'yı savunmakla meşgulken, (Türkler) 29 Ağustos'ta bu zaferi ka-

Levent Şahverdi Arşivi

zandılar. Onlar bu işi bulandırmak istemediklerinden Türk sultanı daha da ilerledi: Buda şehrinde ve bu krallığın büyük bir kısmında ne varsa çalıp çırpıp yağmaladı. Hıristiyanların rezaleti ve utancı önünde muzaffer bir şekilde ülkesine geri döndü."[55]

Papa, kendi adına konjonktürden yararlanarak François ve Karl arasındaki buzları eritmeyi planlamıştı. "Eğer gerekirse evrensel bir barış ve Hıristiyan dininin yararı için İspanya'ya ve Fransa'ya gidip majesteleri ve sayın Fransa kralını ikna edeceğini" söylemişti.

Ramiro Nuñez de Aguilera, 3 Ekim 1526'da Karl'a gönderdiği mektupta Papa'ya Türklerin Buda'yı ele geçirip sonra da Viyana'ya doğru ilerlediklerine dair haberlerin doğru olup olmadığını sorduğunu naklediyordu. Papa da "gözlerinde yaşlarla" bunun doğru olduğunu bildirmiş ve "imparatorun yüceliğini ve kutsal niyetini göstermesinin tam zamanı olduğu" yorumunda bulunmuştu. Ayrıca bütün olanları unutmaya kararlı olduğunu ve imparator ve Fransa kralı arasında barış elçisi rolü üstleneceğini de eklemişti. Ve eğer gerekirse kalıcı bir barış üzerinde çalışmalarda bulunmak için İspanya ve Fransa'ya bir seyahat yapacağını, Hıristiyanlık âleminin buna şimdi her zamankinden daha çok ihtiyacı olduğunu da ekliyordu.[56] Avusturyalılar ve Macarlar gelişmekte olan bu tehlike altında korkulu anlar yaşayan tek millet değildiler. Korku Roma'yı da sarmıştı. "Mohaç felaketi"nin haberleri burada da çok büyük yankı uyandırmıştı. Papa VII Clemente bütün Hıristiyan hükümdarları bir araya gelip toplu bir yardımda bulunmaya çağırıyor ve pek yakında imparatorla şahsen görüşmek için Barselona'ya doğru yola çıkacağı haberini veriyordu. İronik bir şekilde, bu haberi vermesinin ertesi günü Roma, imparatorluk birliklerinin saldırısına uğramış ve o meşhur "sacco di Roma" (Roma'nın yağmalanması) gerçekleşmişti. Böylelikle bu coğrafyada artık Türklere karşı yardım çağrısı unutulup gitmişti. 1527 yılı ise bu telaşla geçecekti.

Ekim ayı başında Alonso Sanchéz, Karl'a Venedik'e gelen Buda valisinin getirdiği Macaristan'ın istilasının ayrıntılarını yazıyordu.[57] Buda valisinin misyonu "gözlerini bu pek önemli ve miras yoluyla kendisine kalan krallığa çevirmesi için Karl'a yalvarmasını" istemekti. Valinin ikinci dileği

Levent Şahverdi Arşivi

farklı bir önem taşıyordu: Karl'ın "bu anlaşmaları Macarlara karşı çok dışlayıcı davranan Almanlar aracılığıyla yapmamasını" rica ediyordu. Macaristan'da hüküm süren kaygı her alanda kendini gösteriyordu. II. Lajos'un bir varis bırakmadan ölümünden sonra, tam anlamıyla bir kaos çıkıvermişti ortaya. Her şey muallaktaydı. "Ne bir başı, ne de bir kralı" olmama durumu ülkedeki paniği körüklüyordu. Bir Alman girişimi durumu daha da çıkmaza sokacaktı. Diğer taraftan, Macaristan'da 30.000'den fazla Türk bulunduğunu belirtiyor ve şöyle bir uyarıda bulunuyordu: "Eğer Türk kışı Macaristan'da geçirecek olursa, dönerken kolayca Avusturya'yı ele geçirebilir. Bu da büyük bir tehlike demektir." Kasım ayında Pérez, Karl'a Kanuni'nin Transilvanya'ya geçtiği ve buradan da topçu birliğinin büyük bir kısmını nehir üzerinden İstanbul'a gönderdiği haberini veriyordu. Macar topraklarında ele geçirilen bronz çanları eriterek 3.000 gemilik kurşun yaptırmıştı.[58]

Diğer tarafta ise Kanuni diplomatik ilişkilerinin olduğu devletlere zafernameler göndermekte gecikmedi. Venedik elçisine göndermeyi de ihmal etmedi. Aynı ayın 9'unda Alonso Sanchéz Venediklilerin büyük bir sabırsızlıkla bekledikleri Türk elçisinin getirdiği haberleri Karl'a ulaştırıyordu.[59] İlk haber nispeten bir rahatlık veriyordu. "Efendisi kışı geçirmek üzere Edirne'ye dönecekti." İkincisi ise ülkede siyasi durumu karıştırmaktan başka bir işe yaramıyordu: "Bu cumhuriyetin (Venedik'in) tercümanının dediğine göre, Türk'ün bahsi geçen elçisi ona gizlice Türk'ün Transilvanya[60] voyvodasıyla görüşmelere başladığını ve voyvodanın Türk'ün isteği üzerine kral ilan edileceğini söylemişti." Büyük bir ihtimalle Karl yeni siyasi durumdan ilk defa bu mektupla haberdar edilmişti.

Bu yeni haberler tabloyu daha da karmaşık bir hale getiriyordu. Macar tahtına aday olan üç kişinin varlığıyla siyasi ortam tam bir çıkmaza girmişti. II. Lajos'un Mohaç'ta ölümü Macaristan ve Bohemya'da hüküm süren Jagellon sülalesinin sona ermesi demekti. Belirli bir asiller sınıfı tarafından desteklenen János Zápolya da tahta adaydı. Kanuni Sultan Süleyman Buda'yı ikinci bir İstanbul yapacağını söylüyordu. Öte taraftan Macar kralının varis bırakmadan ölümü Ferdinand'ı otomatik olarak kralın varisi yapıyordu. Habsburglar, Jagellonlarla imzaladıkları bir veraset antlaşmasına göre tahtın varisi sayılıyorlardı. Asiller sınıfından milliyetçiler János Zá-

Levent Şahverdi Arşivi

polya'yı kral seçtiler. Realist kesim ise, II. Lajos'un dul eşi Maria'nın önderliğinde, krallık meclisinden ayrı bir meclis toplayarak Ferdinand'ı kral seçti.[61] Diğer taraftan Transilvanya'da (Erdel) her şeyin yoluna girmesi için daha otuz yıl beklenecekti.[62]

Avrupa ciddi bir siyasi, ekonomik, sosyal değişimin eşiğindeydi. Mohaç'tan başlamak üzere Macaristan bir savaş alanı haline gelecekti. İki süper gücün çatışma sahası olacak olan bu ülkede sorun daha bir kaç on yıl boyunca çözülemeyecekti. Mohaç bir yenilgiden çok daha öte sonuçlarla çıkagelmişti. "Bir milletin mezarı" benzetmesinin hiç de abartılı olmadığını zaman gösterecekti.[63] Ferdinand'ın Babıâli'ye gönderdiği elçi Busbecq'in yıllar sona yaptığı uyarı ta Mohaç felaketine kadar giderek, bu savaşın Avrupa'nın kaderini nasıl değiştirdiğini özetleyecekti:

> "İlk savaşlarda Kral Lajos öldü. Macaristan başkenti olan Buda şehri zaptedildi. Sonra Transilvanya aynı akıbete uğradı. Mamur bir krallık yıkıldı. Aynı sonun kendi başlarına da gelmesinden korkan komşu memleketlerde bir telaştır başladı. Bu olaylar Hıristiyan hükümdarlarına bir ibret olmalı, eğer selametlerini istiyorlarsa düşmana karşı istihkâm ve kalelerini sağlamlaştırmalılar."[64]

Böylelikle sancılı bir geçiş devresi başlamış oluyordu. Bu iki imparatorluk arasındaki tampon devletin yok olması, kralının ölmesi ve halkın tebaa olma arifesinde olmasıyla birlikte Ferdinand tehlike hattının en önünde bulunuyordu. Arşidük bir şehirden diğerine koşup duruma bir çözüm ararken bir taraftan da bu tüyler ürperten haberleri imparatora ulaştırıyordu. Türklerin kazandığı bu zaferin tek getirisi sadece Katolik kesimin değil Protestanların da tehlikenin boyutlarının farkına varmaları ve Ferdinand'a bu ilerlemekte olan tehlike dalgası karşısında yardım etmeyi kabul etmeleri olmuştu. Innsbruck Diyeti'nin toplanması üç günü buldu ve diyette arşidükün hizmetine, en çok ihtiyacı olan bölgede beş ay süresinde 5000 yaya askerin verilmesi kararlaştırıldı. Yine aynı şekilde, Tirol'ün Türk hâkimiyeti altında kalması halinde bütün kuvvetleriyle bu bölgeyi savunmaya ve Ferdinand'a ekonomik yardımda bulunmaya karar verdiler. 11 Eylül'de Fer-

Levent Şahverdi Arşivi

dinand Innsbruck'tan Linz'e, oradan da Viyana'na geçti.[65] Tehlikenin eşiğinde olan arşidük büyük bir korku içinde halası Margarita'ya içinde bulunduğu korkunç durumu anlatan mektuplar gönderip, kendisinden yardım istiyordu.[66] Ama tehlike göründüğünden çok daha büyüktü. Bu bütün Almanya'yı içine alacak bir dizi felaketin başlangıcı olabilirdi.[67]

Avusturya halkı da Macarların uğradığı bu büyük yenilgi ve ilerlemekte olan Türk kuvvetlerinin yarattığı korku girdabına kapılmıştı. Türkler Orta Avrupa'da ilerliyorlar, etrafı ateşe veriyorlardı.[68] Korkuya kapılan János Zápolya ise bir taraftan imparatorluk tarafından kendisine söz verilen Bohemyalı ve Alman askerlere ekleyeceği 10.000 askeri toplamaya çalışırken, diğer bir taraftan da ilerde kendisi için daha faydalı olabilecek planlara girişiyordu.

Lakin Anadolu'da ayaklanmaların başladığı bu zamanda Kanuni'nin İtalya'ya geçmesi söz konusu değildi. Zaten mevsim de bu birliklerin ilerlemesine izin vermiyordu. Bu esnada Karl da Ferdinand'a gönderdiği mektuplarda İtalya'daki tehlikeye karşı koyabilmek için yardım istiyordu. İki ateş arasında kalan arşidük hâlâ bir çıkış yolu aramaktaydı. Her şey kötü gidiyordu. Ferdinand'ın tüccarlarla görüşmek ve onları parayı önceden belirlenen tarihten önce göndermeye ikna etmek üzere Augusta'ya gönderdiği adamlar olumsuz cevapla karşılaşmışlardı. Son çare olarak Jorge Fransperch'i[69] yaklaşık 60.000 duka değerindeki sarayın tüm mücevherleriyle birlikte Augsburg'a göndermişti.

Diğer bir taraftan Türklerin ilerledikleri topraklarda, sultanın Viyana'ya saldıracağı haberleri yayılmaya ve büyük bir panik dalgası yaratmaya başlamıştı. Türkler köprüleri yıkarak ve hiçbir yerde garnizon bırakmadan ilerliyorlardı. Sultan, İstanbul'a dönerken Buda'nın ele geçirilişini ve zaferi sembolik olarak kutlamayı ihmal etmiyordu. Anadolu kızışmaktaydı. Sultan, yokluğundan faydalanarak ortaya çıkan Kilikya ve Karaman bölgesindeki ayaklanmaları bastırmak üzere dev adımlarda kendi topraklarına doğru ilerliyordu.

11 Ekim'de Alonso Sánchez imparatora Venedik sarayına bir Türk elçisi geldiğini bildiriyordu. Kanuni'nin kışı Edirne'de geçireceğini, "Transilvanya voyvodası"nın sultanın haraçgüzarı ve aynı zamanda Macaristan

Levent Şahverdi Arşivi

kralı olarak tahta geçeceğini bildiriyorlardı. Büyük bir ihtimalle bunlar Macaristan'ın geleceğiyle ilgili Karl'ın kulağına gelen ilk haberlerdi.

Mohaç savaşını bir Türk-Macar savaşı olarak algılamak büyük bir hatadır. Mohaç sadece Macaristan'ın durumunu ani ve kökten bir şekilde değiştirmekle kalmamış, aynı zamanda iki rakip imparatorluğu yüz yüze getirmiştir. Bu arada, Mohaç Transilvanya'yı da yüzyılın bu iki dev imparatorluğunun arasına sokmuştur. Ferdinand ve Anne Ekim 1526'da gerçekleşen Presburg[70] Diyeti'nde kral ve kraliçe seçilmişlerdi. Macar asil sınıfından bazıları János Zápolya'yı kral seçtiler ve ona Szekesfehervar'da taç giydirdiler. Nerdeyse aynı zamanda merhum kralın eşi Maria 16 Aralık'ta kardeşi Ferdinand'ın rakip bir diyette Macaristan kralı seçilmesini sağladı.

Savaş bunu takip eden iki yüzyılda da kesin bir şekilde çözümlenemeyecek bir dizi soruna yol açtı. Bu tarihten itibaren Macaristan toprakları artık kronik bir savaş alanına dönüşecek, ülke iç armoninin sağlanamayacağı bir bölge haline gelecekti. Asiller sınıfından büyük bir kesim, Habsburgların tehdit altında kalan ülkelerine yardım göndermekte gecikmiş olmasına rağmen Ferdinand'ı destekliyorlardı. Habsburgların hâlâ Macaristan'ı Türklere karşı savunmak için yeterli güce sahip olduklarına inanıyorlardı. Protestanlar Spira'da kazandıkları hakları korumak istediklerinden *Staathalter*'in sağlam bir yer edinmesinden korkuyorlardı. Taht için Macaristan ve Avusturya arasında çıkacak bir rekabet Katolik saflarını güçsüz hale getirebilirdi. Ferdinand'ın rakibi Protestanlık hareketlerinin gelişmesi ve yayılmasına göz yumabilir, hatta buna çanak tutabilirdi. Bu prenslerin büyük bir kısmı Ferdinand'ın Zápolya'ya karşı kendilerine yardım etmesi fikrine karşı çıktılar ve kendini iyi bir Hıristiyan, yetkili, yetenekli ve kararlı bir hükümdar olarak tanıtan Zápolya'ya destek oldular.

Ne *Staathalter* yandaşı Macarlar, ne de Habsburg hanedanının üyeleri Zápolya'ya karşı bir askeri saldırı organize etmeyi başarabildiler. Karl batıdaki sorunlarla ilgileniyordu ve İtalya'daki zorunlulukları kardeşine doğuda yardım etmesine engel oluyordu. Ferdinand'a gönderdiği postalarda kendisine içinde bulunduğu savaşı bırakmasının imkânsız olduğunu söylüyor ve ona Zápolya'yla bir anlaşmaya varmasını öğütlüyordu. Kardeşinin bu 1526 yılında yaşadığı paniği anlayamıyor ve Osmanlı'yla ciddi sonuçlar

Levent Şahverdi Arşivi

getirebilecek bir sürtüşmeye girmekten çekiniyordu. Habsburg karşıtı kesimin başı olarak ön plana çıkan Zápolya sultanın çemberi altına girerek Orta Avrupa'nın kaderini değiştirecekti. Ferdinand'ın Macaristan'ın tek meşru hükümdarı olma konusundaki kararlılığı ise bütün bu elverişsiz koşullar sebebiyle asla bir sonuç vermeyecekti.

Lakin Mohaç zaferinin etkilerinin kısa bir süre içinde bütün Avrupa'yı geçip, Kastilya topraklarına ulaşması fazla vakit almadı. Mohaç iki süper güç arasındaki neredeyse bütün bir yüzyıl boyunca sürecek olan düellonun gerçek başlangıcı olacaktı. Alman imparatorluk tacını giydiğinden beri "Hıristiyanlık âleminin babası" rolünü üstlenen ve Kanuni'nin tek rakip olarak gördüğü V. Karl'ın, Buda'nın Türkler eline geçmesiyle bu ruhani görevi bir kez daha önem kazanmış oluyordu. Kanuni'nin bu zaferi ona üç büyük sorumluluk getirmişti: Dul kalan kardeşi Maria'yı koruması altına almak, daha önce yapılan bir anlaşmaya göre Lajos'un varissiz doğması halinde Macar topraklarına kral olacak olan kardeşi Ferdinand'ın bu haklarını korumak ve "Kutsal Katolik inancının düşmanı" olan Türk'e karşı tüm Hıristiyanlık âlemini kanatları altına almak.

Kendisine baba tarafından kalan Orta Avrupa topraklarında yapılacak olan herhangi bir savunmaya katılma fikrinden hiç hoşlanmayan Kastilya krallığı bile bu tehlike karşısında krallarının yanında yer almıştır. Mohaç zaferinin Kastilya gibi uzak bir krallıkta uyandırdığı yankı gerçekten çok ilgi çekicidir. V. Karl'a Macaristan'da vuku bulanların haberi kendisi Granada'da balayındayken gelmiştir. Sarayın kronik yazarı Sandoval, Ferdinand'ın bu esnada imparatora gönderdiği bir mektubu nakleder. Mektubun kronik yazarı tarafından değiştirildiği, ya da hatırında kaldığı kadarıyla bize bunu naklettiğini göz ardı etmesek bile, Ferdinand'ın ağabeyine gönderdiği mektuplarda kullandığı stili bildiğimiz için, aşağıda sunduğumuz versiyonun orijinalinden pek de uzak olmadığını iddia edebiliriz:

> "İşte bütün bu sebeplerden o kadar üzgünüm ki ne desem az. Özellikle de, bizim zamanımızda Hıristiyanlık âleminin başına bu denli beklenmedik bir musibet geldiği için. Şu anda içinde bulunduğum ihtiyaç ve sıkıntı, İsa'nın bu denli zalim bir düşmanına karşı

Levent Şahverdi Arşivi

koymak için gerekli para ve acil yardımdan ibaret. Bu bahsi geçen Türk'ün ilerlemesine karşı yani. Majestelerine tüm alçakgönüllülüğümle bunu gerektiği gibi düşünmeleri ve göz önünde bulundurmaları için yalvarıyorum. Kız kardeşimiz kraliçeye gelince de, şu anda Viyana'nın on fersah ötesinde bir köyde bulunuyor. Majestelerinin de anlayacağı gibi, kendi derdiyle meşgul ve yorgun. Onu teselli etmek için, Avusturya'daki kral naiplerim (acı, keder ve üzüntü verici haberleri onlar da duydular) adam gönderdiler ve ben de kendi adıma, elimden geldiğince onu teselli ettim. Bu yüzden de, efendim, Türk'ün bu maceraperest zaferi ve kayda değer ilerlemesi yüzünden, Macaristan'dan çekilmeyeceğinden şüphe etmek ve bundan korkmak gerekir. Çekilmek bir yana, Hıristiyan ülkelerinin daha da içine sokulmak isteyecektir. Bu durumda ben de ilk hedef olacağım, Tanrı korusun. Hâlâ Türk'ün burada kalması ve benim topraklarım içindeki yerleri tahkim etmesi, kışı buralarda geçirme ve daha pek uzun bir süre buralarda akında bulunup, yağmalayıp, yakıp yıkma ve pek büyük zararlar verme, zulüm yapma olasılığı var. Türk kışın henüz gelmediğini görüp ordusunun daha uzun zaman savaş halinde kalabileceğini düşünerek zaferini bahara kadar devam ettirmek ve daha ileri gitmek isteyebilir."[71]

V. Karl'ın şarlatan kronik yazarı Francesillo de Zuñiga ise haberin gelişini şöyle anlatır:

"Kudretli imparator Granada şehrinde iken kendisine Türk'ün Macar krallığını aldığı ve muzaffer imparatorun kayınbiraderi olan kralının da savaş alanında öldüğü haberi geldi. Ertesi gün haber majesteleri tarafından alındı. Öyle büyük bir mateme büründü ki bu herkeste büyük bir acı uyandırdı. Eteğini Laxao beyi, Alcantara'nın başkumandanı tutuyordu. Sapsarı kesilmişti. Yüzü böylesine cayır cayır yanınca, bazıları bunu su içmemesine yordular."

Büyük bir ihtimalle başkumandanın içkiye olan düşkünlüğünü hicveden şarlatan kronik yazarı daha sonra Mohaç zaferi üzerine Kanu-

Levent Şahverdi Arşivi

ni'ye bir mektup yazar. Mektup tabii ki de hiçbir zaman gönderilmemek üzere, yani sadece kralı eğlendirmek için yazılmıştır. Mektubun Selim'e ithaf edilmesi de, saray soytarısının hâlâ I. Selim'in tahta olduğunu sanmasından kaynaklanıyor olabilir:

> "Pek sevgisiz kardeşimiz Yüce Türk Selim, yüce sultan, Mekke hanedanının hükümdarı, Suriye, Küçük Asya ve Mısır'ın kralı, Trabzon, Yunan ve Konstantinopolis imparatorluklarının imparatoru (ve ben) Don Frances, ilahi bağışla, büyük hatip. Pers ve Arap halklarının efendisi, ne de olsa bizim meclisimiz önünde konuşmayı bilmezler. Mekke ve Afrika'nın beyi ve tahripçisi, babadan oğula geçme yoluyla Kudüs dükü, Galilea ve Tiberiades denizlerinin kontu, Robden ve Judas kabilelerinin efendisi, Yafa ve Rama valisi, Muhammed'in tarikatının fesatçısı, sahte peygamber Muhammed'in Kuran'ının düşmanı, önemsiz delikanlıların arşidükü, kendini beğenmişliğin ıslahatçısı, Asya, Pontus ve Tatar devletlerinin fatihi, putperestlerin hırsızı ve kadife pelerinle brokar kumaş hırsızı; para düşmanı.
>
> Siz, pek şanlı Türkler ve Mağripliler arasında pek sivrilmiş, pek meşhur ve Hıristiyanlar arasında hiç de sevilmeyen, Selim Sultan; size Kutsal Ruh önünde, onun tarafından aydınlanıp bizim Kutsal Katolik inancımıza geçene kadar ne sağlık, ne de mutluluk dilerim. Çünkü baharda imparatorumuzu bir zaptiye gibi karşınızda bulacaksınız. Zulümlerinizi cezalandıracak. Sizi şahsımız ve hanedanımız adına uyarıyoruz ki, efendimiz imparator ve kralımız pek kuvvetlenecek ve aynen dediğim gibi, Tanrı'nın inayetiyle yenilecek ve mahvolacaksınız. Tüm Hıristiyan topraklarında yaptığınız zulümleri ödeyeceksiniz. Bundan başka, bana dediklerine bakılırsa yeni evlenmiş bir Cenevize benzermişsiniz."[72]

Bütün bu hakaret dolu mektubun kralı eğlendirip eğlendirmediğini bilemesek de, Türk tehlikesinden uzak bu coğrafyada sarayda "Türk" konusunun ilk defa bu kadar büyük bir skalada gündeme geldiğini görüyoruz.

Levent Şahverdi Arşivi

Yine aynı günlerde, konseyden "Macar kralının acı kaderine ve krallığının acı uyandıracak bir halde yerle bir edilmesi karşısında duydukları üzüntüyü" bildiren bir mektup geldi.[73] Kasım ayına girildiğinde ise konsey "görüşlerini" bildirmek üzere Karl'a bir posta gönderdi. Konseyin imparatora ilk önerdiği şey "Bu krallığın ileri gelen adamları, başrahipleri, kiliseleri ve şehirlerine, Macaristan kralının ölümü, krallığının kaybı ve komşu Hıristiyan şehirler ve topraklarının içinde bulunduğu tehlikeyle ilgili acı haberin ulaştırılması"ydı. Ayrıca Ferdinand'ın gönderdiği mektupların da birer kopyasını göndermesini öneriyorlardı.

İmparatorun konsey tarafından önerilen bu ilk maddeyi vakit kaybetmeden yerine getirdiğini Simancas Arşivi, 14. Estado serisi, 64 numaralı dosyanın bu mektubun sayısız kopyalarıyla dolu olmasından anlıyoruz. Karl'ın gerçekten pek çok başrahibe ve ülkenin ileri gelenlerine bu haberleri ilettiğini görüyoruz. Pek çok mektubun metninin aynı olması ve çoğunda da kilise adlarının boş bırakılması, kâtiplerin kolaylık olsun diye pek çok kopya yapıp gerektikçe kilise adını koyduğunu gösterir ki, bu da ne kadar çok kiliseye haber ulaştırıldığını doğrular. Bu postalar arasında, özellikle Mayorka ve Guadalajara'daki kiliselere ithafen yazılan mektupla Kastilya'daki bir toplu savunma çalışmasının nerelere kadar uzandığını göstermesi açısından ilginçtir.[74]

V. Karl'ın kronik yazarlarının bize bıraktığı tarihlerde sık rastlanan bir klişe vardır: Türk'ün Katolik halkının günahları yüzünden kendilerine ceza olarak gönderilmeleri. Mohaç zaferinin Kastilya'ya varmasıyla bu bir kez daha gündeme gelecek ve kralın resmi kronik yazarı Pedro Mexía tarihinde bütün bu kralın başına gelenlerin halkın günahları yüzünden olduğunu vurgulayacaktır.[75] Luther tarafından da işlenen ve bir propaganda unsuru olarak kullanılan bu görüş Kastilya'da da eşzamanlı olarak gündeme gelmiştir.

İmparatorun kiliselere gönderdiği yardım talebi mektuplarına gelen cevaplardan biri, Macaristan'ın başına gelenlerin Hıristiyanların kendi ilgisizliklerinin bir cezası olduğunun düşünüldüğünü göstermektedir. Bu felaket, "isteksiz kalpler" olarak tanımladığı Macaristan'ın yardımına koşmayan diğer Hıristiyan halklarına Tanrı'nın gönderdiği bir cezadır:

Levent Şahverdi Arşivi

"Majestelerinin gönderdiği mektupta bana ne buyurduklarını gördüm. Buyurdukları eksiksiz bir şekilde yerine getirilecektir. Bu yolda itaat ederek Papa'nın günahlarımı affetmesi kadar hayırlı bir iş yapmış olacağım kanaatindeyim. Durum Yüce Tanrımız ve onun kendi yerine bu kötülüklere savaşması için yeryüzüne koyduğu siz majestelerinin büyük yardımlarıyla tevcih edilebilir. Neredeyse bunun pek yüce Tanrımızın Hıristiyanlık âleminin isteksiz kalplerinin öldürülmesine göz yummasından başka bir şey olmadığına inanıyorum."[76]

Kurulun ikinci önerisi, "başrahiplerin, ruhban sınıfının ve kilise papazlar meclisinin durumdan haberdar edilip bu sebeple adaklar, dualar, ayinler yapmaları ve destek olmalarının kendilerinden rica edilmesiydi."[77] Sebep gayet netti: İber yarımadasında yaşayan halkın dini duygularını Türk karşıtı savaşta bir "silah" olarak kullanmak ve şimdiye kadar topraklarından uzak olan bu tehlikeyi dikkate almayan halkı dini araç olarak kullanarak tek bir hedef etrafında toplamak. Ruhban sınıfının da bu propaganda faaliyetlerinde kullanılması, yarımadada yaşayan Katolikler gibi dini bütün bir kitlenin bu tehlike karşısında harekete geçirilmesinde daha etkin bir sınıf olamayacağını göstermekteydi. Ayrıca ruhban sınıfının gücü, tebaanın dini duygularını yönlendirmekle sınırlı kalmıyordu. Manastır ve kiliselerde biriken finans kaynakları özellikle şu anda imparatorun en çok ihtiyacı olan şeydi. Hükümdarlığı boyunca hep finans kaynağı sıkıntısı çeken Karl için ruhban sınıfını kendisine geri verilmek ya da verilmemek üzere "altın, gümüş ya da *maravedi*[78]" vermeye ikna etmek Alman ya da İtalyan bankerlerle uğraşmaktan çok daha kolay olacaktı. Plan işe yaramıştı. İmparatorun bu isteğine pek çok manastır ve kilise cevap verdi. İmparatorun bu talep sonrasında aldığı mektupların sayısı bunu yeterince ispatlıyordu.

Konsey aynı şekilde arşidük Ferdinand'a 100 bin duka yardım gönderilmesini de öngörüyordu. Toplanan bu paralardan 100 bin dukanın Ferdinand'a gönderilip gönderilmediğini bilmiyoruz. Lakin Karl kardeşine yazdığı 30 Kasım tarihli mektubunda kendisine çok daha uzun süreli bir çıkış yolu tavsiye ediyor ve "Türk'le bir ateşkes imzalamanın pek çok sebeple kendisine uygun ve tavsiye edilir" geldiğini belirtiyordu.[79]

Levent Şahverdi Arşivi

Konseyde Türk'e karşı Fransız kralıyla birleşmenin kaçınılmaz olduğu ısrarla belirtiliyordu. Oysa François o sıralarda Kanuni'yle uzun süredir haberleşmekteydi. Her şeye rağmen Karl 29 Kasım 1526'da Mainz piskoposuna eğer Fransa kralı barış istiyorsa, bu barışı sağlamak ve "onun gururunu korumak" için elinden geleni yapacağını yazıyordu.[80] Barışı ve uzlaşmayı her zaman savaşa ve şiddete tercih eden imparator bir kez daha geçmişe ket vuruyor ve olanları unutmayı yeğliyordu. Bu mektubunda piskoposa, İngiltere ve Portekiz başta olmak üzere diğer Hıristiyan hükümdarlara da haber vermesini söylüyordu.

Konseyin, o esnada İtalya'da bulunan birlikleri Ferdinand'ın yardımına koşmak için Avusturya'ya geçirilmesini önermesi gerçekten dikkat çekici bir unsurdur. Özellikle konseyin sarf ettiği "Majestelerine miras kalan topraklar" tanımı o devir Kastilyası için hayli çarpıcıdır. Şimdiye dek imparatora dedesinden kalan topraklar, özellikle de Avusturya toprakları için parmağını kıpırdatmak istemeyen İspanyolların ilk defa bu merkezden uzak toprakların savunulmasının gereğini gündeme getirmesinin ardında yatan sebeplerden biri Türk tehlikesinin ilk defa ciddiye alınmasıydı. Diğeri ise, "Bu Krallıklar" olarak tabir edilen İspanyol topraklarına kral olarak geldiğinde İspanyolca bile bilmeyen ve imparatorluk tacını giydikten sonra Avrupa'nın dört bir yanında koşturmaktan İspanya'da bulunamayan Karl'ın uzun süre sempatiyle karşılanmaması ardından nihayet şimdi balayını geçirmek için Granada şehrini seçmesi olabilir.

Konseyin bu toplantıda ısrarla üzerinde durduğu maddelerden biri de *Cortes*'in[81] toplanmasıydı. İmparator bunu hemen kabul edip, Granada'dan Cortes'e toplanma çağrısında bulundu. V. Karl, Tuna nehri üzerinde bir yolculuk esnasında kendi ağzından yazdırdığı anılarında bu haberin gelmesi akabinde aldığı Cortes toplama kararını şöyle dile getirir:

> "Aynı yerde (Granada'da) kendisine kayınbiraderi olan Macaristan kralı Luis'in (Lajos) yenilgi ve ölüm haberi geldi. Bu yüzden, majesteleri, Türklere karşı bulacağı çare ve yapacağı savunmayı görüşmek için Valladolid'de Tüm Kastilya Krallıkları Genel Cortesi'ni topladı."[82]

Levent Şahverdi Arşivi

Cortes 20 Ocak 1527'de Valladolid'de toplandı.[83] Karl'ın bu Cortes toplantısında her şeyden önce maddi destek isteyeceği su götürmezdi. Fransızlarla süren ve bitmek tükenmek bilmeyen savaş yüzünden tüm hazineyi boşaltmıştı ve Türklere karşı savunmada kullanılacak bir finanstan yoksundu.

11 Şubat 1527'de Cortes'de her bölgenin başrahipleri ve önce gelen asilzadeleri toplandı. Askeri tarikatların başkumandanları da hazır bulunmaktaydı. Asilzadeler, kralın bu savunmada yapılacak olan harcamalara "gönüllerinden geldiğince" yardım etme teklifine olumsuz yanıt verdiler. Eğer, bu savaşa kendisi bizzat katılırsa, asker ve para yardımı yapacaklarını, lakin bir finans yardımının "haraç ödemek demek olduğunu, bunun da asalet unvanlarıyla bağdaşmadığını" ileri sürdüler.[84] *Procurador*'ların[85] verdikleri cevap ise bundan daha olumlu değildi. Öne sürülen sebep ise köylerin iyice fakir kaldığı, bir para yardımının tam anlamıyla imkânsız olduğu, ayrıca daha önce çıkarılan paranın da henüz kendilerine geri verilmediğiydi. İmparatorluğun doğu sınırını tehdit eden ve Karl'a dedesinden miras kalan toprakları savunma konusundaki isteksizliklerini saklamadılar. Bir kez daha tek yardım ruhban sınıfından geliyordu. Hem kralın hizmetinde bulunacaklarına, hem de para yardımı yapacaklarına dair söz verdiler. Ve Karl bir kez daha "Katolik inancının koruyucusu" rolüyle finans sağlamış oluyor, kilise de bu bazda kendinden yardımını esirgemiyordu.

Kastilya'da başlatılan bu savunma çalışmaları, Türk tehlikesine maruz kalan topraklardan hayli uzak bir coğrafyada ciddi bir şekilde yürütülen ilk Türk karşıtı hareket olması açısından kayda değerdir. Daha önce de belirtildiği üzere, şimdiye dek imparatorluğun "İspanyol olmayan" ve merkezden uzak topraklarını savunmamakta direnen İber yarımadası halkının bile, coğrafi uzaklığa rağmen tehlikeyi dikkate alması, hep düzensiz olarak sahillerinde gördükleri, denizden gelen küçük ölçekli Türk saldırılarının yanı sıra bu sefer karadan düzenli ve emin adımlarla yaklaşmakta olan Türk tehlikesinin topraklarına kadar ulaşabilme ihtimalini göz önünde bulundurduklarını gösterir. Aşağıda çevirileri sunulan, bugün İspanyol arşivlerinde bulunan belgeler Türklerin "karadan" arz ettikleri tehlikenin Akdeniz'in diğer ucunda uyandırdığı yankının ilk örnekleridir.

Levent Şahverdi Arşivi

Ek

MOHAÇ SAVAŞI SONRASINDA İMPARATORLUĞUN BATI BÖLGESİNDEKİ KONJONKTÜRÜ GÖSTEREN İSPANYOL ARŞİV BELGELERİ

Real Academia de la Historia, Salazar y Castro Koleksiyonu.
Dosya A-38, folyo 416.
Alonso Sachez'den V. Karl'a.
28 Eylül 1526 tarihli mektuptan bir bölüm.

"Senyör Infante'nin[86] burada bulunan elçisinin elinde ayın XXVI-II'nde[87] Trento'dan gelen mektuplar var. (Ferdinand'ın) Her an askerleriyle birlikte inmesi beklenen Micer Jorge Fransperch'ın yolunu gözlediğini yazıyor. Bu devletin (Venedik) ileri gelenleri bana senyör Infante'nin Milano'ya yazdığı, zatıâlilerinin Türk meselesi ve Macar kralının uğradığı bozgun nedeniyle Avusturya'ya geçmesinin gerektiğinin aktarıldığı mektubu aldıklarını söylediler. Zatıâlileri mücevherlerini nakite çevirip on-on iki bin Alman askerinin görevlendirilmesi için Innsbruck'ta[88] bırakacakmış. Şimdiye kadar bu konuda bir şey yapıldığına dair haber alınmadı. Şu an kadırga donatmaları da beklenmiyor. Bunlar donatılana kadar zaten kışa girmiş olacağız. (Coğrafi olarak) Yakın topraklarda bulundukları için özellikle Papa bu işin icabına bakmazsa her şey olabilir.

Real Academia de la Historia. Salazar y Castro Koleksiyonu.
Dosya A-38, folyo 402
Lope de Soria'dan V. Karl'a
1526 Sonbaharında gönderilen mektuptan bir bölüm.

Ayın XV'inde Senyör Infante Macaristan krallığının içinde bulunduğu duruma bir çare bulmak amacıyla oradan (Innsbruck) Linz'e gitmek üzere yola çıktı ve komutan Marco Sitfazia'yı daha sonra İtalya'ya gelmeleri için (sic)[89] bulunan Almanlarla birlikte Viyana'ya gönderdi. Bu yüzden Milano'ya gelecek olanlar birkaç gün daha gecikecekler. Ama hâlâ Trento'da bütün bu ay süresince on bin asker toplanacağı ve başlarında da Micer Jorge Fransperch'in bulunacağı söyleniyor. Tanrı Papa'yı ve müttefikle-

Levent Şahverdi Arşivi

rini affetsin. Hıristiyanlık âleminde başımıza gelmeye devam eden bütün bu belaların sorumlusu onlar. Eğer majesteleri, Fransa kralı ve diğer Hıristiyan hükümdarlarla bir anlaşma yapıp, herkesin arasında gerçek bir barış sağlayarak Türklere karşı harekete geçerek durumu çare bulmazsa (Türklerin) önümüzdeki bahar mevsiminde Friuli tarafından İtalya'ya gireceği sanılıyor. Macaristan'ın korktuğuna bakılırsa bu hayli kolay bir şey olacak ve eğer bir kez İtalya'ya ayak basacak olursa onu atmak güçleşecek. Majesteleri, durumun gerektirdiği şekilde, o eşsiz ihtiyatlığıyla konuyu ele alıp buna bir çare bulacaklardır.

Archivo General de Simancas. Estado serisi, dosya 14, folyo 64.
V. Karl'dan tüm manastırlara.
26 Kasım 1526 tarihli mektup.

"Bahsi geçen Türk, Macaristan krallığının en önemli ve büyük şehri olan Buda'ya, daha başka şehirlere, kasabalara ve yerlere girip buraları ele geçirdi ve on üç yaşından büyük tüm Hıristiyanları kadın erkek demeden kılıçtan geçirip öldürdü. Yüz elli binden fazla Hıristiyan öldü. On üç yaşından küçük olanları ise Müslüman yapmak ve kendi tasvip edilmeyen ve kınanan dinine döndürmek üzere beraberinde götürmüştür ki, bu da tüm Hıristiyanlık için pek acı bir şeydir. Gururlu ve kibirli Büyük Türk hâlâ sahip olduğu insan kuvvetiyle beraber ilerliyor ve Hıristiyanlara zulüm ederek onları öldürmeye devam ediyor. Topraklarını ve beyliklerini ele geçiriyor. Kumandanlarının da pek çok adamla pek sevgili ve değerli kardeşimiz, oğlumuz Infante Don Fernando'ya[90] ait olan Avusturya, Estria, Carinthia, ve Carniola topraklarında aynı şeyi yapmasını öngördü. Bu topraklar komşudur ve diğer topraklarla da sınırdır. Şimdi ise bu bahsi geçen Türk, Yüce Tanrımız efendimizin rızasına karşın bu topraklara girmiş ve işgal etmiştir. Bütün bunlardan dolayı pek haklı bir üzüntü, acı ve ıstırap duyuyoruz. Çünkü Yüce Tanrımız onun adına dünyada hüküm sürelim diye bizi buraya koydu, bize bu dünya üzerinde bir imparatorluk ve hâkimiyet bağışladı. Biz de bütün bunlarla kendisine hizmet edeceğiz ve yüceliğini tanıyacağız. Bu yüzden ve bize yapılan bu büyük ve bilindik hayırlardan, her gün yanımızda bulduğumuz ve kendisine bu yüzden borçlu olduğumuz, bize uzat-

Levent Şahverdi Arşivi

tığı o güçlü elinden, bahsi geçen Macaristan kralına ve bahsi geçen Infante kardeşimiz Don Hernando'ya yakınlığımızdan dolayı kendilerine borçlu oluşumuzdan ve bu topraklar bize babadan kalan topraklarımıza çok yakın olduğundan aziz Katolik inancımızı ve Hıristiyanlık dinini savunmak, var gücümüzle bu Türk'ün o büyük kibrini yok edip söndürmek, ona karşı direnmek ve gücünü kırmak, Hıristiyanlardan çaldıklarını ve aldıklarını geri almak en büyük zorunluluğumuzdur. Ona ve tüm kâfir tebaasına elimizden geldiğince kötülük yapıp zarar vermek zorundayız. Efendimiz Tanrımızın inayetiyle, bunları durumun gerektirdiği üzere bir an önce yerine getirmeye bakacağız. Bunun halledilmesi için gerekli olan her şeyin büyük bir ihtimamla yapılması düşünülmektedir. Çünkü bu arada bahsi geçen kardeşimiz Infante kurtarılıp kendisine yardım edilmezse, kendisi, o bölgedeki ona ve bize ait bütün topraklarla Hıristiyanlara ait diğer komşu topraklar hem şimdi hem de gelecekte büyük zarara uğrayabilir, (Hıristiyanlar) öldürülebilir, malları çalınabilir, esir alınabilirler ve zulme maruz kalabilirler. Şimdilik buraların savunulması için gerekli olan askeri tutmak ve ücretlerini vermek için bir miktar *marevedi*'yle yardımda bulunmaya karar verdik. Çünkü aksi takdirde (Ferdinand) bu bahsi geçen Türk'ün gücüyle boğuşamayacak. Bunun için tebaamızı asgari düzeyde sıkıntıya sokarak belirli bir miktar *marevedi*'yle bize yardım etmesine karar verdik. Bu manastırda, bazı kişilere ait belirli bir miktar *marevedi*, altın ve gümüş bulunduğu tarafımca doğrulandı. Bu da, kendileri bir zarara uğramadan içinde bulunduğumuz bu büyük ve aşikâr ihtiyaca hizmet edebilir. (Kendilerinden alınan para) kraliyete ait başka gelirlerden sağlanacak ve ödenecek. Bu yüzden ben sizden bu manastırda bulunan hazineyi, kimlere ait olduğunu ve miktarını söylemenizi ve açıklamanızı rica ediyor ve sizi bununla görevlendiriyorum. Ne de olsa bununla Yüce Tanrımız, onun aziz inancı ve Hıristiyanlık dinine ne büyük bir hizmette bulunmuş olacağımız görülmekte ve anlaşılmaktadır. O bu bahsi geçen emanet paraları versin ve teslim etsin.[91] Biz de tahsilatı *quinto*[92] şeklinde şimdi bahsi geçen manastıra bağlı olan manastır başrahibi, rahiplerden ve manastır okulundan yapalım. Bu kendilerinden ne şimdi ne de başka bir zaman istenip talep edilmesin ve de bu hakları ellerinden alınmasın. Alındığı takdirde ise cezaya tabi tutulsun. Eğer uygun gö-

Levent Şahverdi Arşivi

rülürse ya da kendisi arzu ederse, kendisine bunun tahsilatı için gerekli olan tüm kayıt makbuzları verilsin ve garanti edilsin. Bu meselede ne bir bahane ne de gecikme öne sürmemelidirler. Eğer bugüne bugün arzuladığı gibi kararlı bir şekilde bu işi yapmasına engel olacak bir şey varsa, bu emanet paraların sahibi olan kişileri ve diğerlerini bulsun ve onlarla çalışsın. Kendilerine bunun çok haklı ve net sebeplerini açıklayarak (içinde bulunduğumuz) bu ihtiyaca yönelik olarak bunları (emanet paraları) karşılıklı ya da karşılıksız olarak vermelerini sağlasınlar.

Ve siz, bahsi geçen başrahibin de onayıyla, size söyleyeceğim ve sizin uygun gördüğünüz kişilere güven mektubu verecek ve onlara yukarıda benim tarafımdan size belirtilen tüm gerekçeleri duyduğunuzu söyleyeceksiniz. Mümkün olduğu kadar çok kişinin bu bahsi geçen emanet paraları karşılıklı ya da karşılıksız olarak vermeleri için elinizden gelen her şeyi yapıp çaba göstereceksiniz. Eğer karşılıksız vermek ya da faizsiz borç vermek istemeyecek olurlarsa onlara borcun ödenmesindeki gecikme için ılımlı bir miktar faiz verilecektir. Bu da gecikme olacak her yıl için yüzde on beş *marevedi*'den daha fazla olmayacaktır.

Güven mektubumu defterdar _____'a[93] verecek ve kendisine benim tarafımdan size belirtilen bütün bunları anlatacak ve sizinle birlikte çalışması, bahsi geçen başrahiple konuşması ve yukarıda belirtilenlerin yerine getirilmesi için büyük bir ihtimamla hareket edip uygun olan her şeyi yerine getirmesi için kendisine bu talimatı göstereceksiniz. Peşini bırakmadan bu meselenin yürütülmesini, meselenin hallinin uygun şartlarda ve koşullarda götürülmesini, size göndermeleri gereken kayıtları ve yazışmaları takip edeceksiniz.

Granada, _____ayın_____günü. Bin beş yüz yirmi altı.

Archivo General de Simancas

Estado serisi, dosya 14, folyo numarası yok.

V. Karl'dan eşi imparatoriçe Isabel de Portugal'ın defterdarlarına.

26 Kasım 1526 tarihli mektup.

Hanımım ve zevcem, Katolik kraliçenin defterdarları. Biliniz ki, ben Cuenca piskoposu aziz pederin elinden, yine bu pederin gücü altında olan

Levent Şahverdi Arşivi

Cuenca piskoposluğunun gelir ve kazançlarının toplandığı hazinesinden yaklaşık bin beşyüz altın alması ve tahsil etmesi ve beraberinde gönderdiğimiz fermanda daha uzun anlatıldığı üzere aziz Katolik inancımızın düşmanı Büyük Türk'ün Hıristiyan topraklarında yaptığı ve yapmakta olduğu kötülük ve zararlara karşı direnebilmek için gerekli olan harcamalarda kullanılmak üzere sarayımıza getirmesi için _____'yu gönderiyorum. Bu sebeple, ben bahsi geçen _____tarafından imzalanan ve mühürlenen, bahsi geçen_____'nin bu emanet paraların piskoposundan alacağı yazıda adı geçen tüm adamlarımın, bu fermanımız gereğince, bahsi geçen Cuenca piskoposuna ve kraliyetin beş yüz yirmi sekiz ve beş yüz yirmi dokuz[94] yılının *alcavala*[95] gelirlerine ait olan bu paraları vermenizi buyuruyorum. Bu fermanım ve bahsi geçen _____tarafından imzalanan ve yine kendi eliyle mühürlenen tahsilat mektubu gereğince, başka bir tahsilat söz konusu olmadan her yıl kendisine yarısı ayrılıp verilecek. Bu mektupla bir kral olarak garanti ve söz veriyorum ki, yukarıda belirtilenler için yapılacak olan ödemeler emin ve sağlıklı bir şekilde gerçekleştirilecek, bahsi geçen piskoposa ödenecek ve ödemelerde ne feshetme, ne değişiklik ne de başka bir yenilik söz konusu olmayacaktır.

Granada XXVI Kasım, bin beş yüz yirmi altı.
Archivo General de Simancas
Estado Serisi, dosya 14, folyo 100
Alcalá de los Gazules'ten V. Karl'a.
2 Aralık 1526 tarihli mektup.

Buraya Macaristan'ın kaybedildiği, Türk'ün giriştiği bu işte yoluna devam ettiği ve Macaristan'a komşu olanların yardım için tüm Hıristiyanlık âlemini koruması gereken bir hükümdara (sic) elçiler gönderdiği haberleri duyuldu. Bunun için ihtiyaç duyulan şey para olduğundan, majestelerinin büyük ihtiyaçlar içinde bulunduğundan ve kraliçeden sonra pek çok harcama yapmak zorunda kaldıklarından bu yardım için majestelerinin krallıklarında yaşayan her kesimden insanın size hizmet ve yardım etmesi yerindedir. Majestelerine tarafımdan verilen üç bin dukayı kabul etmesi için yalvarıyorum. Bunda amelden ziyade arzumu kabul buyursunlar, çünkü müm-

Levent Şahverdi Arşivi

kün olsaydı daha fazlasını vermek isterdim. Hizmet büyük, ama (gönderdiğim) şey pek küçük olduğundan majestelerine meblağı, parayı götürmesini buyuracağım kişiden başka kimselere söylememesi için yalvarırım. Dileğim odur ki, majestelerinin göndereceği yardım ve lütufla Türk Macaristan'dan çıkarılmakla kalmasın, elindekileri de kaybetsin. Yüce Tanrımız majestelerine ömürler versin ve saygın devletini koruyup müreffeh kılsın.

Alcalá de Gazules, İki Aralık DXXVI.
Archivo General de Simancas
Estado Serisi, dosya 14, folyo 92
Calahorra'dan V. Karl'a.
7 Aralık 1526 tarihli mektup.
Muzaffer Hükümdar Kral ve Semper Augusto

Aralık ayının altısında, öğlen saat birde aziz majestelerinin Macaristan kralının ve Hıristiyan halkın kutsal Katolik inancımızın düşmanı hain Türk'ün gaddarlığı ve zalimliği yüzünden başına gelen acı durumu bildirdiği mektubunu aldık. Durumu çare bulunması Yüce Tanrımıza hizmet etmekle yakından ilgili olduğundan ve O da aziz Katolik majestelerini kendi vekili olarak yeryüzüne koyduğundan, Hıristiyanlık dininin savunulması için savaşan kilisesinin koruması ve yardımı ile çok aklıselimce davranılması gerekir. Her şey, her şeye kadir Tanrının elindedir. O, aziz majestelerine bu açgözlü Türk'ün imparatorluğunun kafasını kesip zafer kazanmanızda ve onu majestelerinin Roma imparatorluğuna tabi kıldırmakta size yardım edecektir. Savaşçı Kilise'den gayrı aziz Katolik majestelerinin sadece Hıristiyanlık âleminin değil tüm dünyanın hükümdarı olduğu başka bir imparatorluk yoktur ve olamaz. Bu yüzden de savunma, aziz Katolik majestelerinin birinci vazifesidir. Bu işi yerine getirmeye başlamakta vakit kaybetmemelidir. Çünkü böylesine haklı bir teşebbüsün söz konusu olduğu yerde zafer kaçınılmazdır. Bu şehir ve bu şehirde yaşayanlar, tebaası ve sadık kulları olarak ellerinden gelen her konuda aziz Katolik majestelerine var güçleriyle hizmet etmekten bıkmayacaklardır. Yüce Tanrımız aziz Katolik majestelerinin saygın şahsını müreffeh kılsın ve dünya hükümdarlığını genişletsin. Şimdilerde buna aziz Katolik majestelerinden daha layık olan biri yoktur. Yedi Aralık, 1524.

Levent Şahverdi Arşivi

Aziz Katolik majestelerinin pek aziz ellerinden öperiz.

(Majesteleri'nin) Asil Calahorra şehrinin adalet şurası, belediye meclisi üyeleri, şövalyeleri, soylu kişileri ve saygın adamları.

Archivo General de Simancas
Estado Serisi, dosya 14, folyo 108
Cuenca piskoposundan V. Karl'a.
12 Aralık 1526 tarihli mektup.
S.C. y C. M.[96]

Kasım ayının XXIX'unda ve Aralık'ın altısında majestelerinden iki mektup aldım. İlkinde Macaristan krallığının elden çıkışı ve kralının ölümünü yazmış ve burada Yüce Tanrımızın gazabından koruması, bunca tehlike ve bela içinde bulunan Hıristiyanlık âlemini kurtarması için adaklar adanıp dualar edilmesini buyurmuşsunuz. İkinci mektupta ise benim Ocak ayının XXV'inde Valladolid'de bulunmamı ve burada başrahipler ve nüfuzlu kimselerle birlikte kiliseler, katedraller ve köylerde bu meydana gelen zarara bir çare bulunması için emir verilmesini buyurmuşsunuz. Birinci mektubunuzda buyurduğunuz yerine getirildi. Bu piskoposluğun dört bir yanında günahlarımızı affetmesi ve bu davada bizden yardımını esirgememesi için Yüce Tanrımıza adaklar adanıyor ve adanmaya da devam edilecek. Bağımsız kiliselerin yanı sıra hem rahip hem de rahibe manastırlarında özel dualar ediliyor ve edilmeye de devam edilecek. Bu piskoposlukta bulunan aklıselimi yerinde herkes her gün bu aziz amaç uğruna Yüce Tanrımıza dua edip, oruç tutup zekât vererek adaklar adayacaklar. Çünkü bu işin çaresi önce Tanrının yardımı, sonra da silahlı askerlerle bulunmalıdır. Granada'daki başrahipler bana yazdıkları mektupta Zatıâlilerine XXX bin duka vererek yardım edeceklerini bildirip, benim ne kadar bir meblağ yardımda bulunacağımı öğrenmek istediler. Çünkü böyle bir durumda ne fakirliği ne başka harcamaları bahane etmek uygun düşmez. Durumu papazlar meclisi ve piskoposluğa bağlı ruhanilerle görüştük ve majestelerine beş bin duka yardım göndermeye karar verdik. Bu meblağı en kısa zamanda nakit olarak, ya da ulaştırılması için tüccarların verdikleri çekler şeklinde göndereceğiz. Ben bunun iki binini, diğer rahipler de üç binini çıkaracak. Majesteleri buna kesin gözüyle

Levent Şahverdi Arşivi

bakabilirler. Dediğim gibi bunlar postayla gönderilecek. İkinci mektupta buyurduğunuza gelince, durumun ciddiyetini gayet net görüyorum ve hepimizin buna bir çare bulma konusundaki zorunluluklarımızın da çok farkındayım. Özellikle de rahipler sınıfı her türlü hayırlı işte en ön sırada yer almalı. Ama ben geçen yıl majestelerinin emri üzerine Aralık ayında yola çıktım ve bu yüzden şiddetli bir ateşli hastalığa yakalandım ve hayatımı tehlikeye attım. Aynı dertten yine mustarip olmak istemiyorum. Genel meclis toplantılarında bulunanlar bu durumda ne yapılacağını benden daha iyi bilirler. Ama eğer majesteleri hâlâ benim yola çıkmam konusunda ısrar ediyorlarsa, hayatımı tehlikeye atmak pahasına da olsa bunu yerine getireceğim. Aziz Caesar ve Katolik Majesteleri. Yüce Tanrımız zatıâlilerine uzun ömür ve sağlık bahşeylesin, krallıklarını ve topraklarını genişletsin.

Cuenca, XII Aralık MDXXVI

Notlar

1 Bu makale, II. Türk-İspanyol tarihi sempozyumunda "El eco del temor causado por la derrota de Mohács en Castilla" başlığıyla sunulan metinden yola çıkılarak geliştirilmiş versiyonudur ve "Orta Avrupa'nın Kaderini Değiştiren Savaş: Mohaç Öncesi, Sonrası ve Kastilya'da Yankısı" *Belleten* dergisinde basılmıştır. (2007, s. 537-573)

2 Pál Fodor, "The Simurg and the Dragon: The Ottoman Empire and Hungary (1390-1533)," *Fight against the Turk in central Europe in the First half of the 16th century*, ed. István Zombori, Budapest, 2004, s. 35

3 C.S.P., cilt II, s. 313.

4 Estiria.

5 Antonio Fontán- Jerzy Axer, (Ed), *Españoles y polacos en la corte de Karl V*. op. cit., s. 229. Joannes Dantiscus'un Krzysztof Szydlowiecki ile mektuplaşmaları için bkz. Tomasz Ososinski, "The correspondence of Joannes Dantiscus with Krzysztof Szydlowiecki, with special focus on the political matters related to the Habsburgs, Hungary and Turkey," *Fight against the Turk in the central-Europe in the first half of the 16th century*. ed. István Zombori, Budapest, 2004, s. 155-165.

6 Stephen A. Fisher-Galati, *Ottoman Imperialism and German Protestantism*. Cambridge, 1959, s. 14.

7 L. Gachard, *Correspondance de Charles-Quint et D'Adrien VI*. Op. cit., s. 116.

8 C.S.P., cilt II, s. 573.

9 Legado.

10 Ludwig Freiherr von Pastor, *Historia de los Papas*, kitap III, cilt IX. Madrid, 1975, s. 175. Diyet 17 Kasım'da toplandı..

11 A.g.e., s. 114.

12 C.S.P., cilt II, s. 573.

Levent Şahverdi Arşivi

13 M.A. William Bradford, *Correspondence of the Emperor Charles V and his ambassadors at the courts of England and France.* Op. cit., s. 241.

14 C.S.P., cilt II, s. 611.

15 Stephen A. Fischer Galati, *Ottoman imperialism & German Protestanism, 1521-1555*, Cambridge, 1959, s. 21.

16 Karl Lanz, *Correspondenz des Kaisers Karl V*. Op. cit., s. 103.

17 Gazimagosa.

18 Antonio Fontán, Jerzy Axer (ed.), *Españoles y polacos en la corte de Karl V*, Op. cit., s. 157.

19 C.S.P., cilt II, s. 615.

20 Ludwig Freiherr von Pastor, *Historia de los papas*, kitap III, cilt IX. Op. cit., s. 115.

21 Marino Sanudo, *I diarii di Marino Sanuto*, cilt 43. op. cit., s. 245.

22 Baş noter.

23 C.S.P., cilt III, bölüm I, s. 578.

24 Dubrovnik.

25 C.S.P., cilt III, bölüm I, s. 584.

26 C.S.P., cilt III, bölüm I, s. 666.

27 Cruzada, Papa'nın din düşmanlarına karşı savaşta kullanılmak üzere imparatora verdiği paradır. Özellikle VI. Adriano ve daha sonra VII. Clemente zamanında imparatorluk ve Papalık arasında büyük bir sorun haline gelen bu "Cruzada," Papa'nın imparatora hakkı olan bu parayı vermek istememesi ve sürekli geciktirmesiyle ciddi bir sürtüşme konusu halibe gelmiştir. Detaylar için bkz. Özlem Kumrular, *Las relaciones entre el Imperio Otomano y la Monarquía Católica entre los años 1520-1535 y el papel de los estados satélites*, ISIS, 2003.

28 Papa'dan gelen mühürlü resmi emirname.

29 C.S.P., cilt III, bölüm I, s. 657.

30 C.S.P., cilt III, bölüm I, s. 793.

31 Söz konusu olan Macaristan'da 1514'de yaşanan köylü ayaklanmasıdır. Ludwig Freiherr von Pastor, *Historia de los papas*, kitap III, cilt IX, , kitap III. Op. cit., s. 118.

32 C.S.P., cilt III, bölüm I, s. 1026.

33 Roger Bigelow Merriman, *Suleiman the Magnificent*, Oxford University Press, London, 1944, s. 83.

34 Pedro Mexía, *Historia del Emperador Karl V*. Op. cit., s. 447.

35 A.g.e., s. 447.

36 Prudencio de Sandoval, *Historia de la vida y hechos del emperador Karl V*, cilt II. Op. cit., s. 184.

37 A.g.e., s. 185.

38 P. Piccolomini, *Due lettere di Ludovico II re di Ungheria*. Siena, 1904. Bkz. Ludwig Freiherr von Pastor, *Historia de los papas*, Kitap III, cilt IX. Op. cit., s. 114.

39 Prudencio de: Sandoval, *Historia de la vida y hechos del emperador Karl V*, cilt II. Op. cit., s. 184. Biblioteca Palacio de Madrid'de söz konusu olan mektubun birkopyası bulunmaktadır. Elyazması 9442, fol. 120.

40 A.g.e., Cilt II, p. 186.

41 Celalzâde Mustafa Çelebi, *Tabakatü'l- memalik ve derecatü'l mesalik*. ed. Sadettin Tokdemir, İstanbul, 1937, s. 73.

Levent Şahverdi Arşivi

42 Peçevî İbrahim Efendi, *Tarîh-i Peçevi*, önsöz ve indeks: Fahri Ç. Derin; Vahit Çabuk, İstanbul, 1980. Asker sayısını dair detaylı bilgi için bkz. s. 110-111.

43 A.g.e., 186.

44 "Paulo Tomereo, Archobispo de Collocense, frayle de San Francisco, ombre valiente de manos." Paolo Giovio, *Commentario de las cosas de los turcos*. Venezia, 1531, s. 186.

45 Roger Bigelow Merriman, *Suleiman the Magnificent*, op. cit, s. 89.

46 R.A.H. (Real Academia de la Historia), C.S.C.(Colección Salazar y Cástro), dosya. A-38, fol. 351. 20 Eylül 1526 tarihli mektup.

47 C.S.P., cilt III, bölüm I, s. 879.

48 Alonso Sánchez'in Karl'a 15 Eylül 1526 tarihli mektubu. R.A.H., C.S.C., dosya. A-38, fol. 323-324.

49 A.g.b.

50 R.A.H., C.S.C., dosya A-38, fol. 392.

51 Ferdinand'ın Alonso Sánchez'e gönderdiği 20 Eylül 1526 tarihli mektup. A.g.b., f. 938.

52 Lope de Soria'nın V. Karl'a gönderdiği Eylül 1526 tarihli mektup. A.g.b., f. 938.

53 Kemal Paşa-zâde, Tevarih-i Âl-i Osman, X. Defter, haz. Şerafettin Severcan, TTK, Ankara, 1996.

54 R.A.H., C.S.C., dosya A-39, fol. 10-12. 31 Ekim 1526 tarihli mektup. Roma'dan.

55 Pedro Mexía, *Historia del Emperador Karl V*, op. cit., s. 449.

56 R.A.H., C.S.C., A. 39, folyo 10-2.

57 R.A.H., C.S.C., A-39, fol. 13-14. 4 Ekim 1526 tarihli mektup.

58 C.S.P., cilt III, bölüm I, s. 993.

59 R.A.H., C.S.C., dosya A-39, fol. 13-14.

60 Erdel.

61 Macaristan'ın Türkler tarafından istilası ve Habsburg hâkimiyeti için, Bkz. Zoltán Halasz, *Historia de Hungría*. Madrid, 1973.

62 Bkz. Teréz Oborni, "The country nobody wanted: Some aspects of the History of Transilvanian Principality," Specimina Nova Pars Prima. Sectio Mediaevalis II. a Pécsi Tudományegyetem Középkori és Koraújkori Történeti Tanszékének történeti közleményei. Pécs, 2003.s. 101-108.

63 Alfred Rambaud ; Ernest Lavisse, *Histoire Générale du IV siècle a nos jours*, cilt IV.Paris, 1894, s. 620.

64 Ogier Ghislain Busbecq, *Türk Mektupları*. İstanbul, 2002. Ed. Recep Kibar. Augerio Gislenio Busbequio, *Embaxada e Viages de Constantinopla*. Madrid, 1578. s. 12-13.

65 C.S.P., cilt III, s. 897 (Almanya'dan haberler). "Ex causa quia Turcus obtinuit conflictum contra Regem Hungarieæ, et etiam non scitur ut rex vivus aut mortuus"

66 Ferdinand'ın Margareta'ya gönderdiği 18 Eylül 1526 tarihli mektup. Wilhelm Bauer, *Die Korrespondenz Ferdinands I*. Wien, cilt I, 1912, s. 451. "Ce jourdui me sont venues nouvelles, comme led. Turc avoit prins lad. Ville de Bude et qu'il a depesché deux de ses principaulx capitaines avec chacun bon nombre de gens, l'ung pour entrer en mesd. pays d'Austrice, pour y brusler, gaster et faire le is qu'ilz pourront et l'autre pour faire le semblable en Stiere, à quoi on desia fait commancement, voire que desia ont couru jusques à 15 ou 16 lieues prés de Vienne »

67 "Non seullement moi, nostre maison d'Austrice et tout la Germanie tumberont à touteille ruine et desolación, mais aussi toute la reste de la chrestienté." Aynı mektupta Ferdinand yaşadığı finans sorununu şu şekilde belirtiyordu: "Et pour le present, ne sai chose autre digne de vous escripre, si-

Levent Şahverdi Arşivi

non que vouz supplie, mme, bien humblement que, si de vostre part me pouez faire quelque aide et secours, qu'il vous plaise de faire, car j eme treuve tant despourveu d'argent, sans lequel ne se peult riens faire, à cause des grosses despences que, depuis que suis entré en Allemaigne, m'a convenu faire tant á cause desd. Turcz, de l'empire, contre les paysans, paie, grosses debtes et en autres diverses manieres. Et veu mesmes que mes pays ne sont à beaucop près souffisans pour pouoir furnir à teles despence qu'il est neccessaire pour la repulcion dud. Turc, m'est et sera impossible lui sçavoir resister, ains pourra avenir que par faulte d'aide et secours aures tost les mesmes nouvelles de moi que dud. Feu roi de Hungrie." A.g.e., s. 452.

68 C.S.P., cilt. III, s. 897. "Quod fugiunt et ad fugam se disposuerunt, uti Hungari facere solent"

69 Fruntsberg.

70 Bratislava.

71 Prudencio de Sandoval, *Historia de la vida y hechos del emperador Karl V*, Cilt II. Op. cit., s. 190.

72 Francesillo de Zúñiga, *Crónica burlesca del emperador Karl V*, Barcelona, 1986, s. 45.

73 AGS, Estado, dosya 14, folyo 144.

74 AGS, Estado, dosya 14, folyo 64.

75 AGS, Estado, dosya 14, folyo 94. 26 Kasım 1526.

76 A.G. S. Estado, dosya 14, folyo 94. 11 Aralık 1526.

77 Karl'ın, ruhban sınıfını hem haberdar etmek, hem de kendilerinden yardım dilemek için gönderdiği bu mektupların tam metni makalenin sonundaki ekte bulunmaktadır.

78 *Maravedi:* Altın Çağ İspanyasında kullanılan 1/34 *Real* değerindeki para birimi.

79 C.S.P., cilt III, bölüm I, s.1027.

80 A.g.e., s. 1026.

81 İhtiyaca göre belirli aralıklarla kral/imparator tarafından toplanan, ülkenin siyasi ve dini ileri gelenlerini bir araya getiren kurul. Büyük devlet toplantısı.

82 Manuel Fernández Álvarez, "Memorias del emperador," *Corpus Documental de Karl V*, cilt IV, Salamanca, 1973-81, s. 493.

83 Yazar, bazılarının Konsey'in 5 Aralık 1526'da toplandığını iddia ettiklerini belirtmektedir. *Cortes de los Antiguos reinos de León de de Castilla.* Madrid, 1883.

84 A.g.e., s. 143.

85 *Procurador en Cortes*, bugünkü milletvekili.

86 İnfante: İspanya krallarının veliahttan sonra doğan erkek çocuklarına verilen unvan. Burada I. Ferdinand'ı kastediyor.

87 Bu ve diğer mektuplarda sayılar metinlerdeki orijinal şekillerinde aktarılmıştır. (Rakamla, yazı ile ya da Roma rakamı ile)

88 Metinde Hispruc olarak geçmektedir.

89 Belgedeki hasar yüzünden okunamıyor.

90 Ferdinand.

91 Metinde "O" olarak geçen şahıs, bu manastırda parası bulunan kişi ve kişilerdir.

92 Krala verilen beşte bir vergisi. Pençik.

93 Bu ve ilerki sayfalarda bulunan metinlerde görülecek olan boşluklar orijinal metinlerde de böyledir. Bu yardım talebi mektuplarının önceden yazılıp, sonrada üzerlerine isim koyularak gönderil-

Levent Şahverdi Arşivi

diğini, yani bir bakıma çok sayıda kopyalandığını gösterir ki bu da Türklere karşı yardım talebinin çok sayıda manastır ve kiliseye yapıldığının kanıtıdır.

94 1528 ve 1529.

95 Menkul ve gayrimenkul mal varlığı üzerinden alınan bir vergi.

96 Sancta Cesar y Catholico Magestad.

Levent Şahverdi Arşivi

Üçüncü Bölüm

ROMA ve NEA ROMA ARASINDA

Fransa, İspanya ve Roma arasında V. Karl döneminde süregelen gerilimin analizi Papa'nın karadan ve denizden yaklaşmakta olan Türk tehdidinin önüne bir set çekilmesi konusundaki takıntılı sayılabilecek çalışma ve görüşmelerini anlamak için yeterli olacaktır. Her şey bir kısırdöngüden ibarettir. VI. Adriano'nun Fransa-İspanya rekabeti karşısında tarafsız tutumu, VII. Clemente'nin gözden kaçmayacak Fransa sempatizanlığı ve bunun doğal bir sonucu olan Karl'ın Papa'nın Türk karşıtı projelerine gösterdiği ilgisizlik Türk'ün 1532'de görkemli bir şovla Almanya içlerine kadar ilerlemesine kadar bu tablonun değişmeyen öğeleri olmuştu.

1522 Mayısında VI. Adriano, V. Karl ve VIII. Henry tarafından bir proje geliştirilmiş ve proje çerçevesinde Hıristiyanlık âleminin "tüm düşmanları"na karşı bir savunma birliği oluşturulmasına karar verilmişti. Papa, Kutsal İnanç'ın düşmanlarına karşı yapılacak olan bu savaşa katılan tüm Hıristiyan hükümdarlara tüm *cruzado* ve endüljans gelirlerini vermeyi vaat ediyordu.[1] Belgrad'ın ve Rodos'un düşüşü karşısında paniğe kapılan VI. Adriano Hıristiyanlık âlemi arasında en azından üç yıllık bir ateşkes sağlamaya çalışıyordu.

Rodos'un düşüşüyle panik Roma'da iyice kendini gösterirken, Papa Doğu Akdeniz'de bu stratejik noktanın elden çıkması üzerine imparator, I. François ve VIII. Henry'ye mektup göndermeyi ihmal etmez. "Dinimizin düşmanı Yüce Türk, sizin aranızdaki savaşları fırsat bilip, Macar krallığını ve Rodos adasını ele geçirmek için güç ve cesaret buldu," der imparatora gönderdiği bir mektubunda.[2] Karl için ise Fransız-İspanyol gerilimi sona erdirilmeden Türk'e karşı bir savaşa girişilmesi hayli güç, hatta imkânsızdır. Cevabı hayli açık ve nettir:

> "Zatıâlileri Hıristiyanlık âlemi içinde sağlanacak olan bu genel barış ve kâfirlere karşı kuvvet birleşimine gitme meselesinde sizin gibi is-

Levent Şahverdi Arşivi

tekli olduğumuz konusunda bize güvensin, ayrıca Hıristiyanlar arasında olan bu savaşta bizim hiçbir şekilde suçumuz olmadığını, Fransa kralının bizi kışkırtıp kendimizi savunmak için silahları elimize almak zorunda bıraktığını da bilsinler."[3]

VI. Adriano 16 Aralık 1522 tarihli mektubunda, Türk tehdidi karşısında bu iki hükümdarın gösterdiği ilgisizlikten duyduğu rahatsızlığı açıkça gösteriyordu:

"İngiltere'nin Pek Hıristiyan Kral'la ne barışta, ne savaşta birlik yoluna gitmeme konusunda direnmesi karşısında hayrete düşüyoruz. Hıristiyan dininin içinde bulunduğu durum malum. Özellikle Macaristan krallığı, Rodos adası ve Hıristiyanlık âleminin pek çok yerinde, hatta Napoli ve Sicilya krallıkları aynı Hıristiyanlık âleminin başları olan sizlerin arasındaki uzlaşmazlıklar yüzünden elden çıkma tehlikesi altındadır."[4]

Bu mektubun en çarpıcı yanı Papa'nın Napoli ve Sicilya sahilleri üzerine çektiği ilgiydi. Şüphesiz bu iki toprak Karl'ı ve François'yı Rodos ve Macaristan'dan daha çok ilgilendiriyordu. VI. Adriano kendi adına yaklaşan tehlikeye dikkat çekiyordu. Zaman Papa'nın yanılmadığını gösterecekti. Papa'nın "bu zorba" diye adlandırdığı sultan gerçekten de İtalya toprakları üzerinde planlar yapmaktaydı.

Bir sonraki yılın Ocak ayında Karl Roma'daki büyükelçisi Sessa dükünе gönderdiği bir mektupta Papa'nın tarafsızlığından dert yanıyor ve kurulmakta olan bu yeni birliğe neden katılmak istemediğini anlayamadığını belirtiyordu. Her daim birlik içinde olmak ve Hıristiyan cumhuriyetinde yapılacak olan herhangi bir haksızlığa karşı koymanın Papa ve imparatorun ilk görevleri olduğunu vurguluyordu. Papa ruhani silahlarını ortaya koyacaktı, imparator da elindekileri. Eğer Papa İtalya'nın bağımsızlığını, Hıristiyan âlemi içinde barışı ve Türk saldırılarına karşı Rodos şövalyelerinin güvenliğini tarafsız kalarak garantiye alabileceğini sanıyorsa yanılıyordu. Ayrıca Karl, Papa'nın tarafsızlığının Hıristiyan hükümdarlar arasındaki savaşı kemikleştir-

Levent Şahverdi Arşivi

diğini ve onları Rodos, Macaristan ve diğer Türk baskısı altında olan toprakları kurtarma girişiminde bulunmaktan alıkoyduğunu belirtiyordu.

Tablo yeni bir meseleyle iyiden iyiye karışır: *Cruzada*'ların verilmesi. 15 Nisan 1523'te imparator Roma'daki büyükelçisine bir mektup göndererek Rodos'un düşüşünden duyduğu üzüntüyü belirtiyordu. Aynı mektupta, eğer Papa, diğer papaların imparatorlara yaptıkları gibi, kendisine *cruzada*'yı verseydi Türklerin dağıtılmış, Hıristiyan âleminin de bu tehlikeden arındırılmış olacağını belirtiyordu. Lakin şimdi çare çok uzak görünüyordu. Papa'nın kendisine İtalya'yı Türklere karşı savunmak, hatta gerekirse doğrudan saldırıda bulunmak üzere bir deniz kuvveti oluşturma konusunda öneride bulunduğunun altını çiziyordu. Fakat Papa bütün bunları isterken kendisine bu organizasyon için gerekli olan maddi kaynakları vermiyordu. "Büyük Türk" çok güçlüydü, toprakları çok genişti, bu yüzden de "kâfirler"e karşı savaştan elde edilecek sonuç şüpheliydi.[5]

Bu mektup imparatorluk ve Papalık arasında siyasi bir alışverişin ilk sinyallerini veriyordu: Kâfire karşı savaşta yardım karşılığında *cruzada*'ların teslim edilmesi. Ayrıca, imparator Papa'yı kalıcı bir barış tarihi tespit etmek konusunda sıkıştırıyordu. Türklere karşı yapılacak olan bu savaş esnasında İsviçrelilerin tarafsız kalmasını ve Hıristiyan hükümdarlara saldırmamasının sağlanmasına dikkati çekiyordu. Aynı şekilde, kendisinden İsviçrelilere Türklerle savaşa katılmaları için kilise gelirlerinden bir ödenek ayrılmasını öneriyordu.

Aynı mektupta Karl Türklere karşı yapılacak olan savaşın detaylarını ve bu girişimi desteklemek için gerekli olan kaynakları belirtiyordu. Papa'dan Hıristiyan hükümdarları bu savaşın ne şekilde ele alınacağını tartışmak üzere genel bir toplantıya çağırmasını rica ediyordu. Her hükümdarın yapacağı yardım belirlenmeli, Papa da bütün Hıristiyanlık âleminde genel bir *cruzada*, endüljans, vb. dağıtımı başlatmalıydı ve bundan sadece Türk'e karşı savaşacak olanlar ve bu savaşta herhangi bir şekilde hizmette bulunacak olanlar faydalanabilecekti. Bütün Hıristiyan din adamları sınıfını dini sansürler komisyonu altında bir araya getirmek ve gelirleri oranında bu savaşa katılmalarını organize etmek gerekiyordu. Geliri olanlar, gelirlerinin dörtte birini verecek, geliri ve mülkü olmayanlar ise kendi seçtikleri gücü

Levent Şahverdi Arşivi

yerinde olan din adamlarını asker olarak bu savaşa göndereceklerdi. Papa da bu ordunun başı olduğu ve bu işi şahsen yürüttüğü için askeri hizmet verecek papazların seçimiyle kendisi ilgilenecek, deniz ve karadan yapılacak olan savaşı yürütecekti. Karşı koymalar ve sürtüşmeler baş göstermeden önce tüm Hıristiyan ordusunu kontrol edecek, hükümdarlara ve kumandanlara emir verecekti.[6]

Papalığın yaklaşmakta olan tehlikenin boyutlarını anlayan ilk devlet olduğunu iddia etmek yanlış olmaz. 1521 yılına gelene kadar yeni bir görünüm kazanan Avrupa'da durumun ciddiyetini ve beraberinde getireceği felaket sonuçları kimse idrak edememiş, önceden kestirememişti. Macar toprakları üzerinde kaleler teker teker teslim oluyordu. Türk'ün bu ülkede varmak istediği ilk kesin nokta aşikârdı: Buda (Budin). Bunu Viyana ve Roma'nın takip edeceği söyleniyor, bu kötü bir masal ya da kara bir efsane gibi Avrupa'nın içlerine doğru yayılıyordu. Macaristan'ın ortadan kaldırılması en yakın felaketti: Venedik elçisi Luigi Gradenigo 1523'te bu devlete sunduğu raporunda Papa'nın Macar toprakları konusundaki hassasiyetini ve bunun Türkler karşısına çıkacak olan ilk kale oluşunun önemini şöyle dile getiriyordu: "Papa Macar meselesiyle yakından ilgileniyor ve Türklerin Roma'ya kadar uzanacağından şüphe duysa da bu kâfirlere karşı bir sefere çıkılmasını arzuluyor. Ortak bir barışa varmak, en azından üç yıllık bir ateşkes sağlamak için Hıristiyan hükümdarları birleştirmeye çalışıyor."[7]

1524 yılında Papa delegesi Burgio'yu savunma hareketlerini örgütlemek üzere Macaristan'a gönderdi. Hırvatistan sınır bölgesinde bulunan kaleleri ayakta tutmak için tahıl yardımında bulunmayı da ihmal etmedi. Lakin yapılan tahıl yardımının sadece bir kısmı hedefe ulaşabildi, çünkü bu bölge komutanı ve altları gelen tahılın büyük bir kısmını sattılar.[8] Aynı yıl, Burgio'nun daveti üzerine Papa'nın ortaelçisi[9] kardinal Campeggio Budin'e yardım etmek üzere bu şehre gitti. Misyonu gayet netti: Macar asillerini Türk'e karşı organize etmek, bunlar ve kral arasında bir uzlaşma sağlamak, sınırlarda bulunan kaleleri bir savunma pozisyonuna sokmak ve bir ordu oluşturmak.

1525'te toplanan Diyet'te Macarlar VII. Clemente ve gönderdiği delegelerin bu krallığı korumak için ellerinden geleni yaptıklarını kabul ettiler. Papa sınır birlikleri oluşturmak için para göndermeyi hiç ihmal etme-

Levent Şahverdi Arşivi

di. Burgio Papa'nın içinde bulunduğu durumu işte şu sözlerle tasvir ediyordu: "Duruma bakılırsa sadece Papa Hazretleri yardım gönderebiliyor; ama ben kilisenin içinde bulunduğu sıkışık durumdan haberdarım. Biliyorum ki, herkes tarafından terk edilmiş durumda ve kendi kendine yapabileceği çok fazla bir şey yok."[10] İronik bir şekilde, aynı zamanlarda Karl'ın İngiltere'deki büyükelçisi Louis de Praet kendisine gönderdiği mektupta Papa'nın ve Venediklilerin güzel sözler sarfedip vaatlerde bulunmaktan başka bir şey yapmadıklarını ve sözlerinde durmadıklarını yazıyordu.[11]

İmparatorluk birliklerinin Fransızlar karşısında kazandıkları zaferden sonra, Roma'da yeni bir umut yeşerdi: Artık Hıristiyanlık âleminde iç savaşlar sona ermişti ve artık "kâfirler"e karşı birlik oluşturmak için ciddi bir engel kalmamıştı. Papa bu zaferin bir barış nişanı olmasını ve Hıristiyan hükümdarların imparator kumandasında "kâfir"e karşı bir sefere çıkmalarını umuyordu.[12] VII. Clemente, kral naibi Karl de Lannoy ve Sessa dükûne kendi adına ve Floransalılar adına imparatorla birlikte Türk'e karşı bir savunma savaşına girerse yine onlar tarafından belirlenecek olan maddi desteği sağlayacağına söz verdi. Bu meblağ sadece gelecek değil, geçmiş harcamaları da kapsayacaktı. Bunu ispatlamak için 25.000 duka verdi. Papa Venediklileri sadece "ortak" olarak ittifaka katmaya çalışacaktı.[13]

Fransa-İspanyol savaşının sona ermesi VII. Clemente için bu hırslı projenin başlangıcını imzaladığı aşikârdı. 1525 Nisan'ında ana maddesi "Türk'e karşı savaş" olan yeni bir antlaşma oluşturma çalışmalarına başladı. Buna imza atacak olan devletlerin bu birliğe askerle mi yoksa parayla mı katılacakları konusunda birbirlerine danışmaları gerekiyordu. Gecikmeye mahal bırakmamak için de en çok güvendikleri elçi ve diplomatlarını Papa ve imparatorun komisyon üyeleriyle bir araya gelmek ve detayları görüşmek için Roma'ya göndermeleri gerekiyordu. İmparator kendisinden bu savaş için *cruzada* talebinde bulunurken, Papa bu geliri imparatora hakkı olduğu halde vermemek konusunda direniyordu. Lakin, Roma'da *Bula de Cruzada*'nın verilmesinin önemini açıklamaktan çekinmedi. İspanya topraklarında bunun en kesin ve en çabuk gelir elde etme yolu olduğu su götürmezdi. Rakam yılda 500.000 duka ediyordu. Yine de bu miktar teslim edilmeden önce kardinallere danışılması gerekiyordu.[14]

Levent Şahverdi Arşivi

Papa ve imparator arasındaki bu sürtüşmeden en zararlı çıkan Macaristan krallığı oldu. Bu uyumsuzluk Türk'e karşı bir birlik oluşturulmasını imkânsız kıldı ve Macar sınırlarına yaklaşmakta olan Türklere karşı bir savunma hattı oluşturulamadı. Karl, Roma'daki elçisine gönderdiği bir mektupta Papa'nın *cruzada* konusundaki kararlılığının ne adil, ne de eşitlikçi olmadığını belirtiyordu. Papa hazretleri bu meblağın teslimi ne kadar gecikirse, "kâfir"e karşı yapılacak savaş ve Afrika sahillerinin fethi meselesinin da o kadar gecikeceğini bilmesi gerekiyordu. Lutherciler çoğalmaktaydılar ve bu kadar harcamayı karşılayabilecek kaynaktan yoksundular.[15]

Cruzada sorunu devam ederken VII. Clemente planlarını gerçekleştirmek için maddi kaynak ve taraftar aramaya devam ediyordu. Daha önce de belirtildiği gibi, 1526 Şubat'ında Papalık kadırgaları kaptanı Paolo Vettori'yi Macaristan'ı tehdit eden Türklere karşı yardım istemek üzere Fransa sarayına gönderdi.[16] Aynı ayın başında *Sacro Colegio*'yu[17] topladı ve Hıristiyan hükümdarların temsilcilerini kabul etti. En kritik bölgelerde bir hareket görülüyordu. Clemente Parma'nın tahkim edilmesini buyurdu. Piacenza'nın istihkâmı için ise 3.000 ile 4.000 işçi göreve getirildi. Söylentilere göre Türk tehdidinden korkan İtalya kendini güvenceye alıyordu. Venedikliler de sahillerini korumak için kadırgalar donatmaya başlamışlardı.[18]

Papa, Türk'ün yeni faaliyetlerinden gelen haberleri herkesten çok ciddiye alıyordu. "Hem deniz, hem kara" üzerinden geleceği söyleniyordu. *Cruzada* konusundaki Papa'nın negatif tutumu üzerine, Karl kendisine bu girişimde yardımcı bulunma zorunluluğu hissetmedi. 16 Mart'ta Sessa dükü Carelos'a gönderdiği mektupta Papa'nın *cruzada*'yı verme konusunda en ufak bir ümit olmadığını belirtiyordu. Kendisine pek çok kez konudan bahsettiğini, ancak Clemente'nin olumsuz tutumunda ısrarcı olduğunu ve eğer imparator önce ona her konuda güvence vermezse, bu konuda bir gelişme kaydedilemeyeceğini belirtiyordu.[19]

Yenilgi adım adım yaklaşıyordu. Türk birlikleri Macaristan'a doğru ilerliyordu. Papa'nın temsilcisi son ana kadar bu krallıkta elinden gelen her şeyi yapmış ve II. Lajos'un ordusuna ek kuvvet olarak 4.000 paralı askerden ibaret bir ordu oluşturmuştu. II. Lajos'un deli cesareti ve Papa'nın bü-

Levent Şahverdi Arşivi

tün iyi niyeti, Osmanlı ordusu tarafından Mohaç düzlüğünde yarım saat için yok oluverdi.

Mohaç meydan muharebesinin ardından 19 Eylül'de, VII. Clemente tüm Hıristiyan hükümdarları birleşmeye ve Macaristan'a yardıma gitmeye çağırdı. Ayrıca V. Karl'a bir barış yoluna girmek için bizzat Barselona'ya da gideceğini beyan etti. İronik bir şekilde, bu beyanı takip eden gün, imparatorluk orduları Roma'da belirdiler ve Clemente imparatorluk birliklerine esir düştü.[20]

VII. Clemente'nin Orta Avrupa'da şekillenmekte olan bu yeni siyasi konjönktör karşısında tutumu hayli uzlaşmacı oldu. Ferdinand ve Zápolya arasında bir anlaşma imzalanması konusunda hayli ısrarcı davranıyordu. 29 Haziran 1529'da Barselona'da Papa ve Karl arasında barış imzalandı ve Clemente imparatora Türklerle savaşta kullanması üzere kilise gelirinin dörtte birini verdi.[21] Bu anlaşma Papalık ve imparatorluk arasındaki *cruzada* kaynaklı sürtüşmeleri sona erdirdi. Başka bir deyişle, VII Clemente Türk'ün yaklaşmakta olduğunu doğrulayan haberler üzerine Karl'la bir anlaşmaya varma zorunda hissetmişti kendini. Papa bu sürtüşmenin son kurbanının Buda olduğunu görüyor, şimdi de yeni rota üzerinde Viyana ve hatta bunu takiben Roma'nın bulunduğunu seziyordu. 27 Ağustos tarihli bir *bula*'sıyla[22] Pimpinella'ya, ihtiyaç halinde Yukarı Almanya'daki kilisenin ve manastırların hazine ve gayrimenkul değerlerini Türk'e karşı savaşta kullanma izni veriyordu.

Bu sefer Türkler hedeflerine ulaşamadılar. Lakin, Viyana önlerinden dönüşleri de gelişleri kadar şaşaalı ve tedirgin edici oldu. Herkes en kısa zamanda Viyana fiyaskosunun öcünü almak için geri döneceklerinden emindi. Süleyman'ın koruduğu Zápolya_aynı yılın 21 Aralık'ında afaroz edildi. Papa ve imparator arasında yapılan Bolonya zirvesinde Türkler gündemin önemli bir kısmını teşkil ediyordu. Clemente Karl'a Türklerin yeniden kapıyı çalması halinde 40.000 dukalık bir yardım sözü verdi.[23]

8 Nisan 1530'da Clemente Karl'ı "Hain Türk" karşısında önlem almaya davet ediyordu.[24] Herkesi ilgilendiren, acil bir tehlike söz konusuydu. Haziran ayında Roma'da toplanan ve Venedik'in katılmadığı komisyon hiç bir sonuç getirmemişti.[25] Bunun akabinde Türk'ün Hıristiyan topraklarına

Levent Şahverdi Arşivi

yapacağı yeni saldırının haberi bir yıldırım gibi düştü Avrupa'ya. Bir sonraki yılın 5 Mayıs'ında Clemente II *Existimavimus haud futurum* adlı *bula*'sında Macaristan'ın içinde bulunduğu tehlikenin boyutlarına yeniden dikkat çekiyordu. Acil yardım gerektiren bu durum karşısında Papa bölgeye para yardımında bulundu ve kilisenin gemileri ve mücevherlerinin satılmasına izin verdi. Ferdinand'ın topraklarında beliren bu tehlike karşısında diğer kilise mallarının da satılmasını buyurdu.[26] Kardinallerine, her birinin yıllık gelirlerinin yarısıyla "Türk'e karşı savunma"ya katılmalarını önerdi ve *Sacro Colegio*'nun tüm üyelerine ihtiyaç halinde toprak ve diğer mallarını satma izni verdi.[27] 8 Ağustos'ta Kardinal Lorenzo "Papa Hazretleri'nin bu seferden ne kadar çok korktuğu"nu bildiriyordu. Venedik'teki Roma büyükelçisi Marco Antonio Venier, bu devlete sunduğu 29 Aralık 1531 tarihli raporda "Papa'nın Türk meselesi yüzünden büyük bir korku içinde olduğu"nu yazıyordu.

1532 yılı ise Avrupa için daha kritik bir yıl oldu. Yılın başlarında VII. Clemente kilise topraklarının sahil bölgelerinin, özellikle de Ancona'nın tahkim edilmesini emretti. Sicilya ve Puglia üzerine bir saldırı bekleniyordu. V. Karl Andrea Doria kumandasında bir donanmanın hazırlanmasını emrettiğinde, Papa Lorenzo Salviati kumandasında çeşitli yardımcı deniz kuvvetleri gönderdi. Diğer beş gemi de St. John şövalyeleri tarafından gönderiliyordu.[28] Kardinal Hipólito de Médici de Karl ve Ferdinand'a paralı asker tutulması için 50.000 duka gönderdi. Gerçekten de Karl tahta geçtiğinden beri imparatorluk ve Papalık arasında böyle bir dayanışma görülmemişti.

Kardinal Sigüenza ise 1 Eylül'de imparatora gönderdiği "Türk'ün ordusu sizinkinden kaça kaça geri döndü" yorumunda bulunuyor ve şöyle devam ediyordu:

> "Sadece düşmanlarımıza karşı bizi savunduğunuz için, onları cezalandırdığınız için Tanrı sizinle olsun. Bu Türk'ün böyle üzerinize gelmeye, sizi bulup öldürmeye ve gözleriniz önünden Hıristiyanları mahvetmeye cüret ettiği zaman böyle olacağını biliyordum, bu yüzden de, şimdi size itiraf ettiğim üzere, bu ayın 12'sinde Linz'den gönderdiğiniz mektubu alınca da tarifsiz bir acı hissettim. İsa'nın düşmanı köpeğin geri döndüğünü ve Viyana'dan uzaklaştığını, çün-

Levent Şahverdi Arşivi

kü eğer zatıâlileri onunla savaşa tutuşursa, bunun sonucunda Tanrı'nın dediği olacağını, sizin yüce şahsınıza ve Hıristiyan halkına ebedi bir şeref ve özgürlük kazandıracağından emindi. Lakin günahlarımız öyle ağır bastı ki, Tanrı bizden bu muhteşem zaferi ve dürüst sevinçleri esirgedi."[29]

Aynı yılın Ekim'inde Türk geri çekilmiş, ama huzur kaçıran haberler dolaşmaya devam etmişti. 1533 Ağustos'unda VII. Clemente, imparatorluk sarayına Fransa seyahatinde Karl'a eşlik etmesi ve Curia'ya Türklere karşı savaş konusundaki projelerini sunması için Ubaldino Ubaldini'yi gönderdi.[30] Ubaldini Floransa'da hastalanınca, Papa onun yerine Cenova'lı Domenico Centurione'yi tayin etti. Centurione Ekim ayında Karl'ın bulunduğu Manzón şehrine vararak misyonunu yerine getirdi.[31]

16 Aralık 1533'te Karl *protonotario* Caracciolo'ya dört bir yandan gelen bilgilerin Türklerin yeniden Avrupa'ya saldırma planları yaptıklarını belirtiyordu. Bir kez daha Papa'nın yardımı kaçınılmaz oluyordu. İmparator Cifuentes kontunun "Onun adına Papa Hazretleri'nden Türk tehlikesi karşısında yardım etmesini rica etmek" için Roma'ya gönderdi.[32] Lakin haberler yanıltıyordu. Yeni bir sefer söz konusu değildi.

1535'te VII. Clemente'nin halefi III. Paolo nihayet yeniçağın Haçlı Seferi olarak adlandırılan meşhur çıkartmasını gördü. V. Karl Tunus'ta Barbaros'un kuvvetlerini dağıtmıştı. Asıl hedefi Protestanlığın yayılması üzerine ortaya çıkan mezhep sorununa bir çare bulmak ve Türk'e karşı etkili bir ittifak oluşturmak olan Trento Konseyi, III. Paolo döneminin en çarpıcı olayıydı. Papa'nın en büyük başarısı ise Venedik'i Türk karşıtı ittifaka dahil etmek olmuştu. Kendi politikasından çıkıp bu ittifaka katıldığı ilk seferde bu işten zararlı çıkması ise Venedik'i kendi bildiği yola döndürecekti.

Levent Şahverdi Arşivi

Notlar

1 C.S.P., cilt II, s. 420.
2 L. Gachard, *Correspondance de Charles-Quint et D'Adrien VI.* Op. cit., s. 126.
3 A.g.e., s. 148.
4 A.g.e., s. 139.
5 C.S.P., cilt II, s. 541.
6 C.S.P., cilt II, s. 543.
7 E. Alberi, *Relazioni degli ambasciatori Veneti al Senato,* Seri II, cilt I. Op. cit., s. 75.
8 Ludwig Freiherr von Pastor, *Historia de los Papas,* Kitap III, cilt IX. Op. cit., s. 114.
9 Legado.
10 A.g.e., s. 117.
11 C.S.P., cilt III, bölüm I, s. 23. 19 Ocak 1525 tarihli mektup.
12 A.g.e., s. 61. Kardinal Colonna'nın Karl'a gönderdiği 2 Mart 1525 tarihli mektup.
13 C.S.P., cilt III, bölüm I, s. 57. Nájera başrahibinin V. Karl'a gönderdiği 29 Mart tarihli mektup.
14 C.S.P., cilt III, bölüm I, s. 343. Roma'daki imparatorluk büyükelçisi Sessa dükünün V. Karl'a gönderdiği 12 Temmuz 1525 tarihli mektup.
15 C.S.P., cilt III, bölüm I, s. 411. V. Karl'ın Sessa düküne gönderdiği 31 Ekim 1525 tarihli mektup.
16 Ricardo de Hinojosa, *Los despachos de la diplomacia pontificia en España.* Op. cit., s. 59.
17 Kutsal Kurul.
18 C.S.P., cilt III, bölüm I. Nájera başrahibinin V. Karl'a gönderdiği 14 Nisan 1526 tarihli mektup.
19 A.g.e., s. 605.
20 Ludwig Freiherr von Pastor, *Historia de los Papas,* kitap III, IX. Op. cit., s. 121.
21 A.g.e., s. 122.
22 Papa'nın yazdığı mühürlü resmi emirname.
23 A.g.e., s. 123.
24 Karl Lanz, *Correspondenz des Kaisers Karl V.* Op. cit., s. 384.
25 Massimo Petrocchi, *La politica della Santa Sede di fronte all'invasione ottomana (1444-1718).* Napoli, 1955, s. 62.
26 Kenneth M. Setton, *The Papacy and the Levant (1204-1571),* Cilt III., Op. cit, s. 354.
27 A.g.e., s. 360.
28 Juan Ginés de Sepúlveda, *Historia de Karl V* , Cilt II., Op. cit., s. 101.
29 G. Heine, *Briefe an Kaiser Karl V, geschrieben von seinen Beichvater in dem Jahren 1530-1532.* Op. Cit., s. 507.
30 Ricardo de Hinojosa, *Los despachos de la diplamacia pontificia en España.* Op. cit., s. 66.
31 Centurione VII. Clemente VII tarafından İspanyol sarayına gönderilen son elçi oldu.
32 C.S.P., cilt III, s. 881.

Levent Şahverdi Arşivi

Dördüncü Bölüm

OSMANLI VE VENEDİK ARASINDA BİR KIRILMA NOKTASI OLARAK İNEBAHTI[1]

"Bir kuş olaydım, bir bülbül olaydım, bir kırlangıç olaydım
Messina gözetleme kulesinde bir fener olaydım
Olaydım da gemisiyle gelen kralı,
Neşe içinde seyrüsefer eden, şarkı söyleyip kürek çekenleri göreydim.
Limana girmek için gelmiyorlar, ne de demir atmak için bir limanda
Geliyorlar savaşmak için Ali Paşa'yla yakında"

Pargalı denizcilerin İnebahtı için yaktıkları bir türkü zaferi sonraki nesillere işte böyle taşıyordu. Öte yandan garip bir şekilde zaferi ölümsüzleştiren pek çok eser yokluk dünyasını boyluyordu. 1867 yılında Venedik'deki Santi Giovanni e Paolo Kilisesi'ndeki şapelde çıkan yangın Iacopo Tintoretto ve oğlu Domenico'nun fırçalarından çıkan İnebahtı tablosunu kül etti.[2] Tintoretto'nun Dükler Sarayı için yaptığı başka bir tablonun başına da aynı şey geldi. Aynı şekilde Quirinal'de, Colonna bahçelerinde üç yüz yıldır ayakta durduğu söylenen palmiye ağacı da yok oldu. Türklere karşı kazanılan bu savaşı ölümsüzleştiren eserlerin ve simgelerin yok olması ilahi bir sinyal olarak görülmedi belki ama, doğal afetler sonucu yeryüzünden silinen bunun gibi pek çok eserin haberi Osmanlı'nın kulağına gelseydi şüphesiz bunu ilahi adalete yorardı. Venedik savaşın hemen akabinde, daha sonra büyük bir kısmı yok olacak bu eserleri ısmarlamakla uğraşırken, İstanbul'daki tersanede de Akdeniz'deki durumu en kısa zamanda Osmanlı'nın lehine çevirecek olan donanmanın hazırlanma işlemleri ateşli bir şekilde devam ediyordu.

İnebahtı, Venedik ve Osmanlı arasında ne ilk ne de son kırılma noktası olacaktı. Lakin şüphesiz hem sembolik, hem de imgesel olarak en önemlisiydi. Avrupa da, savaş sonrasında bu zaferi zaten üç yüzyıldır Osmanlı tehdidi altında yaşayan Hıristiyanların moralini düzeltmek için bunu bir propaganda aracı olarak kullanmakta gecikmeyecekti. İnebahtı 19. yüz-

Levent Şahverdi Arşivi

yıl gibi geç bir zamana kadar edebiyatın ve güzel sanatların neredeyse her alanında ölümsüzleştirilmeye devam edecekti.

Venedik'in de diğer devletlere gönderdiği resmi postalarda sık sık altını çizdiği üzere barışı bozan Osmanlı'ydı. Türklerin ortada hiç bir sebep yokken barışı bozduklarını her fırsatta vurguluyorlardı. Bu konuda haklıydılar. Osmanlı gerçekten de ani bir şekilde saldırmıştı. Ama saldırı hiç de beklenmedik bir şey değildi. Venedik'in 8000 duka vergi ödeyerek elinde bulundurduğu Kıbrıs'ın elden çıkması her şeyin başlangıcı olacaktı. 1570 yılının başında Venedik Cumhuriyeti'nin başına gelecekleri tahmin ettiği gönderdiği postalardan anlaşılıyordu. İstanbul'daki Ortodoks Patriği'ne gönderilen 3 Mayıs 1570 tarihli mektup, Venedik'in tedirginliğine ayna tutuyordu.[3] İnebahtı tarihinin yazılmasında atlanan bu detay ve bu belge Osmanlı altındaki tüm Rumları özgürlüklerini kazanmaya çağırıyordu. Venedik'in bu mektupta mezhep farklılıklarını göz önünde bulundurarak Hz. İsa'yı "Salvator nostro" (kurtarıcımız) olarak anması hayli ilgi çekicidir. Aynı şekilde, mektupta "Ortak düşman Türk'ün cüreti" gibi bir tabir daha kullanılmıştır ki, bu da Katolik dünyasında saraylar arasında gidip gelen mektuplarda kullanılan ortak bir tabirdir ve Venedik'in kaleminden çıkmış olması şaşkınlık uyandırır. Bu Venedik-Osmanlı ilişkisinde bir dönüm noktası olacaktır ve tüm belirtiler de bunu doğrular niteliktedir. Bu enteresan diplomatik sapma Ortodoks Rumların yanı sıra Rusları da içermektedir. Ne de olsa Venedik aynı tarihlerde bu mektubun çok benzer bir kopyasını da aynı sebeple Moskova'ya göndermiştir.[4]

Lakin tek plan Kıbrıs gerginliği sonrasında gündeme gelmemişti. Daha 1569 yılında Osmanlı'ya karşı projeler Avrupa saraylarında gidip gelmeye başlamıştı bile. Bu yılın baharında Peloponezli Pietro Menaghias, üç plan sunuyordu. Üçü de İspanyolların bölgeye askeri bir müdahale yapmasını içeriyordu. Planda en önemli askeri noktalar da belirtiliyordu. Bütün müstahkem yerler ve Türk kuvvetleriyle ilgili tüm bilgiler en ince detaylarıyla belirtilmişti. Menaghias 10 ila 12.000 İspanyol yaya, 100 Yunan ve Arnavut'tan oluşan bir atlı birliği hesaplıyordu. Patras'ta karaya çıkılacaktı. Birlik Navarin ve Modon'a doğru ilerleyecekti. Menaghias Peloponez'in işgalinden sonra II. Felipe'den Kyparissia baronluğunun yeniden kurulması-

Levent Şahverdi Arşivi

nı istiyordu. Kralın sekreteri Antonio Pérez bu öneriye olumlu bir cevap veriyor, bu teşebbüsün getireceği ekonomik avantajların altını çiziyordu. Öneri Madrid'den Sicilya kral naibi Pescara markisine incelenmesi için gönderilmişti. Ama görünüşe göre marki projeye onay vermemişti.

Gerginliğin hâkim olduğu bu kırılgan durumda Venedik'in İstanbul'da bulunan balyosu Marcontonio Barbaro'nun attığı temkinli adımlar hem Venedik'in korkusunu, hem de olayların ciddiyetini gösteriyordu: Barbaro, en kötü koşullar altında bile kendine hâkim olmasını bilmiş ve uzlaşma yetisini kaybetmemişti. 1569 yılında balyos Doge Loredano'ya yazdığı mektupta şu benzetmeyi yapıyordu:

> "Müzakere yapmak camdan bir topla oynamak gibidir. Top, yere düşürmeden ve sinirle yere atmadan her zaman havada kalacak şekilde beceriyle tutulmalıdır. Yoksa kırılır. Lakin, sonradan tekrar özenle ve uygun şekilde ele alınarak yeniden canlı bir şekilde karşıya atılması gerekir."[5]

Marcantonio 1568 ve 1574 yılları arasında, yani tam bu gergin dönemin ortasında İstanbul'da bulunmuştu. Bu diplomasi teorisini pratiğe geçirecek denli şanslı olamadı. Bütün bu kırılgan cam top teorisi Osmanlı'nın saldırgan politikasının ellerinde yok oldu ve hemen tutuklandı. En azından hapse atılmadığı için şanslı sayılırdı. Bir kaç çavuş gözetiminde kendi evinde, yani balyos makamında gözaltına alındı.[6] Bu zor koşullar altında bile Venedik'e mektup göndermeyi başardı. Kendisine yardım eden şahısların başında saray hekimi Salomone Ben Nathan Askenasi de vardı.

Tek tutuklanan Barbaro değildi. İstanbul'daki Venedikli tüccarlar da tutuklanmışlardı. Onlar da şanslı sayılırlardı, çünkü Barbaro'nun evinde hiç de zor sayılmayacak koşullar altında nispeten hafif bir hapis dönemi geçirmiş oldular. Kıbrıs savaşının haberleri Venedik'e kadar ulaştığında onlar da Kanallar Şehri'nde bulunan Osmanlı tüccarlarına karşı aynı sert tutumu sergilemeye karar verdiler. Cumhuriyet, bu sert tavırlarla Osmanlı'nın elinde bulundurduğu Venedikli tüccarları özgürlüğüne kavuşturmak için bir yol açabileceğini zannediyordu.[7]

Levent Şahverdi Arşivi

Fransa sarayına gitmek üzere yola çıkan Osmanlı çavuşu Mahmut Bey'in, Venediklilerin bu savaşın çıkmasına sebebiyet verdiklerini iddia ettikleri diğer Türk ve Yahudi tüccarlarla birlikte ele geçirilmesi ve savaş sonuna dek St. Felice hisarına hapsedilmeleri düşmanca bir siyasetin açılmakta olan yeni cepheleriydi. 1571 yılında Mehmed Paşa'nın Senato'ya, hapsedilen Türk ve Venedik tüccarlarının mübadelesini teklif etmesi, ele geçirilen Türk tüccarlarının sayısının da kayda değer olduğunun göstergesidir. Daha sonra, Mayıs ayında Türk tüccarlara Rialto'daki ticari aktivitelerine yeniden başlamaları için izin verildi. Bunun karşılıksız olmadığı da şüphe götürmezdi.

Kıbrıs savaşı sırasında yabancı ajanlar ciddi boyutta cezalara tabi tutuldular. Ele geçirilenler hemen tutuklandılar. Paolo Biscotto, kendisine ithaf edilen mektuplarla ele geçirilince manzarayı seyredenlerin uzun süre unutamayacakları şekilde cezalandırıldı.

Marcontonio Barbaro'nun "maestro di casa"sına atfedilen *Diario de Prigionia* (Esaret Günlüğü) tam bu dönemde Osmanlı başkentinde yaşanan bu korku ve gerginlik tablosunun en ince ayrıntılarını çıkaran belgedir. "Maestro di casa," bir evin, bu durumda Pera'daki Venedik balyos sarayının her türlü işinden sorumlu olan bir çeşit geniş yetkileri olan kâhyadır. Günlüğü tutan bu şahsın adı bilinmemekle birlikte, belge esir tüccarlarının değişimi için yapılan pazarlıktan, dragoman Ludovico Marucini'nin tutuklamasına kadar her türlü olaya ışık tutar. Siyasi ve sosyal ortamda hissedilen bu huzursuzluk havası içinde, *maestro*'nun günlüğüne düştüğü en ilginç notlardan biri de balyosun evinin pencerelerine duvar örülmesidir. Bir gün duvarı örmek için gelirler, diğer bir gün de inşa edilen duvarı yıkmak için. Anonim yazarın bu ayrıntıyla ilgili satırları gerçekten dokunaklıdır. Şöyle der:

> "2 Temmuz'da *maestro di casa'nın* arka kapıya bakan odasındaki pencereye örülen duvar yıkıldı. Bu evde şimdiye dek hiç görülmemiş bir mutluluk yarattı."
>
> "Ayın onunda (Temmuz) salonun penceresindeki ve senyör balyosun odasındaki iki duvar açıldı."
>
> "Ayın on dördünde ise *maestro di casa*'nın penceresine yeniden duvar örüldü. Nasıl açılırken büyük bir mutluluk yaşandıysa, yeni-

Levent Şahverdi Arşivi

den kapatılırken de öyle büyük bir mutsuzluk yaşandı. Allah sabır versin, ne yapalım, Tanrı böyle dilemiş."[8]

Günlüğün yazarı aynı zamanda bahsi geçen İtalyan papaz Paolo Biscotto'ya dair tüyler ürpertici bir sahne anlatır:

"Aynı ayın 28'inde (Nisan) papaz Paolo Biscotto tabi olduğu Santo Francesco Kilisesi'nde kazığa geçirildi. Böylece aynı gün, sırtına kazık geçirilmiş bir halde balyos haşmetmeaplarının evinin önüne götürüldü. Uzun süre kazıkta kaldıktan sonra da Santo Francesco'ya götürüldü."[9]

İtalyanların Osmanlı'nın uyguladığı bu şiddete maruz kalması hiç de şaşırtıcı bir şey değildi. Aynı şekilde Kutsal İttifak'ın donanması Korfu'ya doğru yelken açtığında yolda Kıbrıs'ı savunan Bragadino'nun trajik sonuna dair haberler almıştı: Türkler bedbaht adamın canlı canlı derisini yüzmüş, içini doldurmuş, üzerine bir Venedik üniforması giydirerek şehirde dolaştırmışlardı. Ya da en azından gelen haberler bunları iddia ediyordu.

24 Ocak'ta günlük yazarı Osmanlı'nın kötü haberi aldığını şöyle nakleder: "Ayın 24'ünde Hıristiyan donanmasının İnebahtı körfezinde Türk'le karşılaştığı ve Türk donanmasının hezimete uğrayarak pek büyük kayıplar verdiği haberi geldi"[10] Öte tarafta ise durum bambaşkadır. 17 Ekim'de *El Angel* Venedik'e Hıristiyan safları için güzel haberleri getirmiştir. Onofre Justiniano'nun getirdiği bu zafer haberi Kanallar Şehri'nde tarifsiz bir coşkuya sebep oldu. Doge, Senato, asiller ve halk 16. yüzyıla damgasını vuracak olan bu zaferi kutlamak için San Marco meydanına koşar. 8 Kasım 1571'de On'lar Meclisi (Consiglio dei X) defterine "Cumhuriyet'in gururu söz konusu olduğunda daha önce hiç böyle olağanüstü bir şey olmadığını" yazıyordu." Zafer haberi İspanya'ya ise nispeten geç ulaşmıştı. Haberi İspanya kralı II. Felipe'ye ileten Venedik büyükelçisiydi. İspanya da bu büyük olayı büyük bir şaşaayla kutladı. Ama bu debdebe pek tabii İtalya'dakiyle yarışacak nitelikte değildi.

Levent Şahverdi Arşivi

İnebahtı Venedik'te daha çok uzun sürecek bir dizi kutlama ve şükran sunumlarının merkezi haline gelirken şehirde bir grup insan sıkıntı, korku ve gerginlik içinde başlarına gelecekleri bekliyordu: şehirdeki Türk tüccarlar. Kutsal İttifak'ın kazandığı zaferin haberi aralarında çok büyük bir panik yaratmış olmalıydı. Osmanlı'nın cezaya mahkûm edilen Avrupalı delege, diplomat ve tüccarlara yaptığı kötü muameleden haberdar olmamalarına imkân yoktu. Bu durumda aynı muameleyi Venedik devletinin yapma ihtimali olduğunu düşünüyor olmalıydılar. Bu korku Türk tüccarları Venedik devletinin gazabından kaçınmak için neredeyse grotesk sayılabilecek bir dizi faaliyete sürükledi. Rialto'dan kaçarak dört gün boyunca evlerine kapanmışlardı. Özellikle çocuklar tarafından taşlanarak komik duruma düşmemek için Türk olduklarını ele veren en önemli şeyi kesmişlerdi: bıyıklarını! Bu açıklanabilir bir şeydi. Lakin, bir yorum getiremediğimiz şey bu tüccarların gösterdiği aşırı tepkiydi. Kendilerini yerlere atıp, yüzlerini ve bağırlarını tırmıklayarak, kendilerini döverek garip bir manzara sergilemişlerdi.[12] Bu hayli oryantal matem sahnesi, Venedikliler tarafından mübalağalı bir şekilde kaleme alınmış olmalıdır.

Hıristiyan saflar bu fırsatı sonuna dek kullandı. Bu deniz savaşı üzerine edebiyatın hemen hemen her türünde pek çok şey yazılıp çizildi. El Greco'nun öğrencilerinden Lattanzio Bonastri de bu savaşı resmetmişti. Resmin 1572 tarihli olması zaman kaybedilmeden konunun işlendiğini ve bu eserlerin sanat eseri üretmek amacından ziyade propaganda amaçlı kullanıldığını açık şekilde gösterir. 1571 yılında Breslav'da basılan 8 sayfalık bir kitapçık ise zaferin ne çabuk ve ne şekilde yayıldığını göstermeye yeter.

Ama bütün bunlar arasında en ilginci, anonim bir Japon ressam tarafından 16. yüzyılda yapılan tablodur. Anonim olan bu eser İnebahtı'yı işleyen en çarpıcı ve belki de coğrafi olarak en uzak örnektir. İnebahtı zaferinin Japonya'ya kadar taşınmış olması pek tabii misyonerlerin işiydi. 7 Ekim 1584'de Toledo'da yapılan zaferin 13. yıl kutlamalarına Japonya'dan dört genç Japon davet edildiği gerçeği de bu propaganda hareketinin ne denli geniş çaplı olduğunu göstermeye yeter.[13]

Bu Osmanlı hezimeti aynı şekilde "Türklerin" grotesk bir portresinin çıkarılmasında da kullanıldı. Gerçekle mit arasında gidip gelen bu tas-

Levent Şahverdi Arşivi

virler, demoralize olmuş Hıristiyanlık âleminin yüzünü biraz olsun güldürebilir nitelikteydi. Anlatılanların gerçek olup olmadığını ispatlamak zor olsa da, bu anlatıların ne amaçla kullanıldığını tahmin etmek hiç de zor değildir. Savaşa katılan Diego adlı bir şahsın, savaşın sonuna doğru yaşandığını iddia ettiği bir olay da bu anlatı zincirinin bir halkasıdır. Savaşın o korkunç kanlı sahnelerinden sonra, Diego'nun anlattığına göre şu manzaraya şahit olunmuştur:

> "Karaya kaçamayan ve diğerleri gibi kendilerini denize atamayan bazı Türkler öyle bir azimle savaşmaya devam ettiler ki, bazıları savunma silahlarını da kaybetti. Ve sonuç olarak oracıkta buldukları portakal ve limonları kapıp bizim adamlarımızı bunlarla rahatsız etmeye çalıştılar. Bazıları bunları hiç kaale almazken, bazıları da komiklik olsun diye bu portakal ve limonları onlara geri attılar. Böylesi bir çatışmanın savaşının sonuna doğru daha pek çok yerde olmuş ve insanları güldürmüş olması muhtemeldir."[14]

Yeniden İstanbul'a döndüğümüzde o zamanda hâlâ balyos olarak Osmanlı başkentinde bulunan Barbarigo'nun 30 Ekim 1571 tarihinde dogeye şu mektubu gönderdiğini görüyoruz:

> "Doge haşmetmeapları;
> Elde edilen bu çok önemli ve büyük zafer söz konusu olduğunda, burada bunun yalnız şimdiye kadar elde edilen en önemli zafer olduğuna inanılmıyor, insanların arzu ettiklerinden bile fazla olduğu düşünülüyor. Buna rağmen sizin bilge hükümdarlığınızın en büyük gücünün, yukarıda bahsi geçen ve olabilecek en iyi şey olan olay değil, ama bunun Tanrı'nın özel izni ve lütfuyla alındığı konusunun bilinmesi olacağına inanıyorum. Barış bozulduktan sonra meydana gelen önemli olayları en iyi hatırlayan kişi olarak siz efendimizin bunu herkesten iyi idrak edeceğinizi biliyorum. Bu konuyla ilgili olarak, her yerde, kalbimin derinliklerinde sakladığım buna benzer bir gücü daha önce asla hissetmediğimi söylüyorum, öyle ki sanırım

Levent Şahverdi Arşivi

artık kutsal Tanrımızın lütfedip kullarının ve halkının elinden tutmak istediği konusunda umutlanabiliriz..."[15]

Esas garip olan bu satırları yazan balyosun, uzun süren bir hapis döneminden sonra Osmanlı'yla barış şartlarını görüşmek zorunda kalan kişi olmasıydı. Beş ay süren gizli görüşmelerden sonra barış nihayet 7 Mart 1573 tarihinde imzalanıyordu. Anlaşmayı balyosun oğlu Francesco Venedik'e götürmüştü. Tommaso Bertelè, Venedik diplomatlarının bu zor durumda bile sultan tarafından karşılandıkları zaman haysiyet ve cesaret örneği sergiledikleri yorumunda bulunur. Durum ne olursa olsun, ahitname maddelerine bakıldığında savaşı kazananın sanki Osmanlı olduğu sanılır. Neredeyse tümüyle Osmanlı'nın lehinde olan bu ahitnamedeki en ilgi çekici madde artık Venedik'in Kıbrıs için 8000 duka ödemek zorunda kalmayacağıdır. Hiciv niyeti söz konusu olmasa bile kulağa hayli garip gelen bu madde, derinlerde satirik bir motifin var olduğu hissini uyandırır. Ahitnamenin, siyasi dengeleri en iyi şekilde sembolize eden maddesi ise Venedik'in Osmanlı'ya savaş tazminatı olarak üç yıl içinde ödenmek koşuluyla 300 duka verecek olmasıdır. Metaforik olarak, Venedik karşı tarafa dava açan ve kaybeden, sonunda da avukat masraflarını ödemek zorunda kalan biri durumuna düşer.

Doge ve Senato 3 Nisan 1571 tarihli mektuplarında Madrid'deki Venedik elçileri Leonardo Donado ve Lorenzo Priuli'yi imzalanan antlaşmadan haberdar etmişlerdi. Sebep kendileri için yeterince geçerli görünüyordu: Venedik kendisine düşen sorumlulukları yerine getirmiş, Venedik gemileri ve askerleri her daim iş başında bulunmuştu. Lakin artık Türkler yeni bir donanma hazırlamaya başlamışlardı, Dalmaçya'da bulunan halk huzursuzdu. Ülke askeri ve ticari bir uçuruma sürüklenmenin eşiğindeydi.

İspanya kralı ve Papa'nın müttefikleri olarak Venedik'in Osmanlı'yla yaptığı barış antlaşmasının haberlerini almak şaşırtıcı olmuştu. Ama bu onlar için aslında hiç de beklenmedik bir şey değildi. Papa'nın yaşadığı şokun tasvir edildiği ilk mektuplardan biri Don Juan de Zúñiga'nın Don Juan de Austria'ya yazdığı mektuptu:

Levent Şahverdi Arşivi

"Dün gece zatıâlilerine Coma kardinalinin Papa adına bana iletti-klerini yazmıştım. Şimdi de saraydan geliyorum ve Papa'yı bu barış yüzünden pek üzüntülü gördüm. Ama kendisi yine de Venediklile-rin buna layık olduklarını göstermek istercesine bir tavır içinde. Ba-na majestelerinden bu durumda ne yapılması gerektiği konusunda bir emir alıp almadığımı sordu ve kendisinin de hep böyle bir şey-den korktuğunu belirtti. Ben de kendisine böyle bir emir almadığı-mı, emri alması gereken kişi olan zatıâlilerinin de almış olduğunu sanmadığımı söyledim. Ne de olsa Venediklilerin Papa'yı ve majes-telerini haberdar etmeden bir barış imzalayacakları hiç akla gelecek bir şey değildi."[16]

Öte yandan II. Felipe her zamanki sakin, dingin tavrıyla Venedik ve Osmanlı arasında imzalanan barışın haberlerini hiç bir şaşkınlık belirtisi göstermeden alıyordu. Eğer Venedik çıkarlarını düşünerek böyle davran-mayı uygun görüyorsa, kendisinin de her zaman Hıristiyanlık ve Venedik Cumhuriyeti'nin lehinde karar vereceğini bildiriyordu. Yeni imzalanan ba-rış haberini İspanya sarayına götürme misyonu yüklenen Venedik büyükel-çileri II. Felipe'nin aslında politik sembolizm platformunda pek çok şey ifa-de eden tavrını tasvir ederlerken kralın sadece dudaklarını kımıldatarak ne çok şey anlattığının altını çizerler.[17]

İspanya kralı hiç de hayal kırıklığına uğramış görünmüyordu. Ama Papa Venediklilere o denli kızmıştı ki Don Juan de Austria ve Felipe'ye gön-derdiği mektuplarda onları hainlik ve din sapkınlığıyla suçluyor, hepsini aforoz etmekle tehdit ediyordu. Nihayetinde *nuncio* (Papalık orta elçisi) Fachhinette'nin kehaneti gerçek oluyordu: kendisi Kutsal İttifak'ın görüş-melerinin bir sonuca bağlanamadan Venediklilerin Türklerle antlaşma im-zalayacaklarını iddia etmişti.

Bu arada Osmanlı yenilgisi Hıristiyanlık saflarının geniş çaplı sabo-taj planlarının gündeme gelmesine yol açtı. İstanbul'da tersanenin yakılma-sından Topkapı Sarayı'nın kundaklanmasına dek pek çok sabotaj projesi özellikle Rumlar tarafından hazırlanıp İspanya kralına sunuluyordu. Bütün bu projelerin 1571-73 yıllarına denk gelmesi basit bir tesadüften ötedir. Av-

Levent Şahverdi Arşivi

rupa'nın İstanbul'da hüküm sürdüğüne inandığı kaostan faydalanmaya çalıştığı bu dönemde fırsattan yararlanmak için Osmanlı tebaası olduğu halde, Akdeniz'in ta diğer ucunda İspanya kralına hizmet etmek için sıraya giren Rumların geliştirdikleri bu projelerle ilgili haberler bugün Simancas Arşivi'nde (Archivo General de Simancas) bulunmaktadır.[18]

İnebahtı üzerine yazılan sayısız eser arasında bir de Osmanlı'yla imzaladığı barış yüzünden "hain" olarak nitelendirilen Venedik üzerine yazılan ve bu devleti hicvetmeyi hedef alan metinler külliyatı mevcuttur. Venedik'in iki yönlü politikasından haz etmeyen ve her fırsatta bunu eleştiren İspanya'da özellikle 1574 barışı akabinde edebi alanda daha sert hicivler çıkmıştır. "Türklerin metresi" olarak anılan Venedik artık hedef tahtasının tam orta noktasında yer almaktadır. Mariano de Pina y Bohigas'ın *Francifreco, dux de Venecia* (Francifredo, Venedik Dogesi) adlı eseri, edebiyata yansıyan bu tip alaycı tutumun en renkli örneklerinden biridir. Venedik Cumhuriyeti'nin bir parodisini yazmak için Venedik dünyasının her türlü klişe detayları kullanılmıştır. Olay, 1571 yılında Kanallar Şehri'nde geçer. Yazar aynı zamanda Türklere de ciddi bir şekilde saldırmaktan kendini alıkoyamaz.

Oyun Venedik'te Dükler Sarayı'nda neşeli bir ortamda açılır. Ne de olsa Venedik'i alegorik olarak tasvir etmek için karnaval zamanından daha uygun bir zaman olamaz. Genel olarak oyun İnebahtı üzerine yoğunlaşmasa da, daha ilk sahnede II. Selim üzerine yapılan saldırgan yorumlar karşımıza çıkar. Fiorina ve Astolfo arasındaki diyalog kelime oyunlarıyla hem Osmanlı hem Venedik'e aynı derecede saldırır.

FIORINA: Selim kim? Bir köpek mi?

ASTOLFO: Hem de av köpeği. Selim Büyük Türk.

FIORINA: Yaşlı Türk.

ASTOLFO: Aynen öyle. Gaddarca ortaya çıkıp denizlerimizde neyimiz var neyimiz yok ele geçirmek isteyen Türk hükümdarı tüm Hıristiyanlık âlemine meydan okuyor.

CHORUS: Ne barbarlık!

FIORINA: Onu bu dünyadan silip atacaklar mı?

ASTOLFO: Esas sorun da bu ya. Bu nedenle Hıristiyan milletler donanmalar donattılar. Venedik de altmış gemisinin dört bin topla birlikte

Levent Şahverdi Arşivi

Adriyatik sularından denize açıldığını gördü. Başkomutan da saygın doge, yenilmez general Francifredo pek kısa bir zaman sonra defnelerle memleketine geri dönecek.

FIORINA.- Yenilmez general mi dedin? Hangi seferlere çıktı ki?

ASTOLFO.- Hiçbir sefere çıkmadı. İşte bu yüzden yenilmez ya. Ayrıca bu sebeple devletin ve askeri hiyerarşinin en tepesine yerleşti. Bizim ülkemizde işler böyle yürür. Neyse, haydi saygın lideri coşku ve mutluluk içinde danslar, gemi yarışları ve havai fişeklerle karşılamaya gidelim.[19]

Yazar, "Gran Turco" (Büyük Türk) tamlamasıyla oynayarak farklı anlamlar yaratır. Kelimeleri yer değiştirerek İnebahtı sırasında 47 yaşında olan II. Selim'in yaşının geçkinliğini hicveder. Aynı şekilde *¡Qué barbaridad!* ünlemini hem sözlük anlamında (Ne barbarlık!), hem de mecazi olarak (Ne felaket!) kullanarak Türklere sıkça yakıştırılan "barbar" sıfatını bir kez daha gündeme getirmiş olur. Öte yandan, oyun boyunca doge ince ve dolaylı bir alaya hedef olur ve bir hükümdarın sahip olmaması gereken her türlü erdemsizlik ona yakıştırılır. Okura korkak, yalancı, kendini dünyevi zevklere adamış, takıntılı bir general olarak sunulur.

Yine aynı şekilde, İspanyol altın çağının en parlak simalarından, hicvin piri Francisco de Quevedo *Sueños y discursos de verdades descubridoras de abusos, vicios y engaños en todos los oficios y estados del mundo* (Dünyadaki her görev ve devlette suistimal, kötü alışkanlık ve hileyi keşfeden gerçeklere dair rüyalar ve söylevler) adlı eserinde Venedik'i karşısına alır ve İspanya'nın tüm Venedik nefretini kısacık bir diyalogla yansıtır. Quevedo, İspanya'da iç ve dış kaynaklı olan bir sosyal çöküşün yaşandığı bu devirde siyasi ve sosyal aksaklıkları o keskin kalemiyle nesre ve nazıma dökmüştür. Tepeden tırnağa bir değişimin yaşandığı bu yüzyıllarda –16. ve 17. yüzyıllar– toplumun en alt katmanından en üst katmanına dek her tabakasında hicvedecek bir şey bulan Quevedo, yarımadada riyakârlığıyla ün yapan Venedik'i de atlamaz. İspanyol dâhi tabii ki de bunu yansıtan sayısız yazardan sadece biridir. Karadağlı bir kahramanının ağzından, Venediklileri acımasızca eleştirir.

"Vicdanı söz konusu olmadıkça bu cumhuriyet var olmaya devam edecek. Eğer, aslında başkasına ait olan her şeyi geri verecek olursa kendisine bir şey kalmayacak. Hoş insanlar, suya gömülmüş bir şehir, hazine,

Levent Şahverdi Arşivi

havada özgürlük, ateşte onursuzluk. Nihayetinde bunlar tüm yeryüzünün kendilerinden kaçtığı insanlardır. Venedikliler milletlerin burunlarıdır. Monarşilerin barış ve savaşın çirkefini arındırdıkları çirkef kuyularıdır. Türk, Hıristiyanlara kötülük yapmak için, Hıristiyanlar da Türklere kötülük etmek için onlara katlanırlar. Yani birbirlerine kötülük edebilmek için. Bunlar ne Mağribi (Müslüman) ne de Hıristiyan'dır. İşte kendilerinden biri bir savaş sırasında diğerlerini yüreklendirmek için şöyle dedi: "Haydi ama, Hıristiyan olmadan önce de Venedikliydiniz!"[20]

Hayli anlaşılır ve gerçekten de Venedik'in politik çizgisini doğru anlatan metaforlardır bunlar. Anlaşılmayan tek nokta Quevedo'nun "milletlerin burunları"yla neyi kast ettiğidir. Francisco Quevedo'nun bir burun takıntısı olduğu bilinmeyen bir şey değildir ne de olsa. En büyük rakibi olan çağdaşı koca burunlu Luis de Góngora'yı bir şiirinde "buruna yapışmış bir adam" olarak ölümsüzleştirme cüretini gösteren edebiyat dehasının belki de yine aynı rakibe bir gönderme yapmış olma ihtimalini göz önünde bulundurmak gerekir.

Sonuç olarak Venedik'in Kutsal İttifak'ın bir üyesi olarak geçirdiği bu süre onun imajını daha da zedelemekten başka bir işe yaramamıştır. İspanya ve Papalık'ın güvenini artık tamamıyla kaybederek Avrupa'nın kendisi için "concubina del turco" (Türk'ün metresi) sıfatını kullanmasını körüklemiştir. Osmanlı'yla arasını çok büyük bir hızla olmamakla birlikte yeniden düzeltebilse de, kıta Avrupası için her zaman güvenilmeyen Venedik olarak kalmaya devam edecektir. 1574 barışı da bunun altına sağlam bir imza atmıştır.

Notlar

1 Bu makale Aralık, 2006'da Venedik'te Centro Tedesci di Studi Veneziani (Alman Venedik Araştırmaları Merkezi) tarafından düzenlenen "Celebrazione e autocritica: La Serenissima e la ricerca dell'identitá veneziana nel tardo cinquecento" (Kutlama ve özeleştiri: Venedik ve geç XI. yüzyılda Venedik kimliğinin araştırılması) adlı sempozyumda sunulan tebliğin çevirisidir.

2 Ludwig Freiherr von Pastor, *History of the Popes*, ed. Ralph Francis Kerr, cilt. XVIII. London, 1952, s. 447.

3 Vladimir Lamansky, *Secrets d'etat de venise:Documents extraits notices et etudes*, cilt I. NY, 1968, s. 1078.

4 Age, s. 1080.

Levent Şahverdi Arşivi

5 Emilio Sola, *Los que van y vienen: Información y fronteras en el Mediterráneo del siglo XVI*, Alcalá, 2005, s. 212.

6 Tommaso Bertelè, *Il palazzo degli ambasciatori de Venezia a Costantinapoli e le sue antiche memorie.* Bologna, 1932, s. 108.

7 P. Paruta, *Historia dell Guerra di Cipro.* Venetia, 1615, s. 35, cit. Paolo Preto, *Venezia e i turchi.* Firenze, 1975, s. 128.

8 *Relazioni di ambasciatori veneti al Senato*, cilt XIV, ed. Maria Pia Pedani-Fabris, Padova, 1996, s. 164.

9 A.g.e., s. 164.

10 A.g.e., s. 166.

11 Anna Pallucchini, "Echi della battaglia di lepanto nella pintura Veneziana del '500," *Il Mediterraneo nella seconda metà del '500 alla luce di Lepanto*, ed. Gino Benzoni, Olschki, Firenze, 1974, s. 279.

12 Paolo Preto, *Venezia e i turchi.* Op. cit., s. 129.

13 Giorgio Athanasiadis-Novas, "Discurso Introduttivo," *Il Mediterraneo nello seconda metà del '500 alla luce di Lepanto.* Op. cit., s. 17.

14 "Battaglia di Lepanto descritta da Gerolamo Diedo," Biblioteca Rara. Misc. Cilt. I, s. 206.

15 Tommaso Bertelè, *Il palazzo degli ambasciatori de Venezia a Costantinapoli e le sue antiche memorie.* Bologna, 1932, s. 112.

16 Don Cayetano Rosell, *Historia del combata naval de Lepanto.* Madrid, 1853, s. 244.

17 Kenneth M. Setton, *The Papacy and the Levant* (1204-1571), Cilt IV, op. cit.,s. 1094.

18 Bu mektupların büyük bir kısmı Archivo General de Simancas, Sicilya devleti dosyasında (Estado Sicilia) bulunmaktadır.

19 Mariano de Pina y Bohigas, *Francifredo, dux de Venecia : melodrama tétrico-terrorífico en dos actos*, Biblioteca Virtual Miguel de Cervantes, 2002.

20 Francisco de Quevedo, *Sueños y discursos de verdades descubridoras de abusos, vicios y engaños en todos los oficios y estados del mundo*, Biblioteca Virtual Miguel de Cervantes, 2002.

Levent Şahverdi Arşivi

Beşinci Bölüm

RAGUSA: DOĞU VE BATI ARASINDA BİR İSTİHBARAT MERKEZİ[1]

Ragusa (Dubrovnik), Shakespeare'in deyimiyle "büyük kılıçların" boy gösterdiği 16. yüzyıl siyasi arenasında okyanustan uzak bir gemi gibiydi. Kanlı bir meydan savaşının göbeğinde, lakin onu koruyan sağlam bir zırh içindeydi. Tarafsızlık siyasetinden ibaret olan bu zırhı onu bu kaynayan bir kazana benzeyen koca yüzyıl boyunca her türlü tehlikeden korudu. Bu küçük gemiyi kendi sahillerine çekmek isteyen güçlere başarılı siyasetiyle cevap verdi. Barışçı politikası ve tehlikeli-saldırgan bir siyaset meydanında dikkatli bir denge oyunu oynama yetisiyle ateş püsküren güçlerden uzak kalmayı başardı. İstihbarat dünyasında aynı anda iki dev imparatorluğa hizmet ederek bu tehlikeli düelloya dahil olmak zorunda kalmadan yaşamını sürdürdü.

Bu yüzyılda Ragusa bir şehir-devlet olarak Osmanlı himayesindeki pozisyonunu korudu. Kanuni'nin tahta çıkışından iki yıl sonra Rodos'un Türklerin eline düşmesi Adriyatik kıyısındaki bu küçük şehir-devletini kaygılandırsa da bunun deniz ticareti için bir sorun teşkil etmeyeceğini kısa zamanda fark etti.[2] Öte yandan I. Ferdinand 1527 yılında Macaristan'da kral ilan edildiğinde Ragusa'ya bir mektup göndererek kendilerine eski Macar kralı tarafından verilen ticari ayrıcalıkları vereceğine söz veriyordu. Lakin Ragusa Osmanlı şemsiyesi altında bu ayrıcalıkları kullanmayı tercih etti.[3] Kanuni devri, Ragusa'ya verilen bu ayrıcalıklar açısından kendisinden önce gelen saltanatlar süresince bahşedilenlerin bir devamı niteliğinde oldu.[4]

Ragusa Orta Avrupa ve Akdeniz'de cihan tahtı için savaşan iki imparator, iki imparatorluk arasında bu iki imparatorluğa birden ticaretten sonra en iyi bildiği işle iştigal ederek hizmet etti: istihbarat toplama ve dağıtma. Osmanlı'nın haraçgüzarı olarak Osmanlı'ya dair istihbarata büyük bir kolaylıkla ulaşan, öte yandan da Türkler için Habsburglara dair haberlerin yakın takipçisi olan bir pozisyondaydı. Jeopolitik konumunun yanı sıra Osmanlı ve Habsburg'la başarıyla koruduğu siyasi değişmezlik bu devleti istihbarat edinme ve iletme konusunda hayli ayrıcalıklı bir hale getiriyordu.[5]

Levent Şahverdi Arşivi

Ragusa, istihbarat kaynağı olarak yüklendiği önemli görev dışında, her zaman batıdan gelen ve İstanbul'a giden yolcular için klasik bir durak olmuştu. En çok tercih edilen yol ayrımında bulunuyordu ve bu da bu şehirden geçenlerin burada ikamet ettikleri süre boyunca edindikleri haberleri karşı tarafa iletmeleri için bulunmaz bir fırsattı. Dostane ilişkileri sayesinde İstanbul'a yapılacak olan yolculukların önemli bir durağı haline gelmiş olmasının bir örneği ise diplomatik bir görevle 1534 yılında Osmanlı'nın başkentine gelen Selene Benedetto Ramberti idi.[6] Aynı şekilde Bonsignori de İstanbul'a yaptığı yolculukta Ragusa'dan geçmişti.[7] Bu durum 16. yüzyıl boyunca bir değişiklik göstermemişti. Farklı görevler üstlenen pek çok yolcu sultanın başkentine gitmek için buradan geçmeyi tercih etmişti: Favolio (1545-46), Du Frense-Canaye (1573), Ranzo (1575-76), Contarini (1580-1583), Bernardo (1591) ve pek çokları.[8]

1532 Nisan'ında 16. yüzyılın adından pek sık söz ettiren diplomatlarından biri olan Antonio Rincón Alaman Seferi arifesinde Süleyman'a ulaşmaya çalışırken Ragusa'dan geçmişti. Bu sefer öncesinde Ragusa diğerlerine de durak olmuştu. Ordu Belgrad'a doğru yola çıktığında Ragusa'dan gelen elçiler I. François'nın elçi gönderdiğini haber vermek üzere bu şehre gelmişlerdi. Bu elçileri karşılamak üzere bir çavuş gönderilmişti. Yine aynı şekilde, Ferdinand'ın Osmanlı sarayına giden elçisi Jerónimo Zara da sultanla bir anlaşmaya varma misyonuyla Ragusa'dan geçerek İstanbul'a gelmişti.[9]

Ama Ragusa'dan geçerek sultana ulaşanlar sadece diplomatlar, seyyahlar ve devlet adamları değildi. Veziriazam İbrahim Paşa sultan için hazırlattığı muhteşem bir hediyenin güvenli ellerle Venedik'ten Edirne'ye ulaşması için Ragusa'ya bir muhafız birliği göndermişti. Kanuni'nin Karl'a karşı çıkacağı Alaman Seferi'nde tüm şaşaasıyla kafasına takacağı bu değerli sembolik taç da önce Ragusa'ya uğramıştı. Yola çıkmadan önce Venediklilerin hayranlık dolu bakışlarıyla Rialto'dan geçen bu şaheser Sanuto'nun dediğine göre 12 Mayıs'ta veziriazamın eline ulaşmıştı.[10]

Venedik ise bu yüzyılda da Doğu'yla en yakından ilgilenen devlet olma konumunu koruyordu.[11] Büyük Avrupa politikasından uzaklaşmadan, Osmanlı'nın kendisine sunduğu özerkliklerden faydalanıyor, ticari kaygıları sebebiyle sultanın yörüngesinden çıkma cesareti gösteremiyordu. Ragu-

Levent Şahverdi Arşivi

sa'nın çıkar ve beklentileri de Venedikinkilerin çok uzağına düşmüyordu. Her ikisi de aynı siyasi pistte dans ediyor, ticaret ve istihbarat alanındaki şanlarını korurken doğal olarak bir çıkar çatışmasına giriyorlardı.

Bu yüzyılda Venedik'in tutumu açık bir şekilde Doğu ve Batı arasında giden istihbarat ağını elinde tutma ve bu alanda en güvenilir olma arzusunda olduğunu gösterir. Venedik cumhuriyeti bu alanda tek olmak ve gidip gelen istihbaratı tekelinde tutmayı hedeflerken Ragusa'nın da bu konuda söz sahibi olmasını istemiyor, bu şehir-devleti ekarte etmek istiyordu. Kendi prestijini korumak için Ragusa'dan gelen haberlerin "güvenilirliğini" reddediyor ve bunu açıkça yayıyordu. Bugün elimizde Venedik'in, Ragusa'nın bir istihbarat merkezi olarak rolünü kabullenmeyip onu güvenilmez bir kaynak olarak suçladığını gösteren pek çok belge bulunmaktadır. Bu geniş külliyattan bir örnek olarak Venedik'teki imparatorluk büyükelçisi Rodrigo Niño'nun 1531 yılında V. Karl'a gönderdiği bir mektubu verebiliriz. "Dün Ragusa'dan gelen gemiyle bazı şahıslara VII tarihli mektuplar geldi," der Niño. "Bu şehrin başpiskoposunun bir arkadaşına gönderdiği bir mektubu ve içinden çıkan başka bir mektubun çeviri kopyasını gördüm. Majestelerine bu kopyayı gönderiyorum, Lakin bu devlet (Venedik) oradan yazılan her şeyin yalan olduğunu söylüyor."[12]

Venedikliler ve Ragusalılar arasındaki bu çekişme 16. yüzyılda sona ermeyecek, başka yüzyıllara da sarkacaktı. İki yüzyıl sonar, 1766'da Ragusa'daki Fransız konsülü Andre Alexandre Le Maire, Ragusa'ya dair yazdığı detaylı memorandumda şu satırlara da yer verecekti: "Venedikliler ve Ragusalılar birbirlerinden nefret ediyorlar. Asil Ragusalılar Venediklilerle ilgili her şeye her daim nefretle bakıyorlar. Kendilerini korumaya alarak öyle bir savunma kalkanı oluşturmuşlar ki Venedikliler bunu delip geçmeye cesaret edemiyorlar."[13]

Karl, imparatorluk büyükelçilerine, kral naiplerine ve diğer siyasi kimlikli şahıslara Ragusa kaynaklarından gelen haberlerle yetinmeyip Adriyatik kıyısındaki bu şehre 16. yüzyılın başlarında bir konsül göndermişti: Juan de Pallás. Ragusa devletinin resmi temsilcilik ağının 16. yüzyılda zirveye ulaştığını belirtmeden geçmemek gerekir. Bu yüzyılda devlet Avrupa'nın, özellikle de İspanya'nın pek çok şehrinde büyükelçilikler ve konso-

Levent Şahverdi Arşivi

losluklar açmıştı: Mallorca (1518), Valencia (1525), Alicante (1528), Cádiz, (1519).[14] Avrupa'nın başkentleri ve diğer büyük şehirleri yanı sıra Sardinya, Korsika, Brindisi, Palermo, Malta, Marsilya'da da resmi temsilcileri yer almaktaydı. Venedik, Napoli, Viyana, Roma ve Avrupa'nın diğer büyük şehirlerindeki imparatorluk büyükelçileri Ragusa kaynaklı haberleri birbirlerine ve majestelerine iletiyorlardı. Napoli kral naibi Karl de Lannoy imparatora gönderdiği bir mektubunda Ragusa şehrinin özel bir elçiyle İstanbul'dan haberler aldığını yazıyordu.[15]

Konsül Juan de Pallás'ın Madrid'de bulunan Real Academia de la Historia arşivindeki en erken tarihli mektubu 1519 yılına aittir. Konsül, V. Karl'a bağlı Napoli kral naibi Ramón de Cardona'ya yazdığı bu mektupta Türklerin 4 ve 15 Şubat arasında yaptıkları hazırlıkları anlatmaktadır.[16] Bir sonraki ise 6 Şubat 1522 tarihlidir ve V. Karl'ın Venedik'teki büyükelçisi Alonso Sánchez'e yazdığı bu mektupta kendisine "Türklerin Macaristan'a yapacakları sefer hazırlıklarını" iletmektedir.[17] Bu da İstanbul'dan Ragusa'ya gelen haberlerin hem doğrudan imparatora, hem de imparatorun diğer İtalyan devletlerindeki büyükelçilerine iletildiklerini gösterir. Üstelik bu mektuplaşma hayli sıkça yapılmaktadır. Çünkü tam altı gün sonra, yani 12 Şubat'ta Juan Pallás, Alonso Sánchez'e içinde İstanbul'dan gelen yeni haberlerin bulunduğu başka bir posta daha gönderir.[18]

Juan de Pallás'ın Ragusa'daki görevine dair bilgi edindiğimiz ilk yıl olan 1519'dan itibaren Pallás'ın Osmanlı dünyası ve askeri hareketleri üzerine majestelerine, kral naiplerine ve büyükelçilere kaygı dolu mektuplar gönderdiğini görüyoruz. Bu yılın 15 Şubat'ında Napoli kral naibine bu uzak dünyayla ilgili şu haberleri geçmişti: "Tunus büyükelçisini Türk'e (Kanuni'ye) götüren iki Venedik kadırgası bu ayın üçünde geçti. Bu büyükelçiyi Velona'da bıraktıklarını ve güzel bir de hediye götürdüklerini söylüyorlar. Elli genç kız ve elli oğlanın yanı sıra pek çok at ve değerli eşya götüren bu Tunus elçisinin Türk'ü Berberistandakilerle majestelerinin topraklarına karşı ayaklanmaya ikna edeceğini söylüyorlar."[19]

Ragusa'dan gelen haberler konsül Juan Pallás'ın mektuplarıyla sınırlı değildir. 13 Şubat 1522 tarihli bir postada Ragusa'dan Venedik'e gönderilen farklı kişilere ait mektupların bazı bölümlerinin İtalyanca kopyaları

Levent Şahverdi Arşivi

bulunmaktadır.[20] Bu da Ragusa'dan gelen haberlerin Venedik üzerinden, farklı kişilerce, bir ihtimal Venedik büyükelçisi tarafından imparatora ulaştırıldığını gösterir.

Ragusa konsülü aynı zamanda imparatora bağlı diğer kral naipleriyle de düzenli olarak haberleşir. Bir bakıma, Juan Pallás sadece V. Karl'ı değil, ona bağlı diğer büyükelçiler ve kral naiplerini de bilgilendirmekle görevlendirilmiştir. Bu haberler ise imparator, kral naipleri ve büyükelçiler arasında dolaşmaktadır. Pallás, imparatora yazdığı bir mektupta "Venedik, Roma ve Napoli aracılığıyla majestelerine bazı olaylardan, Mısır'daki ayaklanmadan, yeni sultanın tepkisinden ve Büyük Türk tarafından yapılan hazırlıklardan bahsetmiştim," diyordu.[21]

Napoli gibi bir deniz şehir devletinin bu konuda ilk haberleri alanlardan olması hiç de şaşırtıcı değildir. Sadece tehdidi altında bulunduğu Türk deniz kuvvetleri ve donanmanın durumu hakkında değil, diğer konularda da bilgi iletmektedir. Söz gelimi, 2 Mart 1519'da imparatora yazdığı mektubunda bazılarının Türk devletiyle kaçakçılık işine bulaştığını belirtir, hatta isim de vererek Pantalosa ve Alfón Beltrán adlı şahısların bu konuda suçlu bulunduklarını da ekler.[22] Tam yirmi bir gün sonra imparatora yeniden gönderdiği postada ise Napoli sahillerini ilgilendiren bilgiler vardır. Türkler bu sahillere 44 fusta ve kadırgadan oluşan büyük bir donanma göndermeyi planlamaktadırlar. Bu konuda kendisinden acil yardım ister ve birkaç kadırga göndermesini rica eder.[23]

Aynı şehirden yazan *protonotario* Marino Caracciolo ve Alonso Sánchez de 15 Şubat 1526 tarihinde benzer bir tehlikenin haberini veriyorlardı. "Söylenene göre Türk büyük bir donanma ve ordu hazırlamış. Bu nedenle majestelerinin Puglia ve Sicilya sahillerinin müstahkem bir hale getirilmesini buyurması gerekmektedir. Ne de olsa bu konuda işi şansa bırakmak söz konusu olamaz. Üstelik tehlike de çok büyük."[24]

Protonotario Marino Coracciolo ve imparatorun Venedik'teki büyükelçisi Alonso Sánchez'in Karl'a gönderdikleri bir posta haberlerin ne şekilde el değiştirdiğini göstermesi bakımından ilginçtir: "Ragusa şehrinden bir kişi bana bu şehrin 10 Haziran'da Türk'le İstanbul'da bulunan elçilerinin gönderdikleri haberleri iletti. Ben de bu haberleri size ulaştırdım. Daha son-

Levent Şahverdi Arşivi

ra, buradan İstanbul'a ajan olarak gönderdiğim güvenilir bir adamın mektupları geldi. Bu mektuplar Mayıs'ın son gününe ait ve denizde yetmiş tane kadırgalarının bulunduğunu bildiriyor. Tersanede ise otuz altı büyük kadırga ve seksen adet de küçük kadırga varmış, lakin şu sıralar bunları donatmayı düşünmüyorlarmış. Aslına bakılırsa bu ajanın haberleri Ragusa'dan gelen mektuplardan on gün önce geldi. Fakat, eğer Ragusa'dan gelen ve elli kadırga ve altı geminin kısa süre içinde yola çıkacağını bildiren haber doğru ise bu on yirmi gün içinde bilinemez. Ben zatıâlilerine tüm haberleri iletmenin en iyisi olduğunu düşünüyorum. İstanbul'da bulunan bu ajanım bir tüccardır ve ticaret bahanesiyle oraya gitti. Böyle bir donanmanın gerçekten söz konusu olduğunu öğrenince bize bunu bildirmekle yükümlü."

Bu mektubun da açıkça gösterdiği gibi bazen ajanlar tüccar kılığında görevlerini yaparken, bazen de tüccarlar ajanlık yapabiliyordu. Fransız saflarından imparatorluk saflarına geçerek Karl'ın amirali görevini üstlenen Andrea Doria, imparatora yazdığı bir mektubunda bazı tüccarların kendisine doğuda olup bitenlerle ilgili mektuplar gönderdiklerini belirtir.[25] Ragusa'nın da Venedik gibi Osmanlı'yla doğrudan ve düzenli bir ilişki içinde olan bir devlet olduğunu ve Osmanlı'nın tüccarlara sunduğu ayrıcalıklardan faydalanmayı ihmal etmediğini hatırlamakta fayda vardır. Tüccarların Osmanlı şehirlerinde kayda değer bir özgürlükle hareket ettiklerini unutmamak gerekir.

Osmanlı'ya 1573 yılında gönderilen Habsburg delegeleriyle birlikte gelen Protestan vaiz Samuel Gerlach'ın Kasım 1574'te yazdığı satırlara göre efendisi olan heyet başkanı David Ungnad dışarı mektup göndermek için "pek çok yol" bulmaktadır. Bunlardan biri de ileteceği mektupları bir kazmanın sapına gizleyen bir Türk haberciyle iletişim kurmaktır. Bu da haber götürenlerin kullandığı klasik bir yöntem olan elbise astarına mektup saklamanın bir alternatifidir. Aynı bölümde verdiği bir detayla "maskeli muhbirler"e bir örnek verir: "Kanije'deki yöneticinin hizmetkârı olan bir Ragusalı, tüccar kılığına bürünüp üzerine şüphe çekmeden diğer Ragusalılarla birlikte bütün Türkiye'yi dolaşmaktadır. Ragusa ve Venedik ile ilgili başka haberciler de vardır."[26] Aynı taktik 10 Şubat 1574'te de denenmiştir. Edirneli bir Türk'e rüşvet verilerek Rueber'e gizli bilgiler gönderilir. Bu

Levent Şahverdi Arşivi

Türk belgeleri bastonunun tepesinde bulunan gümüş bir topuzun altındaki boşluğa yerleştirir.[27]

Din adamları da Ragusa'dan gelen haberleri iletirler. Söz gelimi, 26 Şubat 1526'da Nocera başrahibi, Karl'a Ragusa'dan gelen haberleri veriyordu: Türkler Macaristan'ı istila edeceklerdi.[28] Başrahip arşidükün bu konudaki ilgisizliğini şiddetle kınıyor ve "kâfir"in attığı adımlar konusunda tam bir "cahil" olmakla suçluyordu onu. Eğer öyle olmasaydı Türk'ün bu savaş hazırlıklarına karşı koyması için birisini gönderirdi. Eğer haberlerde bir gerçek payı varsa, bu imparatorun İtalya yolculuğunu öne almasını sağlayacaktı. Venedik'teki imparatorluk büyükelçisi Alonso Sanchéz de 7 Nisan tarihli mektubunda Karl'a aynı haberleri ulaştırıyordu: "Venedik devletine Türk'ün şimdiye kadar Türkiye'den Hıristiyanlara karşı çıkan kuvvetlerin en büyüğüyle Macaristan'ı istila edeceğine dair mektuplar geldi" diyordu.[29]

Din adamlarından gelen istihbarata dair başka bir örnek de Ragusa başpiskoposunun bu haber ağında oynadığı rolün önemini gösteren 19 Ağustos 1539 tarihli mektuptur. Bu sefer durum biraz daha farklıdır. "Ragusa başpiskoposuna Barbaros'un mektuplarını ileten bir fırkateyn" gönderilir.[30] Din adamları da, tüccarlar gibi nispi olarak rahat hareket edebilen ve kendilerinden şüphelenilmeyen şahıslardır.

Rodrigo Niño, Karl'a gönderdiği 21 Haziran 1532 tarihli mektubunda Habsburgları telaşa düşürecek bir haber verir. Kanuni'nin Fransa kralı I. François'nın elçisini büyük bir debdebeyle karşıladığı haberi Avrupa'da da yayılmaya başlayacaktır. Niño "Ragusalıların söylediklerine göre Pek Hıristiyan Kral'ın (François'nın) elçisi olduğu için ona büyük bir saygı göstermişler," der.[31] Venedik'teki imparatorluk elçisinin Ragusa'dan aldığı haberleri imparatora iletiyor olması gerçekten ilginçtir. Ama bu istisna bir durum olarak kalmayacaktır. Ragusa, Venedik'teki imparatorluk elçilerine bile haber kaynağı olmaya devam edecektir. 1539-45 yılları arasında Kanallar Şehri'nde aynı görevi üstlenecek olan Hurtado de Mendoza da hizmetinde çalışan casuslardan aldığı haberlere güvenecektir. Bunların başında da kendisine Ragusa'dan haber yağdıran Marino de Jamaño gelir.[32]

Ragusa'dan gelen istihbarat kriz dönemlerinde, özellikle de eli kulağında Türk saldırılarının arifesinde büyük önem kazanacaktır. Alaman Se-

Levent Şahverdi Arşivi

feri ise bunların başında gelir. Ragusa bu dönemlerde tehlikeyi bekleyen devletlere Venedik'le birlikte en taze haberleri gönderir.[33] Haberler gerçekten de kaygılandırıcıdır. Sözgelimi 1531 tarihli bir mektubunda Niño "Ragusa'dan kont Guido'ya yazdıklarına göre Türk 40 kadırgalık bir donanma hazırlıyormuş," der.[34] Roma üzerinden gelen haberler İtalya sahillerine yapılacak olan bir saldırıya odaklanırken, Ferdinand üzerinden gelenler ise Tuna bölgesinde beklenen bir Türk ordusunun yarattığı paniği yansıtır. Ferdinand Ragusa'dan "bu konuya ihtimam gösteren bazı adamlarından" gelen haberleri imparatora iletmeye devam etmektedir.

Bütün bu panik sahnesinde gelen en iç açıcı haber Kanuni'nin Safevi şahıyla imzalaması beklendiği barış ahitnamesi konusunda bir gelişme olmadığıdır. Sultanın aynı anda iki hem doğuya, hem batıya başarıyla ordu sürmesi beklenmediği için Avrupa geçici de olsa bir rahatlık yaşar. Tam bu esnada Ragusa'dan bir başpiskoposun gönderdiği mektup önem kazanır. Süleyman'ın söz konusu barış ahitnamesi için bir elçi göndermiş olması Avrupa'da durumu değiştirecektir.[35]

II. Rudolf'un Osmanlı sarayına gönderdiği heyetten biri olan baron Wratislaw'ın güncesinde bildirdiği üzere Ragusa aynı zamanda esirlerin kurtarılmasında da önemli bir rol oynuyordu. Wratislaw bize Yunanlardan oluşan ve esirleri kurtarmak amacıyla kurulmuş bir teşkilattan bahseder. Anlattığına göre, masraflardan ayrı kişi başına on duka para almaktadırlar. "Ragusa'ya veya Korfu'ya vardılar mı, o şehirlerin idareleri de kendilerine, kaçırdıkları adam başına ayrıca on duka verir," der ve en çarpıcı bilgiyi sona saklar: "Yakalanınca cezası kazığa kakılmaktır."[36]

Öte yandan Osmanlı ise, belirli bir seviyede siyasi ilişkide bulunduğu devletlere gönderdiği zafernamelerle, istihbarat kaynaklarına bir bakıma yardımcı olmuş olur. Mesela, Rodos adasının fethinden sonra Ragusa'ya gönderilen zafernamenin Latince bir kopyası Academia Real arşivlerinde bulunmaktadır. 20 Ocak 1523 tarihli bu kopyanın imparatorun eline ulaşmış olduğundan şüphe yoktur.[37] Osmanlı tarafından bu gibi durumlarda kendileriyle dostane sayılabilecek siyasi ilişkilerin olduğu devletlere gönderilen postaların büyük bir kısmının kopyalanarak Karl'a iletildiği şüphe götürmez. Bunun en güzel örneği, Süleyman'ın Venedik dogesine gönderdi-

Levent Şahverdi Arşivi

ği, onun da Karl'a ilettiği bir mektubun İtalyanca kopyasıdır. Padişahın tuğrasının da bulunduğu bu posta, 1531 Şubat'ının son gününe aittir. Kanuni bu mektubunda, Hayreddin Reis'in kendi buyruğu altına girdiğini beyan eder ve tüm devletlerce kendisine "iyi davranılmasını" diler.[38]

Ragusa, ilişkileri itibarıyla Osmanlı padişahlarının Avrupalı hükümdarlara gönderdikleri zafernamelerden büyük bir pay alıyordu. 1548 Aralık ayında "Ragusa senyörleri"ne (Dubrovnik beyleri) gönderilen bir zafernamede Kanuni Safevi şahı Tahmasp karşısında kazandığı zaferin ayrıntılarını iletiyordu. Simancas Arşivi'nde bir İspanyolca kopyası bulunan bu zafername Osmanlı'nın klasik vakur stiliyle yazılmış ve büyük ihtimalle Ragusa'da bulunan imparatorluk konsülü tarafından İspanyolcaya tercüme ettirilerek imparatora gönderilmiştir.[39]

Kriz zamanlarında istihbarat merkezlerinin dengeleri de bozuluyordu. Mesela Venedik ve Osmanlı arasındaki ilişkinin kötüye gittiği dönemlerde Ragusa Osmanlı'nın en önemli istihbarat kaynağı haline geliyordu. Barışın kısa süreli de olsa askıya alındığı bu dönemlerde tehlike Osmanlı için ikiye katlanıyordu: Düşman sayısı bir artarken, istihbarat kaynağı sayısı bir azalıyordu. 1537-38 ve 1570-71 yıllarında savaşla gelen gerginlik dönemlerinde olduğu gibi. Bu zaman aralıklarında Osmanlı Ragusa'dan aldığı haberlerle besleniyor, hatta Venediklilerin hareketlerini de bu yoldan takip ediyordu.

Bu dönem her üç devlet için de hayli kritik bir zaman aralığı oldu: Ragusa, Venedik ve Osmanlı. Osmanlı-Venedik krizi Kıbrıs'ın fethiyle ve bunu takiben İnebahtı savaşıyla son buldu. Bütün bu hareketlilik her üç devletin siyasi, ticari ve istihbarat bazındaki ilişkilerini birinci dereceden etkiledi. 1 Nisan 1570 tarihli mektubunda Roma'daki Ragusa büyükelçisi Franciscus Gondola Ragusa devletine şu satırları yazıyordu: "Bu savaş özellikle Ragusa devleti konusunda derin bir düşünmek ve Venediklilerin bize karşı olan kötücül tavırlarını yeniden gözden geçirmek için fırsat olacaktır.[40]

Venedikliler müttefikleri olan İspanya ve Papalık'ı Ragusa'nın savaş operasyonlarının bir kurbanı olması gerektiği konusunda ikna etmeye çalıştılar. Kutsal İttifak'ın ikinci savaşı olan bu dönemde (1570-73) Venedikliler Ragusa'yı ele geçirmeyi ve Ragusa'nın Venedik-Osmanlı savaşı sırasında Osmanlı kapılarının Venedik'e kapanmasıyla ticareti ele geçirerek elde

Levent Şahverdi Arşivi

ettikleri zenginliklere sahip olmayı arzuluyorlardı. Bu savaş sırasında Ragusa'nın gümrük gelirleri zirveye çıktı.

Ragusa'dan Osmanlı'ya gönderilen istihbarat konusunda mühimme defterleri önem arz eden bir kaynak olarak karşımıza çıkarlar. II. Selim'in tuğrasını taşıyan ve Kıbrıs savaşı sonu, İnebahtı savaşı arifesinde yazılmış pek çok hüküm Ragusa'nın istihbarat tekelini eline geçirdiğinin en güzel örneklerini teşkil ederler. Bu dönemde yazılan mektupların büyük bir kısmı Osmanlı'nın Ragusa'dan müttefik devletlerin hareketleriyle ilgili istihbarat taleplerinden ibarettir.

Venedik istihbarat servisinin söz konusu olmadığı bu dönemde durumun öneminin farkında olan II. Selim bu haberleri getirip götürenlerin korunması konusunda büyük bir özen göstermekteydi. Büyük bir ihtimalle 1560'ların sonuna doğru Selim böyle bir gerilimin eli kulağında olduğunu sezmişti. 15 Ocak 1568 tarihli hükmünde Edirne'den Ragusa'ya uzanan yol üzerinde bulunan kasabaların kadılarına, "Dubrovnik beyleri"nden mektup getiren ulakların ve atlarının dönüşte hiç bir zorlukla karşılaşmaması için ellerinden geleni yapmalarını buyuruyordu.[41]

19 Mart 1571 tarihli "Dubrovnik beylerine hüküm" şeklinde başlayan mektupta ise Selim, "Südde-i Sa'âdetüm'e mektûbunuz gelüp Venedik'e ve İspanya'ya müte'allik baz'ı haberler i'lâm eylemişsiz," diyor ve şöyle devam ediyordu: "İmdi; kadîmden Âsitâne-i Saâdet-âşiyânımuz'a olan vüfûr-ı ihlâs u ubûdiyyetinüz müktezâsınca a'dâ tarafın dâyimâ tecessüs eyleyüp vâkıf olduğunuz ahbâr-ı sahîhayı ale't-tevâlî i'lâmdan hâlî olmayasız."[42] Bu satırlar arasına sıkışan şu kelime öbekleri 16. yüzyılda Ragusa'nın siyasi arenadaki rolünü ve Osmanlı karşısındaki konumunu açıkça belirliyordu: "Vüfûr-ı ihlâs u ubûdiyyet."

Mübalağalı kelimeler gibi görünmekle birlikte bu terimler Ragusa'nın Habsburg ve Osmanlı imparatorluklarının başını çektikleri bu merkez ve uydu devletler sistemindeki yerini göstermektedir. Bunun yanı sıra Osmanlı'nın bu tip yazışmalarda kullandığı kibir ve azametin ön plana çıkarıldığı metaforik, hakir gören dilin etkisini de unutmamak gerekir.

Aynı şekilde yaklaşık bir ay sonra sultan Ragusa'dan hayli önem arz eden bir mektup daha almıştı. 16 Nisan 1571 tarihli cevabında ise kendisine

Levent Şahverdi Arşivi

II. Felipe'nin Papa'ya 100 kadırga verdiğinin bildirildiğini belirtiyor ve Venedik, Papalık, Avusturya "ve sayir Frengistan"ın durumundan haberdar edildiğini iletiyordu.[43] Mektup klasik terimlerle son buluyordu: "Gerekdür ki; kadîmden Âsitâne-i Saâdet-âşiyânımuz'a olan vüfûr-ı ubûdiyyet ü ihlâsınız mûcebince min-ba'd dahı ol taraflardan gaybet eylemeyüp dâyimâ ahvâl ve etvârın tetebbu'u tecessür eyleyüp vâkıf olduğun ahbâr-ı sahîhayı ilâmdan hâlî olmayasız."[44] Ragusa, şimdi her zaman olduğundan çok daha sıkı çalışmak zorunda kalacaktı. Ne de olsa Kutsal İttifak tüm deniz gücünü toplamış, yeni bir savaşa yelken açmıştı.

Ragusalılar Kıbrıs'ın fethini takip eden aylarda Osmanlı sarayına istihbarat göndermeyi ihmal etmediler. Gönderdikleri haberlere göre 65 gemi, 10 kadırga, 10 da yük gemisi ve diğer 30 parça gemi ile birlikte birkaç gün içinde Girit'ten yola çıkacaklardı.[45]

16 Haziran 1571 tarihinde "Dubrovnik beyleri" sultandan başka bir mektup daha aldılar. II Selim kendilerine II. Felipe'nin Venediklilerle müttefik olup olmadığına dair bir bilgilerinin olmadığına dair gönderdikleri haberi aldığını bildiriyordu. Ayrıca Venediklilerin Girit, Korfu ve Kotor'da 100 kadırgalarının olduğu ve İspanya'dan gelmesi beklenen kadırgaların ise henüz gelmediği haberini de almıştı.[46] Mektup alışıldık şekilde sona eriyordu. Bu sefer "eyüce sâhiha haber almağa sa'yeyleyesin" ricasında bulunuyordu.

Bir önceki mektupla gelen haberler 21 Ağustos 1571 tarihli mektuptaki haberlerle de doğrulanmış oluyordu. Ve nihayet Venedik ve İspanya'nın müttefik olduğu haberi geldi. Sultan her zamanki gibi hizmetleri için Dubrovnik beylerine teşekkür edip, hizmetlerinin devamını buyuruyordu.[47] Bu sefer durum daha da büyük bir önem arz ediyordu. Bunun için de Selim Ragusalılardan "yarar âdemler" gönderip "fikr-i fâsidi ve hayâl-i kâsidi"incelemelerini istiyordu.[48]

Yukarıda da belirtildiği üzere Osmanlı-Venedik barışının geçici olarak bozulması en çok Ragusa ticaretine yarar sağlamıştı. Bu dönemde Ragusa bu ayrıcalığın tadını çıkarırken, ne Osmanlıların ne de Venediklilerin yasağa riayet ettikleri söylenemezdi. Halk bu yeni yasağı tanımıyordu ve Venedik-Osmanlı ticari ilişkileri gizli bir şekilde, yasal olmayan yollardan devam ediyordu. II. Selim'in Tırhala beyine gönderdiği mektuptan anladığı-

Levent Şahverdi Arşivi

mıza göre ticaretle yaşayanlar için çare tükenmiyordu. Tırhala'dan yola yıkan bazı tüccarlar kumaş ve ipliklerini Ragusalılara satmak bahanesiyle götürüp Venediklilere satmaktaydılar.[49]

Osmanlı ve Venedik arasındaki gerilim 1574 yılına kadar devam etti. Bu gerginlik sonunda Venedikliler yine eskiden olduğu gibi Osmanlı'ya Avrupa'nın dört bir yanından gelen haberleri aktarmaya devam ettiler. Lakin Venedik'le olan barışa ara verilmek zorunda kalındığı bu dönem Ragusa'nın diplomatik ve ticari alanın yanı sıra enformasyon sahasından da hayli parlak bir dönem yaşadı.

Notlar

1 Bu makale (Eylül, 2008) aynı başlıkla (Ragusa: Una fuente de información entre el Occidente y Oriente: Ragusa, Venecia y la Sublime Puerta) Marin Dr_i_'s doğumunun 500. yılını kutlamak için düzenlenen sempozyumda Dubrovnik'te sunuldu.

2 Barisa Krekic, "Ragusa (Dubrovnık) e il mare: aspetti e problemi (XIV-XVI secolo)" *Dubrovnik: a Mediterranean urban society. 1300-1600*, Great Yarmouth, Norfolk, 1997, s. 142

3 Bkz. Francis W. Carter, *Dubrovnik (Ragusa): A classic city-state.* New York; London, 1972.

4 Bkz. Bosko I. Bojovic, *Raguse et L'Empire Ottoman (1430-1520).* Paris, 1998.

5 Bkz. *Dubrovnik (Ragusa): A classic city-state.* Op. cit., 1972.

6 Ioli Vingopoulou, *Le monde Grec vu par les voyageurs de XVIe siècle.* Collection Histoire des Ideés 4, Athenes, 2004, p. 50.

7 A.g.e., s. 41.

8 A.g.e.

9 Antonio Fontán; Jerzy Axer, (Eds.): *Españoles y polacos en la Corte de Karl V.* Op. cit., s. 244. "El año pasado, cuando el emperador de los turcos se retiró de Hungría, el Srmo. Rey de Romanos, de Hungría y Bohemia, Fernando, envió para esta misión, vía Ragusa, a Jerónimo de Zara, caballero, hombre de bien y esforzado y con experiencia en varias lenguas y digno de admiración por su largo trato junto a los turcos."

10 Detaylar için bkz. Gülru Necipoğlu, "Süleymân the Magnificent and the Representation of power in the context of Ottoman-Habsburg-Papal Rivalry," *Süleymân the Second and his time.* Ed. Halil İnalcık & Cemal Kafadar. İstanbul, 1993, s. 170.

11 Bkz Halil İnalcık, "An outline of Ottoman-Venetian relations," *Venezia, Centro di mediazione tra oriente e Occidente (Secoli XV-XVI) Aspetti e problemi.* Firenze, 1977, s. 85-90

12 AGS, Estado, dosya 1.308, fol. 34.

13 Zdenko Zlatar, Between the double eagle and the crescent: The republic of Dubrovnik and the origins of the Eastern question.1992, NY, s. 2.

14 A.g.e., 39.

15 R.A.H., C.S.C., dosya A-28, fol. 360.

Levent Şahverdi Arşivi

16 R.A.H., C.S.C., dosya A-17, folyo 143.

17 R.A.H., C.S.C., dosya A-22, folyo 117.

18 A.g.b., folyo 160.

19 R.A.H., C.S.C., dosya. A-17, fol. 143. Juán Pallás'tan Napoli kral naibi Ramón de Cardonia'ya. 15 Şubat 1519. R.A.H., C.S.C., dosya A-24, fol. 118-119. Juan Pallás'tan V. Karl'a. 22 Mayıs 1522. "Avante el partire mio de Ragusa escrise aquella per via del Señor Alonso Sanchéz anbaxadore per Vuestra Magesta en Venesia et escrise de tutte particularite conchorente de turchi et de la corriere fatte in la provinsia de Istria de Vuestra Magestad et como se preperava quel sangache per tornare et como era aribato in Ragusa el anbaxador del Turcho que andava ha Venesia et era venuto de cavallaro in XIII jorni per falta de cavallo que dovava venire piu presto et el di seguente se parti con un bergantino armado (...)".

20 R.A.H., C.S.C., dosya A-22, folyo 136.

21 R.A.H., C.S.C., dosya A-31, fol. 22.

22 R.A.H., C.S.C., dosya A-17, folyo 145.

23 R.A.H., C.S.C., dosya A-17, folyo 148-149.

24 R.A.H., C.S.C., dosya A- 37, fol. 22.

25 AGS, G. A. (Guerra Antigua), dosya 5, fol. 75.

26 Stephan Gerlach, *Türkiye Günlüğü*, Stephan Gerlach, *Türkiye Günlüğü, (Tage-buch der von Zween Glorwürdigsten kaysern Maximiliano un Rudolpho... an die Ottomanische Pforte zu Konstantinopel Abgefertigten... Gesandtschafft)*, cilt I., ed. Kemal Beydilli, çev. Türkis Noyan, Kitap Yayınevi, İstanbul, 2007, s. 419.

27 A.g.e., s. 121.

28 C.S.P., cilt III, bölüm I, s. 584.

29 C.S.P., cilt III, bölüm I, s. 666.

30 "Salido yo entraron el embaxador de Francia y çesaro fragoso, el qual haza aquí todo mal oficio y trabaja quanto puede en todo lo que se ofrece contra el serviçio de Vuestra Magestad sobornando en público y en secreto con razones y aún con obras con ocasión de negociar su particular contra el duque de Hurbino. Dixeron a esta señoría quanto pesaua al rey su amo de la pérdida de Risano y que ellos no creían çierto que Barbarrossa viniese sobre Cataro, con intençión de dañarles o quitarselo, pues tenía la tregua con ellos, pero que a toda auentura ellos hauían despachado aquella noche una fragata al arçobispo de Ragusa con letras para Barbarrossa que no se mouiesse a yr sobre cataro." AGS Estado 66, fol. 13 v.

31 AGS, Estado, dosya 1309, fol. 54.

32 Miguel Ángel de Bunes Ibarra, "V. Karl, Venedik ve Babıâli: Diego de Hurtado de Mendoza'nın Venedik'teki büyükelçiliği," *Muhteşem Süleyman*, ed. Özlem Kumrular, İstanbul, 2007, s. 141.

33 Bkz. *AGS, Estado, dosya 1308, fol. 44 . Rodrigo Niño'dan V. Karl'a. 2 Haziran 1530: "Teniendo la carta que va con ésta y para cerrar el plego es llagado aquí un embaxador del Turco el qual es un causi que es macero del Turco partió de Costantinapoli a los 7 de mayo vino hasta Ragussa por tierra de allí es venido con dos bergantines. Lo que se ha sabido hasta agora es lo que dize el patron de los vergantines y es que dos días antes que este causi llegasse en Ragusa llegaron dos embaxadores que causeses tenían con el Turco los quales dixeron como este causi venía por embaxador a esta señoria y que su embaxada es a ha-*

Levent Şahverdi Arşivi

zelles saber como a los xiii de julio circuncida sus hijos y a rogalles que embien embaxadores para hallarse a la fiesta que a esta cerimonia haze para la qual diz que es ynfinita cosa de gente que se junta y que le valdrán los presentes que le darán tres millones de oro./Dize que sin duda tiene hecha determinación el Turco de no hazer guerra este año ni por mar ni por tierra y que assí lo certificaron los embaxadores causeses y que tenía noventa galeras en orden y que de un mes agua ni en le ataraçanal de Costantinopoli ni en otro ninguno del señorio del Turco se labra ninguna cosa ni hay memoria de armada./ Dize que el Turco ha dado a Cortogoli un cosario hastagora a estado mal doze galeras y que estava en orden para salir con ellas a la buelta de Modon."

34 AGS, Estado, dosya 1308, fol. 186.

35 AGS, Estado, dosya 1309, fol. 23. Rodrigo Niño'dan. 3 Şubat 1532. "He visto una letra del arçobispo de Ragusa en que scrive que el Turco enbiava una bassa a las fronteras del Soffi por que aun no tenía asentada la paz con el y también puse en esta platica al Duque por entender de lo que sabía desto. Dixome que no les scriven ninguna cosa desto pero sy otra es yo creo bien que es esta una dellas que querrán tener secretas porque desean que se crea que el Turco tiene Paz col Suffi, pues no teniendola se puede tener por çierto que no hará armada ni exércitos contra la Christiandad."

36 *Baron Vratislav'ın Anıları*. İstanbul, 1981, p. 111.

37 Rodos, 20 Ocak 1523. RAH, Elyazması 3.457, A-27, fol. 88-89.

38 AGS, Estado, dosya 1302, fol. 141.

39 1 Aralık 1548. AGS, Estado 1308, fol. 54.

40 Zdenko Zlatar, *Between the double eagle and the crescent: The republic of Dubrovnik and the origins of the Eastern question*, op. cit., s. 19.

41 *7 Numaralı Mühimme Defteri*. Ankara, 1998, s. 346

42 *12 Numaralı Mühimme Defteri*. Ankara, 1996, cilt 1, s. 149

43 A.g.e., s. 184.

44 A.g.e., s. 184.

45 Idris Bostan, "Kıbrıs Seferi Günlüğü ve Osmanlı Donanması'nın Sefer Güzergâhı," *Osmanlı Denizciliği*. Kitap Yayınevi, 2006, İstanbul, p. 96.

46 *12 Numaralı Mühimme Defteri*, cilt I, op. cit, s. 335

47 A.g.e., cilt II, s. 83

48 A.g.e., s. 178.

49 A.g.e, s. 178.

Levent Şahverdi Arşivi

Levent Şahverdi Arşivi

İkinci Ayrım
Sınırlar Arasında Gidip-Gelenler

Levent Şahverdi Arşivi

Levent Şahverdi Arşivi

Birinci Bölüm

"Misyondaki Gezginler" ve Osmanlı İmparatorluğu'ndaki İstihbarat Rolleri (16. yüzyıl)

Başta Avrupa'nın büyük şehirleri, Osmanlı başkenti ve sınır bölgelerinde olmak üzere 16. yüzyılın özellikle ikinci yarısında "gizli misyonlar" peşinde olan şahısların trafiği gözle görülür bir şekilde artmıştır. Akdeniz havzasının da büyük bir istihbarat trafiğine sahne teşkil ettiği bu dönemde Osmanlı'nın "yüzen nüfusu," ya da İspanyol tarihçisi Emilio Sola'nın deyişiyle "gidenler ve gelenler" (*los que van y vienen*) karada ve denizde yaptıkları seyahatlerle istihbarat yollarını canlandırmışlardır. "Misyon yüklü gezginler" olarak adlandırabileceğimiz bu nüfus çok geniş bir sosyal tabakaya yayılmıştı. Ulaklar, ajanlar, iki tarafa hizmet eden ajanlar, üç tarafa hizmet eden ajanlar, muhbirler, tüccarlar, mühtediler, seyyahlar, kaptanlar, farklı dini tarikatlara mensup din adamları, sürgündekiler ve Yahudilerin başı çektiği bu yüzen nüfus 16. yüzyılın renkli sosyal tarihinin önemli bir parçası haline gelmiştir. Bu "gelip gidenler" majestelerinin istihbarat servislerinde çok önemli pozisyonlarda bulunmuşlardır. Bu karmaşık istihbarat dünyasında nispi düzenli bilgi transferi ise temel olarak "sınır adamları" üzerine kurulmuştu.

Her iki imparatorluğun Akdeniz'in iki ucundaki başkentlerini birbirinden ayıran kayda değer mesafeye rağmen, Osmanlı ve Habsburg birbirine aslında farklı bağlarla bağlanmıştı: Güçlü bir rekabet, doğal bir nefret ve kıskançlık hissi, gözle görülür bir genişleme hırsı ve daha pek çok ortak arzu. Bu iki devlet arasındaki siyasi ve diplomatik alanda düzenli bir elçilik sisteminin olmayışı ve düşmanla sabit ve istikrarlı bir siyaset sürdürme konusundaki bariz isteksizlik, özellikle de Osmanlı'nın kibir ve şaşaasını korumak amaçlı olarak böyle bir büyükelçilik sistemine sıcak bakmaması istihbarat alanında kalıcı ve düzenli bir diplomatik vekilliğin kurulmasını engellemiş ve bu görevin düzensiz bir şekilde, ihtiyaç halinde gündeme gelen şahıslara yüklenmesine yol açmıştır.

Levent Şahverdi Arşivi

16. ve 17. yüzyıllarda Osmanlı başkenti her çeşit *fuorouscito*'nun sığınağı haline gelmiştir. Bugün genel olarak "sürgünde" ya da "kanunsuz işler yapan" anlamında kullanılan İtalyanca *fuorouscito*,-İspanyolca *forajido*-, açıkça anlaşıldığı üzere yeniçağda daha geniş bir anlamda kullanılmış, sonrasında ise anlam daralmasına uğramıştır. İtalyancadan harfiyen çevrildiğinde "dışarı çıkan" anlamına gelen *fuorouscito*, sadece sürgündekilerle sınırlı değildi. Devrin belgelerinde sıkça karşılaşılan bu terim belirli bir amaçla, özellikle istihbarat zincirlerine mensup olarak bulundukları ülkeden çıkanlar için kullanılıyordu. Kayda değer sayıda *aviso*'da (haber) özellikle sahilleri Türk ve Berberi saldırılarına doğrudan açık olan Napoli ve Sicilya kral naiplerinin saraylarında muhbir olarak hizmet veren çok geniş bir oranda, farklı yerlerden gelen *fuorouscito*lardan bahsedilir. Bu anlamda kullanılan *fuorouscito* 16. yüzyılın başından itibaren sık olarak kullanılmaya başlar. Ragusa'daki imparatorluk konsülü Juan Pallás, Napoli kral naibi Ramón de Cardona'ya yazdığı mektupta "Büyük Türk'le ilgili son haberleri doğrulayan bazı Sicilyalı *foraexido*lar"dan bahsediyordu.[1] Yüzyıl sonuna doğru terim çok daha sık karşılaşılır hale geldi.

Mühtediler Osmanlı sınırları içindeki bu hareket halinde olan nüfusun büyük bir kısmını oluşturuyorlardı. Bazıları "misyon yüklü gezginler" sayılabilirken, bazıları da sadece hayatta kalma amacında idiler. İstanbul, özellikle engizisyondan canlarını kurtaranlar için göreceli bir özgürlüğün söz konusu olduğu bir şehirdi. Şehir aynı zamanda uzun yıllar süren kovalamadan sonra rahat bir nefes alınacak bir yer ve diğer şehirlere bir geçiş noktası idi. Elimizde sultanın topraklarına geçince gerçek inançlarını itiraf eden sayısız mühtedi kaydı mevcut. Bunların büyük bir kısmı Osmanlı topraklarını hayatını idame ettirecekleri, hatta rahat bir yaşam sürecekleri bir yer olarak görüyorlardı. Özelikle Mağriplilere katılarak servet kazanmak istediklerini engizisyon mahkemesinde itiraf edenlerin ifadelerine göre Berberistan zenginliklere kolay ulaşılabilinen bir yerle eş anlamlı idi. Bazen insanın açlıktan ölmeyecek kadar bir şeyler kazanabilme umudu bile bu tehlikeli yolculuğu göze alması için yeterli olabiliyordu. Bazıları yemeğin, kadının ve göreceli özgürlüğün olduğu Berberistan'da "kolay hayat"ın peşinden gidiyordu. Fransız bir mühtedi olan Domingo Grimaldi baskın olan ih-

Levent Şahverdi Arşivi

tiyacı bir kaç kelime ile şöyle tasvir etmişti: "Dini inkâr ederek fakirliğe çare bulunur."[2] Engizisyon mahkemesinde kendisine neden Mayorka'yı terkedip Berberistan'a gittiği sorulan Juan Bautista'nın cevabı ise çok basitti: Çünkü o topraklarda "daha iyi bir hayat" mevcuttu. Mayorkalı mahkeme görevlileri kendisine "daha iyi bir hayat"tan ne anladığını sorduklarında ise şöyle demişti: "Beş kuruş vermeden iyi yemek ve içmek. Ne de olsa hükümdarları onların masraflarını karşılıyor ve onları dış tehlikelerden koruyor."[3]

Öte yandan çok talihli sayılabilecek bazı mühtediler kendileri için sıra dışı olan sosyal ve ekonomik lüksler ve özerklikle donatıldıkları için kendi dinlerine yeniden dönme ihtiyacı içinde olmuyorlardı. Polonyalı Simon'un durumu da bunlardandı. 1620 yılında Osmanlı-Leh savaşında Türkler tarafından ele geçirilmişti. Okuma ve yazma bilen sıra dışı bir tutsaktı. Ama asıl farkı silah yapımında uzman olmasından kaynaklanıyordu. İstanbullu bir Türk olan efendisi onun için Sakız'da bir silah dükkânı açmıştı. Doğal olarak gelirinin bir kısmını efendisine vermesi gerekiyordu. Bu muhteşem koşullar altında Hıristiyanlığa dönme ihtiyacı hissetmedi.[4]

Bu mühtedilerden bazıları Müslümanlardan daha Müslüman çıktılar. Korkunç bir korsan olan Midillili Juan Bautista bunlardan biriydi. Söylemi şuydu: "Eğer Türk olursan (Müslüman olursan) zengin olursun." Müslümanların Hıristiyanlar hakkında düşündüklerini ironik bir şekilde bir adım ileri götürerek şunları söylüyordu: "Eğer Hıristiyan'san, eşek cehennemine gidersin."[5]

Bartolome y Lucile Bennasar, *Allah'ın Hıristiyanları* adlı araştırma kitabında Güneydoğu Avrupa kökenli 297 Avrupalı mühtedinin 128'inin İstanbul'da yaşarken, 816 İtalyan ve İspanyol mühtedinin İstanbul'u "geçiş noktası" olarak kullandığını belirtir.[6] Bunlar engizisyon mahkemesinin kaydettiği rakamlardır. Özellikle 16. yüzyılın ikinci yarısında Osmanlı başkenti en önemlileri arasında Renzo tarafından yönetilen espiyonaj ve sabotaj ağlarının kurulduğu bir merkez haline geldi. İtalyan kökenli, San Remo doğumlu olan Juan Maria Renzo'nın faaliyetleri sadece istihbarat ve espiyonajla sınırlı değildi. Sabotaj ve rüşvet ağlarının da örülmesinde büyük katkısı vardı.[7] Lakin II. Felipe'nin hizmetinde sarf ettikleri bu çaba ve giriştikleri "gizli işler" hiçbir sonuç vermedi. Yine de 1577'ye dek kendisine hizmet

Levent Şahverdi Arşivi

vermeye devam etti. Renzo'nun Osmanlı başkentindeki faaliyetleri ve misyonunun, espiyonaj ve sabotajın birlikte yürütüldüğü pek çok organizasyondan biri olması açısından özellikle anılması gerekir.

İnebahtı savaşının akabinde çok sayıda bu tür gizli faaliyetin yürütülmesi basit bir tesadüf olmamalıdır. Bu arada Osmanlı yenilgisi Hıristiyanlık saflarının geniş çaplı sabotaj planlarının gündeme gelmesine yol açmıştır. İstanbul'da tersanenin yakılmasından Topkapı Sarayı'nın kundaklanmasına dek pek çok sabotaj projesi özellikle Rumlar tarafından hazırlanıp İspanya kralına sunuluyordu. Bütün bu projelerin 1571–73 yıllarına denk gelmesi de basit bir tesadüften ötedir. Avrupa'nın İstanbul'da hüküm sürdüğüne inandığı kaostan faydalanmaya çalıştığı bu dönemde fırsattan yararlanmak için Osmanlı tebaası olduğu halde, Akdeniz'in ta diğer ucundaki İspanya kralına hizmet etmek için sıraya giren Rumların geliştirdikleri bu projelerle ilgili haberler bugün Simancas Arşivi'nde (Archivo General de Simancas) bulunmaktadır.[8] Planların büyük bir kısmı doğrudan Osmanlı'nın askeri gücünü çökertmeye yöneliktir. Lakin savaş sonrası kaostan faydalanmak isteyen herkesin hevesi kursağında kalacaktır. Heyecan içinde "Türkler bu darbeden kurtulamayacaklar, Hıristiyan donanması da denizlerin efendisi olacak" diyen Kardinal Mula da yanılmaktaydı.[9]

José M. Floristán Imízcaz, Renzo konusunda Braudel'in değinmediği pek çok noktaya değinerek bu örgütlenmenin tüm detaylarını sunar.[10] Imízcaz eserinde İstanbul'daki bu yeraltı gruplarının portrelerini yeterli bir şekilde sunduğu için, biz bu geniş konuya değinmek yerine İstanbul'da bulunan bu istihbarat ağlarının Simancas Arşivi'nden çıkan belgelerle arka planlarını çizeceğiz.

1560 yılında İstanbul'a kayda değer sayıda İtalyan ve İspanyol esiri getirilmiş ve bunların Osmanlı başkentinden kurtarılması için çalışanlar ajanlar, muhbirler ve diğer kişilerden oluşan geniş bir ağla irtibat kurmak zorunda kalmışlardır. Cenovalı Renzo bütün bu uzun ömürlü sayılabilecek istihbarat ve esir kurtarma ağının başını çekiyordu. 60'ların başında II. Felipe Napoli kral naibine Renzo'yu tüccar kılığında İstanbul'a göndermesini emretmişti.[11] Tüccarların Osmanlı sınırları içinde göreceli bir şekilde rahat dolaştıklarını düşünmüş olmalıydı.

Levent Şahverdi Arşivi

Bugün aynı arşivde saklanan 20 Ocak 1562 tarihli mektubunda Felipe, Napoli kral naibine Renzo'nun "mühtedilerin ve İstanbul'daki diğer önemli şahısların mektuplarıyla" kendisini ziyarete geldiğini bildirir.[12] Bahsi geçen adamların listesini ise başka bir kâğıtta aynı belgeye eklemiştir. Majesteleri "bu adamlarının kendilerine sunabilecekleri hizmetten, yani şehirde ve taşrada meydana gelen her şeyden haber (*aviso*) verebileceklerinden ve zaman içinde sunabilecekleri ve meselelerine çok büyük yarar sağlayacak diğer hizmetlerden" dem vurur.[13] Felipe, Renzo'ya ve ağında çalışan diğer görevlilere aralarında paylaşılmak üzere 1000 *escudo* verir. Ayrıca bu parayı İstanbul'a götürecek olan şahsın "ipek, mercan ve diğer şeyleri satmak için götürüyormuş gibi yapması" önerisini getirir. Bu haberleri göndermekte hangi yolun daha uygun olacağına karar vermeleri gerektiğini de ekler. "Ragusa mı, Korfu mu, yoksa Otranto üzerinden mi?"

Osmanlı başkentinde narin ilişkilerin söz konusu olduğu bu dönemde, majestelerine hizmet etmek isteyen kişilerin sayısı gittikçe yükseliyordu. Bu *fuorouscito*'ların büyük bir kısmı Renzo'nun ve diğer Cenevizlerin grubuna dahildiler. Renzo'nun taşıyıp ilettiği mektuplar aracılığıyla majestelerine hizmet ediyorlardı, Felipe de bu "gönüllü" hizmetleri büyük bir sevinçle kabul ediyor ve kayda değer meblağlarla ödüllendiriyordu. Aynı arşivde, aynı dosyadan çıkan Alba dükünün Renzo'nun kurduğu ağ çerçevesinde Felipe'ye hizmet eden başka bir Ceneviz olan Adam de Franchi'ye ithafen yazdığı diğer bir mektup kralın bu çeşit teklifler karşısındaki klasik reaksiyonunu gösterir niteliktedir. Alba dükü söz konusu mektupta majestelerinin Adam de Franchi'nin mektubunu aldığını ve kendisine (majestelerine) sunduğu "hizmet aşkı ve şefkatten" haberi olduğunu bildirir. Şunu ekler: "Majesteleri bunları pek büyük bir sevinçle dinledi ve bu cesaretini takdir ettiğini beyan etti." Kral, Alba dükünün de Adam de Franchi'yi bundan haberdar etmesini ve onun adına kendisine teşekkür etmesini istediğini söylemiştir.[14] Dük ise mektubunda ayrıca kralın "kendisini bu hizmetlerinden dolayı ödüllendireceğini" garanti ettiğini de belirtir. Mektup açık bir şekilde majestelerinin Osmanlı başkentinde etkin bir istihbarat ağı oluşturulması ve buna mümkün olduğunca çok şahsın katılması konusundaki heyecanını gösterir.

Levent Şahverdi Arşivi

Bu nispeten düzenli sayılabilecek istihbarat dünyasında muhbirlerin ulakları gibi hareket halinde oldukları, birden çok saraya hizmet ettikleri ve hizmetleri doğrultusunda da ücretlerini aldıklarını belirtmek gerekir. Venedik'teki imparatorluk büyükelçisi Rodrigo Niño Venedik sarayından İstanbul'a yeni gelen ve kont Guido Rengón'un hizmetinde çalışan Micer Pedro Crevellino adlı bir Romalıdan bahseder.[15] Şehirden ayrılmadan önce Büyük Türk'le ilgili başka istihbarat da alır ve İstanbul'da kaldığı süre içinde "Fransız kralının Voyvoda'ya Rincón adında bir adamını gönderip Türk'e (Süleyman'a) majestelerine karşı savaş ilan etmesini istediğini" öğrendiğini aktarır. Bu Antonio Rincón'un 30'lu yılların siyasi arenasında ilk olarak ciddi boyutta kendi gösterdiği zaman olmalıdır. I. François'nın hizmetine giren meşhur bir *comunero* olan Rincón daha sonra da kritik dönemlerde Osmanlı sarayına gizli ziyaretler yapmaya devam edecektir. Özellikle de 1532 yılında Alaman Seferi arifesindeki misyonuyla gündeme gelecektir.

Antonio Rincón, Aloiso/Alvise Gritti ve Ludovico Gritti gibi figürler de Avrupa-Osmanlı sarayları arasında mekik dokuyan önemli diplomatlar olarak incelenmelidir. "Sınır diplomatları" olarak adlandırabileceğimiz, saraylar arası dolaşarak gizli planlar ve hatta zaman zaman sabotaj planları taşıyan diplomatlar Avrupa'da yeni bir politik temelin oluşmasında büyük rol oynamışlardır. Özellikle 16. yüzyılın ilk yarısında önem kazanmaya başlayan, bu "Avisos" (Haberler) literatüründe adlarının sık sık geçtiği kahramanların başında, doğdukları değil de "hizmet sundukları" ülkelerin hesabına çalışan, hayatları sınırlar ve saraylar arasında tehlikeli hatlarda koşturmakla geçen, büyük devletlerin büyük planları için çalışan bir dizi siyaset adamı geliyordu. Büyük bir kısmı Osmanlı'nın ve Fransa'nın Karl karşıtı planlarına hizmet etmiştir. Bugün bize bıraktıkları belgeler perde arkasındaki Avrupa siyasetinin yeniden inşa edilmesindeki en değerli malzemelerdir. Bu şahıslar özellikle Mohaç savaşının (1526) ardından Zápolya, Süleyman ve I. François üçgeninde gizemli seyahatler yapmışlardır. Leh Jan Dantyszek haricindeki diplomatlar genelde ülkelerinde çevrelerince şiddetli eleştirilere konu olmuşlar, bu karmaşık ve anlaşılamayan siyasi misyonları sebebiyle nahoş figürler haline gelmişlerdir.

Levent Şahverdi Arşivi

Bu sınır diplomatlarının çalışma platformunun önem kazanması 1525 Pavia ve 1526 Mohaç savaşının sonrasına denk geliyordu. Birincisi Habsburg, ikincisi de Osmanlı'nın zafere imza attığı, her ikisi için de 16. yüzyılın ilk yarısında kazanılmış en büyük zafer sayılan bu iki savaşın Avrupa'da güç dengesini bozması beklenmedik bir şey değildi. Orta Avrupa'nın profilini tamamen değiştirecek ve yankıları 1526 yılı sonlarında Kastilya'ya kadar uzanacak olan Mohaç meydan savaşını takip eden yıllarda Osmanlı'nın Fransa, Venedik ve V. Karl'ın imparatorluğuyla olan ilişkileri farklı bir çehre kazanmaya başlamıştı. 1525 Pavia yenilgisi ardından Babıâli'ye yakınlaşma çabalarıyla Avrupa'daki güçler dengesini yeniden düzenleyen Fransa, diplomatları aracılığıyla hem doğrudan, hem de el altından bu güçler dengesinde yoğun bir şekilde etkin olmaya başlayacaktı. Venedik ise kendi adına her zamanki "nispi" tarafsızlığını korumaya çalışırken, bir taraftan Osmanlı'yla ilgili haberleri Avrupa'ya aktaran en önemli kaynak olmaya devam edecek, diğer taraftan da Venedik cumhuriyetinin parlak simalarının Osmanlı'nın Avrupa siyasetinde kayda değer işlere parmak basmasına göz yumacaktı.

Osmanlı İmparatorluğu'nun en ücra köşelerine seyahatlerde bulunan sadece siyasi görevler alan şahıslar değillerdi. Sultan sefere çıktığında muhbirler de orduyu takip ederek en ince ayrıntıları imparatora haber veriyorlardı. Örneğin uzun süren Safevi-Osmanlı savaşları muhbirlerce pek yakından takip edilmiş ve ayrıntılar çok uzun folyolar halinde Karl'a gönderilmiştir. Osmanlı İmparatorluğu'nun periferilerinde cereyan eden krizler ve sürtüşmeleri konu alan *avis*olar hayret uyandıracak derecede ayrıntılıdır. Bunlar aynı zamanda saray duvarları içinde meydana gelen olayları uzunca anlatan geniş külliyatlar oluştururlar. Özellikle de sultanın ailesi ve iç krizleri konu alan haberlerdir.

Osmanlı'nın Kuzey Afrika'daki sınırları bu haber ağları söz konusu olduğunda şüphesiz en canlı ve aktif olanları idi. Bu coğrafyada gözle görülür derecede hızlı işleyen bir istihbarat transferi söz konusuydu. Paylaşılacak kayda değer haberi olan herkes bunun üzerinden yaşamını sağlayabiliyordu. Bu sadece para cinsinden değil, buğday, kuruyemiş ve diğer ürünler cinsinden de ödenebiliyordu. Los Esfages istihbarat ağından bir şahıs Hernando de

Levent Şahverdi Arşivi

Vega'ya gönderdiği 16 Mart 1551 tarihli mektubunda şu sözleri söylüyordu: "Zatılileri benim doğruyu söylemediğim konusunda bir şikâyette bulunamazlar. Bugün Mağribi'ye bir *escudo* ve bir çeyrek *saudo*'nun yanı sıra buğday da verdim. On beş gün önce Cerbe'ye gitti ve bugün ancak geri geldi (...)."[16]

Kaçak askerler ya da esirler de zaman zaman istihbarat kaynağı olarak hizmet verebiliyorlardı. Örnek olarak, Osmanlı donanmasının Augusta'ya çıkartma yaptığı 15 Temmuz 1550 tarihinde donanmadan kaçan Cenovalı Cesaro Fabiano de San Remo bunlardan biriydi.[17] Napoli kral naibine ithaf edilen diğer bir mektup da buna benzer bir durumu açığa çıkarıyordu. Tuzaktan kaçmayı başaran bir mühtedi dönüşünde şehir otoritelerine gördüğü ve duyduğu her şeyi rapor ediyordu.[18]

Enformasyonu paylaşma şekilleri ne olursa olsun, –gönüllü ya da zorla– bir kâtibin huzurunda sorguya çekiliyor ve ağızlarından çıkan her kelime o anda kaydediliyordu. Bu da bu *aviso*'ların büyük bir kısmının engizisyon mahkemesi tutanaklarına benzemesini sağlıyordu. "Interrogato diz" (Kendisine sorulduğunda dedi ki) şeklinde, soru ve cevapları diyalog olarak sunan bu kayıtlar haberin birinci elden doğrudan alınıp yazıya geçirilmesi açısından önem arz ederler.

Lakin, bu riskli, yorucu ve çoğu zaman da çok tehlikeli bir iş olabiliyordu. Cesaret ve metanet gerektiriyordu. Şeyh Süleyman bin Said'in adamlarının birinden alınan, Bernardo adlı bir şahsa ithaf edilen *aviso* Sicilya kral naibinin eline geçmişti. Haberi gönderen, ruh halini açıklayan satırlar da eklemişti. "(Yakalanmaktan) gerçekten çok korktuğum için yazmaya cesaret edemiyorum. Bu mektubu kardeşim kadar yakın bir arkadaşımın evinden yazıyorum. Ona bu sırrı saklaması için 30 *escudo* veriyorum."[19] İfade içinde tezatlar barındırır: kardeş gibi bilinen bir dosta bu sırrı saklaması için adeta rüşvet verilmektedir.

Habsburg imparatorluğunun Osmanlı'nın sırlarını ele geçirmek için farklı taktikler geliştirip bunu geniş bir coğrafyada uyguladığı bilinmeyen bir şey değildir. Lakin, üzerine basılarak belirtilmesi gereken nokta bütün bu istihbarat ağlarının ve benzer teşkilatların II. Felipe zamanında V. Karl'ın devrinde olduğundan çok daha faal olduğudur. Başka bir deyişle İspanya'yla diplomatik ilişkilerin yok denecek kadar az olması majestelerini

Levent Şahverdi Arşivi

daha düzenli bir şekilde ajanlara başvurmaya zorlamıştır. Karl döneminde bu çalışmalar çok daha düzensizdir. İmparatorun kendisi tarafından kontrol edilen istihbarat görevlileri tarafından kurulan düzensiz sistem II. Felipe dönemindeki büyük teşkilatların yanında hayli basit kalır. *Aviso*'larda belirtildiği üzere ajanlar kralın "gözleri ve kulaklarıdır."[20]

Karl döneminden kalma elimizde nispeten az sayıda bulunan casuslara dair belgelerden bir tanesi de imparatorun büyükelçileri ve kral naipleriyle mektuplaşmalarından kesitlerdir. Örnek olarak imparatorun Cenova'daki büyükelçisine gönderdiği bir mektubu verebiliriz. Söz konusu mektupta Karl İstanbul'a gönderdiği adamını döner dönmez bir "sınava tabi tutmasını" (sorguya çekip rapor almasını) ve duyduğu "her şeyi kaydetmesini" söyler. Ayrıca bu bilginin de şifreli bir şekilde yazılmasını emreder.[21] Bugün Madrid'de Real Academia de la Historia'da saklanan Lope de Soria Arşivi'nde bulunan aynı dosyadaki başka bir belge daha ilginç bir detay sunar: Karl Cenova'daki büyükelçisine bu ajanlara "bin duka" ödeme yapmasını ve "yazmaya" devam etmeleri için "onlara umut vermesini" söyler.[22] Rakam her daim finans sorunu yaşayan ve banker Fuggerlere ve Doña Gracia gibi Yahudi zenginlere büyük borçları olan bir imparator için hayli yüksektir.

Korku genelde muhbirleri bu istihbarat dünyasında kabul edilemeyecek davranışlar sergilediklerinde kendilerini cezalandıranların şerrinden korumak için tedbirler almaya zorluyordu. Kılık değiştirmek görevlerini başarıyla tamamlamaları için en etkin yoldu. Arşival verilerine bakıldığında yeniçeri kılığına giren tüccarlar, İtalyan balıkçı kılığına giren Türkler, tüccar kılığında ajanlar olduğu görülür. Tüm bu çeşitler arasından bazılarına yer vermek gerekirse şunları sayabiliriz:

1- Yukarıda da bahsi geçen Cesare Fabiano de San Remo, Sinan Paşa'nın kadırgasında aşçıdır. Donanmanın 1551 yazında yaptığı seferde kadırgadan kaçar. Gemiler Sicilya'da Augusta sahiline çıkıp yağmaya başladıklarında Cesaro yeniçeri kılığına girip kaçmayı başarmıştır.[23]

2- 1531'in ilk haftası, Lope de Soria Avusturya arşidükü I. Ferdinand'a gönderdiği mektupta onlar Viyana'dan ayrılmadan önce iki İtal-

Levent Şahverdi Arşivi

yan'ın Macar kılığında yanlarına geldiğini ve şüphe uyandırdıkları için yakalandıklarını yazar. Hemen "herhangi bir ödül almadan" itirafta bulunmuşlar ve Luigi Gritti'nin büyük oğlu tarafından gönderildiklerini söylemişlerdir. Bir tanesi bilgili görgülü bir papazdır.[24]

3- Gerlach günlüğünde Kanije'deki yöneticinin hizmetkârı olan bir Ragusalının tüccar kılığına bürünüp, üzerine şüphe çekmeden başka Ragusalılarla birlikte bütün Türkiye'yi dolaşmakta olduğunu yazar.[25] Tüccar kılığında dolaşan ajanlara çok sık rastlanır. Diğer diplomatik vekillerin tabi tutulduğu kısıtlamalara maruz kalmadıkları için çok daha rahat hareket edebilmektedirler.

Kılık değiştirmek sokağa taşan tiyatro oyunlarının ve bütün bir yıl halk tarafından heyecanla beklenen karnaval zamanına mahsus değildir. Tehlikeli sularda yüzen herkesin sık sık başvurması gereken bir çözüm şeklidir. Bu da 16. yüzyılda büyük şehirleri ve başta Akdeniz'in kendisini devasa bir sahneye dönüştürmüştür.

Notlar

1 R.A.H., C.S.C., dosya A-17, fol. 143. Ragusa konsülü Juán Pallás'tan Napoli kral naibi Ramón de Cardonia'ya. 15 Şubat 1519.

2 Bartolome y Lucile Bennasar, *Los Cristianos de Alá: La fascinante aventura de los renegados*. 1989, Madrid, s. 419.

3 A.g.e., s. 420.

4 A.g.e., s. 261-62.

5 A.g.e., s. 419.

6 A.g.e., s. 215.

7 José M. Floristán Imízcoz, *Fuentes para la política oriental de los Austrias. La documentación griega del Archivo de Simancas (1571-1621)*. León, 1988, s. 582.

8 Bu mektupların büyük bir kısmı Archivo General de Simancas, Sicilya Devleti dosyasında (Estado Sicilia) bulunmaktadır.

9 Ludwig Freiherr von Pastor, *History of the Popes*. ed. Ralph Francis Kerr, cilt. XVIII, London, 1952, s. 426.

10 A.g.e., ayrıca bkz. José M. Floristán Imízcaz, "Vacilaciones de la política española frente a Turquía en época de Felipe II: entre el sabotaje encubierto y la tregua 'vergonzante', *España-Turquía: del enfrentamiento al analisis mutuo*. ed. Pablo Martín Asuero, Editorial Isis, Istanbul, 2003, s. 207-229.

Levent Şahverdi Arşivi

11 Emilio Sola, "Juan María Renzo de San Remo, un Genovés en Madrid y en Estambul," archivodelafrontera.com

12 A.g.e.

13 A.g.e.

14 Emilio Sola, "El Duque de Alba acoge como agente en Estambul al genovés Adam de Franchi." archivodelafrontera.com.

15 Aynı mektup için: AGS, Estado, dosya. 1308, fol. 44, 2 Haziran 1530.

16 AGS, Estado, dosya 1119, fol. 105

17 AGS, Estado, dosya 1119, fol. 161

18 AGS, Guerra Antigua, dosya 51. fol. 33

19 Emilio Sola, *Los que van y vienen: Información y fronteras en el Mediterráneo del siglo XVI* . Op. cit., s. 126.

20 A.g.e., s. 17.

21 R.A.H, Lope de Soria Arşivi, (A.L.S.) belge 102. "Cuando vuelva la persona que es hido a Constantinopoli, por que no se pierda tiempo en venir acá será mejor que le oyáis y exhaminéis y tornéis particular relación de todo lo que truxiese entendido y las cosas de allá, lo qual nos podréis escrevir por la cifra y llegará más brevemente que el hombre si huviesse de venir y será con menos sospecho y más seguridad."

22 A.L.S., belge 106.

23 Emilio Sola, *Los que van y vienen: Información y fronteras en el Mediterráneo del siglo XVI* . Op. cit., s. 101.

24 A.L.S., belge 120

25 Stephan Gerlach, *Türkiye Günlüğü*, cilt I. Op. cit, s. 419.

Levent Şahverdi Arşivi

İkinci Bölüm

OSMANLI SARAYINDA VE AVRUPA SİYASİ SAHNESİNDE VENEDİKLİ BİR SINIR DİPLOMATI: "MİR-İ VENEDİK OĞLU" ALVISE GRITTI[1]

Osmanlı'nın yakın markaja alınarak, "Büyük Türk"ün (El Gran Turco) özel hayatının bile neredeyse tefrika roman şeklinde yazılıp "sınır adamları" tarafından Avrupa'ya iletildiği bu dönemde, İstanbul-Avrupa hattında önemli roller kapan figürlerin ortaya çıkması da kaçınılmaz olacaktı. 16. yüzyılın ilk yarısında adından en çok söz ettiren "sınır diplomatı," bu yüzyılda Venedik cumhuriyetine altın çağını yaşatan, 1523-1538 yılları arasında görev yapan Doge Andrea Gritti'nin oğlu Alvise Gritti'ydi. Devrin belgelerinde Aloiso olarak da anılan Alvise Gritti İstanbul'da doğmuştu ve annesi İstanbullu bir Rum'du.[2] Eğitimini Venedik ve Padova'da yapmış olmasına rağmen ticari faaliyetleri yüzünden Osmanlı başkentinde yaşamayı seçmişti. Dogenin oğlunun bu seçiminde eğitimi bitince Venedik'te çıkan gayrimeşru çocuk olduğuna dair dedikodulara –ki bu dedikodu değil gerçekti– katlanamamasının da etkin olduğu söylenmektedir. Babasının kurduğu işin başına geçmiş, mücevher ve değerli taş ticaretine başlamıştı. Daha sonraları safran, şarap, gümüş ve tahıl ticaretinden zengin olacaktı. Babasının Osmanlı sarayındaki itibarlı bir konumda olması sayesinde Babıâli'yle yakın ilişkiler kurmuş, Gritti ailesine karşı duyduğu sempatiyi gizlemeyen ve dış politikası söz konusu olunca bir Venediksever olduğu net olarak görülen Veziriazam İbrahim Paşa'nın dikkatini çekmekte gecikmemişti. İbrahim, pek çok defa Venedik'e tabi olan Pargo şehrinde doğduğunu gururla beyan etmişti.

"Mir-i Venedik oğlu" Alvise'nin yıldızı ilk defa 1523 yılında parlamaya başlamıştı Kendisine bu başarılar zincirinin yolunu açan yine İbrahim Paşa olmuştu. Osmanlı sarayında Avrupa siyasetini yakından takip eden, konuya hâkim şahısların yok denecek kadar az olması, irtibatları, çevresi,

Levent Şahverdi Arşivi

Avrupa vizyonu, aile durumu ve uyruğu Alvise'nin yükselmesinde büyük rol oynamış olmalıdır. Babası Doge Andrea Gritti'nin de bu göreve gelmeden önce İstanbul'da II. Bayezid'in sarayında elçi olarak bulunmuş olması sempati kazanmasına yardımcı olmuştur. Osmanlı'ya dış politikasında saygın bir aileden gelen kurnaz bir Venedikliden ziyade kim yardım edebilirdi? İbrahim Paşa seçiminde yanılmamıştı. Alvise çok kısa bir süre içinde sarayın diline hâkim olup Osmanlı'nın vekili olarak görev aldığı zamanlarda bu dili, şaşırtıcı detaylar sunarak tüm kibirliliği, alaycı, metaforik ve aşağılayıcı tonuyla kullanmaya başlamıştı. Avrupai kıyafetlerini bir kenara atıp, giyim kuşamında Osmanlı stili kullanmaya başlamış, şaşılacak kadar kısa bir süre içinde sarayın adetlerini öğrenmişti.

Alvise Gritti'nin Osmanlı siyasetinde ciddi anlamda ilk sahneye çıkışı 1527 yılında János Zápolya ve Osmanlı arasında arabulucu olarak görev almasıyla gündeme geldi. Bu bir aydan fazla süren görüşmeler sırasında Gritti, Osmanlı sarayında önemli bir yer işgal etmeye başladı. İbrahim Paşa Gritti'yi Leh diplomat Hieronymy Laski'ye Divan'ın danışmanı olarak takdim etti.[3] Alvise, yine aynı 1527 yılında kendisini ısrarla Venedik'e davet eden babasının ricasını kırarak İstanbul'da kaldı. Henüz kendisi bile Macar topraklarında hüküm sürüp V. Karl'a karşı ebedi bir savaş içinde bulunan sultanın hizmetine girerek kendi kaderini tümüyle ve kendi elleriyle değiştireceğinin farkında değildi.

Alvise Osmanlı siyasetine en ciddi karışıklığın söz konusu olduğu, lakin muhtemelen en parlak geleceği vaat eden bölgeden atıldı: Macaristan'dan. II. Lajos'un ölümü ve ordularının bozguna uğramasıyla tam anlamıyla bir karmaşaya gömülen Macaristan krallığında yaşanan yönetim sorunu hâlâ çözülememişti. Kralın vefatı Macaristan ve Bohemya'da hüküm süren Jagellon sülalesinin sona ermesi demekti. Belirli bir asiller sınıfı tarafından desteklenen János Zápolya da tahta adaydı. Süleyman Buda'yı (Budin) ikinci bir İstanbul yapacağını söylüyordu. Öte taraftan Macar kralının varis bırakmadan ölümü I. Ferdinand'ı otomatik olarak kralın varisi yapıyordu. Habsburglar, Jagellonlarla imzaladıkları bir veraset antlaşmasına göre tahtın varisi sayılıyorlardı. Asiller sınıfından milliyetçiler János Zápolya'yı kral seçtiler. Realist kesim ise, II. Lajos'un dul eşi Maria'nın ön-

Levent Şahverdi Arşivi

derliğinde, krallık meclisinden ayrı bir meclis toplayarak I. Ferdinand'ı kral seçti.[4]

Erdel voyvodası János Zápolya'nın kral ilan edilmesiyle Habsburg karşıtı siyaset güden tüm devletler yeni arayışlar içine girmeye başladılar. Elçileri Venedik, Roma, İngiltere ve bazı Alman prensleri gibi Habsburg düşmanı ya da en azından çıkarları imparatorluk çıkarlarıyla çatışan devletlerin saraylarında kendilerini göstermek için yola çıktılar. Bunların başını Fransa kralı I. François çekiyordu: 28 Ekim 1528'de Paris'te yapılan Fontainebleau anlaşmasıyla Zápolya'ya topraklarını yeniden ele geçirme ve krallığında barışı sağlamak için "para ve gerekli araçları" sağlayacağını garanti etmişti.[5] Aynı François, Alman prenslerine yazdığı mektuplarda eğer imparator kendisiyle savaşa tutuşup onu alıkoymasa hem ruhen, hem de bedenen, Fransa'nın tüm güçleriyle Türklere karşı savaş vereceğini ve onları bu topraklardan atacağına" söz veriyordu. V. Karl'ın Hıristiyanlık âleminde vuku bulan tüm bu olayların tek sorumlusu olarak gösterildiği mektupların içeriği imparatorun kulaklarına gelmekte gecikmedi. Kendisi de hemen, "I. François'nın sözlerinde hiç gerçek payı olmadığı, aslında Hıristiyanlık âleminin tüm silahlarının Türklere karşı değil de kendi aralarında birbirlerine doğrulttukları için boşa harcanmasının esas sebebinin François olduğunu" yazıyordu.[6]

Aynı şekilde Venedikliler de I. Ferdinand'a karşı açtığı savaşta sultana destek çıkıyorlardı.[7] Alonso Sánchez, 21 Mayıs 1528 tarihli mektubunda V. Karl'a Venedik'in bu yeni durumda aldığı tavrı naklediyordu. Bir hafta önce, Venedik İstanbul'a, İbrahim Paşa'ya 25 bin duka göndermişti. O da karşılığında kendilerine 3 bin at söz vermişti. Voyvoda'ya yardıma gideceklerdi. "Bugün ya da yarın" Venedik'ten bir elçi beraberindeki "pek büyük hediyeyle" sultana gidecekti ve Osmanlı başkentine daha çabuk varması için Ragusa'dan[8] kara yoluyla gönderiliyordu.

Görüldüğü üzere Zápolya'ya I. Ferdinand'la savaşında tek destek veren Fransa değildi. Osmanlı da kendi adına bütün Habsburg karşıtı safları bu yeni hizipleşmede bir araya getiriyordu. Zápolya'nın elçileri, efendilerinin Macaristan kralı ve sultanın vassalı olmasını garantilemek için Osmanlı sarayında boy gösteriyorlardı. Bu Osmanlı-Habsburg rekabetinde sahneye gizemli bir şahsın gelmesi Zápolya'nın elçilerinin Osmanlı'yı ziyaretine

Levent Şahverdi Arşivi

denk geliyordu. Bu, aynı zamanda Osmanlı siyasetinde nispeten önemli bir rol oynayacak olan bir Venediklinin, bir "sınır diplomatı"nın ilk defa ciddi olarak gündeme gelmesiydi: Alvise'nin.

Macaristan ve Osmanlı'yı ilgilendiren haberler Kastilya ve Avusturya başta olmak üzere tüm Avrupa'da skandal yaratmaya devam ediyordu. Zápolya'nın sultana gönderdiği ilk elçilere dair haber V. Karl'ın kulağına kadar gitmişti. İmparator haberleri Alonso Sánchez'den almıştı. "Türk voyvodanın elçisine şimdiye kadar hiçbir Hıristiyan elçiye yapmadığı kadar büyük ve iyi bir karşılama hazırlamış. (Sultanın) Voyvodaya yardım etmesi onu Macaristan kralı ilan etmesi kararlaştırılmış."[9] Gerçekten de elçiler büyük bir sevgi gösterisiyle karşılanmışlardı. Lakin ilk Avusturya elçileri aynı ilgiyi bulamayacaklardı. İlginç bir tesadüf eseri, I. Ferdinand'ın elçilerinin İstanbul'a gelmeleri şehrin fethinin 75. yılına denk geliyordu.

Üzerinde hem Osmanlı'nın tedirginliğini hisseden, hem de olası bir Habsburg üstünlüğünden korkan Doge için durum çok daha karmaşıktı. İki ateş arasında kaldığından bir hata yapmamak için dengeleri bozmadan hareket etmek zorunda kalıyordu. Alvise'nin İstanbul'daki prestij ve başarıları konusunda tedirgin olmaya başlayan Venedik, kendisine gönderdiği mektupta bütün umutlarının "Büyük Senyör'ün (sultanın) savaşta kazanacağı başarılara endeksli" olduğunu yazıyordu. Venedik konseyinin 28 Ağustos 1528 tarihli bir mektubu Venedik'in bu ilişkiyle ne kadar ilgili olduğunu gösteriyordu. Alvise'nin içlerinde bulundukları tehlikeyi uzaklaştırmak için İbrahim Paşa'yı Avusturya'ya karşı açılacak bir savaşa ikna etmesinin şart olduğunu belirtiyorlardı.[10] Aynı şekilde Viyana seferi arifesinde Andrea Gritti'nin ricası üzerine, eğer imparatorluk donanması saldıracak olursa kendilerine yardım edecekleri konusunda sultan ikna edilmişti.[11] Alvise sadece önem arz eden bir piyon değil, aynı zamanda Osmanlı devletiyle Venedik dogesi, yeni Macaristan kralı ve Leh kralı gibi hükümdarlar arasında bir arabulucu rolü üstleniyordu.

Alvise Macaristan'da Osmanlı hâkimiyeti kurmak ve bu bölgeyi kontrol altında bulundurmak için 1529'da hem Eğri piskoposu, hem de János Zápolya'nın "baş haznedar ve valisi" ilan edildi. Batı kaynaklarında ve gidip gelen postalarda bahsi geçen bu sıfatlar Osmanlı kaynaklarında her

Levent Şahverdi Arşivi

ne kadar doğrulanmasa da Gritti'nin nüfuz sahibi olduğu aşikârdır. Yılda 600 bin dukalık bir gelirin yanı sıra Dalmaçya, Segna ve Klis şehirlerinin gelirlerini de alarak Venedik ve İstanbul'da yaşadığı lüksü devam ettiriyordu.[12] Güç, prestij ve Osmanlı tarafından sunulan ayrıcalıkları kaybetmemek için aile mesleğini devam ettirmek istiyordu. Piskopos unvanına rağmen tüccar sınıfını desteklemekten de geri kalmadı. Gerçek bir Venedikli olarak ticaret ve parayı siyasi prestije tercih edecekti. Net bir şekilde bu prestiji daha fazla para kazanmakta kullanacaktı. Osmanlı sayesinde Macaristan'da tadını çıkardığı özerklik ve ayrıcalıkları geleceğini garantilemek için bir dizi projede kullanmayı planlıyordu. Uğrunda çaba sarf ettiği bu gizli proje Macaristan ve Venedik arasında büyük bir ticaret yolu açmak ve tüm Avrupa'ya mal satmaktı.

Alvise yavaş yavaş, hem Osmanlı hem de Habsburglular için gizem dolu, hatta belki de biraz karanlık bir figüre dönüşmeye başladı. 1529'da yapılan bir teftiş sonucu Habsburglara karşı açılacak olan pek çok savaşın plan aşamasında bulunduğu ortaya çıkarılmıştı. Bu haberde János Zápolya'nın kendisine iki diyakozluk sözü daha verdiği belirtiliyordu. Yaptıkları planların uygulama aşamasında iki yıllık bir süre zarfında arşidükün topraklarında belirecekleri söyleniyordu. Paolo Giovio, kurgusal bir nazımda Alvise ve Süleyman'ın Habsburglulara karşı giriştikleri işbirliklerini söyle ölümsüzleştirir:

"Luis de Griti, que llegaba,
hijo del dux de Venecia,
que viene con embajada,
hincado se ha de rodillas,
y el Turco le levantará:
-Bien venido seáis, Griti,
Buena sea vuestra llegada:
Pues venís a tan buen tiempo,
Seréis mi paje de lanza.
Y os haré conde en Hungría,
Y alcaide en Viena la magna."[13]

Levent Şahverdi Arşivi

1529 yılının başlarında V. Karl bir kez daha müttefik arayışı içinde bakışlarını Doğu'ya çeviriyordu. 18 Şubat 1529'da imparator ve şah arasındaki ikinci yakınlaşma gündeme geliyordu. İmparator, yeni bir siyasi denge kurma hayaliyle Jean de Balby'yi "Pek sevgili kardeşimiz ve arkadaşımız" (fratri et amico nostro charissimo) olarak ithaf ettiği bir mektupla birlikte Şah İsmail'e gönderiyordu. Mektup 15 Şubat tarihini taşıyordu.[14] Bütün bunların 1529'da, Süleyman'ın Viyana üzerine sefere hazırlandığı aylarda vuku bulması ise basit bir tesadüf değildi.

Jean de Balby ise 30 Ağustos tarihli mektubunda Halep'e vardığını, on iki gün içinde İran'a ulaşacağını bildiriyordu.[15] Görünüşe göre şansı yaver gitmemekteydi. Mektubunda bu saraya ulaşmasına engel teşkil eden sebepleri sayıyor, şahın "Türklere" savaş açtığını ve sınırlarda güvenin söz konusu olmadığını ekliyordu. Kasım ayında hâlâ umudunu kaybetmemişti: yolculuğuna bir kervanla devam edeceğini yazmıştı. Üç ay sonra, 17 Şubat 1530'da yeni tanıştığı ve bu üzerine aldığı vazifede kendisine yardım edecek bir Venedikliden bahsediyordu: Andrea Moresini. 13 Mayıs'ta Babil'den[16] verdiği haberde bu Venediklinin, yoluna devam edebilmesi için bir kaç adamını kendi hizmetine verdiğini naklediyordu.[17]

İki ülke arasındaki coğrafi engeller ve iletişim kopukluğuna ek olarak bir de belki de V. Karl'ın hiç hesaba katmadığı tehlike faktörü söz konusuydu: Sultanın istihbarat servisleri. Osmanlı, kolları dört bir yana uzanan bir ahtapot gibi en uzak bölgelerde kontrol mekanizmasını çalıştırıyordu. Andrea Moresini'yi bekleyen son hiç de şaşırtıcı değildi: Venedikli Osmanlıların elinde ölmüştü. Bu haberleri imparatora bildiren Venedik'teki elçisi Rodrigo Niño olmuştu: Halep'te Andrea Moresini adında bir Venedikli ele geçirilmişti. Bu Venediklinin imparatorun şaha gönderdiği elçinin Tebriz'e kadar yoluna devam edebilmesi için kendisine iki adamını rehber olarak verdiği söyleniyordu. Bu iki rehberden biri Tebriz'den dönerken üzerindeki mektuplarla yakalanmış ve Osmanlı'ya her şeyi anlatmıştı. Adam "yerlerde sürüklenmesi, sonra da kazığa oturtulması için" Halep valisine gönderilmiş, mektupların da İstanbul'a gönderilmesi emredilmişti. Niño anlatısına şöyle devam ediyordu:

Levent Şahverdi Arşivi

"Prense (dogeye) kendisine rehberlik yapılan elçinin şah tarafından nasıl karşılandığına dair bir haber gelip gelmediğini sordum. Çok iyi karşılandığını, ama hâlâ (İstanbul'a) gönderilen mektuplardan yeni bir haber alınamadığını söyledi. Bunlardan birinin üzerinde "imparator Karl'a" yazıyormuş, buradan da diğer mektuplarında da majestelerine yazılmış olduğu çıkarımını yapmışlar. Burada herkes Türk'ün bu bahsi geçen Andrea Moresini hakkında verdiği emrin gerçekleştirileceğinden emin. Pek yakında Türk'ün elçisi bu konuda konuşmak için bu devlete (Venedik) gelecekmiş. (Elçinin) Getireceği haberlerden korkuyorlar. Daha şimdiden Andre Moresin'in[18] bu devlete düşman bir piç olduğunu söylemeye başladılar. Majestelerine daha önce de yazdığım gibi Türk'e göndermek üzere elçi olarak seçtikleri Pedro Zen'in (Pietro Zen) bir an önce yola çıkması ve uygun bir şekilde Türk'ten bu konu hakkında özür dilemesi için ellerinden geleni yapıyorlar. Majesteleri şunu bilsinler ki, bu elçiden hiç haberleri olmadığını (Türk'e) açıklaması konusunda çok tedirginler ve bundan korkuyorlar. Bu haberin tek iyi yanı, eğer majesteleri gerçekten bu elçiyi gönderdiyse bilsinler ki kendisi hâlâ sağ ve pek hürmetle karşılanmış."[19]

Öte yandan Andrea Moresini olayı Venedik ve Osmanlı camiasında yeni dedikodulara yol açacaktı. Andrea Moresini'nin ölüm sebebinin Alvise Gritti'yle arasındaki kıskançlık olduğu söyleniyordu.[20] Alvise söz konusu olunca her şey mümkün görünüyordu.

1529 yılı hem Habsburglular, hem de Osmanlılar için bir dönüm noktası olacaktı. Kanuni'nin tahta geçtiğinden beri kazandığı zaferler zinciri Viyana'da bir halkanın Habsburg direnişine takılmasıyla kopacaktı. 16. yüzyılın ilk yarısına damga vuran seferlerden biri olan Viyana seferinde Süleyman'a tanıdık bir sima eşlik edecekti: Alvise Gritti. Bu sefer, mühimmatı zenginleştirmesi için kendisine verilen 30 pare altın ve daha önceden ödenen gümüş paralarla kendisine ordunun mühimmatıyla ilgili bir görev verildi. Bu Habsburg-Osmanlı rekabetinde aldığı ilk aktif rol oldu. Sultan Gritti'nin hizmetinden memnun kalıp kendisine 2000 pare altın hediye edecekti.

Levent Şahverdi Arşivi

Alvise bu Habsburglara karşı çıkılan yeni seferde tek "asistan" değildi. I. Ferdinand'ın başkentine giden yolda onları, sultanın bu seferinde kendilerine yardım etmek üzere başka bir kişi bekliyordu: János Zápolya. 20 Temmuz'da Süleyman Zápolya'yı debdebeli bir şekilde karşıladı.[21] 18 Ağustos'ta sultanın hizmetindeki en önemli iki kişi, artık sembolik bir yer sayılan Mohaç düzlüğünde karşılaştılar: Zápolya ve Gritti.

Zápolya bu seferin kilit isimlerinden biriydi. 8 Ağustos'ta Osmanlı ordusunun yiyecek ihtiyacını karşılamak üzere adamlarını gönderdi. Sultana sadece askeri değil lojistik yardım da sağlıyordu. Şüphesiz ilk vazifesi Osmanlı ordusu Avrupa'nın göbeğine doğru ilerlerken Buda'yı savunmaktı. 6000 askerden oluşan kuvvetiyle Buda'ya geldi.

Süleyman bu kuşatmaya devam etmenin anlamsızlığını kabullenip yağmurlar daha fazla ordunun ilerlemesini imkânsız hale getirmeden dönmeye karar verdi. Dönüş yolunda ordu üç kola ayrılmıştı: Estergon, Bosna ve Gramo. Süleyman Zápolya'ya Macaristan tacını giydirmek için Buda'ya uğradığında Alvise'yi bir garnizonla buranın savunmasında görevli bıraktı.[22] János Zápolya'yı Aziz Stefan'ın tacıyla tahta oturturken, kendisi de mektuplaşmalarda ve Avrupa elçileri karşısında sık sık gündeme getirilip övünç kaynağı haline gelen "taçlar dağıtan" unvanını alacaktı.

Alvise, Andrea Gritti'nin Avrupa politikasında etkin bir rol oynayan tek oğlu değildi. Diğer oğlu Giorgio, gizemli diplomatik görevlerde varlığını hissettiriyor ve adını İspanyol-Fransız siyasetinde sık sık duyuruyordu. Lakin politikada kardeşi kadar popüler biri olmayı başaramadı ve hep ikinci planda kaldı. Her şeye rağmen hem doğu, hem de batı için hayli kritik zamanların yaşandığı bu dönemde, "istihbarat hizmetleri" sayesinde Giorgio Gritti'nin adı sınırlar arasında gidip gelmekte olan mektuplarda görülmekteydi:

> "Messer Giorgio'nun getirdiği haberlere göre Türk Senyörü geçen ayın on beşinde voyvodayı devletin başına getirdikten sonra Buda'dan ayrılmış. Esas niyeti Avusturya içlerine nüfuz etmek ve Viyana'yı ele geçirmek için tüm gücüyle savaşmak, yolda karşısına çıkan her şeyi yakıp yıkıp ele geçirmekmiş."[23]

Levent Şahverdi Arşivi

Giorgio'nun en az istihbarat sağlama kadar önemli başka bir görevi daha vardı: Alvise'nin yazdığı ya da onun eline gelen mektupları yerlerine ulaştırmak. Alvise sultanın hizmetinde çalışmalarına devam ederken, Giorgio da kardeşinin Osmanlı'ya gönderdiği iki mektubu ulaştırmıştı. Bunlardan bir tanesi sultana, diğeri de İbrahim Paşa'ya yazılmıştı, ikisi de I. Ferdinand'dan geliyordu. "Bu mektuplarda (I. Ferdinand) Türk'le bir barış sağlamak için yalvarıyordu," diyordu. Alvise'nin arşidükle de gizemli bir bağlantısı olması hayli ilginçtir. Bu gizem iki yıl sonra çözülecektir. Venedikli bir büyükelçi arşidükün gönderdiği bu mektupların içeriğini şöyle anlatıyordu:

> "Türklerin büyüklüğünün gerçekten mukayese edilemeyecek bir güçten ibaret olduğunu inkâr etmiyorum, ama bununla birlikte kazanma ümidinin de olması gerektiğine inanıyorum. İşte gerçek büyüklük, güç ve şiddet buna bağlıdır ve bundan gelir. Bu yüzden de eğer barışı sağlayamazsam, bunun da yardımıyla onların şiddetine karşı çıkacağım. Zafer kazanacağımdan eminim."

Messer Giorgio "Sultanın bu mektuplar karşısında hayli mağrur durduğunu ve cevap bile vermek istemediğini" belirtiyor ve anlatısına Venedik, Osmanlı ve voyvoda arasındaki ilişkileri aydınlatacak detaylar vererek devam ediyordu:

> "Zatı Samileri prensimize voyvodadan da Buda'da yazılmış mektup getirdi. Bu devlete Türk sultanının Dersaadeti'ni[24] mütemadiyen o taraflarda olan gelişme olaylardan haberdar ettiği için teşekkür ediyor. Bunların büyük bir kısmını Alvise Gritti veriyor."[25]

I. Ferdinand yazışmalarında Venediklilerden bahsederken sık sık "Açık açık barışı imkânsız hale getiriyorlar ve Türk'ün de başımıza bela olmasına sebep oluyorlar. Türk'ün yamağı bunlar" diyordu. Venedikliler gerçekten de hâlâ potansiyel bir tehlike arz etmeye ve Hıristiyan devletler arasında şüphe uyandırmaya devam ediyorlardı. Gritti kardeşler özellikle 1529 yılında giriştikleri bu gizemli faaliyetlerle Avrupa politikasında varlıklarını hissettir-

Levent Şahverdi Arşivi

mişlerdi. Farklı hükümdarlara hizmetlerini sunarak, bir ülkeden diğerine koşarken tam anlamıyla bir komedyadan düşmüş iki figüre benziyorlardı.

Viyana kuşatmasının başarısızlığı, Osmanlı'da yeni dönemin başlangıcı olacaktı. Fırtına öncesi sessizlik olarak tanımlandırılabilecek, ancak tam iki buçuk yıl sonra çıkılacak bir sefer için uzun süreli bir hazırlanma devresi olan bu dönemde başkentte dinginlik ve telaş bir arada yaşanacaktı. Süleyman sefer akabinde yaşanan bu süreyi oğulları Mustafa, Mehmed ve Selim'in sünnet düğünleriyle başkenti renklendirmek için değerlendirdi. Sünnet düğününün bu zaman zarfında kutlanması basit bir tesadüf olmamalıydı. Viyana kapılarından dönen Süleyman'ın görkemli bir sünnet düğünüyle kuşatmanın başarısızlığını kapatmayı amaçladığını ileri sürmek yanlış olmaz. Nitekim tam iki yıl sonra, Alaman Seferinin başarısızlığını kapatmak için de İstanbul'da beş gün beş gece şenlikler düzenlenecekti. Askeri fiyaskoyu, şaşaalı törenlerle devlet ve halk arasında unutturmaya çalışacaktı.

Böyle bir şenlikte Venedikliler eksik olamazdı. Rodrigo Niño'nun imparatora 2 Temmuz 1530'da gönderdiği mektupta İstanbul'dan bir Osmanlı elçisinin Venediklileri oğullarının sünnet düğününe çağırmak için geldiğini belirtiyordu. Bu düğünde "hadsiz hesapsız insan toplanacağını ve hediyelerin üç milyon altın değerinde olduğunu" da ekliyordu.[26] Venedikliler kendilerinden beklendiği üzere bu şenlikte en ön sırada yer alacaklardı. Pietro Zen'in yanı sıra Alvise ve Leh elçi Hieronymy Laski de hazır bulunuyordu. Sultan, Venediklilerin şahit oldukları bu görkemi Avrupa'ya yetiştirmekte hiç zaman kaybetmeyeceklerinin bilincindeydi.

11 Ekim 1530'da Alvise Gritti dört aylık bir yokluktan sonra Buda'ya geldi.[27] Lakin onu aynı ayın sonunda kötü bir sürpriz bekliyordu.[28] I. Ferdinand, diplomatik yoldan başaramadığını askeriyle başarmaya karar vermiş ve Küçük Kasım Paşa'nın kontrolünde olan Buda'yı 31 Ekim'de kuşatmıştı. Gritti'nin öngörülen önce, beklenmedik bir zamanda Buda'ya varması da büyük bir ihtimalle Kanuni'nin istihbarat teşkilatı sayesinde edindiği bilgiler doğrultusunda bu kuşatmayı engellemek ve şehri savunmak için Venedikliyi gönderdiğini açıklar.[29] V. Karl'ın İmparatoriçe Isabel'e Augsburg'dan yazdığı 8 Temmuz tarihli mektup bu bağlamda ilginçtir. "Pek çok yerden aldığımız habere göre Türk bu yıl büyük çaplı bir savaşa girmeyece-

Levent Şahverdi Arşivi

ği gibi Macaristan'ı da kurtarmaya kalkışmayacak."[30] Her şey hesaplanmış görünüyordu. Sadece sultanın her zaman her yere yetebilecek kadar gücü olduğunu hesaba katmamışlardı.

Diğer taraftan sultanın Alvise'ye verdiği haklar ve imtiyazlar karşılıksız değildi. Sultan I. Ferdinand'dan bir saldırı bekliyordu ve Alvise'yi bu bölgeyi korumakla görevlendirmişti. Zápolya'nın askeri alanda ne denli zayıf olduğunu ve güven arz etmediğini gördüğü için bu açığı kapatacak bir güce ihtiyacı vardı. Alvise bu misyon için gerekli olan iki şeye sahipti: Savaşta cesaret ve diplomaside Venedik kurnazlığı. Bu ikinci özelliğinden şüphe yoktu. Birincisini ise altı hafta süren Buda kuşatmasında gösterdiği başarıyla ispatlamıştı. Kuşatma boyunca şehirden çıkmadı ve savunmacıları cesaretlendirmek için onlara para verdi.

2 Haziran 1530 tarihli mektubunda Rodrigo Niño Venedik sarayına İstanbul'dan Micer[31] Pedro Crevellino adında bir Romalının geldiğini ve Kont Guido Rengón'un hizmetinde çalıştığını yazıyordu.[32] Crevellino İstanbul'da Alvise'nin evinde kalmıştı ve kendisinden "bu sene iyi asker kıtlığı çektiğinden sefere çıkamayacağı sırrını" öğrenmişti. Aynı şekilde "Gritti'nin ağır donanmanın başında Sicilya'ya geleceğini, oradan da Napoli'ye geçeceğini" öğrenmişti.[33] Bir yıl sonra, 1532'de Estergon (Esztergom) kalesinde görevlendirilen Gritti'ye sultan tarafından böyle bir görev verilmemişti. Gritti'nin yanlış malumat vererek bu haberlerin yayılmasını sağlamak ve saldırı yapılmayacak bölgelere asker yığılmasına ön ayak olmak gibi bir planı söz konusu olabileceği gibi, Kanuni'nin Gritti için Estergon kalesinden önce Sicilya saldırısında da bir görev düşünmüş olma olasılığı az olmakla birlikte söz konusudur.

Aynı yıl 23 Aralık'ta Alvise V. Karl'a hayli ilginç bir mektup gönderiyordu. Bu mektubun tonundan anlaşıldığı üzere bu Alvise'nin imparatora gönderdiği ilk mektup değildi.[34] Mektubun, I. Ferdinand'ın kuşatmayı kaldırmak zorunda kaldığı gün yazılmış olması ise diğer ilginç bir noktaydı. V. Karl'a "Türklerin" tarafında olup, siyasi sahnede yer almasının Hıristiyan hükümdarlar arasında bir huzursuzluk yaratmış olmasından duyduğu üzüntüyü yazıyordu. Alvise, "majestelerine Türk'ün girişmiş olduğu büyük ve hadsiz hesapsız bir savaş hazırlığı içinde olduğunu, denizden ve karadan

Levent Şahverdi Arşivi

saldıracağını söyleyerek kendisini uyarmayı uygun gördüm" sözleriyle ortalığı bulandırmaya başlıyordu. Bu savaş hazırlıklarının tek sebebinin majestelerinin kardeşi I. Ferdinand'ın Macaristan krallığı ve "Türk'ün himayesinde bulunan" Kral János'un iç sorunlarına karışması olduğunu ekliyordu. Eğer durum böyle giderse, yani I. Ferdinand bu krallık üzerindeki iddiasından vazgeçmezse "Türk bu bahar bütün Hıristiyanlık âlemini işgal edecekti." Alvise, V. Karl'ı "Katolik bir imparator" olarak Hıristiyanlık âleminin mahvolması anlamına gelecek bu saldırıya engel olmaya çağırıyordu.[35]

Mektupta, artık Osmanlı'nın Macaristan kralı olarak tanıdığı János'un Habsburglular tarafından bu sıfatının tanınmamasını göz önüne alarak, bu ince tehlike çizgisini geçmeden kendisinden "Kral János" diye bahsetmektedir. Kullandığı "le roy Jehan et le royaulme d'Hongrie," yani "Kral János ve Macaristan Krallığı" ifadeleri, Alvise'nin ne denli diplomatça davrandığının en güzel kanıtıdır.

Metinden de anlaşılacağı üzere mektup tam kurnaz bir diplomasi eseriydi. İlk bakışta net sonuçlar çıkarılamamaktadır. Mektubun yazılmasındaki esas amaç ve tarihindeki bu çarpıcı tesadüfün arka planına bir açıklama getirebilmek zordur. Gritti'nin bazen Osmanlı'nın arkasından işler çevirdiği bilinmedik bir şey değildi, ama bu sefer daha derin ve sistematik bir planlama olduğu sezilmektedir.[36] Başka bir ihtimal de, V. Karl'a gönderdiği mektupta sultanın sarayında giriştiği bu faaliyetlerin Osmanlı'daki etkin rolünün Avrupa'da bir panik ortamı yaratmaması gerektiğini vurgulamak istemiş olmasıdır. Ne de olsa Avrupa'da büyük bir ticaret ağı kurmak için öncelikle bu devletlerin sempatisini kazanmak, ya da en azından düşmanlığından kaçınmak zorundaydı.

Gritti'nin bu çelişkileri her zaman gündemdeydi. Buda'nın I. Ferdinand tarafından kuşatılmasından kısa bir süre önceki diyette yaptığı konuşma yukarıda sunduğumuz mektuptaki şifrelerin çözülmesine yardım eder niteliktedir.

> "Biz, güçlü Türk imparatoru tarafından Macaristan devletinin içinde bulunduğu durumu kolaçan etmek, kim kendisine itaat ediyor, kim etmiyor diye gözetmek ve söz verdiğimiz üzere majesteleri im-

Levent Şahverdi Arşivi

paratora bunu bildirmek üzere gönderildik ve toplandık. Eğer bu krallığın ruhban sınıfı, baronlar ve asiller sınıfı bu bahsi geçen kralın tarafından olmazlarsa, gelecek bahar bütün askeri kuvvetini toplayıp sefere çıkacak ve bu sefer geçen yaz olduğu gibi merhametli ve ılımlı olmayacak. Sadece kendisine itaat etmeyenleri yok etmekle kalmayacak, toprakları da talan edecek, yakıp yıkacak, bu eyaletleri ve tebaasını da kılıçtan geçirecek."[37]

Dogenin oğlu İstanbul'dan Macaristan'a gelişini işte bu kelimelerle açıklıyordu. Bütün bunlar Osmanlı başkentinde tehlike arz eden bir kaynaşmanın gelişmekte olduğu bir zamana denk geliyordu. Her iki konuşmada da Gritti "Türk'ün yeni bir sefere çıkacağını" ve "bunun için de gelecek baharı seçtiğini açıklamaktaydı." "Gelecek bahar," yani 1531 baharında Süleyman için bir sefer söz konusu değildi. Sultan, "Alaman Seferi" olarak anılacak olan bu sefere 1532 baharında çıkacaktı. Bu durumda Alvise'nin yazdıklarını iki şekilde açıklamak mümkündür. Alaman Seferinin hazırlıklarına 1530 yılında başlandığı zaten belgelerden de anlaşılmaktadır. Belki de sultan 1531 yılı için planladığı seferi ancak 1532 yılına yetiştirebilmişti. Bu durumda Alvise gerçekten imparatora ve Macarlara doğru bilgi veriyordu. İkinci bir olasılık olarak da zaten ayyuka varan "Türk korkusunu" kullanarak imparatorluk saflarını ve Macarları korkutmak ve onları itaate zorlamak, Macaristan üzerinde hak iddia etmekten vazgeçirmek istemiş olmasıdır. Her iki durumda da kurnaz politikasından vazgeçmeden artık "Kimsesiz Topraklar" sayılan Macaristan'daki kendi çıkarlarını, kendi adına korumak için çaba sarf ettiği görülmektedir.

1531 yılı da, aynı derecede telaş ve kargaşa içinde geçecekti. Avrupa'da gidip gelen postalar "Türklerden haberleri" dört bir yana taşıyor ve eli kulağındaki tehlikenin arifesinde olan Avrupa devletlerine Osmanlı'nın attığı her adımı bildiriyordu. Avrupa'nın diğer ucunda başka bir hareketlilik görülüyordu. 13 Mart 1531'de Giorgio Gritti İstanbul'dan yeni haberler getiriyordu. İstanbul'daki tersaneye "farklı yerlerde inşa edildiğini ve ince donanmadaki baştardalardan çok daha büyük olan 200 kadırga getirildiğini" yazıyordu. Diğer 100 kadırga ise at ve asker taşımakta kullanılacaktı. Bu

Levent Şahverdi Arşivi

200 kadırgaya yerleştirilmek üzere top ve mühimmat hazırlanıyordu. Giorgio ayrıca Süleyman ve İbrahim Paşa'nın ava gittiğini haber veriyordu.[38] Dogenin oğlu bunların yanı sıra ilginç bir haber daha naklediyordu: İstanbul'daki tersanede kadırgaların donatılmak üzere gece çıkarıldığını ve bu işlemin gizli yapılmakta olduğunu.[39]

Temmuz ayında Alvise, Fransız kralını bir kez daha bu siyasi karmaşanın içine sokmaya çalıştı. Barış görüşmelerinde yardımını istemek için bir delegesini gönderdi. Delegesi artık Avrupa diplomasisinde tanınan bir simaydı: Kardeşi Giorgio Gritti. Lakin bu sefer görevini yerine getiremeden V. Karl'ın eline düşmüştü. İmparator Giorgio'yu serbest bırakmakta tereddüt etmedi. Kardeşi I. Ferdinand ise imparatorun bu hareketine bir anlam veremiyor ve kendisine göre Giorgio Gritti'nin salıverilmesinin büyük bir hata olduğunu belirtiyordu. Arşidüke göre böylece "Türk'ün konseyiyle ilgili pek çok sırrı öğrenme" fırsatını ellerinden kaçırmış oluyorlardı.[40] I. Ferdinand, Giorgio'nun hapsedilmesinde hiçbir sorun yaşanmayacağını, "kimse buna karşı çıkmadan ve buna gücenmeden" hapsedilebileceğini "çünkü hiç bir hükümdar tarafından kendisine verilen bir vazife ya da emir olmadığını" ekliyordu. Söylediklerine göre "kendi işleri için yola çıkmıştı." Lakin bu I. Ferdinand için inandırıcılık taşımaktan uzaktı. Üzerinde mektup taşımadığı için onu salıvermişlerdi. Ama I. Ferdinand bunu da kabul etmek istemiyor ve imparatora yazdığı mektupta "Bu tip insanlar üzerinde mektup taşımazlar. Buna da ihtiyaçları yoktur zaten" diyordu.

V. Karl yine gerçek bir şövalye gibi davranmış ve François'yı serbest bıraktığı gibi Giorgio'yu da salıvermekte bir mahsur görmemişti. Bunun sadece centilmence bir davranış olmaktan öte olduğunu unutmamak gerekir. Ne de olsa imparator François'ya gitmekte olan Venedikli bir delegeyi tutuklayarak Osmanlı'nın sefere çıkması beklenen bir zamanda hem Fransa, hem Venedik'i karşısına almak istemiyor, sadece bu iki devletin değil, Osmanlı'nın da nefretini kazanmaktan kaçınıyordu. Mektubunda da belirttiği gibi "Ne Fransızlara, ne Venediklilere, ne de İtalyanlara" fırsat vermek niyetinde değildi.[41]

Rodrigo Niño ise Giorgio'nun İstanbul'dan Fransa'ya geçerken yakalanması üzerine şu yorumda bulunur: "Majestelerinin bu kadar kalifiye

Levent Şahverdi Arşivi

bir şahsın İstanbul'dan gelip Fransa'ya geçmesinden şüphe duymak için birçok sebebi var." Niño şunu ekliyordu: "Kendisi bu seyahatin sebebinin kardeşi Luis (Alvise) Gritti olduğunu söylüyor."[42]

Venedik'in korktuğu başına gelmiş ve iki ateş arasında kalmıştı. Çaresiz bu seyahatin sebebinin Venedik'in Fransız sarayındaki elçileriyle görüşmek olduğunu iddia etmişlerdi. Niño, ayrıca İspanyol diplomat Rincón'un Zápolya'ya gittiğini yazıyor ve Giorgio'nun bu seyahatinin amacının hiç de Venedik'te kendisine söylenenlerle örtülemeyeceğini belirtiyordu: "Eminim ki, eğer bu (Giorgio) gerçekten Fransa kralıyla görüşmeye gidiyorsa bunlar (Venedikliler) ona engel olmaya cesaret edemezler." İmparatorun büyükelçisi aynı zamanda kendisine Fransa sarayındaki imparatorluk büyükelçisi Monseñor de Prat'a haber vermesini öğütlüyordu.

Gritti kardeşler François, Zápolya ve Kanuni arasında kurdukları üçgende rollerini oynamaya başlamışlardı.

"Ayrıca Fransız kralının (Rincón'u) voyvodaya ne zaman gönderdiğini öğrenmeye ve bu işin majestelerinin (V. Karl'ın) kendisini (François) serbest bıraktıktan sonra olduğundan, bu komutan Rincón'un Türk Viyana üzerine yola çıkmadan önce onun yanında bulunduğundan emin olmaya çalıştım. Venedikli (doç), Pek Hıristiyan'ın (François) bu seyahatte bir rolü olduğunu anlatmaya çalıştı."[43]

Aynı yılın Mayıs'ında Niño imparatora daha kesin haberler iletiyordu:

> "Jorge (Giorgio) Gritti'nin bu seyahatinin amacı Hıristiyanlık âleminde neler olup bittiğini öğrenip ajanlık yapmakmış. Daha önce de majestelerine yazdığım gibi böylece Türk'ün kendisine ve Luis (Alvise) Gritti'ye İstanbul'daki diğer Türklerden daha çok güvenmesini sağlayacakmış."[44]

Tablo Giorgio'nun Padova'da okuyan kardeşi Alvise'yi Macaristan'da piskopos yapmak için beraberinde götürdüğü haberi duyulunca iyice karışmıştı. Söylenenlere göre Giorgio'nun Fransa'ya gitmesinin sebebi bu konuda bir uzlaşmaya varmaktı. Aynı mektubun devamında Niño V. Karl'a daha ilginç bir haber naklediyordu: Giorgio Gritti beraberinde "Caça

Levent Şahverdi Arşivi

Diaboli" adında Venedikli bir denizciyi" de götürmüştü. Bu "Şeytan Avcısı" olarak bilinen Caccia Diavoli'den başkası değildi. Şeytan Avcısı'nın daha önce majestelerini Pulla'yla ilgili bir mesele için Bolonya'da ziyaret ettiğini hatırlatıyordu. Mektubun sonunda Gritti kardeşler hakkında kendi yorumunu yapmaktan alıkoyamıyordu kendini:

> "İşte Luis ve Jorge Gritti yalan dolanlarla hayatlarını sürdürüyorlar. Ben ne kadar Türksem, bunlar da o kadar Hıristiyan. Bunlar ölümden ziyade yerlerde sürüklenmeye ve dört parçaya bölünmeye layıklar."

Alvise yine aynı tarihlerde meydana gelen başka bir sorunun da kilit noktası haline geliyordu. Temmuz ayında Dalmaçya kıyılarında bir hareketlenme görülmüştü. I. Ferdinand, 8 Temmuz'da imparatora Venedik'teki imparatorluk elçisi Rodrigo de Niño'dan aldığı haberleri naklediyordu. Bosna paşası ordusuyla birlikte Salo sahiline gelmiş ve Klis (Clissa) kalesi yakınında başka bir kale inşasına girişmişti. Sonradan gelen haberlere göre aynı zamanda bu kalenin inşası bitince Klis'in denize kıyısı olan bir kısmına başka bir kalenin inşasına başlayacaklardı.[45]

I. Ferdinand kötümser tutumunda gayet isabetliydi. Çıkılacak seferin bir parçası olarak bu bölgedeki kaleler onarılmaktaydı. Ancona'dan sadece 150 mil uzaktaki bu kalenin Osmanlı için yeni bir saldırı üssü olması hiç de uzak bir ihtimal sayılmazdı. Rodrigo Niño, imparatora konuyla ilgili en "taze haberleri" aktarıp şunları ekliyordu.

"Dün bu devlet (Venedik) bu ayın XXII'sinde gönderilmiş mektuplar aldı. Luis (Alvise) Gritti'ye bağlı bir görevlinin Polica'yı ele geçirdiği ve Clissa (Klis) kaymakamından da bu kaleyi kendisine vermesini söylediğini, kendisine cevap vermek için yirmi günlük bir müddet verdiğini ve kaleyi kendisine vereceğine kesin gözüyle bakıldığını yazıyorlar. Bu süre sonunda kaleyi teslim etmezse Bosna paşası kaleyi kuşatacak ve ele geçirecekmiş. Burada pek çok kişi Zatı Samileri Romalılar kralı (I. Ferdinand) bu kaleyi kurtarmazsa Luis (Alvise) Gritti'yi durduramayacağı ve hatta zatıâlilerinin o sınırlardaki Macaristan krallığından kendisine kalan tüm topraklar, (...),[46] Trieste ve Marrano'yu da elinden alacağını söylüyor. Bütün bunlar, majes-

Levent Şahverdi Arşivi

telerine yazdığım bu mektupla birlikte gelecek olan diğer mektupta yazılanlarla birbirini doğruluyormuş gibi geliyor bana. Bu haberleri İstanbul'dan gelen papazlar büyükelçi Micer (Messer) May'a vermişler, o da majestelerine ulaştırmam için bana bildirdi. Bu kalelerin Luis Gritti ve Türklerin eline geçmesi Hıristiyanlık için büyük bir felaket olur."[47]

Rodrigo Niño bir sonraki mektubunda imparatora Klis kalesine başlarında dört sancakbaşı ile 16 bin süvari geldiğini yazıyor ve daha fazla istihbarat edinmek için Andrea Gritti'ye gittiğini ekliyordu. Doge, Bosna paşasının "Türk toprakları ve bu devlet arasındaki sınırları belirlemek için geldiğini, ama bu sınır bölgesinde Klis kalesi yakınlarındaki bu topraklarda bir kale inşa etmek üzere beraberinde adamlarını da getirdiğini, Klis kalesiyle bu yeni inşa edilecek kaleyi kuşattıklarını ve bunun için yanlarında gerekli olan kireç ve taşı da getirdiklerini" bildiriyordu. Bu faaliyetler Venedik dogesini da tedirgin ediyor ve şaşırtıyordu. Özellikle de şimdi, bir ateşkes döneminde oldukları şu anda.[48] Venedikliler, dogenin oğlunun sultana verdiği bu hizmetlerle sadece Venedik değil, Avrupa siyasi platformu için de bir tehlike arz edeceğinden tedirgin olmakta haksız çıkmadılar. Venedikliler Habsburglarla daha yeni bir ateşkes imzalamışlardı ve şimdi Osmanlı müttefikleri Habsburg kontrolündeki bir kaleyi ele geçirmeye çalışıyordu. Şüphe götürmeyen bir tek şey vardı: Alvise Gritti Klis'in Osmanlı tarafından ele geçirilmesinden kendine bir pay çıkaracaktı. Gritti'nin Venedik ve Macaristan arasında bir ticari ağ oluşturma hayali göz önüne alındığında, Klis'in Osmanlı kontrolünde olması işine gelecekti.

Osmanlı sarayında Alvise'nin yıldızı parlamaya devam ediyordu. 1531 yılında İstanbul'a şanlı bir dönüş yapmıştı. Venedikli devlet adamları vatandaşlarının siyaset sahnesindeki oynadıkları bu tehlikeli rolden huzursuz olmuşlardı. Beraberinde getireceği ve önceden kestirilemeyecek olan sonuçları düşünmeden Osmanlı'yı Avrupa'nın göbeğine getirmekle hayli öngörüsüz davrandığını düşünmekteydiler. Bu yetmiyormuş gibi, bir de kardeşleri Lorenzo ve Giorgio'yu da izlediği siyasetin içine karıştırmaktaydı. Senato üyeleri Gritti'nin faaliyetlerinin Venedik'in başını belaya sokacağını ileri sürmeye devam ediyor ve "hiç doğmamış olmasının daha iyi olacağını" açık açık belirtiyorlardı.[49] Buna rağmen hâlâ Gritti'nin İstanbul'dan

Levent Şahverdi Arşivi

gönderdiği haberlerden faydalanmayı ve bunları Avrupa'nın dört bir yanına yaymayı ihmal etmiyorlardı.

12 Aralık 1531'de Rodrigo Niño, imparatora gönderdiği mektupta Venedik'teki son gelişmeleri bildiriyordu. Venediklilerin "bu hayatta en çok istedikleri şeyin voyvodanın (János) barış içinde Macar kralı olması" olduğunu yazıyor ve şöyle ekliyordu: "Böylece o krallıktan ne istiyorlarsa bu sayede elde edebilecekler. Luis (Alvise) Gritti buranın hâkimiyetini ele alacak, piskoposluğunun ve bu krallıktaki diğer sahip olduğu şeylerin tadını çıkaracak." Yine aynı mektupta, İstanbul'dan gelen Aquileia patriğinin getirdiği diğer haberleri aktarıyor ve Fransa'nın Osmanlı siyasetinin çemberi içine girmesinin beraberinde getirdiği sonuçları bildiriyordu. Kanuni Macaristan'a saldırıya geçtiğinde, bir taraftan İtalya'ya donanma gönderecek, I. François da ordusuyla Milano'ya inecekti. Bu esnada Papa da Roma'dan çıkacağı için ne Lombardiya'da ne de Roma bölgesinde taş üstünde taş kalmayacaktı. "Papa, Aquileia patriğinden bu haberleri duyduğu gün hiç de mutlu olmayacak doğrusu," diyor ve patriğin beraberinde Alvise'nin kendisine anlattığı "bazı şeylerden" derlediği bir de rapor getirdiğini ekliyordu.

Doge Andrea Gritti oğlunun Avrupa siyasi sahnesinde yarattığı bu antipatik imgenin farkındaydı ve hem Venedik devletinin, hem de oğlunun çıkarları için onun bu dünyadan uzaklaşmasını arzu ediyordu. Oğlunun Osmanlı sarayında üstlendiği bu görevlerin diğer Hıristiyan hükümdarlar tarafından hoşnutsuzlukla karşılandığı gözünden kaçmamıştı, bu yüzden de Alvise'nin ülkesine dönmesi, ya da en azından Osmanlı'yla ilişiğini kesmesi için büyük çaba sarf etti. Bu sebeple kendisine Rodos şövalyesi unvanı ve yılda 1000 altın dukalık gelir vaat etti. Lakin babasından gelen bu teklif Alvise'ye Osmanlı'nın vaat ettiği parlak bir gelecek teklifinden daha cazip gelmedi. Alvise'nin siyasi görevler ve sarayda prestijle sınırlı kalmayan şahsi hırsları ve başarı çabaları kendini göstermekte gecikmedi. Öte yandan, Andrea Gritti son çare olarak oğlunun faaliyetlerini kontrol altına almakla yetinmek zorunda kaldı. Venedik cumhuriyeti İstanbul'daki balyosuna gönderdiği bütün postaların bir kopyasını da Alvise'ye gönderiyordu. Böylece doge asi oğluyla arasındaki bağı koparmamış olurken, Alvise de babasına danışmış oluyordu. Paradoksal bir şekilde, baba Gritti, Habsburgla-

Levent Şahverdi Arşivi

rın etkin olmasından duyduğu korkuyla oğluna Osmanlı sarayının tam desteğini kazanması için baskıda bulunuyordu.

1532 yılında Alaman Seferinde Alvise'ye, üç yıl önce Viyana kuşatmasında olduğundan daha önemli bir vazife veriliyordu: Estergon kuşatması. Kanuni, bu kuşatmayı Viyana'da toplanan Habsburg birliğini bozmak ve kuvvetlerin bölünmesini sağlamak için planlamış olmalıydı. İstanbul'dan 500 kişilik bir muhafızla yola çıkmış, Sofya ve Belgrad üzerinden Buda'ya gelmişti. Burada 15 Ağustos'ta bir diyet toplayıp asillerden tüm gümüşlerini bu seferde kullanılmak üzere vermelerini istemişti.[50] Bu yetmiyormuş gibi ayrıca ekstra vergiler de çıkardı. Aynı gün üç farklı kuvvetten oluşan birlikleriyle Estergon'a doğru yola çıktı: Osmanlı kuvvetleri, Zápolya'nın askerleri ve Erdelli kuvvetler. Lakin Gritti Viyana'dan hiçbir kuvvet gönderilmemesi üzerine, kendi kuvvetlerini boş yere harcamaktan vazgeçecekti. Bu da bu kuşatmanın gerçekten Viyana'da toplanan birlikleri dağıtıp zayıflatmaya yönelik olduğunu doğrular nitelikteydi. Estergon'un Osmanlı'nın eline geçmesi için bir 11 yıl daha beklemek gerekecekti.

19 Kasım 1533'te Marrano valisi imparatora birkaç gün önce Alvise Gritti'nin ajanlarının Hırvatistan başkumandanı tarafından ele geçirildiğini ve Ljubljana'ya gönderildiklerini naklediyordu.[51] Bu ajanlar Gritti'nin Kanuni adına İngiltere ve Fransa krallarının yanı sıra diğer birkaç hükümdarla bir anlaşma imzaladıklarını ve niyetlerinin imparator ve diğer Hıristiyan ülkelere karşı saldırıya geçmek olduğunu itiraf etmişlerdi. Hepsi Fransa kralı tarafından ödenen 1.500 hafif atlı ve 22.000 arkebüzlü asker hazırlanmıştı. Ajanlardan birinin görüşüne göre Gritti müttefikleriyle birlikte Hırvatistan, Slovenya ve Macaristan'a saldıracak ve buraları işgal edecekti.

Alvise Osmanlı'nın Avrupa politikasında oynadığı rolü ancak bir yıl daha devam ettirebildi. Ticaret hırsı ve Transilvanya'da izlediği kontrol politikası 1534'te ölümüne sebep oldu. 29 Eylül'de Medgyes'te Macaristan valisi iken ve tam Erdel'i de hâkimiyeti altına almışken kafası uçuruldu. Lakin bu ölümün arkasında yatan sebepler göründüğünden çok daha karmaşıktı. Alvise'nin İbrahim Paşa'yla aynı zamanda öldürülmeleri çok büyük ilgi çekmişti. Böylelikle karışık ilişkiler ve gizli faaliyetlerle dolu bir dönem kapanmış oluyor, bunu Osmanlı sarayında başka bir gizemli dönem bekliyordu.

Levent Şahverdi Arşivi

Notlar

1 Bu makale "Alvise Gritti: Un veneziano alla Sublime Porta" başlığıyla *Annali dell'Università degli studi di Napoli "L'Orientale"de* (Sezione Romanza, L, 1, 2008, 71-105) ve "Osmanlı Sarayında ve Avrupa Siyasi Sahnesinde Venedikli Bir "Sınır Diplomatı": Mir-i Venedik Oğlu Alvise Gritti" başlığıyla da Tarih ve Toplum Yeni Yaklaşımlar'da yayınlanmıştır. (Güz 2007, Kış 2008. 39-59, 2008)

2 Detaylar için, bkz. Lucetti Valensi, *Venedik ve Bâb-ı Âli*. çev. A. Turgut Arnas, Bağlam Yayınları, İstanbul, 1994.

3 Ferenc Szakaly,:*Lodovico Gritti in Hungary 1529-1534, a Historical Insight into the beginnings of Turco-Habsburgian Rivalry*. Çev. Daniel Szekely, Budapest, 1995, s. 44

4 Macaristan'ın Osmanlı tarafından istilası ve Habsburg hakimiyeti için, Bkz. Zoltán Halasz, *Historia de Hungría*. Madrid, 1973.

5 E. Charrière, *Négociations de la France dans le Levant*, vol. I. Op. Cit., s. 43

6 Prudencio de Sandoval, *Historia de la vida y hechos del Emperador Karl V*. Op. cit., s. 243. Sandoval Fransızların tavırlarını şu sözlerle eleştiriyordu: "Los franceses dejaron el papel y plumas, y acudieron a aparejar las armas y comenzaron a usar dellas. Llegó a tanto el enconamiento de sus ánimos, que contra Dios, y contra todo lo que se puede pensar, se confederaron con el Turco, y trajeron sus armadas a la costa de la Cristiandad, y invernaron en sus puertos, haciendo robos y muertes, cautivando los inocentes cristianos, profanando las iglesias, como en le discurso de esta historia se verá." İspanyol-Fransız çekişmesi çabul biteceğe benzemiyordu. François, Karl'a gönderdiği ve kendisine meydan okuduğu mektupta şöyle diyordu: "Por defender mi honnra hasta el postrero cabo de mi vida, de aquí adelante no nos escriváis ninguna cossa, pero aseguramos que el canpo y nos llevaremos las armas protestando que si después desta declaración en alguna parte scriváis o digáis palabras que sean contra mi honnra." (Paris, 28 Mart, 1528. Real Academia de la Historia, C.S.C., A-42, fol. 4-5) "Que Su Majestad como enperador y rey no puede ni debe efetuar este desafío: porque no tiene más obligación a la observancia de la ley divina y natural, que ningún otro príncipe christiano del mundo y que ellos no pueden ni deven dar consejo ni conviene a la honnra de principe tan justo y cathólico por ser de la calidad sobre que está fundado el cartel quanto más que por efectuarse el desafío no se acabarían las guerras e dissensiones, antes crecerían, lo qual sería en grandísimo daño de toda la cristiandad e grande ofensa de Nuestro Señor a quien Su Majestad tiene tanta obligación." R.A.H., A-42, fol. 10,11,12.

7 R.A.H., A-42, fol. 208.

8 Dubrovnik.

9 R.A.H., IA-42, fol. 189-190. Alonso Sánchez'den V. Karl'a, 9 Mart 1528.

10 A.g.b.

11 Ferenc Szakaly, *Lodovico Gritti in Hungary, 1529-1534: A Historical Insight into the beginnings of Turco-Habsburgian Rivalry*. Op. cit., s. 36.

12 Carla Coco; Flora Manzonetto, *Baili Veneziani alla Sublime Porta*. Comune di Venezia y Università Degli Studi di Venezia, 1985, s. 34

13 BNM, R-27.007. Çev. Gaspar de Baeza, Cit. MAS, Albert: *Les Turcs dans la littérature Espagnole du siècle d'or*, Paris, 1967, s. 95. "Luis de Gritti'dir gelen / Venedik doçunun oğlu / Elçisiyle gelmiş /

Levent Şahverdi Arşivi

Dizlerinin üstüne çökmüş / Kaldıracak Türk onu: / Hoşgelmişsiniz Gritti / Pek uygun bir zamanda geldiniz / Silahtarım olacaksınız / Sizi Macaristan'a kont / Viyana'ya yüce belediye başkanı yapacağım."

14 Şah İsmail'e hitaben yazılmış 15 Şubat 1529 tarihli mektup ve Juan de Balbi için talimat (18 Şubat) Karl Lanz. *Correspondenz des Kaisers Karl V.* Op. cit, s. 292-296.

15 A.g.e., s. 305.

16 Aralarında 80 km'lik bir mesafe olmasına rağmen XVI . yüzyılda Avrupa Bağdat'a da Babil diyordu. Büyük bir ihtimalle hem bu mektupta, hem daha sonraki belgede geçen Babil, Bağdat'tır.

17 A.g.e., s. 385. "Sire, jay escript a vre mate de mon partement en Aman auec eucuns mores fiables de Andrea Morezin. Et subit que je fus party me faillut rompre son desin et vser de nouueaulx propoz acause des Arabes que auons trouue a Cans. Jay este deux mois en chemin et au present suis arryuee a sauuement en Babylone, cite du Sophy, la ou jey parle au viceroy, qui me voulsult faire accompaigner en court dudit Sophy. Jey de luy toute bone responce, parquoy je croy que laffaire de vre mate yra bien de pardeca. Ledit Sophy a fait grand camp contre le roy de Tartre. Je feray toute diligence darryuer vers luy, mais je doubte quil sera party de Tauris. Et me fauldra aller en camp, quarant journees dycj de Babilone. De pardeca ne sont nulles postes pour diligenter. Et jincontinent que je seray arryue, je veray par plusieurs chemins descriptre a vre mate de tout acompliment, je nescris autre au present. (Babil, 13 Mayıs 1530) "

18 Belgede Andre Moresin olarak geçmektedir.

19 AGS, Estado, dosya 1308, fol. 186, Rodrigo Niño'dan V. Karl'a. Detaylara şöyle devam ediyordu: "También escríven que le ha essecutado en la persona de Pedro More Syn lo que escreví a Vuestra Magestad y que han traydo a Costantinopoli el hombre que trahía las letras del Sofi y del embaxador que dizen que Vuestra Magestad le embió y que no havían hecho justicia dél esperando de cobrar otras letras y escrituras que diz que trahía" AGS, Estado, dosya 1308, fol. 204.

20 AGS, Estado, dosya 1308, fol. 216. "Perseguirá a todos los que dependiere desta negociación por hazer con el Turco buena su maldad anteayer, me dixo su padre que hera Inglés y se llama Mc Puberto el qual paso en Tauris con el embaxador de Vuestra Majestad, que este es el que traya las letras y que el otro que esta con él preso es su criado que venía con él como su compañero y que creya que a la hora de agora y a los de Viana aver enpalado."

21 Giovio Paolo: *Historia de todas las cosas succedidas en el mundo en estos cinquenta años de nuestro tiempo.* Valencia, 1562, Kitap XXVIII, fol. 41. "El rey Juan, acompañado de la mas luzida compañia de cavallos úngaros que pudo, vino ante Solimán y truxo consigo a Lasco, para ver y conocer aquel señor que por hazerle merced le recebía por vasallo y amigo, para besando su diestra mano en quien su amparo consistia hazerle reverencía y darle gracias y suplicarle que cumpliesse lo le prometido. Solimán con gesto grave pero con mirada amorosa levantóse un poco del coxín y diole su diestra mano excellente en valor y verdad y que assí valdrá siempre mucho a los que tomare por amigos. Y díxole que ninguna cosa mejor ni más desseada le podía dar Dios omnipotente que potencia para socorrer a los que recibiessen agravio, especial si lo recibiessen de sus enemigos. Que tuviesse buen animo, porque quanto con su espada vengadora ganasse en la guerra, le daría luego con liberalidad."

22 Prudencio de Sandoval, *Historia de la vida y hechos del Emperador Karl V.* Op. cit., s. 437. "Y dicen que le rogó en Buda que recibiese en su gracia a Perin Petre, y al arzobispo Paulo de Estrigonia, y

Levent Şahverdi Arşivi

le les perdonase las injurias que le habían hecho, y que repondióle Juan: "Señor, no hay para qué perdonarles, que son traidores y mañana me han de volver a vender." Le respondió Solimán muy bien: "Pues, ¿qué mayor felicidad se te puede ofrecer en esta vida, que ser por tu clemencia tenidos tus enemigos por ingratos en este mundo, y que queden ellos con la infamia de su ingratitud, y tú con la gloria de haber usado con ellos de misericordia?" Pedro Mexía, *Historia del Emperador Karl V*. Op. cit., s. 534. "En esta entrada turca por Ungría e çerco de Viena pasaron muy señaladas cosas, que a mí no me conviene escrevir, ni aun tengo lugar para lugar ello."

23 Franco Sforza'nın Bolonya barış çalışması raporu. E. Alberi, *Relazioni degli ambasciatori Veneti al Senato*, seri II, cilt III. Op. cit., s. 150. "Come fece sinora per tutto dove era ito: e che l'animo suo pio era di ritornare questa invernata a Costantinopoli, dove si voleva porre ad ordine, e con grossissimo esercito da terra e numerosa armata di galere uscir fuori a tempo nuevo a far l'imoresa d'Italia."

24 Metinde Felice Porta olarak geçmektedir.

25 A.g.e., s. 151-152. "Prega e suplica la Signoria ed il Senato che, dovendo suo fratello, messer Giorgio, avere certi danari dall'officio nostro delle Biave, voglia fare che vengaa nel suo capitale, e sia presto spedito, acciò possa ritornare presto al fratello messer Alvise; il quale similmente nelle sue scrive e supplica el serenissimo principe e l'illustrissimo consiglio dei Dieci, e tutto il Senato, che lo spedisca"

26 *AGS, Estado, dosya 1308, fol. 44, 2 Haziran 1530. 10 Haziran'da büyüelçi benzer haberler veriyordu. "Que ha scripto a Vuestra Magestad la venida y rreçebimiento del embaxador del turco que otro día que vino fue apalación y vinieron por él a su casa XVI de los más proncipales, y quel duque le hizo muy grand honrra y él lecho Santa de creençia y propuso su enbaxada que en efetto no fue más de hazelles saber que el turco circuncidava sus hijos a los XIII de jullio a lo qual se avía de hazer la más notable fiesta en sus señorios, y los conbidava para ella. Diziéndoles el amistad que entrellos avía y la rrazón que tenía de acetar el conbite y enbiar sus enbaxadores a esta fiesta." AGS, Estado, 1308, fol. 49, Rodrigo Niño.*

27 E. Alberi, *Relazioni degli ambasciatori Veneti al Senato*, seri II, cilt III. Op. cit., Franco Sforza'nın raporu.

28 E. Charrière, *Négociations de la France dans le Levant*, cilt I, op. cit., s. 178.

29 "Dipoi avvisa, lui ritroversi in Buda in ottima grazia del Vaivoda re Giovanni di Ungheria, il quale l'aveva creato vescovo di Agria; per il qual grado avria ventiduemila ducati all'anno di entrata: che appresso era stato eletto sommo suo commissario e tesoriero di quel regno, e luogotenente generale; oltre di ciòm che egli era per andare nelli confini di Transilvania a scuotere certi danari dai debitoru del detto re, per conto di sali; donde sperava trarre trecentomila ducati; il che spedito, si partirebbe per Constantinopoli per certe sue facende; acconciate le quali, come sperava, nello spazio di quattro o cinque mesi, ritornerebbe in Buda, dove aveva in animo di finire la vita sua appresso que re suo padrone."

30 Manuel Fernández Álvarez, *Corpus documental de Karl* V, cilt II. Salamanca, 1973, s. 218.

31 Messer.

32 AGS, Estado, dosya 1308, fol. 44, 2 Haziran 1530.

33 A.g.b. "Tanbién dize que quando partió de Costantinopoli estaba platicado de hazer el Turco a Luys Gritti capitán de ventura con una gruessa armada el qual viniesse con ella en Sicilia que con favor

Levent Şahverdi Arşivi

de los foraxidos y con infantería italiana emprensiesse de tornar aquel reyno y de allí passar en el reyno de Nápoles y que dexo esto está platicado tan adelante que cada día esperava que viniesse aquí el dinero para hazer la infantería ytaliana y que esperando esto se ha detenido aquí y que agora ha rrecibido letras de Costantinapoli de cinco de Mayo en que le dizo por no averse tomado conclusión no se embía el dinero pero que prestos se espera que se tomara la conclusión dello de la qual dize que le escriven que le avisaran y que por esto que le escriven conviene mas trabajar de averse a la mano este traydor de Rincón el qual diz que llevo el dissino de Brindiz y de su castillo al turco quando fue por mandado del rey de Francia."

34 Karl Lanz, *Correspondenz des Kaisers Karl*. op. cit., s. 411. Buda'dan, 23 Aralık.

35 A.g.e. "Combien que j'ay souffert telle invasión avec ledit roy Jehan par vostre frère, et que soye certain de la malvaise pensée que l'on porte audit. Roy Jehan, à moy, à commun peril de nos vies, ce néantmoings je n'ay tant mis la religión chrestienne en oblie que je ne veulle permettre ma propre et privée injure au salut et bien publique de la chrestienté. A raison de quoy j'advertis V.M. de l'expédition et apprest que fait ledit Turc, affin d'y obvier et porveoir comme appartient à ung empereur catholique, et prohiber telle inconveniente et ruyne de la chrestiente.»

36 A.g.e., s. 411. Buda'dan. 23 Aralık.

37 Ferenc Szakaly, *Lodovico Gritti in Hungary 1529-1534, a Historical Insight into the beginnings of Turco-Habsburgian Rivalry*. op. cit., s. 57.

38 AGS, Estado, dosya 1308, fol. 175, Rodrigo Niño'dan, 1531 yazı.

39 AGS, Estado, dosya 1308, fol. 204. 1531 yazı.

40 Kart Lanz, *Correspondenz des Kaisers Karl V*. op. cit., s. 502. 5 Temmuz. I. Ferdinand'ın V. Karl'a mektubu.

41 A.g.e., s. 491-92. "Quant a George Gritti que este prins par le seigneur de Scalinghes, gouuerneur de la conte Dast, nous auons sitost que en fusmes aduerty mande, quil fust relache et mis a plaine deliurance, pour non delasser occasion ny au roy de France, de deuers lequel il retournoit, ne aux Veneciens et Italiens de soy ressentir, et encoires que le Turc par la moyen du frere dudict George ou encoires le waybode eussent peu pretendre, que ce fut este contre la tresue passee. Et aussi lon na trouue, quil pourtat lectres quelxconques suspects ou ln ait peu prendre occasion ny fondement de practiques, ains seullement retournat devers ledict roy de France pour auoir assignacion de payement des deniers que sondict frere auoit preste a Rincón. Et a ainsi semble se deuoir faire pour le mieulx."

42 Rodrigo Niño, AGS, Estado, dosya 1308, fol. 172, 15 Nisan 1531.

43 A.g.b.

44 AGS, Estado, dosya 1308, fol. 186. Rodrigo Niño'dan Karl'a.

45 Karl Lanz, *Correspondenz des Kaisers Karl V*. op. cit., s. 494.

46 Belgede okunamıyor.

47 AGS, Estado, dosya 1309, fol. 110.

48 Rodrigo Niño'dan Karl'a. "Que se maravillava mucho que el Turco hiziesse esta ynovación en este tiempo de la tregua y hízome leherla y yo le pedí que me diesse un traslado del capítulo della para que más enteramente Vuestra Magestad fuesse havisado el qual embio con ésta y otro tal he embiado al Sereníssimo Rey de Romanos para que sepa lo que desto aquí se sabe y lo mande prove-

Levent Şahverdi Arşivi

her como convenga ahunque soy cierto que ya sera su alteza havisado dellos más particularmente quanto esta llegue." AGS, Estado, dosya 1308, fol. 204.

49 A.g.b.

50 Ferenc Szakaly, *Lodovico Gritti in Hungary 1529-1534, a Historical Insight into the beginnings of Turco-Habsburgian Rivalry*, op. cit., s. 69.

51 C.S.P., cilt III, s. 859.

Levent Şahverdi Arşivi

Üçüncü Bölüm

RODRIGO NIÑO: VENEDİK'TE TÜRKLER'DEN HABER VEREN BİR İSPANYOL[1]

Avrupa'da 1520'lerin sonlarında, başarısız Viyana kuşatmasını müteakip başlayan huzursuzluk ve kaygıyla birlikte kıtanın dört bir yanında bulunan büyükelçiler ve konsolosluklar aracılığıyla yayılan haberler de büyük bir önem kazanmaya başladı. Osmanlı tarafından bu sefer çok daha kuvvetli ve kapsamlı yeni bir saldırı bekleyen Habsburg imparatorluğu safları bu kritik dönemde gözlerini istihbaratın en büyük merkezi olarak kabul ettiği Venedik'e çevirdi. Osmanlı'ya yakınlığı ve istihbarat servislerinin başarısı sayesinde her daim en "taze" haberleri bulunduran Venedik bir kez daha kendini Osmanlı-Habsburg çekişmesi arasında istihbarat misyonunu yerine getirmek üzere sahnede buldu.

V. Karl'ın Venedik'teki büyükelçisi Rodrigo Niño'nun Türklere dair gönderdiği haberler Avrupa'da hüküm süren telaşın tarihinin kaydedilmesi açısından büyük önem taşır. Venedik'teki bu imparatorluk büyükelçisi hakkında çok detaylı bilgiye sahip değiliz. Karl'ın kronik yazarlarından Sandoval'ın kaydettiğine göre Toledoludur.[2] Habsburgları Osmanlı'nın bu karışık dönemde attığı her adımdan haberdar eden Niño, diplomatik misyonunu gerçekleştirirken büyük bir özen göstermiş ve haber edinme konusundan hayli ısrarcı davranmıştır.

Rodrigo Niño belki de 30'lu yıllarda imparatora en önemli ve en taze haberleri, en kısa yoldan ulaştıran şahıs olmuştur. Onun Venedik kaynaklarından edindiği bilgiler tüm imparatorluğun elinde dolaşır. İmparatoriçeye gönderilen bir mektup da bu elçinin haberlerinin niteliğini doğrulamaktadır: "Bu ayın ikisinde majestelerine yazmıştım. Daha sonra majestelerinin Cenova'daki büyükelçisinden 7 Nisan tarihli bir mektup geldi ve bununla birlikte bana Rodrigo Niño'nun kendisine Venedik'ten 30 Mart'ta gönderdiği haberlerin olduğu ileten mektubun bir kopyasını yolla-

Levent Şahverdi Arşivi

dı. Sanırım Türk'ün Macaristan'a gelişiyle ilgili en yeni ve güvenilir bilgiler onda."[3]

Rodrigo Niño'nun Simancas Arşivi'nde bulunan mektuplarının büyük bir kısmı 1530-32 yılları arasında hüküm süren paniği tasvir eder niteliktedir. Niño 2 Haziran 1530 tarihli mektubunda Karl'a Kanuni'nin bir elçisinin gelip Venedik dogesini sultanın oğullarının sünnet düğününe davet ettiği haberini veriyordu. Bu postada gönderilen esas haber Kanuni'nin bu yıl savaş açmayı düşünmediği, doksan adet kadırganın donatılmış olmasına rağmen "ne İstanbul tersanesinde, ne imparatorluğun diğer tersanelerinden birinde herhangi bir işlem yapılmadığı ve donanma hazırlıklarının söz konusu olmadığı"ydı.[4]

Aynı mektupta büyükelçi imparatora daha önce bahsi geçen Crevellino üzerinden gelen bilgileri de aktarır. "Anlaşıldığı üzere (Kanuni'nin) Viyana'da kaybettiği atlar, tüm atlarının büyük bir çoğunluğunu oluşturuyormuş ve Macaristan'a getirdiği onca iyi attan üçte biri geriye dönmemiş. Ayrıca belirttiğine göre bu yıl sessiz sedasız kalmalarının sebebi buymuş. Savaş meselesini bir kenara bırakmak maksadıyla bu sene çocuklarını sünnet ettirmek istiyormuş. Ama esas sebep asker ve at yoksunluğuymuş."[5]

Crevellino yanılmıyordu. Viyana kuşatması Osmanlı'ya pahalıya patlamış, kuşatma süresinde otuz bin asker telef olmuştu. Ayrıca Viyana kapılarında pek çok savaş teçhizatı bırakılmak zorunda kalınmıştı. Atlar ise bir istisna değildi. Şimdi de, bu başarısız seferden bir yıldan az bir zaman sonra her ne kadar kaynakları bitmez tükenmez gibi görünse de savaş teçhizatını ve askerlerini yeniden savaşa hazırlamış olması beklenemezdi. Bununla birlikte, sultan bir sonraki hedefi için hazırlık yapmaktaydı ve bu hiç kimse için bir sır teşkil etmiyordu. Niño şunları ekliyordu: "Ayrıca bu Romalının dediğine göre eğer majesteleri ya da Hıristiyan hükümdarlar Türk'ü yok etmeye teşebbüs edeceklerse, tam zamanıymış. Asla bu kadar uygun bir fırsat daha bulunmazmış."

Temmuz'un başlarında Osmanlı elçisi Venedik'e gelir ve "on altı büyük devlet adamı" tarafından karşılanır.[6] Bu ziyaretin amacı daha önce belirtilen ziyaretin amacıyla aynıdır: sünnet düğünü daveti. Lakin pek de ufak sayılmayacak fark vardır. Türkler bir yıldan az bir süre içinde Roma'da olacak-

Levent Şahverdi Arşivi

lardır. "İkinci kez saraya geldiğinde ona söylediklerine göre," diye bildirir Niño, "Colegio'da Türk'ün bir yılda Roma'da olacağından emin olmalarını istediğini söylemiş. Bazı özel meseleler konusunda görüşmek üzere Colegio'ya gittiğinde büyükelçiyle konuşmaya gelmişler. Bir kez daha dük (doge) onun şahsına oldukça iltifatta bulunmuş ve ona iki tane öneri sunmuş ve o da zaten başka bir iş için gelmiyormuş. Ona eşlik edecek iki kadırga vermekten başka bir şey yapamayacağını ve şu aralar Türk'ü kızdırmaya gelmeyeceğini, ona dokunmamanın hayırlı olacağını söylemiş. Çünkü eğer donanmayı körfeze sokacak olursa bunun dünyanın yerle bir olması anlamına geleceğini belirtmiş. Bu mesele hakkında başka yorumlarda da bulunmuşlar. Bunlar arasında büyükelçinin Türk'ün Roma'ya gelişini haber verdiği ve dükün kendisine böyle bir şey demediğine dair yemin ettiği de varmış."[7]

Kanuni'nin Roma'ya bir saldırı planı olup olmadığı konusunda elimizde bir belge bulunmamaktadır. Kanuni'nin Batı Roma İmparatorluğu'nun başkentinde gözü olduğunu tüm Avrupa biliyordu. Fransız sarayına gelen Venedik elçisine, I. François bile açık açık söylüyordu bunu. "Süleyman hep *"Roma'ya Roma'ya"* diyor," diyordu.[8] Lakin bu dönemde ne şekilde telaffuz edildiğini bilmiyoruz. Bu haberlerin Venedik'ten çıkmış olma ihtimali yüksektir. Venedik her zaman tüm gerilim ve gerginlik dönemlerinde ortamı kızıştırmayı adet edinmişti. Söz gelimi, Venedik'in bu haberleri yaymaktaki amacı Avrupa'nın değişik noktalarında olduğu gibi, Roma'da da Türk karşıtı savunma işlemini hızlandırmak ve Adriyatik'e yapılma ihtimali olan bir saldırıda Papa'nın yardımını da almak olabilirdi. Her halükârda Venedik, Osmanlı'nın körfezde yapacağı herhangi bir saldırı karşısında Hıristiyan saflardan gelebilecek bir yardımının hiç de fena olmayacağını hesap ediyor olmalıydı.

Venedikliler her zamanki siyasetlerini izliyorlardı. Büyükelçinin imparatora gönderdiği bu mektubun satır aralarından Venedik'in Osmanlı donanmasının körfeze gelip İtalya'ya buradan saldırmaya hazırlanması halinde başlarına gelebilecek felaketlerden korkuyor olduğu açıkça anlaşılmaktadır. Osmanlı'yla dostane ilişkisine meşru bir şekilde devam etmek üzere sultanla bir polemiğe girmemek anlamında "dexarle estar" (dokunmamak) gibi bir terim kullandığını anlayabiliriz. Venedik açıkça Osmanlı'ya karşı saldırgan

Levent Şahverdi Arşivi

bir tutuma destek çıkmak yerine, onlara "dokunmamak" gerektiğini söylüyordu. Tomás Campanella, *Monarquía Hispánica* adlı eserinde Venedik-Osmanlı ilişkilerini yorumlarken bunu en güzel şöyle anlatır: "Türk Venediklilere az sorun çıkarmıyor ve dolayısıyla onlar da kendisine iyi hizmetler sunarak onu sakin tutmaya çalışıyorlar. Ne de olsa ona saldıracak güçte değiller."[9]

Pedro de Cravelluzo Papa'yı Türk saldırısından haberdar etmek üzere Roma'ya doğru yola çıkar. Ama yola çıkmadan önce birkaç ilginç haber bırakır ve İstanbul'a yaptığı ziyarette Fransa hizmetinde olan meşhur İspanyol diplomat Antonio Rincón'un –daha önce de bahsedildiği üzere– voyvodayı majestelerine karşı kışkırtmak üzere çalıştığını belirtir. Mektubuna şöyle devam eder: "Bu iş için gerekli olan bütün masrafları ödemeyi öneriyor ve bunun için de Napoli ve Sicilya krallıklarındaki *foraxido*ları Fransa'ya çağırmış.[10] Bu müzakereyi Rincón, Luis Gritti yardımıyla yapmış ve Fransa'dan bir cevapla dönmüş. Şimdi yine Fransa'da olduğu söyleniyor. İşin aslını öğrenmek için bu hainin peşine adam takmak çok gereklidir. Fransa'dan çıkarken yakalanması, sorgulanması, hainliğinin ve yaptığı kötülüklerin gerektirdiği gibi cezalandırılması gerekir. Bu Rincón Medina del Campo'lu *comunero*lardandır."

Osmanlı-Venedik ilişkileri genel hatlarıyla karşılıklı çıkarlara dayanıyordu ve pek tabii, Senato her şeyden önce Osmanlı'yla mevcut olan barışa en ufak bir zarar getirmeyeceğinden emin olduğu şekilde hareket etmeliydi. Tam bu zaman diliminde Venedik Osmanlı'yla ilişkilerini daha yoğun bir hale getirmeye ve sultanın gazabından uzak durmaya gayret ediyordu. Venedik'e güvenmekte zorlanmayan yok gibiydi. Avrupa, Kanallar Şehri'nden gelen istihbarata muhtaç olduğu bu dönemde ondan gelen haberleri filtreden geçirerek kullanıyordu. "majestelerine İstanbul'dan mektuplar geldiğini yazmıştım," diye onaylar Niño. "Buradan elde edilebilecek her şey (tüm bilgi) bu devletin büyükelçisinin yazdığından ibaret. Daha sonradan öğrendiğime göre onlar (Venedikliler) Türklerle ilgili haberleri gizli tutma konusunda çok büyük bir ihtimam gösteriyorlarmış. Ben de bu yüzden majestelerine yeniden yazarak majestelerinin hiçbir şekilde buradan gelen haberlere güvenmemeleri gerektiğini, çünkü onlar bu ihtimamı gösterirken sadece bilinmesini istedikleri şeylerin bilinebileceğini bildiriyorum."[11]

Levent Şahverdi Arşivi

Açık ve net bir şekilde Venedikliler bu tansiyon altında yanlış bir karar vermekten korkuyorlardı. "Türk'ten o kadar çok korktuklarını gösteriyorlardı ki bu tomar tomar kâğıda yazılsa yine de ifade edilemez," yorumunda bulunuyordu Rodrigo Niño. Türklere dair haberlerin en elzem kısımlarını yakalayamadığı için umutsuzluğa düşüyor, kızıyordu. İşte şöyle devam ediyordu: "Türk'ün ülkesinde yaptıkları ticaret ve onunla sınır komşusu olmaları sebebiyle Türklerle ilgili meseleleri büyük bir sır olarak saklıyorlar. Başka sebeplerden bunları sır olarak sakladığını sanmıyorum, çünkü majesteleriyle barış yapıldıktan sonra böyle bir sebep söz konusu olamaz. Tüccarları İstanbul'da ikamet ettiği için Türklerle ilgili ne bir şey yazabiliyor, ne de bir yorumda bulunabiliyorlar. Sadece kendilerini ilgilendiren şeyleri yazıyorlar."

Venedikliler hâlâ durumu reddederek bu başarılı denge oyununa devam ediyorlardı. Retorik sanatında başarılı olan doge her daim sürtüşmelerin dışında kalmak için bir çıkar yol buluyordu. Karl'ın büyükelçisi dogenin tutumunu tasvir ederken şu yorumda bulunuyordu: "Onlar dünyanın en büyük iki insanının arasında arabuluculuk yapmak için çok küçük kalacaklar."

Rodrigo Niño Venedik büyükelçisi ve İstanbul'daki Venedik balyosu aracılığıyla Osmanlı'yla ilgili haberlere "zamanında" ulaşmanın imkânsız olduğunu söylüyor, bu haberleri sadece çok "ince yollardan" edinebildiğini yazıyor ve şöyle devam ediyordu: "Onların bilmemizi istedikleri dışında hiçbir şey öğrenemediğimizden şüpheleniyorum." Balyos Pedro Zen ve Venedik büyükelçisi Tomas Moçenigo'nun Venedik'e geldiğini, lakin İstanbul'da veba olduğu bahanesiyle onlarla görüşmenin mümkün olmadığını yazıyordu. Bu dönemde İstanbul'da veba olmadığını biliyoruz.[12]

Sonuç olarak Niño her zaman istihbarata ulaşmak için bir çözüm yolu buluyordu. Bu sefer de "uzun zamandır bu devlete hafif süvari birliği komutanı olarak hizmet eden ve bu devletin büyükelçiyle birlikte gönderdiği saygın bir adam" olarak nitelendirdiği Theodoro Paleologo adında bir Yunan'la konuşmayı başarmıştı. İstanbul'dan döndüğünde Niño onunla "büyük bir zorlukla" iletişim kurmuştu. Savaş haberleri her zamanki gibi heyecan doluydu. Sadece Venedik değil bütün İtalya için hayli ciddi olan bir meseleyle mektubuna devam ediyordu. Daha önceden de söz konusu olduğu

Levent Şahverdi Arşivi

üzere Osmanlı donanmasının körfeze yapacağı bir saldırıdan bahsediliyordu. İki yıl sonra da sorun tazeliğini korumaya devam edecekti: "Bu arada, Ragusa'dan bu ayın on birinde gelen mektuplar Türk'ün zatıâlileri Romalılar kralının (Ferdinand) büyükelçilerini törenle karşıladığını belirtiyor. Durazo'ya üç bin akıncı gelmiş ve büyük miktarda kireç getirmişler. O bölgede bir yapı işine girişmek üzere çokça (kireç) taşınıyormuş. Limanı da büyük bir özenle temizliyorlarmış. Bu da buraya, körfezin göbeğine, Brindisi'nin tam karşısına Türk'ün donanmasının geleceği şüphesini uyandırıyor. Burada bu konuda çok büyük telaşa kapılmış durumdalar, çünkü hiçbir donanmanın körfeze girmesini istemiyorlar."

Ferdinand paniğe kapılıp Karl'a korku dolu mektuplar yolluyordu. 17 Temmuz'da yeniden bir mektup gönderiyor ve şöyle diyordu: "Üzerinde önemle durulması gereken bir konu. Bu kaleleri nasıl ivedilik ve sebatla inşa ettiklerini gözden kaçırmamak lazım."[13] Niño kalelerden birinin dayanacak durumda olduğunu belirtiyor ve "Özellikle İtalya için büyük bir tehlike ve sakınca olacak, benim bu durumda yapabileceğim hiçbir şey yok, majestelerinin de onaylayacağı gibi, bunu bana devrederek konuyu gözden kaçırmamaları lazım; majesteleri bu konunun incelenmesi ve araştırılması için emir vermeliler," diyordu.

Bu esnada Sicilya'da da korku giderek büyüyordu. Türk donanmasının Sicilya sahillerine geleceğine dair söylenti tüm bölgeye yayılmıştı. Sahiller korunma altında olmaktan uzak, tehlikeye açık bir konumdaydı. "Burada majestelerine yazdığım bu meseleyi duyduktan sonra Agustincilerin[14] generaliyle konuştum," diyordu Niño. "Bana büyük bir ısrarla majestelerine Türk'ün büyüklüğünü dikkate almaları ve Sicilya'nın limanlarının büyük bir dikkatle korunmasını buyurmaları konusunda yalvarmamı söyledi. Çünkü bu devletin önde gelen bazı saygın adamlarının dediklerine bakılırsa bütün limanlar çok korunmasızmış ve geçen yıllarda burada Agusta denen limanın böyle bir deneyimi olmuş. Türk'ün bütün donanmasını alacak büyüklükteymiş ve eğer burayı ele geçirecek olursa bir kaç gün içinde öyle bir müstahkem hale getirirmiş ki bütün Hıristiyanlık âlemi onu kendisinden geri alamazmış. Bütün bunları şehriyarî hizmetlerine en uygun gelecek şekilde ele alınması ve çalışılmasını buyurmaları için majestelerine yazıyorum."

Levent Şahverdi Arşivi

Rodrigo Niño'nun majestelerine 1530 yılında yazdığı son mektubun hepsinin en ilgi çekicisi olduğu şüphe götürmez. Niño bu mektubunda dogeyle geçirdiği Noel gecesinde kendisinden duyduklarını imparatorla paylaşır. "Noel gecesi Papa'nın elçisinin bir mazereti olduğu için "bütün geceyi dogeyle Türklerden, Türklerin gücünden, yaşam şeklinden ve devletinden" bahsederek geçirmişlerdir. Niño'nun dogenin anlattıklarını büyük bir heyecanla dinlediği kendi kelimelerinden de anlaşılır: "Doge bu konuda bildiklerini tekrar tekrar anlatsa, ne onun anlatacakları biterdi, ne de ben dinlemekten sıkılırdım." İmparatorluk büyükelçisinin kendisine çok yabancı olan bir dünya hakkında ilginç ayrıntılar duyduğu, onları bir peri masalı gibi dinlediği anlaşılmaktadır. Akdeniz'in diğer ucunda, Doğu'dan bir bakıma kopuk yaşayan bir İspanyol'un, Osmanlı'nın dibinde, onun hayatını yakından takip eden bir İtalyan'dan ne denli farklı olduğunun da göstergesidir bu.

Yılın son günlerini güzel hikâyelerle bitiren Niño için eskisinden hiç de iyi olmayan bir yıl başlamış olur. 1531 yılı V. Karl'ın büyükelçisi için yeni gizemlerle başlar. Alvise Gritti'nin kardeşi, Giorgio Gritti İstanbul'dan yola çıkarak Fransa'ya doğru yola koyulur. Rodrigo Niño ise Giorgio'nun Avrupa diplomasi arenasında hayli önem arz edecek bu yolcuğu şöyle yorumlar: "Majestelerinin bu kadar kalifiye bir şahsın İstanbul'dan gelip Fransa'ya geçmesinden şüphe duymak için birçok sebebi var." Niño şöyle devam eder: "Kendisi bu seyahatin sebebinin kardeşi Luis (Alvise) Grite (Gritti) olduğunu söylüyor."[15] Niño'nun bildirdiğine göre Venedik'te toplanan kurul onun bu seyahatinin engellenmesini öngörmüştür. İmparatorluk büyükelçisi şunları ekler: "Kendisi bu seyahatin sebebinin kardeşi Luis (Alvise) Grite olduğunu söylüyor."[16]

Venedik'in korktuğu başına gelmiş ve iki ateş arasında kalmıştı. Çaresiz bu seyahatin sebebinin Venedik'in Fransız sarayındaki elçileriyle görüşmek olduğunu iddia etmişlerdi. Niño, ayrıca İspanyol diplomat Rincón'un Zápolya'ya gittiğini yazıyor ve Giorgio'nun bu seyahatinin amacının hiç de Venedik'te kendisine söylenenlerle örtülemeyeceğini belirtiyordu: "Eminim ki, eğer bu (Giorgio) gerçekten Fransa kralıyla görüşmeye gidiyorsa bunlar (Venedikliler) ona engel olmaya cesaret ede-

Levent Şahverdi Arşivi

mezler." İmparatorun büyükelçisi aynı zamanda kendisine Fransa sarayındaki imparatorluk büyükelçisi Monseñor de Prat'a haber vermesini öğütlüyordu.

Gritti kardeşler François, Zápolya ve Kanuni arasında kurdukları üçgende rollerini oynamaya başlamışlardı. Niño bu konuda hiçbir detay kaçırmıyordu: "Ayrıca Fransız kralının (Rincón'u) voyvodaya ne zaman gönderdiğini öğrenmeye ve bu işin majestelerinin (V. Karl'ın) kendisini (François) serbest bıraktıktan sonra olduğundan, bu komutan Rincón'un Türk Viyana üzerine yola çıkmadan önce onun yanında bulunduğundan emin olmaya çalıştım. Venedikli de (doge), Pek Hıristiyan'ın (François) bu seyahatte bir rolü olduğunu anlatmaya çalıştı."[17] Aynı yılın Mayıs'ında Niño imparatora daha kesin haberler iletiyor ve şunları söylüyordu: "Jorge (Giorgio) Gritti'nin bu seyahatinin amacı Hıristiyanlık âleminde neler olup bittiğini öğrenip ajanlık yapmakmış. Daha önce de majestelerine yazdığım gibi böylece Türk'ün kendisine ve Luis (Alvise) Gritti'ye İstanbul'daki diğer Türklerden daha çok güvenmesini sağlayacakmış."[18]

Diğer yandan, haberler gittikçe daha kaygılandırıcı bir hal almaya başlıyordu. Son alınan haberlere göre Türk'ün "ne karadan, ne de denizden bir sefere çıkmayacağı" söylense de İstanbul, Gelibolu ve Kahire'deki savaş hazırlıkları Avrupa'yı dehşete düşürmeye yetiyordu. Söylenenlere göre İskenderiye'den getirilen yirmi dört kereste yüklü kadırga Kahire'de inşa edilmekte olan diğer atmış kadırgayla birleşecekti. Giorgio Gritti'nin getirdiği haberler görünüşe göre daha "taze"ydi: "İstanbul tersanesine Akdeniz'in farklı yerlerinde inşa edilmiş yüz yeni kadırga getirmişler. Bu yüz kadırga baştardelerden de çok daha büyükmüş. Bu yüz kadırgadan ayrı sözü geçen tersaneye yüz tane de küçük kadırga getirmişler. Bu kadar büyük kadırgaları İstanbul'a ne için getirdiklerini sorduklarında bunlarla at ve savaş eri taşıyacaklarını söylemişler."

Haberler kafa karıştırıcıdır. Lakin bütün bunlar arasında şüphe götürmeyen bir şey vardır: Bu kritik zaman diliminde, Rodrigo Niño'nun en detaylı bilgileri sunduğu. Süleyman'ın Alaman Seferi arifesinde kulağına çalınan her şeyi bildirmekten çekinmez. Ne de olsa Niño Venedik gibi bütün enformasyon ağlarının kesiştiği bir noktada ikamet etmektedir.

Levent Şahverdi Arşivi

Venedik'ten gelen haberlerin "en taze haberler" olduğu bu devrin belgelerince pek çok kez doğrulanmıştır. Söz gelimi Sigüenza kardinali imparatora Papa'nın elindeki en taze ve en kayda değer haberlerin Mart ayında İstanbul'dan gelenler olduğunu bildirir.[19] 1532 yılına gelindiğinde Niño'nun imparatora bu şehirden gönderdiği mektuplar hayli sıklaşmıştır. Kanuni'nin imparatorluk üzerine sefere çıkacağı artık kesin olarak bilinmektedir, lakin hedef noktasının hangi bölge olduğunun sarayın duvarlarından dışarı çıkmamış olması imparatorluk saflarını dehşete düşürmektedir. Rodrigo Niño'nun Karl'a gönderdiği 3 Şubat 1532 tarihli mektubun ilginç ayrıntıları, Türk hükümdarının attığı her adımın Avrupa'ya bildirildiğini göstermeye yeter: "Geçen ayın son günü akşamüstü bu devletin (Venedik'in) Türk'ün yanında bulunan elçilerinden mektuplar geldi. 18 Aralık ve bir sonraki gün bana yeniden posta gönderdiler ve şu haberleri verdiler: üç dört gün önce Türk ve İbrahim Paşa ava çıkacaklar ve on ila on iki gün içinde dönecekler. Bu arada Luis Gritti (Alvise) Macaristan üzerine yola çıkmak üzere hazır olacak."[20]

Bir diğer mektup ise Venedik'ten gönderilen mektupların ne kadar bir süre içinde imparatora ulaştığını bildirir. Aynı yılın 21 Temmuz'unda Rodrigo Niño imparatora şöyle yazar: "Majestelerinin bu ayın 11'inde yazdırdığı mektubu 17'sinde aldım ve bu devlete (Venedik'e) bu haberleri ulaştırdıkları için zatıâlilerinin bana iletmemi buyurduğu teşekkürleri ilettim." İmparatorun bu sıralarda Gante'de bulunduğunu göz önüne alırsak, bu Flandr şehri ve Venedik arasında gidip gelen postanın hayli hızlı olduğunu görürüz.

Bu mektuplaşmalardan ayrıca imparatorluğa bağlı olan büyükelçilerin aynı haberleri her iki hükümdara da gönderdikleri anlaşılmaktadır. Mesela, Ferdinand ağabeyine 1531 yılında yazdığı bir mektupta imparatorluğun Venedik büyükelçisi Rodrigo de Niño'dan yeni haberleri aldığını ve St. John şövalyelerinin Modon'da Türklere karşı kazandıkları zaferden haberdar olduğunu bildiriyordu.[21] Başka bir mektubunda ise şöyle diyordu: "Majestelerinin bana bir kopyasını göndermiş oldukları Türklerle ilgili haberleri Rodrigo Niño'dan da almış bulunuyorum. Beni haberdar etmekle iyi ettiniz."[22] Karl'la sıkça yazışan Sigüenza kardinali mektuplarının büyük bir kısmında "Majestelerinin Rodrigo Niño'nun mektubunda da görecekleri gibi" şeklin-

Levent Şahverdi Arşivi

de ifadeler kullanması, büyükelçinin mektuplarının büyük bir daire içinde dolaştığını göstermeye yeter.[23] İmparator ise İspanya'da vekâleten bıraktığı eşi imparatoriçe Isabel de Portugal'a gönderdiği mektuplara ek olarak Niño'nun mektuplarını koymayı unutmaz.[24]

Rodrigo Niño bütün bu olaylardan haber verirken bir taraftan haber ağı hâkimiyeti konusunda Venedik'in Ragusa'yla olan çekişmesine de ışık tutar. Bugün elimizde Venedik'in, Ragusa'nın bir istihbarat merkezi olarak rolünü kabullenmeyip, doğrudan onları güvenilmez bir kaynak olarak suçladığını gösteren pek çok belge bulunmaktadır. Bu geniş külliyattan bir örnek olarak Niño'nun 1531 yılında V. Karl'a gönderdiği bir mektubu verebiliriz: "Dün Ragusa'dan gelen gemiyle bazı şahıslara VII tarihli mektuplar geldi," der Niño. "Bu şehrin başpiskoposunun bir arkadaşına gönderdiği bir mektubu ve içinden çıkan başka bir mektubun çeviri kopyasını gördüm. Majestelerine bu kopyayı gönderiyorum, lakin bu devlet (Venedik) oradan yazılan her şeyin yalan olduğunu söylüyor."[25] Bu yüzyılda Venedik'in tutumu açık bir şekilde Doğu ve Batı arasında giden istihbarat ağını elinde tutma ve bu alanda en güvenilir olma arzusunda olduğunu gösterir. Venedik cumhuriyeti bu alanda tek olmak ve gidip gelen istihbaratı tekelinde tutmayı hedeflerken Ragusa'nın da bu konuda söz sahibi olmasını istemiyor, bu şehir-devleti ekarte etmek istiyordu. Kendi prestijini korumak için Ragusa'dan gelen haberlerin "güvenilirliğini" reddediyor ve bunun açıkça yayıyordu.

Venedik bu yüzyılda da Doğu'yla en yakından ilgilenen devlet olma konumunu koruyordu.[26] Büyük Avrupa politikasından uzaklaşmadan Osmanlı'nın kendisine sunduğu özerkliklerden faydalanıyor, ticari kaygıları sebebiyle sultanın yörüngesinden çıkma cesareti gösteremiyordu. Ragusa'nın çıkar ve beklentileri de Venedik'inkilerin çok uzağına düşmüyordu. Her ikisi de aynı siyasi pistte dans ediyor, ticaret ve istihbarat alanındaki şanlarını korurken doğal olarak bir çıkar çatışmasına giriyorlardı.[27] Venedik her daim en çok güvenilen olma arzusunu, kendisine olan güveni her zaman test etme ve sorgulama şeklinde de sık sık gündeme getirir. Söz gelimi Venedik büyükelçisi Antonio Barbarigo şehre dönüşünde okuduğu raporunda Osmanlılar için "Zatıâlinizin basit bir sözüne öyle inanıyorlar ki," diyordu.[28] Lakin genel manzaraya bakıldığında bir değişiklik yoktu. Vene-

Levent Şahverdi Arşivi

dik şüphe merkezi olmaya devam ediyordu. Anthony Sherley'in de dediği gibi Venedik denince şüphe akla ilk gelenlerden oluyordu.[29]

Rodrigo Niño bu zaman diliminde görevini fazlasıyla yerine getirmiş, her gün Colegio'ya giderek istihbarat peşinde koşmuştur. Türk'ün tedirginlik uyandıran planları karşısında hazırlıklı olmaya çalışan imparatorluk safları için bu bilgilerin değeri şüphe götürmez. Esas panik Kanuni'nin 1532'nin Nisan ayında yakınçağda Avrupa'nın gördüğü en büyük ordu ile Karl'la karşılaşmak üzere İstanbul'dan yola çıkmasıyla başlayacaktır.

Notlar

1 Bu makale "Avisos Del Turco" el rol del Senato y el embajador imperial en un periódo de crisis: El caso de Rodrigo Niño" başlığıyla *Escrituras silenciadas en la época de Cervantes*, (Cervantes zamanında susturulmuş yazılar) sempozyumunda sunulmuş ve aynı başlıkla çıkan kitapta yayınlanmıştır. (s. 57-74, Alcalá, 2006.)

2 Prudencio de Sandoval, *Historia de la vida y hechos del emperador Karl V*, cilt II. Op. cit., s. 374.

3 AGS, Estado, dosya 24, fol. 66.

4 AGS, Estado, dosya 1308, fol. 44, 2 Temmuz 1530.

5 A.g.b.

6 AGS, Estado, dosya 1308, fol. 49, 10 Haziran 1530.

7 A.g.b.

8 Bkz. Necipoğlu, Gülru: "Süleymân the Magnificent and the representation of power in the context of Ottoman-Habsburg-Papal Rivalry," *Süleymân the Second and his time*. Op. cit., s. 175.

9 Tomás Campanella, *Monarquía Hispánica*, Madrid, 1982, s. 246.

10 Bugün genel olarak "sürgünde" ya da "kanunsuz işler yapan" anlamında kullanılan İtalyanca *fuorouscito*, İspanyolca *forajido* açıkça anlaşıldığı üzere yeniçağda daha geniş bir anlamda kullanılmış, sonrasında ise anlam daralmasına uğramıştır. İtalyancadan harfiyen çevrildiğinde "dışarı çıkan" anlamına gelen *fuorouscito*, sadece sürgündekilerle sınırlı değildi. Devrin belgelerinde sıkça karşılaşılan bu terim belirli bir amaçla, özellikle istihbarat zincirlerine mensup olarak bulundukları ülkeden çıkanlar için kullanılıyordu.

11 AGS, Estado, dosya 1308, fol. 49.

12 AGS, Estado, dosya 1308, fol. 51.

13 Karl Lanz, *Korrespondenz des Kaisers Karls V*, cilt I. Op. cit., s. 501.

14 Agustinciler bu dönemde askeri fonksiyonları da olan bir dini tarikattı.

15 AGS, Estado, dosya 1308, fol. 172, 15 Nisan 1531.

16 A.g.b.

17 A.g.b.

18 AGS, Estado, dosya 1308, fol. 186.

Levent Şahverdi Arşivi

19 G. Heine, *Briefe an Kaiser Karl V., geschrieben von seinen Beichvater in dem Jahren 1530-1532.* Op. Cit, s. 482.

20 A.G. S., Estado, dosya 1309, fol. 23.

21 Karl Lanz, *Korrespondenz des Kaisers Karls V.* Op. cit. cilt I, s. 547

22 A.g.e., s. 664.

23 G. Heine, *Briefe an Kaiser Karl V., geschrieben von seinen Beichvater in dem Jahren 1530-1532.* Op. cit., s. 482.

24 "...con ella enbía la copia de una que Rodrigo Niño le escrevió de Beneçia a XXX de Março que va con esta, por donde pareçe que él tiene mas frescas nuevas y ciertas de la venida del Turco a Ungría" AGS, Estado, dosya 1.308, fol. 38.

25 AGS, Estado, dosya 1.308, fol. 34.

26 Bkz. Vladimir Lamansky, *Secrets d'etat de venise: Documents extraits notices et etudes,* cilt I. Op. cit.

27 Venedikliler ve Ragusalılar arasındaki bu çekişme 16. yüzyılda sona ermeyecek, başka yüzyıllara da sarkacaktı. İki yüzyıl sonra, 1766'da Ragusa'daki Fransız konsülü Andre Alexandre Le Maire, Ragusa'ya dair yazdığı detaylı memorandumda şu satırlara da yer verecekti: "Venedikliler ve Ragusalılar birbirlerinden nefret ediyorlar. Asil Ragusalılar Venediklilerle ilgili her şeye her daim nefretle bakıyorlar. Kendilerini korumaya alarak öyle bir savunma kalkanı oluşturmuşlar ki Venedikliler de bunu delip geçmeye cesaret edemiyorlar." Zdenko Zlatar, *Between the double eagle and the crescent: The republic of Dubrovnik and the origins of the Eastern question,* 1992, NY, p. 2.

28 E. Alberi, *Relazioni degli ambasciatori veneti al Senato,* Seri III, vol. III. Op. cit., s. 159. "E molte volte credono alla semplice parola di Vostra Serenità, nè mai danno fede alcuna a nuova di ponente, scrivala chi si voglia, se prima non intendono che venga con le lettere di Vostre Signorie Illustrissime: tanto credono a noi."

29 Anthony Sherley, *Le "Peso Político de todo el Mundo."* Ed. Xavier A. Flores. Paris, 1963, s. 70.

Levent Şahverdi Arşivi

Levent Şahverdi Arşivi

Üçüncü Ayrım
Denizlerde Düello

Levent Şahverdi Arşivi

Levent Şahverdi Arşivi

Birinci Bölüm

TERÖRLERİN DENİZİ, DENİZLERİN TERÖRÜ: AKDENİZ ve BARBAROS[1]

İhtiyar: Aman tanrım! Bu da ne?
Mağripliler karaya mı çıkmış?[2]
Şimdi mahvolduk, yazık!
Cervantes, *Cezayir Zindanları*

Akdeniz sularında korsanlık 19. yüzyıl başlarında, artık şaşaalı devrini geride bırakmış, son nefesini verirken bir Türk korsanın eline düşen din adamı kendisine neden dinin kendine yasakladığı bu işi yaptığını sorar. Türk korsanın cevabı "Denizin töresindendir" olur.[3] Bütün sahilleri bir vantuz gibi içine çeken Akdeniz'e Emilio Temprano'nun "Mar Maldito" –kahrolası deniz– tamlamasını yakıştırması çok yerindedir.[4] Deniz, savaş ve hayat üçgeninin Akdeniz'de yaşayan pikaresk denilebilecek bir sosyal tabaka oluşturması da bu üç öğenin artık bir kısır döngüye dönüşmesiyle kemikleşir.

"Türk" gerçekten de korku uyandıran bir kavrama dönüşmüştür bu yüzyıl itibariyle.

Roma 1516'da yaşadığı paniği unutmamıştır: Cività Lavinia sahillerinde balık tutan Papa X. Leon Türk korsanların eline düşmekten kıl payı kurtulmuştur.[5] Bu Türk'ün hiç de kara bir efsane olmadığını gösteren en renkli örnektir belki de. Bir Babil Kulesi'nden farksız olan Cezayir'in Osmanlı eyaleti olması öncesi ve sonrasında korsan yatağı olarak sunduğu hizmetlerden faydalanan bu deniz pikaroları denizin yeni dengesini yaratmış olurlar.

Her şeye rağmen Akdeniz'e kıyı olan bu coğrafyanın bu üçleme dahilinde bile kendi içinde dönen bir politik düzeni vardır. İki ya da üç çekir-

Levent Şahverdi Arşivi

dek devletin etrafında diğer devletlerce kurulan uydu devlet sistemiyle, yüzyıllara göre değişen farklı dengelerin kurulduğuna şahit olunur. İç düzenini bir türlü kuramayan, kronik çekişme içinde olan Kuzey Afrika halklarının karşı kıyı Avrupa devletleriyle kısa dönemli denge oyunlarının sonucu olarak çekirdek devletlerin kara rekabetleri denize de taşarak menziline başka kurbanları da dahil etmiştir.

Osmanlı-Fransız ittifakının Akdeniz'e de taşması karşısında V. Karl Kuzey Afrikalı şeriflerle anlaşma ve onlarla işbirliği yapma yoluna gitmek zorunda kalmıştı. 1536'da Fransızlara verilen kapitülasyonlar, V. Karl'ın imparatorluğuna büyük zararlar getirmişti. Fransa bununla kalmayıp Cezayir liman şehirlerinde ve Kuzey Afrika'daki diğer önemli noktalarda konsüller bulunduruyordu, ayrıca bütün bu konsülleri tayin ve organize etme hakkına sahipti.[6]

Reconquista, yani İber yarımadasının Hıristiyanlar tarafından yeniden fethinin, başka bir deyişle Araplardan temizlenmesi harekâtının da bu coğrafyadaki Müslüman halkın Hıristiyanlara karşı beslediği nefretin yeşermesinde büyük rol oynadığı da şüphe götürmez. Müslümanların, yarımadadan kovulduktan sonra, onları sekiz yüzyıl yaşadıkları bu topraklardan kovanlar için daimi ve neredeyse günlük hayatın bir parçası haline gelen bir tehlike teşkil etmeleri kaçınılmazdı. Kuzey Afrika topraklarına yerleşip burada korsanlık dünyasının önde gelen figürleri yönetiminde kendilerini topraklarından eden Hıristiyanlara karşı bir savaş açtılar. Akdeniz'deki kronik savaş hali, eski topraklarına kıyasla hayli kuru ve verimsiz bu coğrafyada hayatta kalma savaşıyla bir araya gelerek bu insanları ekonomik bazda çok aktif olan bu sulara itti. Korsanlık bir bakıma bu Müslümanların haksız yere yarımadadan kovulmalarına verdikleri sert bir cevaptı. Bu koşullar altında intikam hayatta kalma savaşıyla birleşiyordu:

Cenevizlere zarar verirdi
Berberistan'a da...
İspanya sahillerine de
Saldırırdı zaman zaman.
Pek çok gemi alırdı.
Sicilya'dan yola çıkan.

Levent Şahverdi Arşivi

Tüm denizlerde kol gezerdi
Çıkarılamazdı denize gemi.
Ne bir insan, ne bir millet vardı
Kendine dost bildiği
Fransızlardan başka.[7]

Bir 16. yüzyıl Kastilya romansında Barbaros işte böyle tasvir ediliyordu. Barbaros, tartışmasız bir şekilde yüzyılın en meşhur figürlerinden biriydi, hatta Akdeniz havzası için Kanuni'nin kendisinden bile meşhurdu. Folklorik inanca göre ölümsüzlüğün sırrını bilen, Hz. Muhammed zamanında yaşamış insanların yaralarını sarmak için koşturan Hızır adıyla anılması ise kendisine dini bir kurtarıcı görevi yüklüyordu adeta. Hayreddin Barbaros, İspanyol sahillerinde kalan Müslüman halkın Cezayir topraklarına taşınması misyonunu yüklenmişti. V. Karl'ın toprakları Barbaros'un gazabına uğrayacak toprakların başını çekecekti şüphesiz. Böylece kovulan Müslümanların intikamı alınmış olacaktı. Barbaros, *Mare Nostrum*'da Hıristiyanlar için en korkunç figür haline gelirken, Müslüman halkın gözünde tam anlamıyla bir "Hızır" ve kurtarıcıydı. Bunun en güzel örneği 1532 yılında V. Karl deniz filosuyla Barselona'dan İtalya'ya geçerken görüldü. Barbaros'un taifesinden olan ve Hıristiyanların korkulu rüyası haline gelen Caccia Diabolo (Şeytan Avcısı) deniz kuvvetlerinin İtalya'ya doğru yola çıkmasını fırsat bilerek Valencia sahillerini talan etti ve bölgeden binlerce Hıristiyan'ı esir aldı. V. Karl bu işgalcilere karşı savaşmak üzere sekiz kadırgalık bir müfreze gönderdiyse de, bu kuvvetler görevlerini yerine getiremediler ve sadece iki tanesi Cenova'ya dönebildi.[8]

Barbaros 1519'da Yavuz Sultan Selim'e esir ve hediye dolu dört gemi göndererek Osmanlı'yla bir irtibat sağlamış, Selim'den yardım istemişti. Oysa Osmanlı sultanı topraklarını İslam coğrafyası üzerinde genişletmek ve İslam dünyasını Osmanlı bayrağı altında birleştirmek hayaliyle Safevilerle savaş halindeydi. Türk donanmasının organizasyonu ve mükemmelleştirilmesi ikinci planda kalıyordu. Deniz meselelerini bir hayli kenara bıraktığının bilincinde olan sultan, Barbaros'a emir unvanı yanı sıra, bir hilat, sancak, asker, levazım ve cephane vererek Anadolu sahillerinden istedi-

Levent Şahverdi Arşivi

ği sayıda asker alabileceğini söyledi. Bu *Mare Nostrum* ve sahillerini titretecek olan biri meşru diğeri henüz gayrimeşru iki büyük gücün ilk kez bir araya gelmesi demekti.

Barbaros'un Cezayir'deki hükümranlığı sadece V. Karl için değil, yüzyılın en güçlü hükümdarı tarafından meşru olarak desteklenen korsanının hâkimiyet bölgesinin kontrolsüz bir şekilde genişlemesinden korkan Tunus ve Tilimsen[9] beyleri için de huzursuzluk kaynağı olmuştu. Cezayir'deki Arapların iç savaşlarından sıkılan Barbaros 1524 yılında kısa sürede Avrupa sahillerini talan edecek 40 parçalık bir donanma hazırlayacağı Şerşel'e geldi. Kuzey Afrika'daki Bona ve Constantina gibi bazı şehirleri de ele geçirdi. Türk korsanın bu yeni başarıları Cezayirlileri 1527 yılında yeniden eski beylerinin hâkimiyetini kabullenmeye ve ona itaat etmeye zorladı.

Yukarıdaki romansta belirtildiği üzere, Barbaros hayli geniş bir coğrafya üzerinde etkinlik gösteriyordu. Akdeniz'deki en jeostratejik noktalardan biri olan Cezayir'de hâkimiyet kurması sadece İtalya değil İspanya sahillerini de tehlike altına alıyordu. Napoli kral naibi Lannoy, imparatora gönderdiği mektupta bu şehrin yeni bir Rodos'a, yani Osmanlı İmparatorluğu ile yeni bir sınıra dönüştüğünü yazıyordu.[10] Aynı şekilde, 1525'te Sicilya parlamentosu V. Karl'a "Bu kadırgaların gelmesini ve daimi olarak bu pek sadık krallığın koruması, savunması ve gözetimini üstlenmesini buyurmasını" rica ediyordu.[11] İmparatorun cevabı hiç ümit vaat etmiyordu: Fransa'yla savaş halinde bulunduğundan savunma için gerekli kuvvetleri Sicilya'ya gönderemeyecekti.

1529 yılı Akdeniz için dengelerin değiştiği bir yıl oldu. Andrea Doria imparatorluk donanmasının amirali unvanını alarak, imparatorluğun deniz kuvvetleri için 14 kadırga donatmak şartıyla yılda 60.000 dukalık bir maaşla Fransa saflarından imparatorluk saflarına geçti.[12] Bu parlak şahsın I. François'yı terk ederek V. Karl'ın hâkimiyeti altına girmesi Avrupa'da büyük bir eleştiri konusu oldu. Osmanlı da rolleri dağıtarak, dengeyi eşitlemekte geç kalmayacaktı. Barbaros Hayreddin Paşa'nın 1533 yılında "kapudan paşa" ilan edilmesiyle bu denge sağlanmış olacaktı. Osmanlı tarafından ise bu Ceneviz amirale eleştiri yağıyordu. Her ikisinin de bir bakıma maaşlı, meşru "memur"lar olduğu, fakat Barbaros'un asla taraf değiştirmediği, oysa İtalyan

Levent Şahverdi Arşivi

amiralin elden ele dolaştığı dile getiriliyor ve bu eleştiriliyordu. Amiralin bir profesyonel olduğunu göz ardı eden bu sert eleştiriler bir gerçeği değiştirmeyecekti: Melfi prensi Andrea Doria'nın Koron'daki operasyon başta olmak üzere V. Karl hâkimiyeti altında pek çok başarıya imza atacağı gerçeğini.

Aynı yıl başka bir kayda değer olay oldu. Barbaros 21 Mayıs 1529'da Cezayir Kayalığını (Peñon de Argel) ele geçirdi. Bu bir Cuma gününe denk gelmişti ve Martín de Vargas yönetiminde savunmayı gerçekleştiren 150 imparatorluk askeri bölgeyi kurtarmakta başarı sağlayamamıştı. Şehirdeki Hıristiyan halkın Müslümanlara karşı gösterdiği düşmanlık bu saldırıyı meşrulaştırmak için bulunmaz bir fırsattı. Osmanlı kronikleri namaz kılan Müslümanlar üzerine oklar yağdığını anlatarak durumu dramatize ederler. Aynı şekilde minarelerin harap edildiği ve Martín de Vargas'ın bu kişilere büyük miktarda altın hediye ettiğini belirtirler. Kanuni'nin askerleri İstanbul'dan Avusturya üzerine yola çıktığında Barbaros şehrin dört bir yanında sancağını dalgalandırmıştı. Geleneksel olarak, Hıristiyan dünyasında Türklerin yaptığı kıyımlardan bahseden kara efsaneler eksik olmuyordu. V. Karl'ın kronik yazarı Santa Cruz bunlardan birini nakleder ve Juan de Vargas'ın oğlu olan Madridli Peñón'un[13] valinin "aldığı pek çok yaradan sonra, Barbaros'un kendisini yağ dolu bir kazanda kaynattırdığını ve burada iyi bir Hıristiyan ve şövalye olarak öldüğünü" yazar.[14] Kara efsane olsa da olmasa da, zafer Barbaros için pek çok yol açmıştı ve bu zaferden sonra İspanyollara karşı kendisiyle ittifak kuran korsanların sayısı çoğalmıştır.

Bu jeoestratejik noktanın Hıristiyanların düşmanlarının ellerine düşmesi 1529'da başlayan felaketler serisini kapatmaz. Kastilya kral naibi ve devlet danışmanı da aynı tedirginliği paylaşıyorlar, 1 Haziran 1529'da V. Karl'a Barbaros'un Cezayir Kayalığı fethinden sonra Oran, Mers-el-Kebir, Becaye (Bugia) ve yarımadanın Cádiz, Cebelitarık, Cartagena ve Almería gibi bazı sahil bölgelerinin çok ciddi bir tehlike altında olduğunu yazıyorlardı.[15] Aynı yılın Kasım ayında Akdeniz'de ortalık iyiden iyiye kızışıyordu. Bu ay Kaptan Portundo imparatorun emriyle "bu krallıkları" savunma göreviyle Cenova'dan kadırgalarıyla yola çıktı. Sekiz kadırga ve iki *bergantini* dolduracak sayıda asker bulamayınca Ibiza'ya yöneldi. Barbaros'un Valencia sahillerine çıkıp adam topladığı ve onları Cezayir'e götürmek üzere yola çıka-

Levent Şahverdi Arşivi

rak Formentera adasına geldiği haberleri geldi. Bu iki kuvvet sonunda Barbaros'un muzaffer çıktığı bir çatışmaya girdiler. Portundo hayatını kaybetti ve gemilerden geriye sadece bir kadırga kaldı.[16] Becaye'den gelen mektuplar bu sahil halkının bir Türk saldırısı karşısında duyduğu korkuyu bildiriyordu. Ne de olsa savunmasız bir konumdaydılar. Eğer gemileri olsa, yarımadaya sığınabileceklerini bildiriyorlardı.

Bu bağlamda, Osmanlı dünyasında rüyaların rolünü de analiz etmek doğru olacaktır. Sadece *Gazavât-ı Hayreddin*'de değil, devrin hemen hemen tüm kroniklerinde/vakayinamelerinde rüyaların rolünü ön plana çıkaran anekdotlar görülmektedir.[17] Barbaros'un 1529'da gördüğü rüya da bunlara güzel bir örnek teşkil eder. Barbaros rüyasında peygamberin kendisine çocuklarını öksüz bırakmamasını öğütlediğini görmüştür. 16. yüzyılda da, diğer yüzyıllarda olduğu gibi büyük figürlerin büyük hayallerini gerçekleştirmek ve meşrulaştırmak için rüya konseptine başvurdukları görülür. Ne de olsa bu tür rüyalar, bu planların, özellikle savaş planlarının gerçekleştirilmesi arifesinde bir inanırlık, güvenirlik sağlıyor ve bu teşebbüsleri meşrulaştırıyorlardı.[18] Tanrı'nın Müslümanları rüyalar aracılığıyla koruduğu genel kanısı hâkimdi.

Berberistan'a döndüğümüzde, Oran'ın aynı sorun ve yardım ihtiyacı içinde olduğunu görüyoruz. Tilimsen beyi ve Barbaros arasındaki anlaşma V. Karl ve yerel beyler arasında gerçekleşecek olası bir uzlaşmayı imkânsız kılıyordu. Bu esnada imparatoriçe bir yardım gönderebilmek için elinden gelen her şeyi yapıyordu, lakin Kastilya'da sorunlar tükenmiyordu.[19] İtalya sahilleri de aynı durumdaydı. "Mağripliler, Araplardan ve özellikle Sicilya, Korsika, Sardinya, Mayorka ve Hıristiyanlık topraklarının dahilindeki diğer ada ve sahil halkından korku duyuluyordu, ne de olsa sonradan bunlar daha az tanınmış korsanlarla birlik oluyorlar," diyordu Gonzalo de Illescas.[20] İtalyan sahillerini talan eden, ticaret gemilerini ele geçiren ve Cezayirli korsanları koruması altına alan bu korsanlar birliği Papa'nın başkentinde de büyük bir korku unsuru haline gelmişti. 1534 yılında bu Türk korsanın Roma'ya düzenleyeceği olası bir saldırı haberi Roma'da büyük bir panik yaratmaya yetmişti.

"Pipernolular bu haberi alınca Roma'ya gittiler. Bu esnada Papa VII. Clemente, ölüm döşeğinde ölümcül bir hastalıkla boğuşuyordu. Şehirde

Levent Şahverdi Arşivi

çok büyük bir fırtına koptu. Eğer Barbaros maceraya atılıp bu kötü emellerini gerçekleştirmeye kapılır da Roma'yı yağmalayabileceğine inanırsa şehir yapayalnız, savunmasız kalacaktı."[21]

Illescas durumu böyle özetliyor ve kardinallerin toplanıp ellerine geçen bütün parayı şehrin savunması için kardinal Hipólito'ya verdiklerini belirtiyordu. Lakin 1527'de olduğu gibi, Papalık başkenti yine Hıristiyan askerlerin gazabına uğramıştı. Bu savunma için bir araya getirilen kuvvetler, geçtikleri yerlerde gelmesi beklenen Türklerin yapabileceğinden çok daha fazla zarar vererek ilerliyorlardı. Barbaros rotasını değiştirip Tunus'a yönelince bu savunma hazırlıkları hiç bir işe yaramadı.

V. Karl'ın "bu krallıklar"dan uzun süre uzak kalması, imparatoriçeyi İspanyol topraklarındaki ciddi sorunlara bir çözüm bulmak zorunda bırakmıştı. Türk ve Berberi tehdidine kesin bir çözüm getirecek stratejik bir operasyon taraftarı olan imparatoriçe, imparatorun Kastilya'dan uzak kalmasından müteessir olduğunu kendisine gönderdiği mektuplarda her fırsatta dile getiriyordu. İmparatorun yarımadadan ayrılmasından sonra gücünü Cezayir'e yapacağı bir operasyon üzerinde toplamıştı. Oysa imparator için sahilden ya da karadan gelebilecek olan Türk tehdidi önem sırasında ikinci planda kalıyordu. İmparatoriçe ise kıta Avrupasındaki sorunlarla uğraşan V. Karl'ın vekili olarak yarımadanın güvenliğinden sorumlu idi ve bu coğrafyanın koruyucusu misyonunu yüklenmişti. Her şeye rağmen V. Karl Isabel'i ve sahil halkını birinci dereceden ilgilendiren bu sorunlara karşı tamamen ilgisiz değildi. Kendisine gönderdiği postalarda eşine bu konuda gösterdiği özen için müteşekkir olduğunu belirtiyordu. Bolonya'da yapılacak olan taç giyme töreni arifesinde, Kanuni'nin V. Karl'a karşı yeni bir sefere çıkacağı korkunç haberi ortalığı inletirken, V. Karl Isabel'e Oran ve Mers-el-Kebir'e yardım gönderme kararı aldığını bildiriyor, Andrea Doria'nın Barbaros ve Yahudi Sinan'ın peşine düşmek için 15 İspanyol ve 13 Fransız kadırgasıyla yola çıkmasını emrediyordu.[22] Isabel ise kendisine Cezayir seferi konusunda ısrarlı olduğunu belirten mektuplar göndermeye devam ediyordu.[23]

1530 baharında Cezayir'in yaklaşık 50 mil batısında bulunan Şerşel kalesine bir saldırı düzenlendi. Çok sayıda Müslüman gemisi tahrip edildi ve pek çok Hıristiyan esaretten kurtarıldı. Lakin yağma için karaya çıkmak im-

Levent Şahverdi Arşivi

paratorluk güçleri için beklenmedik bir felaket getirdi. Aynı yılın yaz aylarında da sahil şeridinde hayat eskisi gibi devam ediyordu ve gözle görülür bir tehdit söz konusu değildi. Isabel Karl'a Temmuz ayında artık Hıristiyanlar için alışıldık bir şey haline gelen şu haberleri verdiği bir mektup gönderiyordu:

> "Cenova büyükelçisi bana Nice sularında kırk dört Türk gemisi göründüğünü, bunlardan on birinin kadırga olduğunu ve küçük bir bölgede savaşa tutuştuklarını yazdı. Bölgede nüfus az olduğundan hepsinin bir kuleye sığındığını ve böylelikle canlarını kurtardıklarını bildirdi. Türkler bazı şeyleri yakmış ve Canava denen bir yere de saldırmışlar, ama hiçbir şey yapmamışlar. İnşallah zarar vermezler. Bütün bu bölgeye haber salındı. Bu donanmanın Barbaros ve Sinan'a ait olduğu söyleniyor. Bu bölgeye gelip, Andrea Doria'nın gemilerini ele geçirmeyi planlıyormuş. Cenova büyükelçisi kendisine aynı haberi vermiş olduğunu yazsa da ben, hazırlıklı bulunması için Andrea Doria'nın durumdan haberdar edilmesini emrettim."[24]

Lakin Cezayir'e yapılacak başka bir operasyon yaklaşık on yıllık bir süre askıya alınmak zorunda kalacaktı. Andrea Doria'nın imparatorluk saflarına geçmiş olmasıyla Karl'ın imparatorluğunun denizlerdeki tüm sorunlarının çözüleceğini sanmak bir hataydı. Uçsuz bucaksız Akdeniz sahilleri bu nerden ve ne zaman geleceği bilinemeyen tehlike karşısında bir savunmanın garanti edilememesine yol açıyordu. Ayrıca, bu neredeyse ütopik seferi gerçekleştirmek için yeterli kaynak da mevcut değildi. Amiral, Hıristiyanlık âlemi içinde paylaşılamayan bir kişilik haline geliyordu. Aynı mektupta Isabel imparatora, "Majestelerine Andrea Doria'nın bu topraklardan ayrılmasına dair haberleri iletmiştim. Kendisine duyduğumuz ihtiyaç gün be gün artmakta," diye yazıyordu.[25] Aynı şekilde Perpiñán sınırının ve kalelerin "çok büyük bir ihtiyaç" içinde olduğunu belirtiyordu. Bu durumda kadırgaları tek bir bölgede toplamak tehlike arz edebilirdi. 1532'de, benzer bir durum yaşanmış, yaz başında korsanlar durumdan istifade ederek yirmi fustayla Cebelitarık Boğazı'nı geçerek Cádiz'e saldırmışlardı.[26]

Levent Şahverdi Arşivi

Don Álvaro de Bazán, Oran yakınlarındaki köylerin bir kısmını ele geçirmiş ve Mağriplileri uğrattığı bu yenilgiden sonra Tilimsen toprakları ile sahil arasındaki irtibatı kesen bir garnizon yerleştirmişti. Fakat bu kısmi başarılar beklenen sona engel olamadı: Cezayir'in 1533'te bir Osmanlı toprağı olmasına.[27] Seri 1573'te Tunus'un Osmanlı'nın olmasıyla tamamlandı. Trablusgarp ise *Garp Ocakları*'ndan biri olarak zaten 1551'den beri topraklar dahilindeydi.[28]

Ama merkezden uzak olan bu eyaletler hemen hemen aynı işlevlerini korumaya devam ettiler. Osmanlı'nın Kuzey Afrika'nın bu bölgelerini idaresi altına alan Türk hâkimiyetini yasallaştırdı, ama İstanbul'dan o denli uzak olan bu toprakların sorumluluğu ve yüklendiği misyon bu yasallaşmayı değiştirmedi: merkezden bu denli uzak bir bölgede Osmanlı hâkimiyetini hissetmek, tehlikenin Doğu Akdeniz'e sıçramasını ve Osmanlı'nın doğu sahillerini tehdit etmesini engellemek. Osmanlı hükümeti şehir düzenini elinde tutup topraklarını sistematik bir şekilde hem doğuya hem batıya doğru genişletirken, sultana hizmet ve bağlılık sunan bu korsanlar Hıristiyan kuvvetlerini durduruyor ve Avrupa'nın denizlerdeki gücünü bölüyorlardı. Akdeniz'deki bu anarşi bütün bu coğrafyadaki ticareti paralize ederken, doğu sularında ticaret açısından daha etkin bir güvenlik söz konusu idi.

Bu yasadışı ve korku veren tüm korsan teşkilatını başında Barbaros'un bulunduğu bir "deniz mafyası" olarak adlandırmak yanlış olmaz. Barbaros, *kapudan-ı derya* unvanını almış olsa bile aynı "meslekten" gelen diğer şahsiyetlerle geleceği garanti altına alınan bu deniz mafyasını kontrol altında tutmaya devam etti. Barbaros'u takiben Turgut'un bu görevi *kapudan-ı derya* payesi almadan üstlenmesi, Osmanlı'nın bütün bir Türk gölüne çevirmeyi amaçladığı Mare Nostrum'a yayılan bu teşkilatı açıkça desteklediğini göstermektedir. Şüphesiz Akdeniz'de dengeyi sağlamak için bu deniz "terör"ünden daha iyi bir mekanizma mevcut değildir.[29]

Osmanlı, Hayreddin Paşa'nın donanmanın başına geçmesinden elde ettiği siyasi faydanın yanı sıra, kuvvetleri dahilinde neredeyse efsanevi bir figürü de bulundurmuş oluyordu: Tüm Mağribiler tarafından sayılan bu kahraman, İspanya sahillerinden 70.000 Müslüman'ı Afrika sahillerine getiren bu kurtarıcı şimdi aynı zamanda sultanın resmi bir görevlisi oluyor-

Levent Şahverdi Arşivi

du. Ama Osmanlı devletinin bu saygın unvanı bir korsana vermesi bununla sınırlı kalmayacaktı. Barbaros, denizlerde bir sihirbaz olmasının yanı sıra Turgut Reis, Seydi Ali Reis, Piyâle Paşa, Sâlih Paşa, Kılıç Ali Paşa'nın Osmanlı tarafından onurlandırılacağı bir ekol kurmuş oluyordu. Ölümünden sonra, onun ekolünden gelenler Osmanlı sarayında ayrıcalıklı görevlere getirilecekti. Barbaros tüm bu deniz adamlarının örnek aldığı bir efsanevi figüre dönüşecekti.

Bu, Seydi Ali Reis'in şu sade nazmında açıkça görülmektedir:

> Deniz üstünde yürürüz,
> Düşmanı arar buluruz,
> Öcümüz komaz alıruz,
> Bize Hayreddinli derler.[30]

Batıdan bakıldığında ise Akdeniz'deki Türk başarıları ise Barbaros kardeşlerle başlamıştır. Oruç ve Barbaros'un Türk deniz tarihinde ortaya çıkması bu takvimin miladı gibi görülür.

D'Anthony Sherley, *Le "Peso político de todo el Mundo"* adlı eserinde Hayreddin Paşa öncesinde Akdeniz'deki Türk hareketleri küçümser:

> "Ama Barbaros Süleyman devrinde deniz meselesini yeniden gündeme getirene dek denizde hiç büyük bir başarı gösteremediler. Süleyman çok cesur, asil ve pek çok yere hâkim bir hükümdar olmasına rağmen, bu hırsızın Türk imparatorluğu içinde birden yükselmesini sağlayan bir kapı açtı ona."[31]

1533 ve 1534 yıllarında sultanın sarayında bulunan Venedik elçisi Ludovisi denizciliğin ticaretle yakından alakası olduğunu, Türkler ise ticaretle uğraşmadıkları için denizcilik konusunda geri kaldıklarını belirtir. Zaman zaman Anadolu'dan denizi az çok tanıyan maharetli korsanların çıktığını söyler. Aynı küçümseyen tonla şöyle devam eder: "Ama bunlar düzensiz, karmaşık, kendini çalıp çırpmaya ve serseriliğe adamış, hiç bir hükümdarda güven uyandırmayan insanlardır."[32] Aynı şekilde Antonio Herrera de

Levent Şahverdi Arşivi

Tordesillas, *Crónica de los Turcos* adlı eserinde devrinin iyi bir temsilcisi olarak, Türklerin o devirde deniz dünyasındaki rolünü şöyle anlatır:

> "Barbaros bu göreve getirilmeden önce, Türkler bir kaç korsan dışında denizcilik sanatı hakkında hiçbir şey bilmiyorlar, ya da çok az şey biliyorlardı. Bugün bile, bir donanma oluşturmak istediklerinde çobanları, yani hayvancılıkla uğraşanları toplamak için Yunanistan ve Anadolu'nun dağlarına çıkar, onları kadırgalarda kürek başına getirirler ve diğer gemilerde de başka işler yaptırırlar. Oysa onlar bu işlerde o denli beceriksiz ve bu konuda o kadar donatımsızdırlar ki, ne kürek çekmeyi bilirler, ne de küreği yerinden oynatabilirler. Bu yüzden de bu bahsi geçen Türkler, şimdi Barbaros onlara biraz yol gösterse de, asla denizde kayda diğer bir başarıya imza atmamışlardır."[33]

Bütün bu coğrafyadaki sürekli insan trafiği bizi sorunun ideolojik ve dini yönünü incelemeye iter. Görünüşe bakılırsa, azınlıkların Osmanlı İmparatorluğu içinde gördükleri tolerans İspanya'nın yürüttüğü misyonerlik hareketleriyle büyük bir tezat oluşturuyordu. V. Karl'ın gözünde Mağribiler, korsanlar, Berberiler, Türkler tek bir tehdit oluşturuyordu: İslam tehdidi. Bu korsanlar tüm Hıristiyanlık âlemine korku salıyordu. Esaret hikâyelerinin devrin en popüler tarzına dönüştüğü ve Barbaros'un Berberistan'daki bütün eylemlerinin Altın Çağ yazarlarına Müslüman korsanların ellerine düşen Hıristiyanların zorla Müslümanlaştırılması gibi konularda ilham verdiği bir zaman dilimiydi bu. Her şeyin basit bir açıklaması vardı. Bu halkı Müslüman yapma sebepleri arasında bir tanesi gerçekten kayda değerdi: intikam. Bu korsanlar, bütün Müslüman halkı İspanya'dan kovanlardan intikamını bu şekilde almayı tercih etmişti. Bu denizde ve İspanya sahillerindeki saldırgan tavır da bunun bir zuhuruydu.

İşte Cervantes bize esaretin sefaletini *Trato de Argel* adlı eserinde Aurelio'nun ağzından şöyle anlatıyor:

> Ah, ne acıklı ve sefil durumdur o!
> Ah, acı bir esaret!

Levent Şahverdi Arşivi

Bitmek bilmez çileler sende
Ne de kısa ve çabuk geçer mutlu anlar!
Ah hayattaki araf!
Ah dünyadaki cehennem!
Eşi bile yoktur, öyle beterdir!
Öyle dardır vermez geçit!

Bu deniz eşkıyalarının büyük bir kısmının dönme Hıristiyanlar olduğunu belirtmekte fayda vardır. Yahudiler de eksik değildir. *Yahudi*, ya da *İzmirli Yahudi* lakabıyla tanınan Sinan Yahudi asıllıydı ve İzmir'de doğmuştu. Uluç Ali (Occhiali) ise Kalabriyalıydı. Lane-Poole bize dönmelerin uyruklarını bildirirken şunları sayar: Fransız, Venedikli, Ceneviz, Sicilyalı, Napolili, İspanyol, Yunan, Kalabriyalı, Korsikalı, Arnavut, Macar ve Yahudi.[34] Türklerin ele geçirdiği ve Müslümanlaştırdığı Hıristiyanlar bir yana, bu cezadan kaçan ve onları kendi ülkelerinde bekleyen eşkıyalar da bulunuyordu. Ne olursa olsun, şüphe götürmeyen bir şey vardı: korsanlık çok gelir getiren meslekti.

Esirlerin satılması ve fidyesinden gelen para bir korsanın hayatını döndüren sermayeydi. En büyük ödül ve en baştan çıkarıcı motivasyon kaynağı ise ganimetti. 1543 yılına ait bir vesika Türklerin İspanyol sahillerine çıkışını detaylı bir şekilde anlatır. Nakledilen bu saldırının özenli bir şekilde tasvir edilmesi ise hayli ilginçtir:

> "Fransa'ya gelen Türk donanmasından 36'sı kadırga olmak üzere 50 gemi İspanya'ya geçti ve kışı burada geçireceklerini belirtip, Denia, Ibiza ve Valencia arasındaki Formentera adasında karargâh kurdular. İlk defa Eylül ayının aslanında[35] ortaya çıktılar. Katalonya'da iki kasaba olan Salamas ve d'Rosa'yı ateşe verdiler. Deniz kenarından insan almadılar, bunları bırakıp gittiler. Oradan aynı ay[36] içinde ayrıldılar ve ikinci durakları da Ibiza oldu. Burada Türkler bir hasar vermediler. Öncesinden onları aldılar, çünkü içeri de 200 savaşçı vardı. Bunların bazıları dışarı çıktı ve Türkleri gerisin geriye gemilerine bindirdi. Birkaç Türk oracıkta öldü. Formentera'ya dön-

Levent Şahverdi Arşivi

düler ve oradan da Ekim ayının dolunayında üçüncü defa, bu sefer de Alicante'de karaya çıktılar. Limana girdiler ve burada bulunan bir *carraca*'yla savaşa tutuştular. Şehirden gelen yardım savunma için, hatta Türkleri geri püskürtmek için yeterli oldu. Türkler doğuda[37] yollarına devam ettiler ve bir manastırı olan Verrica denen bir yerde karaya çıkıp ilerlediler. Bu din adamlarının bulunduğu bir manastırdı. Amaçları Galiçya'nın *feligresia*'larını andıran bir yerleşim olan Alicante'nin bu bahçeliklerini yağmalamaktı. Buradaki halk o kadar kararlıydı ki, Alicante'den gelen yardımla Türklerin gemilerine binip kaçmasını engellemek için limana gittiler. Aynı akşam Türkler denizin yakınında bir kasaba olan Loyoso'ya gittiler. Valencia kral naibi bu kasabanın halkına yardım göndermemişti. Onlar ise Türklerin kasabaya girip burayı yağmaladığı ve yağmanın üç gün sürdüğü haberini almışlardı. Türkler 1500 çuval un ve çok miktarda zeytinyağı, kuru üzüm, incir ve Tramarin bademi, 200 testi şarap almış, taşıyamadıkları her şeyi de tahrip etmişler ve oradan da Formentera'ya geri dönmüşlerdi. Dördüncü defa kadırgaların yarısıyla birlikte Guardamar'da görünmüşler, kadırgaların diğer yarısı da Almaranon kırlarında kendini göstermiş. Bütün bu seferlerde, savaşma değil, yiyecek bir şeyler bulup hasar verme niyetindelermiş. Guardamar'a gidenler 100 Türk'e zarar vermişler. Yaklaşık 200 at sahibi bir Origuela ve Elcheli Valencialı olan Don Pero de Maldonado'nun oğlu bu köyün.....(sic) arkasındaki tuzaktan haberdar oldu. Türkler, burada ne bir insan göründüğünden ne de sesi duyulduğundan kasabanın korumasız olduğunu sanarak bu kasabaya çıktılar. İçeridekiler ses çıkarmamak için elinden geleni yapsa da Türkler içeride insan olduğunu seslerden anladılar ve denize kadar geri çekildiler. O zaman atlılar bunların peşine düştüler ve Türk atlıları kadırgalardan inen diğerleriyle bir araya gelmeden önce yakaladılar. Bu çarpışmada yaklaşık 80 Türk öldü, diğerleri de yeniden denize açıldı. Docamara adında Origuelalı bir atlı öldü. Kırlara çıkanlar bir kuzu sürüsü yakalamaya gitti. Vélez markisi de bunların peşine düştü ve yaklaşık 100 kişiyi öldürdü. Türkler buradan Formente-

Levent Şahverdi Arşivi

ra'ya döndüler. Ocak ayının dolunayında bir saldırıda bulunacakları ve baharda da bize yeniden hasar verecekleri biliniyordu.

Vélez markisi, Murcia krallığının başkomutanı olarak, yaklaşık 70 fersah uzunluğunda olan Lorca'dan Cartagena'ya kadar bütün sınır boyunca yol alarak kendilerine emredilen yere gitmeleri için 300 adamı evinden topladı. Valencia, Xatiba, Aljecira ve bütün bu sahil şeridi gözaltında ve müstahkem bir hale getiriliyor. Bütün halk panik içinde. Türklerden duydukları korku bir yana, Valencia krallığında 60 bin Mağripli hane var ve bunlar eski Hıristiyanlardan pek çekiniyorlar. Hıristiyanlar da onlardan çekindiğinden köyleri tahliye edip kadınları ve çocukları Kastilya içinde bulunan sınır bölgelerine (sic).[38]

16. ve 17. yüzyılda Garp Ocakları'nda yaşayan şairlerin bize bıraktığı beyitlere genel bir bakış, bize sadece dil değil aynı zamanda ideoloji konusunda da ayrıntılar gösterir. Bu nazım eserler şairlerin sanatçı kişiliği ve üslubunun yanı sıra, korsan dünyasının ve bu bölgedeki sürekli savaş halinin portresinin çizilmesi konusunda önem taşımaktadırlar. *Heteroglossia*'ya başvurma gereği duymadan, kelime oyunları yapmadan basit bir dille deniz hayatını, geleneğini ve "deniz akınlarını" çizerler.

Aç arslanlarıyız Tunus şehrünün
Baharda çıkar şikâr kasdına
Yarar kullarıyız Osmanoğlu'nun
Düşmanına düşman dostuz dostuna.[39]

16. yüzyılda yaşamış Tunuslu bir şair olan Derviş'in bu dörtlükte verdiği en çarpıcı ipucu Garp Ocakları'ndaki nüfusun merkeze yaptığı yardımdır. Bu külliyatta, merkezden uzak bu bölgenin İstanbul'a dolaylı da olsa nasıl destek olduğuna dair sayısız referans bulunmaktadır. Şairler sadece merkezden bu denli uzak olmalarına rağmen böylesine güçlü, devasa bir imparatorluğun kanatları altında olmaktan duydukları gururu anlatmaz, aynı zamanda bu idari bağlantıyı korsanlık faaliyetlerini meşrulaştırmak için kullanırlar. Bu manzum eserlerde sıkça tekrarlanan Osma-

Levent Şahverdi Arşivi

noğulları'na destek olma ve imparatorluğun bu coğrafyadaki koruyucu kalkanı olma bahsi bir bakıma Kuzey Afrika'daki Türk korsan dünyasını meşrulaştırır.

Bütün bu manzum külliyatta İspanya'nın bir düşman olarak çizilen portresi de ilgi çeker.

Pek çok mısrada "İspanyol" kelimesi hayli aşağılayıcı bir terim olarak kullanılmıştır. Diğer bir şair, Gedâ Musli, yapılan deniz akınını, akın sonucu ele geçen ganimeti, olayın İspanya'ya karşı yapılmasını kullanarak meşrulaştırır:

Yine bükdün İsbanya'nın belini
On dört beğzâde ile aldık malını
Hoş eğlenir idin Mısır yolını
Hele itdiklerin bulmuş ol senin.[40]

Bu tarzda klişeleşen diğer bir tema ise Cezayir nüfusunun heterojenliğidir. Kara Hamza ise bu Babil Kulesi'nden yazan şairler takımından sadece biridir.

Nesin medhideyim şu Arabistan'un
Cezâyir ah ile zâr olan yerdir
Denizden küfarı karadan Arab
Her saatda bir cenk kurulan yerdir.
Urumlu Acemli hep bir yerde olur
Sorar dört köşenüng haberin alur
Yetmiş iki dilde sadâ verilir
Şöyle bir mahlûkat derilen yerdir.[41]

Kafiyelerle çizilen bu portrede şair bizi sadece bir saldırı üssü ve gemilerin yapılıp onarıldığı bir tersane olan Cezayir'e değil, aynı zamanda çeşitli etnik grupların bir arada yaşadığı bir Cezayir'e götürür. Berberistan'ın sadece zindanlarıyla değil, renkleri ve heterojen nüfusuyla tasvirini göz önüne koyar. Tüm Akdeniz'in korsan başkenti olarak Cezayir, bu uçsuz bu-

Levent Şahverdi Arşivi

caksız denizin dört bir yanından gelen haberlerin aktığı bir renk havuzu olarak sunuluyor. Lakin yine de en çok ön planda kalan şeyin şehrin savaşın hiç bitmediği bir yer olarak portrelenmesidir:

17. yüzyıl şairlerinden Âşık Halil, *Türk-i Cezâyir* adlı eserinde Cezayir'in başka bir yönüne ışık tutar:

> Yürütmeziz Akdeniz'de gemini
> Hakk'ı koyup puta verdin dinini
> Gel şeytana virme sen imânını
> Bâri müslüman olmuş olsun ol kâfir.[42]

İslam'a çağrı bu tarzda bıkıp usanmadan tekrarlanan temalardan biridir. Bunlar çok az varyasyonu olan stereotiplerdir. Her şeyden önce, bu İslam mantalitesinin ardında başka kayda değer noktaların mevcut olduğunu belirtmek gerekir. Bu, her şeyden önce dini değerlerin vurgulandığı bir edebi türdür. Gaza, gazi, İslam gibi kavramların sık sık sahneye çıktığı sayısız örnek gösterilebilir. Bu tarzın 14. yüzyıl Osmanlı tarihleriyle mukayese edilmesi bize akının nasıl meşrulaştırıldığını açıkça gösterir. Akın kavramının gaza kavramıyla değiştirilerek kullanılması bunu ispatlamaya ve bu terimin arkasına gizlenen sebepleri göstermeye yeter. Colin Imber'in de iddia ettiği gibi bu manzum eserlerde de ilk Osmanlı tarihlerinde olduğu gibi en çok vurgulanan "gaza" kavramı aslında "akın"dan başka bir şey değildir. 16. yüzyıla gelindiğinde ise sefere çıkıldığında yollarına çıkan yerleşim birimlerini talan eden, kiliseleri yakan, çanlarına "ot tıkan," bazılarını camiye çeviren, hutbeler okuyan bir "Türk" klişe haline gelmiştir. Aynı şekilde, bu Cezayirli ve Tunuslu şairlerin eserlerinde de kara akınının yerini deniz akını almaktadır. Vakayinamelerde / tarihlerde sıkça karşılaşılan bir kavram olan *doyumluk* bir etimolojik değişime uğramıştır. Doyumluk, kelime anlamının çok dışına taşar ve asla "karın doyuracak kadar" anlamına gelmez. İronik bir şekilde, yapılan akınlar sonucu ele geçirilen ganimetin tümü anlamına gelir. Dalışman'ın aşağıdaki dörtlüğünde de görüldüğü üzere, "yoldaş" ve "kadırgalara saldırmak" gibi kavramların bir arada kullanılması bunu açıkça ortaya koyar:

Levent Şahverdi Arşivi

Avante deyip çektirir gemiler
Kürekçisin dövüp karnı gümüler
Toplar atıldıkça deniz iniler
Çatalım yoldaşlar kadırgalara.[43]

Diğer taraftan, bu eserlerin mitleştirme gibi bir misyon da taşıdığını hatırlamakta fayda vardır. Şairin gerçekle birlikte arzulanan gerçeği bir araya getirdiğinden şüphe yoktur. Bu iki uçlu kılıcın bir tarafında "idealleştirme," "methetme" ve "gerçeği abartma" söz konusudur. Destansı öğelerle birleşen öznellik bizi "ideal"in boyutlarından taşırılmasına kadar götürür. Öznelliğin içine sıkışıp kalmak ise erdem ve erdemsizlik alegorisinin keskin bir portresini çizer. "Kâfir," her zaman "düşman"ın eş anlamlısı olarak kullanılır. Bu manzum eserlerde "İspanyol" çoğu zaman korkak olarak tasvir edilirken, idealize edilen Türk mitleştirilir.[44]

Notlar

1 Bu makale "Las aguas del terror, el terror de las aguas: Mediterráneo y Barbarroja. ¡Moros en la costa!" başlığıyla *Cervantes y Turquía* adlı eserde yayınlanmıştır. (Instituto Cervantes, Cervantes & Turquía, ed. Pablo Martín Asuero, Mukadder Yaycıoğlu, Paulino Toledo. ISIS Press. İstanbul, 2006.)

2 Mağriplilerin karaya çıkması, İspanyolca'da aynı zamanda tehlikenin geldiğini işaret eden bir deyimdir.

3 F. Caronni, *Ragguaglio del viaggio compendioso.* Milano, 1805, s. 30.

4 Emilio Temprano, *El mar maldito.* Madrid, 1989.

5 Bohdan Chudoba, *España y el Imperio.* s. 123

6 İdris Bostan, "Garp ocaklarının Avrupa İlişkileri ile Siyasi ve Ekonomik İlişkileri (1580-1624)," *İ.Ü.E.F. Tarih Enstitüsü Dergisi*, 14. İstanbul, 1994, s. 60.

7 Albert Mas, *Les Turcs dans la littérature Espagnole du siècle d'or.* Paris, 1967, s. 77

8 R. Trevor Davies, *The Golden Century of Spain, 1501-1621.* London, 1961, s. 93.

9 Tremecen.

10 Juan Francisco Pardo Molero, *La defensa del imperio. Karl V, Valencia y el Mediterráneo.* Madrid, 2001, s. 160.

11 *Capitula Regni Siciliae*, II, P. 74-75. Zkr. Virgilio Titone, *La sicilia dalla dominazione spagnola all'unità D'Italia* . s. 236.

12 Rhea Marsh Smith, *Spain: A modern history.* The University of Michigan Press, 1965, s. 149.

Levent Şahverdi Arşivi

13 Peñón de Argel, Cezayir Kayalığı.

14 Alonso de Santa Cruz, *Crónica del emperador Karl V*. Op. cit., s. 27.

15 Manuel Femández Álvarez, *Corpus documental de Karl V*, cilt II. Op. cit., s. 159.

16 A.g.e., s.177. Isabel'in V. Karl'a Madrid'den yazdığı 16 Mayıs 1529 tarihli mektubu.

17 Rüyalar için ayrıca bkz. Cemal Kafadar, Kim var imiş biz burada yoğ iken, Metis Yayınları, İstanbul, Ekim 2009.

18 Buna dair başka bir örnek de şudur: "Aydın Reis gece rüyasında Hayreddin Bey'le konuştuğunu görür. Rüyasında ona ertesi sabah oradan nasıl ayrılacağını sorar. Hayreddin Bey de kendisine oradan, düşündüğü gibi değil de mutluluk içinde Cezayir'e gideceği cevabını verir. Daha sonra kendisine eliyle renkli bir elbise giydirir. Güneş doğunca onu aramak için yola çıkan 15 kadırga üzerine gelecektir. Ona korkmamasını, Tanrı'nın bunları kendisine yolladığını söyler. Hayreddin Bey bunu dedikten sonra gözden kaybolur ve denize dalarak suyun derinliklerine iner." *La vida, y historia de Hayradin, llamado Barbarroja*. Ed. Miguel Ángel de Bunes Ibarra- Emilio Sola, s.. 93.

19 Toledo şehrinin belediye başkanı, üniversite mezunu Pedro de Avilés'ten imparatoriçeye: "Pek asil kraliyet şehri Toledo'nun sulh hakimleri, belediye başkanları, baş mübaşirleri, belediye meclis üyeleri, şövalyeleri, jüri üyeleri ve saygın beyleri. Efendimiz imparatorumuz ve majestelerinin bize Macaristan, Avustruya, Afrika ve İspanya sahillerinde düşmanımız Türklerin Hıristiyan dinine yaptıkları saldırı ve verdikleri zararı, majesteleriinin Tanrının yardımızla bu olanlara çare bulmak için büyük bir donanma hazırlamaya karar verdiğini haber veren mektuplarını aldık." B.N.M., El yazması 1778, folyo 66V, Toledo, 17 Aralık de 1529.

20 Gonzalo de Illescas, *Jornada de Karl Va Túnez*. Madrid, 180, s. 4.

21 A.g.e., s. 7.

22 Manuel Femández Álvarez, *Corpus documental de Karl V.*, s. 203. 23 Ocak 1530 tarihli mektup.

23 María del Carmen Mazarío Coleto, *Isabel de Portugal*. Madrid, 1951. s. 271.
Isabel 1 Mart 1530 tarihli mektubunda şunları yazıyordu: "Cezayir'i ele geçirmek için oluşturulacak donanmaya gelince, bana kalırsa hem müddetin kısa olması, hem de esas sorun olan paranın olmaması nedeniyle bu yaz yapılamaz. Yapılsa bile, bunun için pek çok para ve çaba sarf etmek gerekecek. Şimdi majestelerinin bu korsanın bu krallıklarda verdiği zararın karşılanmasını buyurmaları gerekmektedir.(Nitekim bu korsan yeniden Valencia sahilinde Gandia düküne ait bir yere gelip ekmek yüklü dört gemiyi ele geçirdi) Majesteleri bir gün bile gecikmeden gelmelerini buyurmalılar. Eğer mümkünse, oradan gelmesi gereken kadırgalar 15 ya da 16 adetten fazla olmasınlar, çünkü pek gerekli olan Oran'ın kurtarılması için büyük fayda sağlayacaklar ve aynı zamanda tüm diğer bölgenin savunması ve kurtarılması için işimize yarayacak." Üç ay sonra imparatora buna benzer bir mektup daha gönderiyordu: "Majestelerine yazdığım üzere kadırgaların acilen gelmesine duyduğumuz ihtiyaç gün be gün artıyor. Çünkü Kutsal inancımızın düşmanı olan bu korsanın fusta ve kadırgalarıyla verdiği zarar bir yana, şimdi dük Don Hernando ve bir de Alicante belediye başkan vekilinden, majestelerinin de göreceği gibi bu bahsi geçen korsanın donanmasının Cezayir'e varacağını, diğer Mağriplilerin bu durumda kendisine yapacağı yardımı, bu şehrin, kalenin ve Afrika'nın tüm diğer sahilleri ve sınırlarının acilen levazım ve onarım ihtiyacı içinde bulunduğunu, sadece Oran'ın kuşatılmasından korkulmadığını, ayrıca bu donanmanın gittiği yerlerde onulmaz bir zarar vermesinin beklendiğini bildiren bir mektup aldım."

Levent Şahverdi Arşivi

24 A.g.e. 286. Aynı mevsimde, Venedik'te aynı şey tartışılmaktaydı: "Arbaez'in elçisi buradan bu ayın beşinde ayrıldıktan sonra majestelerine yazmadım, çünkü yazmaya değecek bir şey olmadı. Şimdi yazılması gereken şu ki, bana bugün Cenova'dan bu devlete (Venedik'e) mektup geldiğini, majestelerinin donanmasının oluşturulması için acele edildiğini yazdığını söylediler. Bu donanmanın Barbaros'u bulmak için değil, Velona'ya saldırmak için hazırlandığını yazmışlar. Bu haber üzerine iki gün boyunca Konsey toplandı ve bunu Türk sultanına haber verip vermeyeceklerini tartıştılar. Bunu majestelerine söylememeye karar verdiler, çünkü eğer gerçekten donanma Velona üzerine gelecekse, bu sırrı bugünden itibaren saklaması için Andrea Doria'nın bundan haberdar edilmesi gerekiyor. Kendisi de burada Türk sultanına bunun bildirilmesinin az (sic) olmasını gerektiğinin bilindiği konusunda haberdar edilmiş.Ve eğer donanmasının Velona üzerine doğru gideceği doğru değilse, bana majestelerine bunun haber verilmesini emredecekler. Ama eğer bana bu söylediği doğru ise, daha fazla şey öğrenmeye çalışacağım ve ona diğer konularda da güveneceğim. Çünkü kendisi, bütün bu şahsiyetlerle yakından görüşen ve her şeyden haberi olan biri. Bu adam bana, haber verip vermeyecekleri konusunda henüz karar vermediklerini söyledi." Rodrigo Niño'nun V. Karl'a gönderdiği 11 Nisan 1530 tarihli mektubu. AGS, Estado, dosya 1308, folyo 31.

25 A.g.e., s. 286.

26 Juan Francisco Pardo Molero, *La defensa del imperio. Karl V, Valencia y el Mediterráneo.* Op. cit., s. 159.

27 İdris Bostan, "Garp Ocaklarının Avrupa İlişkileri ile Siyasi ve Ekonomik İlişkileri (1580-1624)," Op. cit., s. 60.

28 Bu üç eyalette Yeniçeri Ocağı kurulmasıyla, bunlar Garp Ocakları adını almıştır. Bkz. Aziz Sabih İlter, *Şimali Afrika'da Türkler.* İstanbul, 1936.

29 Bkz. Colin Imber, "The Navy of Suleyman the Magnificent," *Archivium Ottomanicum,* VI. 1980, s. 211-282.

30 Osman Turan, *Türk Cihan Hakimiyeti Mefkuresi,* cilt. II. İstanbul, 1969, s. 107.

31 D'Anthony Sherley, *Le "Peso político de todo el Mundo."* Op. cit., s. 114.

32 Orestes Ferrara, *El siglo XVI a la luz de los embajadores venecianos.* Op. cit., s. 296.

33 Antonio de Herrera, *Crónica turquesca, escribióla un caballero de Rrodas.* BNM, El yazması. 5763.

34 Ernle Bradford, *The Sultan's Admiral: Life of Barbarossa.* Oxford University Press, 1957, s. 97.

35 Belgenin burası anlaşılamamaktadır. Astrolojik bir hesaplama olması ve aslan burcunun söz konusu olması muhtemeldir.

36 Burada da "aynı ayda ayrılmak" aynı gece ayrılmak anlamına gelebilir.

37 Levante: İspanya'nın doğu sahilleri ve denizi.

38 MNM (Museo Naval de Madrid) "Relación de lo que hicieron los turcos en las costas de España en el año 1543" (Yarı Yunanca yazılmış olarak bulunmuştur), Colección de Documentos de Fernández de Navarrete, Cilt. IV, belge 4.

39 Şükrü Elçin, *Akdenizde ve Cezayir'de Türk halk şairleri.* Ankara, 1988, s. 9.

40 A.g.e., s. 11.

41 A.g.e., s.123

42 A.g.e., s. 141.

43 Şükrü Elçin, *Akdeniz'de ve Cezayir'de Türk halk şairleri.* Op. cit., s. 8.

Levent Şahverdi Arşivi

44 Öznellik, kayda değer sayıda söz sanatıyla gündeme geliyor. Türklere "gazi" gibi görkemli unvanlar verilir ve istiareler hep Türkleri öven niteliktedir. Mesela, *Neşri Tarihi*'nde Müslümanlarının yüzlerinin dolunaya, kaleye, lale bahçesine benzetilirken, "kâfir"in "kuyruğunu bacakları arasına sıkıştırıp kaçan" bir kötü kahraman olduğunu görüyoruz.

Levent Şahverdi Arşivi

İkinci Bölüm

KORON: UZAK TOPRAKLARDA İMKÂNSIZ MİSYON[1]

Kanuni'nin 1532'de yeniçağ Avrupasının gördüğü en büyük orduyla V. Karl'a "cihan tahtı" davasında kozları paylaşmak üzere Viyana'ya doğru ilerlerken, yaklaşık 150 parça gemiden oluşan Osmanlı donanması da Modon ve Koron (Koróni) üzerine çıkmıştı. 1530 yılının baharından beri kıtayı huzursuz eden yeni bir Türk saldırısını haber veren postalar İstanbul'da yapılan hazırlıkları en ince detaylarıyla anlatıyordu. Venedik'te bulunan imparatorluk büyükelçisi Rodrigo Niño V. Karl'a bu hazırlıkların geceleri gizli gizli yapıldığını ve donanmaya korsan güçlerinin de ekleneceğini haber vererek zaten yeterince tedirgin olan imparatoru daha da tedirgin ediyor ve ciddi bir savunma programı başlatmaya zorluyordu.[2] Roma'da da panik hüküm sürüyordu. Tam iki yıldır düzenli bir şekilde gelen tüyler ürpertici haberler Büyük Türk'ün İtalya sahillerini yerle bir edeceğini doğruluyordu. Bu haberler arasında en huzursuz eden nokta Barbaros kuvvetlerinin de bu donanmaya katılacağıydı. Rodrigo Niño Venedik'ten şu satırları yazıyordu imparatora: "Doge, Türk'ün Barbaros'a gönderdiği top ve levazım dolu kadırgaların çoktan İstanbul'dan yola çıktığını söyledi."[3] Papa ise boş yere I. François'dan kadırgalarını ödünç vermesini istemişti. Fransa kralı bu hizipleşmede tarafını çoktan seçmişti.

Haziran ayında İspanya'dan Cenova'ya gelen 12 kadırganın Formentera'da bir *fusta* ele geçirerek, Barbaros ve Yahudi Sinan'ın da Cezayir'den 4 kadırga ve 12 *fusta* ile yola çıkıp donanmaya katılacakları ve kuvvetlerin Modon'a çıkacağı haberini almıştı. Haberlerin doğru olduğunun anlaşılması çok sürmeyecekti. 1532 yazında İspanya'ya ulaşan postalar rahatlatıcı haberler veriyorlardı:

> "Türk donanması LXX kadırga ve XXX *fusta*yla İstanbul'dan yola çıkıp, Mora yarımadasındaki Modon üzerine geldi. Yolda onlara Mağripli korsan gemileri katıldı. Lakin o kadar dağınık ve düzensiz geli-

Levent Şahverdi Arşivi

yorlar ki kendilerinden hiç korkulmuyor. Prens Andrea Doria iyi donanmış, levazımı sağlanmış ve Türk'ü yerle bir etmeye yetecek XLII kadırga, XXX gemi, altı *karaka*, pek çok kalyon ve diğer küçük gemilerden ibaret olan imparatorun donanmasıyla onlara karşı yola çıktı. Bu gemilere Napoli, Sicilya ve Ancona'da XII bin yaya asker yerleştirildi. Bunlar Yunanistan'da karaya çıkacak ve diğer XXV bin askerle birleşecek. Onu (Türk donanmasını) öyle askersiz yakalayınca, –toprak da Hıristiyan toprağı olduğu için–, kendilerine katılan diğer askerlerle Türk'e karşı silahlı saldırıya geçecekler. Tanrı onlara yardım etsin, biz de duacılarıyız ve onlar İstanbul'a varana kadar zafer kazanmaları için elimizden geleni yapacağız."[4]

İmparator, bu beklenen saldırı karşısında yapılacak olan savunmanın tüm hazırlıklarını artık imparatorluğun amirali olan Andrea Doria'ya bırakmıştı. 26 Mart 1532'de, V. Karl Regensburg'dayken, tüm kadırgalarını alıp İstanbul'dan çıkacak olan donanmayı Yunanistan yakınlarında beklemesini emretmişti.[5] Bu emir, Kanuni-V. Karl rekabetinde bir dönüm noktasına olacaktı. İlk defa İspanya, Osmanlı karşısında bir savunma değil de saldırı hareketi başlatmış oluyordu. V. Karl, Melfi prensine gönderdiği mektupta bunu en çarpıcı bir biçimde beyan ediyordu: Türk'e (Türk'ün) kendi sularında saldıracaklardı!

Andrea Doria Cenova'daki gemileri kuzeni Franco Doria'ya bırakıp, Napoli kral naibi Pedro de Toledo'dan 13 kaptan kumandasında 7000 asker alarak yola çıktığında imparatorluk saflarında problemler eksik olmaz. 26 Ağustos tarihli bir mektup, imparatorluk saflarının içinde bulunduğu bu gergin durumu dile getirir:

"Sardinya'dan gelecek olan levazım hâlâ gelmediği için buralarda donanmanın yola çıkması konusunda büyük problemler yaşandı. Ayrıca Napoli'de kardinalin yapılmasını emrettiği hiçbir şey yapılmadı. Öte tarafta ise sağlanan levazım bizim ondan faydalanabileceğimiz bir yere toplanmadı. Bütün bunları kol gücüyle taşımak zorunda kaldık. Böyle yapmasaydık sahile varmamız günler sürerdi."[6]

Levent Şahverdi Arşivi

Doria 3 Haziran'da 17'si kendisine, 13'ü Papa'ya, 4'ü Sicilya'ya, 3'ü Napoli'ye ve 2'si de Monaco'ya ait olmak üzere 44 kadırga, 35 büyük gemi, 15 kalyon ve 2 *karaka*, ve İtalyan, İspanyol ve Alman askerlerinden oluşan kuvvetlerle yola çıkar. Tehlikeli yolları ve dar boğazları tetkik etmek üzere üç kadırga da donanmanın önünde gider. Yolda donanmanın rotasını gözetleyen bir Türk fustası ele geçirirler.[7]

Seyir esnasında Doria'ya gelen haberler imparatorluk saflarını rahatlatacak nitelikteydi: Türkler kötü donanmış 70 kadırgayla geliyorlardı. Ama Zante'de, Doria'yı kötü bir sürpriz bekliyordu: Venedik donanması amirali Vincencio Capelo bölgede güvenliği sağlamak için bulunuyordu. İtalyan kronik yazarı Giovio ise şu yorumda bulunuyordu: "Capelo donanmasını ve gücünü göstermek, Venediklilerin uzun zamandır barış döneminde yaşamalarına rağmen savaş pratiklerini ve denizcilik disiplinini unutmadıklarını ispatlamak için oraya kadar gelmişti."[8] Venediklilerin kısa süre için Doria tarafından mağlup edilmesi, bu devletin amirale bir elçi göndererek onlara limanlarını ve levazım sunmalarına sebep olmuştu. Lakin Venedik elçisi yapabileceği bütün yardımın bu olduğunun da üzerine basmıştı.[9] Venedik üstü kapalı bir şekilde Osmanlı'yla statükoyu bozmaktan kaçındığını dile getiriyordu.

Venedik'le anlaşmanın akabinde Andrea Doria, Antonio ile 7 kadırgayı Türk donanmasını takibe gönderdi. Süleyman Tuna sahillerini yaka yıka ilerlerken, Cerigo adasına kadar giden bu kadırgalar elleri boş geri dönmek zorunda kaldılar. Türkler Argolico (Argolis) körfezini geçmişler ve Sunio'ya doğru ilerliyorlardı. Dönüşte Andrea ve Antonio Doria Sapienza (Sapiéntza) limanında buluştular. Modon'un Türkler tarafından istihkâm edildiğini gören Melfi prensi, Koron'a doğru ilerlemeye karar verdi. Bu sefer şansları yaver gidecekti, çünkü ayaklanmak için halihazırda bekleyen Arnavutlar ve Yunanlar imparatorluk saflarında yerlerini almakta gecikmeyeceklerdi. Kanuni'nin kronik yazarı Celâlzâde ise bu etnik grupların düşmanla birlik olsa da "Türkler'e bir kötülük yapmadıklarını" iddia edecekti.[10]

Doria'dan gelen emirle 14 top karadan, 150 top da denizden şehre saldırır. Bu esnada kaçan Yunanlar Türkler tarafından yakalanırlar. Yarısı yakılarak, yarısı da başları kesilerek bu ayaklanmanın diyetini verirler.

Levent Şahverdi Arşivi

Ayaklanmacı Yunanların liderinin cesedi ise Londeri'ye gönderilir. Türklerin bu limanı Venediklilerden almalarının 32. yılında, Andrea Doria şehre girer. Şehrin düşüşü V. Karl'ın Avrupa'da topladığı orduyla Süleyman'a karşı şehri savunmak üzere Viyana'ya gelmesiyle aynı güne denk gelir: 23 Eylül. Bu tarih aynı zamanda bahar aylarından beri Tuna boylarında orduyla ilerleyen ve bölgenin yıpratılması ve halkın yıldırılmasında büyük rol oynayan akıncılar birliği başı Kasım Bey'in Potanstein vadisinde ölmesiyle de çakışır. Doria Koron'da Don Gregorio kumandasında 2500 İspanyol'dan oluşan bir garnizon bırakarak 5 Aralık'ta Zante'ye (Zákinthos) döner ve oradan da Patras'a (Pátrai) geçer. Patras'ta Türkler, çocuklar ve kadınların bir zarar görmeden Etholia'ya gönderilmesi koşuluyla teslim olmuşlardır. İspanyol kronik yazarı Sandoval ve İtalyan Paolo Giovio, kadınlara saldırmaya teşebbüs eden imparatorluk askerlerinin Doria tarafından cezalandırıldığını anlatırlar. Melfi prensi diğerlerine ders olması için bir kısmını asarken, diğer bir kısmının da kafasını kestirir.[11]

Doria zaferini Çanakkale Boğazı'nda noktalar. Boğazın girişinde II. Bayezid tarafından yaptırılan bazı kaleler Melfi prensinin eline geçer. Salvo ve Salvani adlı kaptanlarına ele geçen işlemeli Türk toplarını hediye eder ve kalanını Cenova'ya götürür. Koron'da ise, Zante'de olduğu gibi gelecek sene İspanya'ya geri götürme sözü vererek İspanyollardan oluşan başka bir garnizon bırakır. Marino Sanuto, diğer birliklerin yolda davullar eşliğinde, eğlenceler düzenleyerek nasıl şen şakrak döndüklerini anlatır.[12]

V. Karl Kanuni'nin birliklerinin Kasım sonlarına doğru artık çekilmeye başlaması üzerine, denizdeki bu zaferi de birleştirerek Avrupa'ya zafernameler göndermeye başlar. "Türk'ün ordusu ve donanması pek büyük hasar ve utançla geri çekildi ve kaçarak memleketine döndü," der ve şöyle ekler sevinç içinde: "Hıristiyanlığın bunca faydasını gördüğü zaferimiz ve onurumuzla, Yüce Tanrımızdan onun (sultanın) kibrini yok etmesini ve bu sayede ileride bize pek çok fayda sağlamasını diliyoruz."[13]

Aslında amiralin ta kendisi bile bu seferin hiç de gelecek vaat eden bir askeri başarı olmadığının bilincindedir. Her şeyden önce, Osmanlı sınırları içinde bulunan, Akdeniz'in ta diğer ucundaki bir bölgenin çok zor koşullarda bulunan ve Osmanlı'dan önce açlıkla savaşmak zorunda kalan

Levent Şahverdi Arşivi

bir avuç İspanyol'la korunması imkânsızdır. Bu askerler hayatta kalmak için at, eşek, hatta ayakkabılarını bile yemek zorunda kalmışlardır. Hiç tanımadıkları bir düşman karşısında, belirsizlik ve güvensizlik içinde, hiç tanımadıkları bir bölgeyi savunmaya zorlanmışlardır. Bölgenin korsanlardan gelecek herhangi bir yardıma hayli açık olması da durumu iyice zorlaştırmaktadır. Don Pedro de Toledo imparatora gönderdiği mektupta şu yorumda bulunur: "Çok güçlü bir yer ve hiç de öyle kolay kolay ele geçirilebilecek gibi değil. Orada bulunan askerlerin kendilerine gelecek yardımdan umudu kestiklerini görmek insanın vicdanını sızlatıyor."[14]

Öte yandan V. Karl, ilk defa sultanın topraklarına tecavüz etmeye cüret etmiş, sonuçlarını ve getirilerini hesaplayamayacağı bir maceranın içine girmiş oluyordu. Savaş ilan etmek için çoğu zaman gerekçe bile göstermeyen Doğu'nun imparatoru Süleyman'ın bir karış toprağına saldırmanın karşılığında, kendi birliklerinin bölgeye İspanyollardan çok daha hâkim, daha güçlü ve daha düzenli kuvvetler karşısında neler çekebileceklerini görmekte gecikmeyecekti. Şüphesiz, Koron seferi Roma Germen İmparatoru'nun o yıla kadar Türkler karşısında yaptığı en cesur, en cüretkâr atılımdı.

Koron'un istilası imparatorluk kuvvetleri için tesadüfî bir zaferden çok uzaktı. Doria'nın başını çektiği bu operasyonda her şey imparatorluk lehinde gelişmişti. Düzensiz gelen ve zaten yetersiz olan Türk donanmasına, Napoli kral naibi Don Pedro de Toledo'nun bölgedeki Yunan ve Arnavut halkını ayaklandırması da eklenince başarı kaçınılmaz olmuştu. Esas misyon Rodos ve diğer elden giden adalar karşılığında, Akdeniz'in doğusunda gelecek operasyonlar için paha biçilmez bir baz oluşturmak ve doğudan gelen Türk tehdidine karşı jeostratejik bir denge unsuru yaratmaktı.

Bu operasyon aynı zamanda Avrupa'nın kalbini karadan tehdit eden ve modern çağın gördüğü en büyük orduyla Viyana'ya doğru ilerleyen Türk kuvvetlerine karşı yapılan savunmanın bir bileşkesiydi. Karl sadece doğu sularında bir askeri baz oluşturmak değil, batıya ilerlemekte olan Türk saldırısını da dikkat dağıtarak kesmeyi planlamıştı. Koron çıkartması aynı zaman Osmanlı İmparatorluğu'nun kenarlarında yerleşik, merkezden uzak azınlıklarının hiç güvenilmez olduğunu ispatlıyordu. V. Karl'ın kronik yazarı Sepúlveda ise kroniğinde Kanuni'nin Viyana'yı bir kez daha zorlama-

Levent Şahverdi Arşivi

dan İstanbul'a dönmesinin nedenlerinden biri olarak bölgedeki Yunanların ayaklanmasını belirtiyordu.[15]

Koron gibi imparatorluk merkezinden çok uzak bir coğrafyada bulanan üssün elde tutulmasının tüm zorlukları bir yana, bu kısmi zafer sadece Karl'ın imparatorluğu değil, tüm Hıristiyanlar için bir moral kaynağı olmuştu. 1529 Viyana kuşatmasının ardından gelen tehditkâr haberlerle korkunç bir üç yıl geçiren ve her an Türk'ün nefesini sırtında hisseden Avrupa rahat bir nefes almış, geçici olarak da olsa bir moral bulmuştu. Öte yandan, Koron bu sefer sonrası yapılacak olan antlaşmada imparator için iyi bir pazarlık unsuru ve somut bir koz olacaktı. Kardeşi Ferdinand'ın elçileri Osmanlı'yla bütün pazarlığı, ellerinde bulundurdukları Koron üzerine yapacaklardı. Unuttukları bir nokta vardı: Sultanın bu cüretkâr saldırı karşısında şimdi çok daha büyük hazırlıklar yaparak, çok daha geniş çaplı bir ceza seferine çıkacağı. Aynı İbrahim Paşa'nın Avusturya elçilerine verdiği vakur cevabın da doğruladığı gibi Osmanlı Koron'u antlaşma değil, "kılıcının gücüyle" geri alacaktı.

Notlar

1 Bu makale "La conquista de Corón por la espada imperial" (Koron'un imparatorluk kılıcıyla fethi) başlığıyla Ekim 2005'te Cagliari'de yapılan *Contra turcos y moros* (Türkler ve Mağriplilere karşı) adlı sempozyumda sunulmuş ve basılmıştır: *Contra turcos y moros*, Consignio Nazionale delle Ricerche, Cagliari, 2008, cilt I, s. 429-439.

2 AGS, Estado, dosya. 1309, fol. 30.

3 AGS, Estado, dosya 1308, fol. 175.

4 R.A.H., C.S.C.Dosya 6856.296. Regensburg'dan gelen XIII tarihli mektup.

5 Prudencio de Sandoval, *Historia de la vda y hechos del Emperador Karl V*. Op. cit., s. 452.

6 AGS, Estado, dosya IIII, folyo 87.

7 F. de La Iglesia, "Un establecimiento en Morea en 1532," *Estudios históricos, 1515-1555*. Madrid, 1919, s. 34.

8 Paolo Givio, *Historia de todas las cosas sucedidas en el mundo en estos cinquenta anos de nuestro tiempo*, bölüm XXX. Op. cit, fol. 73.

9 A.g.e.

10 Celâlzâde Mustafa Çelebi, *Tabakatü'l- memalik ve derecatü'l mesalik*. Op. cit., s. 128.

11 Prudencio de Sandoval, *Historia de la vida y hechos del Emperador Karl V*. op. cit., s. 454.

12 Marino Sanuto, *I Diarii*. Cilt LVII. Op. cit., s. 237.

13 AGS, Estado, dosya 28, folyo. 182. Rodrigo Niño'ya mektup.

14 AGS, Estado, dosya 1011, folyo 70.

15 Juan Ginés de Sepúlveda, *Historia de Karl V*. Op. cit., s. 119.

Levent Şahverdi Arşivi

Üçüncü Bölüm

İSPANYOL ve İTALYAN KAYNAKLARI IŞIĞINDA BARBAROS'UN 1534 SEFERİ[1]

V. Karl'ın Avrupa'nın imparatoru ve Hıristiyanlığın koruyucusu sıfatıyla siyasi arenaya çıkması ve Kanuni'nin Avrupa içlerine doğru disiplinli kuvvetlerle ilerlemesi, bu iki imparatorluğu "komşu devletler" haline getirmişti. 16. yüzyıl başında etkisini gösteren Türk korsanlarının Kuzey Afrika sınırlarını yurt belleyip, bu karargâhlardan İspanya topraklarına dahil bulunan Sicilya, Napoli, Sardinya, Balear adaları ve hatta İber yarımadası üzerinde bulunan ve başını Valencia sahillerinin çektiği, şehir ve köylerin olduğu bölgelere düzenledikleri saldırılar sayesinde, artık denizlerde de sınır komşusu olunmuştu. 1531 yılında Osmanlı himayesine giren Barbaros Hayrettin Paşa'nın 1534'de kaptanıderyalığa getirilmesiyle denizlerdeki gücünü resmileştiren Osmanlı İmparatorluğu artık Mare Nostrum'da bileğinin gücünü gösterebilir, V. Karl'ın 1532 baharında gerçekleştirdiği Koron'un işgalinin rövanşını alabilirdi.

V. Karl'ın Orta ve Güney Avrupa'daki imparatorluk sorunlarıyla bizzat ilgilenmek için yarımadayı terk ettiği süre zarfında, eşi İmparatoriçe Isabel kendisine bu süreç içinde zirveye ulaşan "Barbaros tehdidi"yle ilgili postalar göndermekteydi. Isabel'in İspanya'da yönetimde bulunduğu bu süre içinde en önemli görevlerinden biri imparatora para sağlamak ve bunu en güvenilir yoldan kendisine ulaştırmaktı. Nitekim denizlerdeki tehlike bunu pek mümkün kılmıyordu. Sebep yine Barbaros'tu:

> "Diğer on üç bin *corona* hâlâ sayılıyor. İki gün içinde bunlarla birlikte majestelerinin adamı Juan Muñoz, Kartaca üzerinden yola çıkacaklar. Çünkü Don Alvaro de Baçan daha önceden Berberi sahillerini kolaçan etmek ve Oran'a gitmek üzere yola çıktı, -bana böyle yazmıştı-, oradan da adalara ve Katalonya sahillerine gitmek için ayrıldı. Majestelerinin mektuplarını aldıktan sonra biri Málaga'ya, diğeri Kartaca'ya olmak üzere iki posta gönderdim. Amacım her iki yer-

Levent Şahverdi Arşivi

den de onu aramak için çektiri göndermelerini sağlamaktı. Kartaca'ya gelsin de parayı majestelerinin buyurduğu gibi göndersin. Lakin durum biraz şüpheli. Başka bir posta da bizim tarafımızdan Don Alvaro'ya oraya gidip, kendisine kadırgalarını düzene koyup bu sahilde beklemesini ve Kartaca yolu ile Juan Muñoz'a acilen haber göndermesini buyurmasını söylemesi için Katalonya kral naibine gönderildi. Amaç parayı Barselona'ya getirmesi. Çünkü, aldığı haberlere göre (parayı) karadan göndermek hem daha çabuk, hem daha güvenli olacak. Bu yüzden de kadırgalarla Kartaca'ya dönmeyecek. Ne de olsa buralarda Barbaros'un kadırgaları kol gezmekte."[2]

Bu beklenmekte olan parayla ilgili ilginç bir mektup daha söz konusudur. Karl II Haziran'da eşine şöyle yazar: "Yazdığım mektubun Barselona'ya ulaşmasından gecikme büyük bir zarara sebep oldu, çünkü burada söz konusu olan ihtiyacı o (o para) karşılayacaktı. Cenova'ya ulaşmadı, işler gereğince yürütülemedi ve ben de zarara uğrayarak, para bulmak için çıkar bir yol aradım durdum. Üstelik rezil rüsva oldum."

Diğer bir taraftan, Barbaros tehlikesi İspanya'nın mali durumunu da etkiler. İmparator bir taraftan Fransız ve Türklere karşı yaptığı savaşlara para kaynağı bulmaya çalışırken, bir taraftan da Türk korsanlarına karşı alınacak tedbirleri finanse etmek zorunda kalır. Isabel 1533 yılında şöyle yazar: "Ayrıca bu kardinal majestelerinin buyurduğu gibi hazine bakanlarıyla, Barbaros'u aramaya çıkmak gerektiği takdirde nereden para çıkarılabilir ve donanma için ihtiyaçlar nasıl sağlanabilir konusunda görüştü."

Isabel'e göre bu sorunun kökünden halletmenin tek yolu Cezayir'de Mağripliler ve Türklere iyi bir ceza vermek ve Kuzey Afrika sahillerini güvence altına almaktı. Gönderdiği pek çok mektupta bununla ilgili öneriler sunuyordu:

"Majestelerinin Barbaros'un donanmasını savaşarak yok etmek için bu bahsi geçen donanmayı göndermenin pek fazla getirisi olmayacağını bilmelerinde fayda var. Çünkü aldığım haberlere göre bu korsan majestelerinin donanması hakkında haber getirmeleri için bir-

Levent Şahverdi Arşivi

kaç küçük kadırga göndermiş. Bu donanmayı takip edip onu yok etmek için kendi donanmanızla çıkmaktan ziyade bu krallıkların refahını sağlayacak olan şey bu Cezayir seferidir. Bu konuda da bana Almanlara ihtiyaç olmadığını söylüyorlar. Majestelerinin beraberinde 5.000 İspanyol ve İtalyan getirmesi ve burada bulunanlar arasından kısa sürede çıkarılacak 15.000 (asker) yeterli olurmuş." İmparatoriçe mektubunu şöyle sona erdiriyordu: "Majesteleri bu konuya eğilsinler ve yapılması gereken hizmeti belirtsinler. Cezayir'de bulunarak büyük zararlar veren bu korsanın krallıklarımızdan atılması büyük bir sevinç yaratacak ve derdimize derman olacaktır."[3]

Isabel'in, imparator 1533 yılında Barselona topraklarına basarak yarımadaya dönmesiyle sona eren bu dönem boyunca ısrarcı bir şekilde üstüne düştüğü bu Cezayir seferi 1541 yılına kadar ertelenecektir. Ama Barbaros Koron'un intikamını almakta gecikmeyecek ve imparatorluk safları için korkulan an beklenenden önce gelecektir. 1534'ün 28 Mayısında Barbaros Osmanlı devletinin kaptanıderyası unvanıyla ve tepeden tırnağa yenilenmiş Osmanlı donanmasıyla İstanbul'dan tüm şaşaasıyla yola çıktı.[4] Akdeniz kıyılarına Büyük Türk'ün Hıristiyanlık âlemi üzerine salmakta olduğu bu donanmadan önce, donanma haberlerinin yarattığı korku ve panik ulaştı. Artık Barbaros ve Kanuni arasındaki işbirliğinin resmi bir temele oturtulmuş olması ne Akdeniz kıyıları ne de kıta için bilinmedik bir haber değildi. Bunun gerçek bir felaketin prelüdü olacağı seziliyordu.

Bu seferin haberleri Avrupa'da, özellikle V. Karl'a bağlı sahil devletleri ve İtalya sahilleri arasında 1533'ün başından beri dolaşmaya başlamıştı. Kanuni'nin İran şahına karşı çıkacağı seferin hazırlıkları korku içinde sahillerinde Türk gemilerini bekleyen halk için tek avuntu haline gelmişti. Lakin Avrupa'ya ulaşan postalar bunun boş bir ümitten başka bir şey olmadığını göstermekte gecikmeyecekti. Süleyman'ın aynı anda hem doğuya, hem batıya sefer düzenleyebilecek maddi ve askeri kaynağa sahip olduğundan her fırsatta bahseden İspanyol ve İtalyan kronik yazarları bir kez daha yanılmamış olacaktı.

Bugün Simancas Arşivi'nde bulunan, komutan Figuera'nın V. Karl'a gönderdiği mektupta Osmanlı imparatorunun İran'a düzenlediği se-

Levent Şahverdi Arşivi

ferin, aynı zamanda batıya da yönelmesi için herhangi bir engel teşkil etmediğini açıkça beyan ediyordu. Bu, bu konuda mutabık olan sayısız postadan sadece biriydi.

"Majestelerine daha önce gönderdiğim postalarda, zatıâlilerine Türkler konusunda haberler vermiş, Barbaros'un hareketlerini ve İbrahim Paşa'nın (Habrayn Bassa) nerede olduğunu bildirmiş ve bu yıl Türk donanmasının bizim için herhangi bir korku unsuru teşkil etmediğini söylemiştim. Bu mektupla beraber gönderdiğim diğer postalarda da majesteleri görecekler ki, herkes Büyük Türk'ün büyük bir hızla bir donanma hazırladığını doğruluyor."[5]

Bu ilk haberlerin yayılmasıyla birlikte, Adriyatik'ten Cebelitarık'a kadar uzanan geniş bir coğrafyada, tüm kıyılarda gözle görülür bir savunma hareketi ve hazırlığı yapılmaya başladı. Granada (Gırnata) bölgesine eli kulağındaki tehlike konusunda postalar ulaşıyor ve kendilerini tez ve kesin sonuç verecek bir savunma sistemi geliştirmeleri konusunda uyarılıyorlardı. Cebelitarık ve Cádiz kıyılarına ise Barbaros'un işgalcilerine karşı asker koyulması; acilen kalelerin, gözetleme kulelerinin ve diğer müstahkem yapıların onarılması, Málaga'da da top, barut ve levazım organizasyonunun ivedilikle ele alınması emrediliyordu.[6] Bütün bu belgelerde vurgulanan ortak bir korku vardı: Türklerin ortalığı ateşe vermesi!

Bütün bu hazırlıklar tüm hızıyla yerine getirilirken, Akdeniz'in diğer köşesinde benzer bir telaş, bir hazırlık ağı görülmekteydi. İstanbul'daki tersanede Barbaros tarafından yürütülen gemi onarımı hareketleri ve diğer hazırlıklar konusundaki haberler de tüm sahil şeridini tedirgin ediyordu. Andrea Doria, V. Karl'a gönderdiği mektubunda kendisine şu haberleri veriyordu:

> "Buralarda, Türk donanmasındaki kadırgaları pek eski olduğu ve bunların yeniden yapılandırılmasının hayli zor olduğu, üstelik Gelibolu'ya taşınmasında da büyük sorunlar yaşanacağı söyleniyor. Yeni kadırgaları donatmak için zamanları olmayacak deniyor."[7]

Barbaros'un donanmayla yola çıkması tüm bu dedikodulara son noktayı koydu. Artık tehlike iki katına çıkmıştı. Türk donanmasının yeni kapta-

Levent Şahverdi Arşivi

nıderyası bütün bir kışı sultanın cebinden yeni bir donanma hazırlamaya adamıştı ve bu sefer daha programlı ve disiplinli bir saldırı söz konusu olacaktı. Ayrıca, korsan *fusta*ları Barbaros'a bir kez daha destek olacaktı. İki ana sorumlulukları vardı: savunma kuvvetlerini bölmek için sahillere saldırmak ve Barbaros'a bir istihbarat hizmeti sunmak. İzmirli Yahudi Sinan'ın da Napoli sahillerine yapacağı saldırı bu ikinci misyonun bir parçasıydı.[8] Sinan bölgeyi, bu kıyıdaki savunma taktiklerini, gemi sayılarını ve kuvvetlerin yoğun olduğu noktaları inceleyecek ve haberleri Barbaros'a iletecekti.

Bütün bunların yanında, daha büyük bir kaygı söz konusuydu: Sularda Türk-Fransız birliği. Bu, her şeyden önce, coğrafi yakınlığı açısından Cenova sahillerini telaşa düşürüyordu. V. Karl'ın imparatorluğunda bu iki müttefikin savunmayı paralize etmek için aynı anda saldırma ihtimali tartışılmaktaydı. Fransızlar Cenova sahillerine saldırırken, Türklerin de Napoli sahillerine inmesi bekleniyordu. Bu tehlikeli ittifak, bu iki devlet için bir felaketle eş anlamlı olabilirdi. Korkuları boşa çıkmayacaktı. Bir ay sonra, İtalya sahillerine doğru yola çıktığında Modon'da Fransız kralı I. François'nın Cenova operasyonuyla ilgili haberlerini alacaktı.

Venedik bu tabloda yine her zamanki rolünü üstlenecekti.[9] Bu yeni hizipleşmede de klasik tarafsızlıklarını korumaya niyetli görünüyorlardı. Lakin bu polemikten tamamıyla uzak kalarak, her ihtimale karşı Venedik devletine ait sahilleri müstahkem bir hale getirmenin kaçınılmaz olduğu görüşünü savunanlar da vardı. Türklerin bu konudaki hassaslığını iyi bilen Venedik dogesi, böyle bir savunma hazırlığının Osmanlı sarayında olumsuz bir hava estireceğini, Süleyman'ı ve veziriazam İbrahim Paşa'yı kızdıracağını ve sefer arifesinde tüm siyasi barışı tehlikeye sokabileceğini belirtiyordu. Doge Andrea Gritti'nin görüşleri çok isabetliydi ve Venedik'i ateş hattından uzak tutacaktı.

Türklerin bütün bu savaş hazırlıkları, hareketin basit bir deniz akınından çok daha fazlası demek olduğunu gösteriyordu. Fazla ganimet göz çıkarmasa da, bu sefer esas plan sıradan bir kıyı çıkartmasından çok uzaktı. Bu koşullar altında Barbaros daha önce hiç arz etmediği tehlikeyi arz edecek demekti. En azından kıyı halkları bunu şimdiden seziyordu. Barbaros sultandan aldığı meşru hak ve unvanıyla ve iyi hazırlanmış bir do-

Levent Şahverdi Arşivi

nanmayla Andrea Doria'nın 1532 Koron çıkartmasının ve daha sonraki cüretkâr tavırlarının diyetini vermeye zorlamak üzere yola çıkıyordu. Bu tüm özellikleriyle, Osmanlı bağlamında klasik bir ceza seferi havası uyandırıyordu.

23 Haziran'da Napoli kral naibi Don Pedro de Toledo V. Karl'a yaklaşmakta olan Türk tehlikesinin haberlerini veriyor ve şu mektubu gönderiyordu:

> "Bir saat önce Korfu ve Cante'den ayın 4, 7, 10 ve 12'sinde gönderilmiş postalar geçti elime. Bana Modon ve Koron'da daha şimdiden Türk gemileri olduğunu ve 150 gemiye 110 kadırga daha ekleneceğini bildiriyorlar. Levazım, mühimmatın hazırlanması, asker donanımı ve gerekli olan her şeyin yapılması konusunda oldukça hızlılar," diyor ve kaygılı bir tonla şöyle ekliyordu: "Nereye saldıracakları henüz belli değil."[10]

Bütün bu haberler arasından gerçekten Hıristiyan Avrupa kıyıları için iç rahatlatıcı bir haber daha vardı: Gemilerde kürekleri çekecek olanların hepsi Hıristiyan'dı, çünkü askerlerin büyük bir kısmı yeniçerilerle birlikte İran seferine gitmişti. Böylelikle Avrupa'nın adından bile korktuğu yeniçeri askerlerinin gazabından uzak kalacaklardı. Don Pedro aynı mektupta Mora sancakbeyinin "pek çok süvariyle Modon'a geldiğini, Barbaros'la birlikte büyük şölenler verdiklerini ve mektupta bahsi geçen Sant Jaque'nin Barbaros'a donanması için pek çok miktarda öküz ve inek verdiğini, gece gündüz oturup planlar yapıldığını"[11] bildiriyordu. Bu haberlerden de anlaşıldığı üzere Barbaros'un Modon'da bulunmasının gayet açık bir sebebi vardı: Hayati levazım ve mühimmat sorununa bir çözüm bulmak ve son planları bu stratejik noktadan yapmak. Peksimet getirmeleri için Salomis'e 15 kadırga göndermişti.[12] Bu bölgede bulunduğu süre zarfında Hıristiyan savunmasının detayları üzerine bilgi topladı.

"Zante'den bir Yunanın 16 Haziran'da gönderdiği mektuplardan aldığımız habere göre Türk donanmasının ne yaptığını görmek için Modon'a bir adam gönderilmiş. Ayrıca 10 gün önce Barbaros'un beş kalyonla ve pek

Levent Şahverdi Arşivi

çok küçük gemiyle Hıristiyan donanmasının nerede ve ne durumda olduğunu öğrenmek için denizci gönderdiğini de yazıyor."[13]

Barbaros'un tam olarak nereye yöneleceğinin hâlâ bilinmemesi İtalyan ve İspanyol sahillerini daha da telaşa veriyordu. Don Pedro başka bir mektubunda imparatora şunları naklediyordu: "Türk donanmasının Modon'dan sonra hangi rotayı takip edeceği hâlâ öğrenilemedi. Zante, Korfu ve Velona'ya gönderilen gemilerden de hâlâ bir haber gelmedi."[14] Simancas Arşivi'ndeki belgeler Türk donanmasıyla ilgili bu haberlerin hayret verici bir sıklıkla imparatorluğun dört bir yanına, sayısız kopya yapılarak gönderildiğini gösterir.[15]

Dört gün sonra, V. Karl konuyla ilgili başka bir mektup aldı. Bu sefer enformasyon gönderen Lope de Soria'ydı. Sultanın niyetinin Barbaros'u Tunus'a göndermek olduğunu bildiriyordu.[16] Bir kez daha Venedik'ten gelen haberler doğruluk payı taşıyorlardı. Venedik'ten gönderilen diğer postalar da aynı haberleri veriyordu: "Tunus'a gideceği söyleniyor, ama bizim kanaatimizce Puglia ya da Sicilya'dan da geçecek," diyorlardı.[17] Venedik tarafsızlığı onları Türklerle ilgili haberleri Avrupa'ya yaymaktan alıkoymuyordu ve bu devlet halen Osmanlı'yla ilgili en detaylı bilgiyi kıtaya dağıtma misyonunu yükleniyordu.

Aynı ay, Türk donanması Messina boğazından geçerek Batı İtalya'ya yöneldi. Barbaros'un kıvrak taktiği işe yaradı. İstihbarat ağı sayesinde Puglia ve Doğu İtalya kıyılarında yapılan savunma hareketlerinden haberdar olmuştu. Don Pedro de Toledo Puglia, Calabria ve Mahón kalelerini onartmış ve sahil savunma sistemlerini yeniden ele almıştı.[18] Osmanlı amiralinin izleyeceği rota tahmin ettikleri rota değildi. Sicilya'ya uğrayacağı sanılıyordu ve Sicilya olası bir Türk saldırısı için hazırlıklıydı.[19] Adadaki tüm kaleler onarılmış ve asker yardımı yapılmıştı. Kimse Türklerin İtalya'nın batı sahillerinde boy göstereceğini hesaba katmamıştı.

Türkler Messina'da bazı gözetleme kulelerini ateşe verdiler ve geri kuvvetler Andrea Doria'nın bu şehirde bulunan kuzeni Antonio Doria'nın 7 kadırgasıyla çarpıştı.[20] Barbaros'un bir sonraki durağı Calabria'da Santo Locito oldu. Askerler bu limana çıkarak tüm şehri yerle bir ettiler. Valinin kalenin anahtarlarını saklaması ve teslim olmaması şehrin sonu oldu: Bar-

Levent Şahverdi Arşivi

baros tüm şehri ateşe verdi. Bunu takip eden durak Citarro da bu gazaptan nasibini aldı ve inşası devam 7 kadırga Türkler tarafından ele geçirildi. Piciota şehrinin kaderi ise diğerlerininkinden farklı olmadı. Prochita şehri de aynı akıbete uğrarken, bu şehirde sadece kaleden çıkıp Türklere teslim olanlar canlarını kurtarabildi.[21] 1532 Alaman Seferinde Süleyman'ın kuvvetlerine kalelerin anahtarlarını teslim eden Alman ve Macar kaleleri gibi! Ama bu şehri talan edilmekten kurtarmadı.

Türk donanması İtalyan şehirlerine uğrayarak ve unutulmayacak kötü hatıralar bırakarak ilerliyordu. İspanyol kronik yazarı Francisco López de Gómara kroniğinde Türk gazabını şu satırlarla ölümsüzleştiriyordu: "Böylece verdiği zarardan çok korku yaratarak Napoli sularında görüldü."[22] Asprelongo'ya çıkarak bu şehirden 1.200 esir almış ve Fondi şehrine de 2000 Türk göndermişti. Şehir dört saat içinde talan edildi.[23] Bu şehirli bir dönmenin yardımıyla Türkler Tragetto düşesi ve Fondi kontesi olan, güzelliği pek çok Rönesans tablosu, heykeli ve şiirinde ölümsüzleştirilen Guilia Gonzaga'nın peşine düştüler.[24] Lakin Süleyman için bu seferin en paha biçilmez ganimeti olacak bu güzeller güzeli İtalyan Venüsü'nün kaçırılması gerçekleştirilemedi. Hayranlarından biri onu gecenin karanlığında atının terkisine atarak kaçırdı. İbrahim Paşa'nın Barbaros Paşa'dan sarayda hükmeden Hürrem Sultan'ın forsunu azaltmak için Giulia Gonzaga'nın kaçırılmasını özellikle rica ettiği dedikodusu ortalığı sarmakta gecikmedi.[25]

Bu esnada Türk saldırısına maruz kalan topraklarda, Türk vahşeti kurbanları arasında ayrım yapmıyordu. Gómara'nın kaleminden çıkan bu satırlar, diğer kronik yazarlarının tasvirlerinin aynısıydı:

> "Pek çok adamı öldürüp, neredeyse bütün kadın ve çocukları esir aldılar. Doktorlardan biri çantasını almak için giderken esir düştü. Diğer Türkler kadırgaların bir kısmını alıp Tarracina'ya gittiler. Herkes Türkleri görünce kaçmaya başladı. Yaşlıları ve hatta yataktaki hastaları bile öldürdüler."[26]

Roma'da da panik hüküm sürmeye başlamıştı.[27] Artık yıllardır korkulan o anın geldiğine inanılıyordu: Türk'ün Roma'ya çıkacağı an! Fransız

Levent Şahverdi Arşivi

sarayına gelen Venedik elçisine, François şunları söylemişti: "Türk denizden saldıracak ve Apulia'yı istila edecek, hatta belki Roma'ya kadar uzanacak. Ne de olsa Süleyman hep "Roma'ya Roma'ya" diyor ve imparatordan ve onun Caesar (Sezar) unvanından nefret ediyor. Süleyman kendini Caesar değil 'devrin tüm Caesar'larını seçen ve taç giydiren' ilan ediyor."[28]

İtalya sahillerine gelen postalardan biri ise şu haberleri veriyordu:

> "Barbaros'un donanmasından hâlâ kesin bir haber alınamadı. Hepimiz şaşkınlık içindeyiz. Andalot Fransa'ya gönderilirken Roma'da yakalanan bir posta servisinden donanmanın Ostia sahiline çıktığı, burada savaş verdiği ve hiçbir başarı sağlayamayıp bir sürü telef vererek geri dönmek zorunda kaldığı haberlerini aldığını söylüyor. Bize kalırsa bu haberde gerçeklik payı yok. Ne Roma'da, ne başka bir yerde kimse gerçek rotayı bilmiyor."

Türklerin Ostia sahillerine çıkması konusundaki haberler gerçeği yansıtmıyordu. Ayrıca Türkleri Civitavecchia ya da Ostia sahillerinde bekleyen Roma halkı boş yere paniğe kapılmıştı. Roma Barbaros'un planları dahilinde değildi. Cenova da Türkleri tamamen hazırlanmış ve müstahkem hale getirilmiş bir şekilde bekliyordu.[29] V. Karl'ın bu şehirdeki büyükelçisi 20 Ağustos tarihli mektubunda kendisine şu satırları gönderiyordu: "Her an gelmeleri bekleniyor. Bu kent zamanın elverdiği en mükemmel şekilde askerle donatılıp müstahkem hale getirildi." Barbaros Saona'ya geldiğinde, Fransız sarayına elçilerini gönderdi. Bu elçilerin Chasteleraux ve Paris'teki görüşmelerinden somut bir sonuç çıkmadı.

İmparatorluk safları savunma konusunda tüm dezavantajlar ve aksiliklerle boğuşmak zorunda kalan taraf oluyordu. Düzenli bir donanmaya karşı koyacak sayıda gemilerin yokluğu bunların başında geliyordu. Şimdi, Türk kuvvetlerinin nereye yöneleceğinin bilinemediği şu anda, savunmanın organize edilmesi daha da zorlaşıyordu. Savunma ve istihkâm ihtiyacı olan pek çok kasaba ve kent ve az sayıda kuvvet vardı. Klasik sorunlar da eksik olmuyordu. Yaya askerler ücretleri ödenmediği için ayaklanmışlardı[30] ve her zamanki gibi bu ayaklanmaların başını İspanyol askerleri çekiyordu.[31] Uzman, zaman ve pa-

Levent Şahverdi Arşivi

ra yoktu.[32] Don Pedro de Toledo 8 Haziran 1534 tarihli mektubunda majestelerine esefle 10 Temmuz'da hazır olması beklenen 6 kadırganın ancak Ağustos sonunda hazır olabileceğini bildiriyordu.[33] Bir buçuk ay içinde Türkler taş üstünde taş bırakmayacaklardı ve kadırgalar geldiğinde de iş işten geçmiş olacaktı. Ayrıca silah da yoktu. Kont Don Hernando de Andrada, diğer telaş uyandırıcı haberler arasında şunları da majestelerine gönderiyordu:

> "Pek çok asker bulsak da ne silahımız var, ne de silah bulacak yerimiz. Bulsak da ödeyecek durumda değiliz. Ellerimiz kollarımız bağlı ve ne yapacağımızı bilemez durumdayız. Silahı olanlar da bunları altın değerinde sattılar."[34]

İmparatorluk safları ellerindeki tüm kaynakları ortaya koyup bir savunma mekanizması oluştururken, Barbaros rotasının son çizgisini çekmiş ve 15 Ağustos'ta Bizerta'da demir atmıştı.[35] Akıllıca bir taktikle Raşit'in çocuklarını karaya çıkararak halkı kendisinin de donanmada olduğuna inandırdı. Muley Hasan'dan (Mevlayı Hasan) medet uman halk Osmanlı donanmasının yeni amiraline hizmet etti. Hasan'ın erkek kardeşinin Türk donanmasında olmadığını fark ettiklerinde iş işten geçmişti. Böylece La Goletta'ya kadar uzanan yol Barbaros'un önünde açıldı ve kendisi de seferin son durağı olan Tunus'a vardı.

Lakin Barbaros'un Tunus'ta son bulan bu seferi beraberinde umulmadık bir sonuç getirecekti. V. Karl Barbaros'un karşısına bir sonraki yıl tüm detayları düşünülerek organize edilmiş bir kontrataklа çıkacaktı.

Notlar

1 Bu makale aynı başlıkla Bahçeşehir Üniversitesi, II. Uluslararası Tarih Sempozyumu'nda sunulmuş ve basılmıştır: *Türkler ve Deniz*, ed. Özlem Kumrular, Kitap Yayınları, s. 187-200, İstanbul, 2007.

2 María del Carmen MazaríoColeto, *Isabel de Portugal*. Op. cit., s. 348.

3 AGS, Estado, dosya 27, fol. 78-80.

4 Bu donanmadaki gemi sayısıyla ilgili ciddi bir tutarsızlık söz konusudur. Venedik'ten V. Karl'a ulaşan postalardan biri Barbaros'un İstanbul'dan 68 parça gemiyle çıktığını, bunlardan 40 tane-

Levent Şahverdi Arşivi

sinin baştarda, 16'sının hafif kadırga ve diğerlerinin fusta ve kalyata olduğunu belirtir. "En estas se comprehenden las XV galeras que hizo bolver atrás y más dos naves cargadas de artellería, municiones y carretas de artellería. En Galipoli sería otras treynta galeras armadas y que toda la dicha armada sería bien fornenda de gente de guerra y marineros y la churma sería muy buena, todos christianos de la Grecia y Albania y los convezinos." AGS, GA, dosya 6, fol. 72. Temmuz 1534?

5 AGS, GA, Dosya 5, fol.30. 31 Mart 1534.

6 28 Şubat 1534. AGS, GA Dosya.7, fol.5.

7 AGS, GA, Dosya 5, fol. 75. "Relación de la carta de Andrea Doria de IV de Março de 1534."

8 Jose Maria de Moral, *El Virrey de Nápoles, Don Pedro de Toledo y la guerra contra el turco*. Madrid: Instituto de Estudios africanos, CSIC, 1966, s. 162.

9 "Anteayer recibieron letras los desta república de Constantinopoli que contiene lo que entenderá Vuestra Magestad por el sumario que será con esta que es al pie de la letra lo que a ello se scrive y también será otro sumario de lo que se les ha scripto su embajador que reside con el rey de Francia. No están sin temor de la armada del Turco, no embargánsela buena amistad que tienen con él y algunos de los del regimiento. Esta de parescer que devía de hazer armada para guardar sus cosas y otras han sido de contraria opinión entre los quales ha sido el duque diziendo que no deven armar assegurando que no les hará daño la dicha armada y que demás que sería en vano tal gasto también sería causa de poner en sospecha al Turco entendiendo que ellos arman temiendo y no confiando dél y en esta disputa han estado algunos días y al cabo han venido el duque y sus adherentes con esto." AGS, GA, Dosya 6, fol. 76. Temmuz 1534. Rodrigo Niño'dan V. Karl'a gelen mektup.

10 AGS, GA, dosya 6. fol. 47. 23 Temmuz 1534.

11 A.g.e.

12 AGS, GA, Dosya. 6, fol. 70 Haziran 1534.

13 "Lo han del greco del Zante escrive por cartas de XVI del jullio que un honbre que él enbió a posta a Modón para ver qué hazía el armada turquesca, refiere cómo avía X días que Barbarroxa avía enbiado por venir con cinco galeotas para saber nueva del armada de Christianos adonde se halla y qué quantidad de velas." AGS, GA, Dosya 6, fol. 51. 1 Agustos 1534. "Nuevas de Levante."

14 AGS, GA, Dosya 7, fol. 6. Napoli kral naibinden V. Karl V'a. 20 Haziran 1534.

15 "Destos avisos e dado parte al Visorrey de Siçilia, príncipe Andrea Doria embaxador de Rroma para que cada uno por su parte entiendan en proveer y pensar en lo que conviene al serviçio de Vuestra Magestad."

16 A.G.S, GA, Dosya 6, fol.78. 27 Temmuz 1534.

17 AGS, GA, Dosya 6, fol. 72. Temmuz 1534?

18 Rafael Bosch Ferrer, *Sitio y Saqueo de Mahón por Barbarroja en 1535*. Islas Baleares, 1934.

19 AGS, GA, Dosya 6., fol.45. Napoli kral naibinin mektubunun bir kopyası.

20 Francisco López de Gómara, *Guerras de mar del Emperador Karl V*. Op. cit., s. 156.

21 Sandoval'a göre 7 Ağustos.

22 Francisco López de Gomará, *Guerras de mar del Emperador Karl V*. Op. cit., s. 156. •

23 Joseph von Hammer-Purgstall, *Büyük Osmanlı Tarihi*, cilt. II. Op. cit., s.145.

Levent Şahverdi Arşivi

24 Ekrem Reşit, *Hayrettin Barbaros*, Genelkurmay Başkanlığı IX. Şube. İstanbul, 1937. Bir dörtlükte kontesin ihtişamı şöyle anlatılıyordu: Giula Gonzaga, che dovunque il piede / Volge, e dovunque i sereni occhi gira /Non pur ognaltra di belta le cede / Ma come scesa dal ciel Dea, l'ammira.

25 André Clot, *Soliman Le Magnifique*. Paris, 1983. s. 118.

26 Francisco López de Gomará, *Guerras de mar del Emperador Karl V*. Op. cit, s. 156.

27 "Del armada de Barbarrossa aquí no se sabe ninguna cosa hasta la presente hora de lo qual estamos maravillados. Andalot dize haver entendido de un correo que venía de Roma despachado para Francia que dicha armada era en el passage de Hostia y que la havían combatido y no haviendo podido hazer nada se havían tornado a enbarcar con daño de su gente. Aquí se juzga que esta nueva no sea verdadera. Así por no tener aviso dello de Roma como por no ser lugar que hiziesse a su propósito tomarlo no puede tardar de saberse lo que haze o el camino que toma esta armada"

28 Bkz. Gülru Necipoğlu, "Süleymân the Magnificent and the representation of power in the context of Ottoman-Habsburg-Papal Rivalry," *Süleymân the Second and his time*. Op. cit., s. 175.

29 AGS, GA, dosya. 5, fol 36. 20 Agustos 1534.

30 AGS, GA, dosya 5, fol.30. Başkumandan Figuera'dan V. Karl'a. 31 Mart 1534

31 "Ayer que fueron los XIIII escreví a Vuestra Magestad la dupllicada de la copia que será con ésta dando aviso de lo que se sabía del armada de Barbarrossa y como se havían ydo los españoles. El maestro de campo don Jerónimo de Mendoça y el capitán Figueroa fueron tras dellos para bolverlos y no lo han querido hazer sino se les paga primero lo que se le deve." AGS, GA dosya. 5, fol. 35. Figueroa'dan (Cenova) V. Karl'a. 15 Agustos 1534.

32 "En lo que toca al juntar las galeras que están en este reyno Cecilia y Malta para defender las marinas destos reynos y ofender a qualquiera cossario parecerá haver inconveniente en ello no havendo una persona tan qualificada que tenga superioridad a todos por que llevando muchas vanderas y casa uno gobierno apartado no podría dexar de haver confussión y desorden en ello de lo qual resultasse poca auctoridad y mucha de serviçio a Vuestra Magestad por tanto paresce convenir a su serviçio y serviçio neçessario que el prínçipe Andrea Doria como capitán general de la mar de Vuestra Magestad provea de la dicha persona a la qual al capitán Antonio Doria obedesçiesse a sus quatro galeras muy puestas en horden de guerra como es obligado al serviçio de Vuestra Magestad para obedesçer a la persona que el dicho prínçipe." GA, dosya, fol. 33. Don Pedro de Toledo'dan. 29 Haziran 1534.

33 AGS, GA, dosya 6., fol. 45. Napoli kral naibinden gelen mektup.

34 AGS, GA, dosya 5, fol. 61. 16 Eylül 1534.

35 Bizerta, Benzart.

Levent Şahverdi Arşivi

Dördüncü Bölüm

İSPANYOL KAYNAKLARI IŞIĞINDA V. KARL'IN 1535 TUNUS SEFERİ[1]

"Kadırgalar şimşek ve yıldırım gibidir. Görülüp duyulmalarına rağmen düşene dek nereye gidecekleri bilinmez," der V. Karl'ın deniz savaşlarını kaleme alan Francisco López de Gómara Barbaros'un 1534'te Osmanlı donanmasının başına geçip yola çıkmasından Avrupa'da duyulan korkuyu anlatırken.2 Barbaros gerçekten de bir şimşek gibi İtalya sahillerine ulaşarak Santo Locito, Asprelongo, Fundi ve diğer pek çok sahil kasabasıyla kentini yağmaladıktan sonra Akdeniz'in göbeği sayılacak Tunus'u ele geçirmiştir.

V. Karl'ın Yuste'de inzivaya çekilene dek Kanuni'yle ateşli bir şekilde süren düellosunun zirve noktasının 1535 Tunus seferi olduğunu iddia etmek hiç de yanlış olmaz. Karl, Kanuni'nin cihan tahtı için kozlarını paylaşmak üzere imparatorun üzerine tüm şaşaasıyla yürüdüğü 1532 Alaman Seferinin adeta rövanşını almayı arzular gibidir. Osmanlı padişahının o yıl varını yoğunu bir askeri defile havasında Orta Avrupa içlerine sürerek bu düelloya şanlı bir nokta koyma isteği, nihayetine erdirilemeyen bu sefer ardında adeta Karl'a geçmiştir. Bu defa doğrudan rakibi Barbaros'tur. Hayreddin'in kaptanıderya unvanıyla ilk çıktığı sefer sonunda Karl bunca zamandır sahillerinde tehlike ve korku uyandıran bu gücü alaşağı etmeye niyetlenmiştir. Bundan tam 15 yıl sonra, 14 Ağustos 1550 tarihinde Paolo Giovio imparatora gönderdiği ve "Muzaffer İmparator V. Karl'a" diye başladığı mektubunda şu satırları yazacaktır: "...İsa'nın dinine saygı söz konusu olduğunda muzaffer ve emsalsiz Tunus seferiniz kanımca diğer ezeli hafızada kalan seferlerin üstündedir."[3] Giovio'nun bu pohpohlayıcı kelimelerle yücelttiği zafer gerçekten de İnebahtı'ya kadar eşsiz kalacaktır.

Osmanlı ordusu 1529'da Viyana kapılarına dayandığında savunmayı var gücüyle üstlenerek şehri koruyan Karl'ın kardeşi Ferdinand olmuştu. Surların arka tarafında sadece 500 İspanyol vardı. 1532'de Kanuni yola çıktığında hâlâ Burgonya topraklarında olan Karl tehlikeden neredeyse iki ay

Levent Şahverdi Arşivi

önce hazırlanıp Viyana'ya inebilmişti. 1533'te ise Koron'u korumak için kuvvet göndermiş ve başarı sağlamıştı. Tahta geçtiği günden beri hep savunma durumunda kalan Karl'ın ilk defa saldırıya geçmeyi planladığı sefer Tunus seferi olacaktı.

Karl'ın söz konusu seferi bu dönemde İspanyol dilinde, gerek tarihi, gerek edebi külliyat içinde en çok üzerine yazılan seferdir. Romanslar, tiyatro oyunları, epik şiirler, şarkılar başta olmak üzere pek çok tarza konu olan bu sefer aynı 1571 yılında İnebahtı akabinde olacağı gibi Hıristiyanlık âleminin moralini yükseltmeyi hedeflemiştir. Karl bunun gerçek anlamda bir gövde gösterisi olduğunu ve daha sonra da literatüre konu olacağını ta en baştan hesapladığı için sefere Flemenk ressam Juan Vermeyen'i de yanında götürmüştür. Tarih yazacağından emindir ve bu yazacağı tarihi resmetmek görevi de Vermeyen'e düşmüştür. Vermeyen'in resmettiği sahneler daha sonra Pannemaker tarafından Brüksel'de o unutulmayacak duvar halılarına işlenecek, 12 goblende ölümsüzleşecektir.[4] Bu görevi ise Maria de Hungria üstlenir.

Tunus seferi devrin İspanyol kronik yazarlarının tüm detaylarıyla anlattığı, tam anlamıyla kelimelerle resmettiği bir sefer olarak kalmıştır. Lakin bütün bu günümüze kalan yazılı kaynaklar içinde en değerlisi Karl'ın kendi kaleminden neredeyse saat be saat hazırlıkları ve olaylar zincirini ölümsüzleştirdiği mektuplarıdır. Bugün Simancas Arşivi'nde saklanan bu mektuplar seferin eksiksiz bir portresinin çıkarılmasına hizmet eden paha biçilmez bir kaynaktır.

Karl'ın ta seferin arifesinden beri gönderdiği mektuplar incelendiğinde ilginç bir unsur dikkati çeker. Bu mektupların büyük bir kısmı Venedik'teki imparatorluk büyükelçisi Lope de Soria'ya ithaf edilmiştir. Durum gayet açıktır. Karl, bu defa da Hıristiyanlık adına bu kutsal birliğe katılmak istemeyen Venediklilere Barbaros'a karşı kazanmakta olduğu gösterişli zaferin tüm ayrıntılarını duyurmayı amaçlamaktadır. Lope de Soria'yla bu dönemde yaptığı sık mektuplaşmanın diğer bir amacı da geleneksel olarak Venedikliler üzerinden gelen Osmanlı hakkında haberlere ulaşarak Kuzey Afrika'ya yelken açmaya başlayacağı bu dönemde Osmanlı'nın durumunu ölçmektir. Neredeyse bir yıl öncesinde, 29 Eylül 1534 tarihli mektubunda

Levent Şahverdi Arşivi

büyükelçisine gelecek baharda Barbaros'a karşı sefere çıkacağını bildirirken kendisini son bir kez Venediklileri de bu kutsal amaçta yanlarına çekmeye çalışmakla görevlendirir. Ama bu sonucu değiştirmeyecek, Venedik Osmanlı-Habsburg düellosunda tarafsız kalmayı tercih edecektir.

Karl bu sefere aylar, hatta yıllar öncesinden karar vermiştir. Kendisinin İspanya topraklarını bırakıp Almanya ve İtalya meseleleriyle geçirdiği dört yıllık süre zarfında tahta vekâleten bıraktığı güzel imparatoriçe Isabel de Portugal, imparatora gönderdiği her mektupta "Türk ve Mağripli korsanlar" tehlikesini istikrarlı ve ısrarlı bir şekilde dile getirmiş ve kendisine artık bu düşmanlara karşı bir savaş açılması gerektiğini bıkıp usanmadan tekrar yazmıştır. Dolayısıyla Barbaros'a karşı açılan bu savaş bir bakıma gecikmiş bir seferdir. Gecikmiş olmasının imparatorluk için getirdiği en büyük avantaj ise aynı Kanuni'nin üç yıl önce yaptığı gibi aylarca, hatta yıllarca öncesinden planlanıp hazırlanmış ve meydana eksiksiz çıkılmış olmasıdır.

Kronik yazarı Sandoval, Karl'ın "büyük bir gizlilik içinde" Madrid'de sefer hazırlıklarına giriştiği bu dönemde Barbaros'un durumunu öğrenmek için Arapça bilen ve bir süre Fas'ta yaşadığı için Kuzey Afrika'yı tanıyan Cenovalı Luis de Presendes'i Tunus'a gönderdiğini yazar.[5] Kendisine verdiği talimatta onu Barbaros'un güçlerini, "Hıristiyanlığa yapabileceği kötülüğün büyüklüğünü," ona karşı savunma yollarının neler olacağını, ne gibi hazırlıklar yapılması gerektiğini öğrenmekle görevlendirir.

Karl uzun süredir üzerinde çalıştığı bu düşüncesini İspanya'da ilk defa 1 Mart 1535 tarihinde kaleme aldığı, Türk'e karşı sefere çıkacağından tahtı bir kez daha Isabel'e bırakacağını bildirdiği mektupla açıklar. Bundan on dokuz yıl önce İspanyol topraklarına geldiğinde dillerini bile bilmeden İspanya tahtına oturması ve 1529-33 yılları arasında dört yıl "bu topraklar"dan (*estos reinos*) uzak kalması Kastilya halkını yeterince çileden çıkarmış ve huzursuzluk yaratmıştır. Karl bir kez daha buradan ayrılarak Barselona kıyısı için de olsa Kastilya'dan uzaklaşacağını halkına açıklamakta tedirginlik duymuştur. Lakin bu sefer sebep hayli geçerlidir. Bütün bu zamanda Türklere karşı yaptığı savunmayı sıralayarak Barbaros'un 1534 yılında yaptığı saldırıyı bu mektupla hatırlatır. "Buna karşı direnmek için kadır-

Levent Şahverdi Arşivi

ga, kalyon ve diğer gemilerden mürekkep büyük bir donanmayla karşısına çıkmaya karar verdik," der.[6]

İmparatorun "bu krallıkları" bırakıp gitmesinden bıkan Kastilya Krallığı Karl'ı boş yere ikna etmeye çalışmıştı. Kardinal Tavera'nın bu ikna sürecinde imparatora yazdığı satırlar gerçekten dikkati çekecek nitelikteydi. Önce Karl'ın yokluğunda başlarına "günahları yüzünden" maazallah bir şey gelecek olursa ne yapacaklarının altını çiziyordu. Mektubunun devamı çok daha ilginçti: "Bıraktığınız o küçücük yavruyu hatırlayın."[7] Tavera'nın henüz küçük bir bebek olan prensi bir duygu sömürüsüne alet etmesi gerçekten çarpıcıydı. Fakat Karl kararını çoktan vermişti. Bu sırrını Kastilya ileri gelenleri ve tebaasıyla paylaştıktan sonra bile hâlâ kendine sakladığı, kimseciklerle paylaşmadığı bir sırrı vardı: Bu seferi kendi komuta edecekti. Eşiyle bile paylaşmadığı bu sırrı Barselona sahillerine kadar götürmüştü. En büyük sırdaşlarından biri olan kız kardeşi Maria'ya Fransızca olarak yazdığı mektupta ise onunla çok daha fazla detay paylaşıyordu: Barbaros'la çarpışmak dışında kendine bağlı olan Napoli ve Sicilya topraklarını ziyaret edip onları bu kötü komşudan kurtaracaktı.

Papa III. Paulo Müslümanlara karşı yapılacak bu savaşta yer almayı hiç tereddüt etmeden kabul etti. Altı kadırga gönderecekti. Para ve kürekçi eksiği olmasa daha da göndermek istediğini de belirtmeden geçmedi.[8] Hatta elinden gelenin fazlasını yapmak için Papalık topraklarındaki suçluların küreğe vurulması emrini vermişti. Karl'ın bu başarısı Vatikan'da büyük bir heyecan uyandırdı. Gómara ise Papa'nın mektuplarında Karl'a 12 kadırga ve kâfirlere karşı savaşta harcanmak üzere ayrılan bütçenin dörtte birini gönderme sözü verdiğini, bunun yanı sıra değerli taşlarla bezenmiş bir kadife bone ve pek zengin işlemeli kılıf içinde değerli bir kılıç gönderdiğini yazar.[9] Bunları hepsi geleneksel olarak Hıristiyanlık dininin düşmanlarına karşı savaş açan krallara büyük bir ayinde kutsanarak gönderilen hediyelerdendir. Papalık topraklarında bu saldırı haberleri büyük bir heyecanla karşılanırken imparatorun İstanbul'a dek uzanacağına dair umutlar yeşerir.[10]

Karl Fransa'nın tehlike oluşturması halinde ardında bıraktığı toprakların zarar görmemesi için kız kardeşi Maria'ya 120.000 duka gönderdi. Fransa saldıracak olursa karşı koyulacaktı. Görüldüğü üzere Karl sefere

Levent Şahverdi Arşivi

çıkmadan önce her türlü ayrıntıyı düşünmüş, inceden hesaplamıştı. Aynı şekilde 1535 yılının baharında Karl, Adrian de Croy'yu Almanya'ya gönderip durumu kontrol altına alıyordu. Karl'ın gönderdiği bu delege Protestan prenslere imparatorun Cadan Antlaşması'nı onayladığını ve Nürnberg Antlaşması'nı ise yeniden kabul ettiğini bildirmişti.[11]

İber yarımadasında hazırlıklar tüm hızıyla sürüyordu. Endülüs'te, Katalonya'da mühimmat, levazım ve cephane hazırlanıyor, gemiler donanıyordu. Almanya'da *lanzsquenete*'ler (*Lanzknecht*) toplanıyor, Napoli ve Sicilya bu deniz savaşına hazırlanıyor, yeniçerilere tekabül eden İspanyol "tercios viejos" ise 1533 Koron deneyiminden sonra yeniden Türklerin karşısına çıkmayı bekliyorlardı. Karl'ın 1530 yılında Malta adasını verdiği St. Jean şövalyeleri ve Portekiz de bu seferberlikte yerini alıyordu.

İmparator, kayınbiraderi olan Portekiz prensi Don Luis'in bu sefere iştirakini ise yine hatıralarında şöyle anıyordu: "İmparator bu sorunlarla ilgilenirken, kayınbiraderi Portekiz prensi Don Luis majestelerinin kâfirlere karşı sefere çıkacağını öğrendiğinden ve ileri görüşlü bir Hıristiyan hükümdar olduğundan, Barselona'da toplanan sefer grubuna katıldı."[12] Deniz gücünü Akdeniz'deki dengeye değil, deniz aşırı topraklardaki sömürgelerini genişletmeye saklayan Portekiz'in bu seferde kayda değer bir kuvvetle Karl'ın yanında yer alması önemlidir. (III. João 1532 yılında Türk'e karşı koymak için yardım isteyen Karl'a sadece 100 bin duka ile katılabilmişti.) Bu sefer İspanyol ve Portekiz asil sınıfının yanında Flemenk, İtalyan ve Burgonya asilleri de mevcuttu.[13] Bünyesinde pek çok millet barındıran gerçek bir Haçlı savaşıydı bu.

3 Nisan'da Karl Barselona'ya gelir. Dört bir yandan kuvvetler bu şehre akmaya başlar. İlk gelen Portekizlilerdir. 28 Nisan'da Portekiz gemileri Barselona sahillerine yaklaşırlar. Endülüs, Vizcaya, Flandr'dan gemiler eklenir. Şehirde tellallar hiçbir askerin yanında ne fahişe ne de eli silah tutmayan delikanlı götüremeyeceğini, cezasının ölüm olduğunu duyururlar.[14] Kronik yazarı Sandoval'ın naklettiğine göre "asillerin ve halkın oluşturduğu kalabalık şehre sığmaz, sokaklarda yürünmez olur."[15] İnsanlar bu "güzel donanmayı görmek" için sokağa dökülmüşlerdir.

Karl bunu görsel bir defileye, aynı zamanda da bir dini ayine dönüştürmek için her şeyi planlamıştır. Andrea Doria'nın kendisi için donattığı

Levent Şahverdi Arşivi

dört kürekli, 24 adet Şam işi sarı renkli imparatorluk armasını taşıyan kadırgayla yola çıkar. Üzerinde *Plus Ultra* (Daha da ötesi) yazan ve haç bulunan devasa bir sancak da eksik olmaz.[16] Karl'ın hükümdarlığı boyunca mottosu olan ve bunu takip eden yüzyıllarda da kullanılan "Plus Ultra" Yunan mitolojisine göre Cebelitarık Boğazı'nda bu bölgenin bilinen dünyanın son olduğunu göstermek için Herkül tarafından dikilen sütunlara bir göndermedir. Mitoloji, bu sütunların üzerinde *Nec plus ultra* (Ötesinde hiçbir şey yok) yazısıyla denizcileri öteye geçmemesi konusunda uyardığını bildirir. Karl'ın kadırgasında bulunan diğer sancaklar Latince olarak mesajlar gönderir. Bunlardan birinde "Silahlarını ve kalkanı al ve bana yardıma gel" yazmaktadır. Bir diğerinde "Tanrı seni bütün bu yollarda korusun diye meleğini gönderdi" yazar. "Tanrım, bana yollarını göster" yazısını taşır bir diğeri. "Ateş senin peşinden gelecektir" yazısı belki de en ilginçleridir.[17]

Karl'ın sırrı hâlâ bilinmemektedir: bu devasa donanmanın ve ordunun komutanı kim olacaktır? Yine haçlı seferini hatırlatan bir jestle hareket eder Karl ve üzerinde kendi resmi olan bir haç göstererek başkomutanlarının "o" olduğunu gösterir. Sefer klasik şekilde başlayacaktır. Monserrat Bakiresi ziyaret edilir. Gemiler yola çıkarken ise şehirden müzisyenlerle uğurlanırlar. Takvimler 31 Mayıs'ı göstermektedir.

İtalya'dan yola çıkacak olan Vasto markisi Civitavecchia'da Papa'nın ayağını öper. Markiyle uzun uzun konuşan Papa büyük bir ayin yaparak bütün donanmayı kutsar.[18] Marki buradan Napoli'ye geçip İtalyan askerlerini toplar. Napoli'de Barbaros'a karşı açılacak bu savaşa katılma oranı ve isteği çok yüksektir. Savaşa kendi adına katılanlar bile vardır. Salerno ve Bisiñano prensleri ve Señor Alarcón kendi ceplerinden bir donanma hazırlarlar. Bu şehirden yelken açılır, marki ve imparator Sardinya'da buluşur.

Karl'ın kendi kaleminden verilen rakam irili ufaklı 300 gemidir. Karl yıllar sonra anılarını üçüncü şahıstan kâğıda aktardığı satırlarda şöyle diyordu. "Bütün bu gemiler, senyörler, saygın kişiler, asiller, saray ahalisi, askeriyeden ve bahriyeden memurlar toplanırken imparator Barselona'dan üçüncü kez gemiye bindi ve Tunus'a yelken açtı."[19]

Tunus'a giden bu yolda Sardinya adasının en güney noktasında bulunan Cagliari şehrinde duraklamak niyetiyle yola çıkılmıştır. Lakin rüzgâr

Levent Şahverdi Arşivi

izin vermeyecektir. Önce Mayorka'ya varır ve bu adada adalıların krallarıyla yemek yeme teklifini geri çevirmez. 5 Haziran'da da Minorka'ya ulaşır. İmparatorluk donanması Minorka'nın Mahón limanına gelir, imparator burada ayine katılır. Ertesi gün ise Sardinya'ya doğru yeniden yola çıkılır.

Cagliari'de sefer seremonisi devam eder. Nuestra Señora de Buen Aire Kilisesi'ni ziyaret ederler; ayine katılırlar. Cagliari'de majesteleri bu farklı milletlerin arasında çıkma ihtimali olan sürtüşmeleri önlemek için herkesin misyon tamamlanana kadar arasında "ateşkes" yapması gerektiğini tellallar aracılığıyla askerlerine duyurur. Ordunun kumandası Vasto markisine, donanmanınki ise imparatorluk amirali Andrea Doria'ya verilir.[20]

14 Haziran'da ada terk edilip esas hedefe ilerlenir: Tunus'a! Kartaca, sadece unvanıyla da olsa bir kez daha Roma İmparatoru'nu karşılayacaktır. La Goletta'ya yaklaşırken yolda iki Fransız gemisi ele geçirilir ve mürettebat konuşturularak istihbarat edinilir. Fransa kralının Süleyman'a (Gran Turco) Juan Foresto adında bir elçi gönderdiği, Barbaros ve Kanuni'nin iki adamının da François'yı ziyaret ettikleri öğrenilir.[21]

Karaya çıkılınca İspanyol *tercios viejos* öncü kuvvetleri oluşturulur, ardından İtalyanlar gider, onları da Almanlar takip eder. Santa Cruz, imparatorun askerlerine ve komutanlarına şevk vermek için onlara "kardeşim" ve "oğlum" diye hitap ettiğini yazar.[22] Karl'ın bütün bu büyük kuvvetle karaya çıktığını gören Barbaros büyükelçi Luis de Prevenda'nın huzuruna çağrılmasını buyurur. Bu büyükelçi sefer öncesinde Barbaros'a imparatorun 25.000 asker ve 100 gemiden fazlasını getiremeyeceği haberini ulaştırmıştır. Bunun çok üstünde bir sayının Tunus sahillerine çıkması üzerine "yalan söyleme" gerekçesiyle Barbaros kendisinin "kellesinin uçurulmasını" buyurur.[23] Beklenilmedik bir şekilde, beklenilmedik bir sayıda gelen imparatorluk kuvvetlerine karşı harekete geçmek üzere bütün güçlerini toplar. Santa Cruz, Barbaros'un Salah Reis, Cachidiablo (Şeytan Avcısı), Yahudi Sinan, Sardinyalı Canaga ve diğer büyük kaptanlara La Goletta'ta toplanmaları için haber gönderdiğini bildirir. İmparatorluk safları Barbaros'un Karl'ın donanması konusunda detaylı bir şekilde bilgilendirildiğini düşünürler.

Sandoval da tüm diğer kronik yazarları gibi Barbaros'un imparatorun bu sefere çıkacağına hiç inanmadığını, çünkü Afrika'nın sıcaktan kavrulduğu

Levent Şahverdi Arşivi

bir dönemde böyle bir işe girişeceğini hayal bile edemediğini tekrarladıktan sonra Karl'ın Kartaca'ya ayak basmasından sonra olanları nakleder. Anlatısına göre yüzerek Goletta'dan kaçan bir Yunanlı esirden aldığı istihbarata göre Barbaros'un yakın adamlarından biri olan Hasan Ağa (Acanaga) bahçesindeyken Karl'ın donanmasının geldiğini görür ve koşarak Barbaros'a haber vermeye gider. Kendisine gelen işgalci kuvvetlerin ne denli kalabalık olduğunu büyük bir hayranlıkla –burası Sandoval'ın yorumu olsa gerek– anlatır. Bunun üzerine Barbaros'un yüzünde ne bir şaşkınlık, ne de zayıflık ifadesi söz konusu olmuştur. "Bu donanma hakkında ne düşünüyorsun, Hasan Bey?" diye sormakla yetinir. "Elimizi çabuk tutalım, çok ihtiyacımız olacak buna" olur Hasan'ın cevabı. "Yenilecek gibi değiller diye mi düşünüyorsun? Öylesine mi güçlü geliyorlar?" diye sorar Barbaros. "Beyim, sanırım hayır. Kendimizi onların savaştıklarından daha iyi savunmadığımız sürece beceremeyiz," der Hasan. Barbaros gülerek cevap verir: "Seni boynuzlu! Yoksa hâlâ Hıristiyan mısın?" ve gururla devam eder: "Geldiğini gördüğün o güçlü donanmanın geri döndüğünü görmeyeceğini garanti ederim. Sen bana onun ne kadar büyük olduğunu söylersen, zenginliklerini o kadar soyacağım demektir." Sandoval'ın tasvir ettiği bu sahnenin ne denli gerçeğe yakın olduğunu bilemeyiz. Tamamen onun hayal ürünü ya da şehir içinde dolaşırken değişime uğramış bir hikâye olabilir. Doğruluk ihtimali ne olursa olsun hikâyenin bize anlattığı bir şey var: Barbaros'un o şaşaalı, korku salan gücünün, her şeyden önemlisi gururunun Avrupa tarafından alaşağı edilmesinin yaratacağı etki.

Gómara ise Barbaros'un düşman eline geçmesini istemediği değerli eşyalarını 14 kadırga ile Bona'ya, 12 kadırga ile Cezayir'e gönderdiğini bildirir. Barbaros Tunus'tan ayrılırken bu bölgede esir olarak bulunan bütün Hıristiyanların yakılmasını buyurur. Yahudi Sinan buna karşı gelecek ve zafer kazanılması halinde onlara ihtiyaçları olabileceklerini belirtecektir. Lakin esirler bir dönme tarafından kendilerini bekleyen bu korkunç sondan haberdar edilirler. Barbaros'un şehirden ayrıldığı gün ellerindeki demir kelepçelerle kapıları ve duvarları yıkarlar ve zindanlardan çıkarlar. Barbaros ise geri döndüğünde hepsinin silahladığını görür.

İmparatorluk birliklerinin La Goletta'da bulunduğu bu günlerde bir Yahudi'ye ait ticari mal yüklü bir gemi Tunus'a gelir. Águila kadırgası bu-

Levent Şahverdi Arşivi

nu ele geçirdikten sonra bu gemiden pek çok dönme Karl'ın saflarına geçer, Barbaros'un Tunus ve La Goletta'daki durumu hakkında bilgi verirler. Karl, onları affeder ve Gómara'nın sözleriyle "Tanrı'ya ve efendilerine ihanet ettikleri gibi kendisine ihanet etmemeleri için denize salar."[24] Bunların arasındaki daha sonra din değiştirip kafasına bir "Türk" sarığı giyen, bıyıklarını uzatıp kafasında bir tutam saç bırakan Sevillalı bir din adamının da yakılmasını buyurur.

Çatışmalar çok şiddetli geçer ve günler boyunca devam eder. İmparatorluk askerleri arasında La Goletta'nın sanıldığından çok daha zayıf olduğu söylenmeye başlanmıştır bile. Ama sorun klasiktir: yaz sıcağında su yoktur. İlk akla gelen çare bir nebze susuzluğu gideren yeşil elmalara saldırmaktır. Bütün bu zor şartlar altında çatışmalara devam ederken ruhani cesaret aşılama işlemi de unutulmaz. Fransisken bir rahip elinde haçla askerler arasında koşturur durur. Bütün bu canla başla savaş sonucunda Karl "neredeyse yok denecek kadar bir kayıpla" şehri ele geçirir. Ele geçirilen 40 parça top arasında üzerinde Fransız sarayının simgesi olan zambak figürlerinin bulunması ilginçtir. Çatışmalar bittiğinde Karl "ölü kâfirlerin, atların ve develerin" atılması için çukurlar kazılmasını buyurur. Öldürücü güneşin altında enfeksiyonun yayılmasını engellemek için çalışmalar başlar.

Bu zafer üzerine Tunus beyi Mevlayı Hasan (Muley Hasén) Karl'ın elini öpmek üzere izin istemek için bir elçisini gönderir. Karl ise haberi getiren elçiye 4000 duka ve altın işlemeli elbiseler hediye ederek bu görüşmeyi kabul ettiğini bildirir. Aziz Pedro ve Aziz Pablo günü Tunus beyi yanında 200 atlı getirerek Karl'a yardım eder.[25] Barbaros'un kuvvetlerini yendikten sonra Santa Cruz'un kelimeleriyle: "Alba dükü ve Marki Alarcón onu (Tunus beyini) majestelerinin olduğu yere getirirler. Kral (Bey) atından iner, (Karl'ın) ayaklarına atılır ve elini öpmek ister. Majesteleri onu kollarını omzuna dolayarak büyük bir mutlulukla karşılar, sevgi dolu sözcüklerle selamlar."[26] Bu fiziksel karşılaşma ve sevgi gösterisi yapılacak olan antlaşmanın ve politik dostluğun bir portresi niteliğinde olacaktır.

La Goletta alındıktan sonra sıra Tunus'a gelmiştir. Ne de olsa esas hedef odur. Barbaros'un bu bölgeyi elinde bulundurması, Tunus'un, Cezayir gibi Akdeniz'de çok sayıda jeostratejik limanının bulunması açısından

Levent Şahverdi Arşivi

durumu tümüyle İspanya aleyhine çevirir. Sicilya, Malta ve Sardinya'nın neredeyse yanı başında kalan bu sahil şeridi Akdeniz'i de ortalamaktadır ve Barbaros gibi bir gücün elinde kalması ise imparatorluk saflarına korku salmakta haklıdır. 17 Temmuz'da majesteleri Andrea Doria'yı askerlerin bir kısmıyla La Goletta'da bırakarak Vasto markisiyle birlikte Tunus'a doğru ilerler. Askerler arasında uyanan heyecan onları sadece Tunus'u değil, kısa zamanda tüm Berberistan'ı ele geçirip sonrasında da Kudüs'ü ele geçireceklerini iddia etmeye kadar sürükler.

Susuzluk sorunu doruğa varmıştır. Bir yudum suyun askerler arasında iki dukaya satıldığı olur. Bazıları çamurlu suların ıslattığı gömleklerinin suyunu içlerine çekmeye kadar vardırırlar işi. Her şeye rağmen ordu trompetler eşliğinde Tunus yolunda ilerler. El Kasaba'ya varıldığında Barbaros imparatorluk kuvvetlerinin top atışları karşısında fazla dayanamaz.

Karl askerlerine şehrin ele geçmesi halinde yağma sözü vermiştir. Lakin yağma beklenildiği gibi olmaz, ne de olsa Barbaros şehri terk ederken değerli olan her şeyi yanında götürmüştür. 21 Temmuz'da şehirde bulunan halk arasında büyük bir kıyım yapılır. İmparatorluk askerleri pek çok esir alırlar. Hava aşırı derece sıcak olduğu ve kaçmaya imkân vermediği için Tunus beyi de Barbaros'a bağlı olan halkın kaçmasına izin vermeyerek onları ele geçirir.[27]

Karl 6 Ağustos'ta Mevlayı Hasan'la bir antlaşma imzaladı.[28] Tunus'taki varlığını Karl'a borçlu olduğunu kabul etmesi, Hıristiyan halka özgürlük sağlaması, imparatorun tebaasına ibadet özgürlüğü getirmesi ve hiç bir koşulda düşmana yardım sağlamaması başta olmak üzere bir dizi maddeden ibaret olan bu antlaşmayla imparator yerel yönetimi Osmanlı güçlerine karşı koruyarak dengeyi kurma politikasının bir uzantısı olarak bu coğrafyada Barbaros karşıtı bir kuvvete en önemli desteği vermiş oldu.

İmparatorun muzaffer bir şekilde İtalya'ya dönmesi yola çıkışından da parıltılı oldu. Trapana'dan Sicilya'ya ayakbastı, oradan da Palermo ve Messina'ya geçti. Aragon Krallığı yoluyla Karl'a bağlı olan bu adanın sakinleri imparatorlarını ilk defa bu şaşaalı zaferin sonunda görme şerefine ulaştılar. Karl Napoli'ye geçtiğinde zafer kutlamaları için herkes bu şehre akın etmeye başladı: Papa'nın oğlu Pedro Luis Farnesio, iki kardinal, Ferrara,

Levent Şahverdi Arşivi

Urbino ve Floransa dükleri ve hatta savaşa katılmamak için direnen Venedik'in dört elçisi...[29]

Karl kılık değiştirip şehirlerin en görkemlisi Roma'nın o çok özlediği eserleri arasında dolaşırken Barbaros tarihin garip kader çemberini kapatmak için Mahón'a gidiyordu. İmparatorun bu sefer için yola çıkıp kendisine zafer bağışlaması için kilisesinde dua ettiği Mahón kenti Barbaros'un yenilginin intikamını almak için seçtiği noktaydı. Öte yandan bu zaferin Avrupa'da yarattığı yankılar, Mare Nostrum'daki İspanya için, acı olan gerçeği değiştirmeyecekti. Ne de olsa bu zafer sonrasında bile tedirginlik sona ermeyecekti. Isabel aynı yıl 13 Aralık'ta imparatora yazdığı mektupta "Türk'ün yeniden donanmasıyla Hıristiyanlık âlemine elinden geldiğince zarar vermek için geri dönmeyeceğinden asla emin olamayız" diyecekti.[30]

Notlar

1 Bu makale aynı başlıkla Eylül 2010'da 16. Türk Tarih Kongresi'nde sunulmuştur.
2 Francisco López de Gómara, *Guerras de mar de Emperador Karl V*, op. cit., s. 159.
3 Orestes Ferrara, *El siglo XVI a la luz de los embajadores venecianos*. Op. cit., s. 20
4 Ceciliq Paredes, "Du texte à l'image: Les tapisseries de la Conquête de Tunis et les gravures des Moeurs et Fachons des Turcs," *L'empire Ottoman dans l'Europe de la Renaissance*. Ed. Alain Servantie, Leuven University Press, 2005, s. 123-150.
5 Prudencio de Sandoval, *Historia de la vida y hechos del Emperador Karl V*. Op. cit., s. 477.
6 Manuel Fernández Álvarez, *Corpus Documental de Karl V*. Op. cit., s. 410.
7 A.g.e., s. 493.
8 A.g.e., s. 495.
9 Francisco López de Gómara, *Guerras de mar de Emperador Karl V*, op. cit., s. 160.
10 Massimo Petrocchi, *La Politica della Santa Sede di fronte all'invasione otomana (1444-1718)*, Napoli, 1955, s. 64-65.
11 Stephen A. Fisher-Galati, *Ottoman Imperialism and German Protestantism*. Op. cit., s. 61.
12 *Autobiography of the Emperor Charles V*. (Recently discovered in the Portuguese language by Baron Kervyn de Lettenhove, member of the Royal Academy of Belgium). trad. Leonard Francis Simpson, London, 1862, s. 25
13 Manuel Fernández Álvarez, *Corpus Documental de Karl V*. Op. cit., s. 496.
14 Francisco López de Gómara, *Guerras de mar de Emperador Karl V*, op. cit., s. 162.
15 Prudencio de Sandoval, *Historia de la vida y hechos del Emperador Karl V*. Op. cit., s. 500.
16 Manuel Fernández Álvarez, *Corpus Documental de Karl V*. Op. cit., s. 499.
17 Francisco López de Gómara, *Guerras de mar de Emperador Karl V*, op. cit., s. 162.

Levent Şahverdi Arşivi

18 Alonso de Santa Cruz, *Crónica del emperador Karl V*. Op. cit., s. 261.
19 *Autobiography of the Emperor Charles V.* (Recently discovered in Portuguese language by Baron Kervyn de Lettenhove, member of the Royal Academy of Belgium.) Op. Cit., s. 25.
20 Alonso de Santa Cruz, *Crónica del emperador Karl V*. Op. cit., s. 263.
21 Francisco López de Gómara, *Guerras de mar de Emperador Karl V* , op. cit., s. 164.
22 Alonso de Santa Cruz, *Crónica del emperador Karl V*. Op. cit., s. 265.
23 A.g.e., s. 266.
24 Francisco López de Gómara, *Guerras de mar de Emperador Karl V* , op. cit., s. 166.
25 Alonso de Santa Cruz, *Crónica del emperador Karl V*. Op. cit., s. 271.
26 A.g.e., s. 271.
27 A.g.e., s. 279.
28 Eduardo G. Herrera, *La política norte africana de Karl I*. Op. cit., s. 60.
29 Francisco López de Gómara, *Guerras de mar de Emperador Karl V* . Op. cit., s. 180.
30 Manuel Fernández Álvarez,*Corpus documental de Karl V*. Op. cit., s. 445.

Levent Şahverdi Arşivi

Beşinci Bölüm

V. KARL'IN TUNUS ZAFERİNİN İNTİKAMI OLARAK MAHÓN'UN YAĞMALANMASI: BARBAROS, 1535[1]

"Però no ploris, fill meu,
Per fatigues tan llunyanes,
Que altres penes més propanes
Tindrà que plorar el cor teu."[2]

Türklerin 1558'te Minorka adasındaki Ciutadella şehrine yaptıkları saldırıyı ölümsüzleştiren bu mısralar hiç de sanıldığı gibi 16. yüzyılda kaleme alınmamıştır. Şair-yazar Rafael Torrent y Faner'in *Amor y Patria* (Aşk ve Vatan) adlı antolojisine aldığı bu saldırıyı tema alan beş şiirden biri olan bu eseri 1915 yılında basılmıştır. Yani saldırıdan tam 357 yıl sonra! Katalanca olarak bir babanın ağzından oğluna adada Türklerin yaptıklarını hatırlatan bu mısralar Katalanca ve İspanyolca olarak bu vakayı ölümsüzleştiren sayısız eserden sadece biridir. Adanın tarihine "9 Temmuz vakası" olarak geçecek bu bedbaht saldırıda Piyale Paşa'nın askerleri adayı yerle bir ettikten sonra 4000 esirle İstanbul'a döneceklerdir. Minorkalılar bu uğursuz olayın kolektif hafızadan silinmemesi için şaşırtıcı bir biçimde 20. yüzyıla uzanan bir zaman çerçevesinde epik ve milliyetçi söylemlerle romantik romanlardan kahramanlık destanlarına, romanslardan tiyatro oyunlarına kadar uzanan geniş bir çerçevede sayısız eser üretmişlerdir. Bu eserler zincirinin bugün bile adada olayın hâlâ travmatik bir şekilde hatırlanmasında çok büyük payı vardır.

Bu küçük Akdeniz adasının 1558'de karşılaştığı bu felaket bir bakıma 1535 yılında başına gelenleri bir nebze olsun unutturmuş olmalıdır ki adalılar bugün Türkleri Piyale Paşa'nın askerlerinin yaptıklarıyla hatırlamaktadırlar. Barbaros'un 1535 yılında adaya Mahón'dan yaptığı saldırı neredeyse 1558 faciasının gölgesinde kalmıştır.

Levent Şahverdi Arşivi

Mahón hep donanmaların dinlenme durağı ve korsanlar için de bir sığınak olmuştu. Nüfusun çok az olması sebebiyle ticaret uzun süre gelişmedi. Kral Alfonso'nun 1287 yılında Mahón'da karaya çıkması ve surların sağlamlaştırmasını dile getirmesi bu küçük sahil kasabasını geliştirecek bir dizi projenin başlatılmasına sebep oldu ve 19. yüzyıldan itibaren her alanda gelişmeye başladı. 16. yüzyıl başında Minorka adasının genel nüfusu 6000'e yaklaşıyordu. 1535 Mahón ve 1558 Ciutadella saldırıları adanın nüfusunu hızla aşağı çekti.

İmparator 1535 yılında Tunus seferi sonunda Mevlayı Hasan'a Tunus'un yönetimini vererek narin dengeyi yeniden sağlamayı başarmış, Lakin Barbaros bu hezimeti kabul etmeyerek dengeyi yeniden kendi lehine çevirmek üzere bir intikam saldırısı planlamıştır. Bu Karl açısından sadece İnebahtı savaşında olacağı gibi Hıristiyanlık âleminin moralini yükseltmek üzere kullanılacak pratik ve şaşaalı, fakat kısa vadeli bir zafer olarak kalacaktır. Tunus zaferi Belçika halılarında, romanslarda, methiyelerde, tablolarda ölümsüzleşmek üzere kıtaya taşınırken Barbaros neredeyse intikamını sembolikleştirircesine askerlerinin bir kısmını Cezayir'de bırakarak Balear adalarının yolunu tutar ve Karl'ın muzaffer donanmasının ilk durağı olan Mahón'a saldırır. Böylelikle intikam saldırısı hayli anlamlı bir iade-i ziyarete dönüşür.

V. Karl'ın deniz savaşlarını kaleme alan kronik yazarı Francisco López de Gómara'nın naklettiğine göre Barbaros Cezayir'de çıkabilecek herhangi bir ayaklanma ve dedikoduyu önlemek amacıyla imparatora karşı savaşmak üzere asker toplamaya gideceğini belirterek buradan ayrılır. Yola çıkmadan önce yeterince dikkat etmeyerek esirlerin elden çıkmasına sebep olduğu için Cezayir kadısının boynunu vurdurur.[3] Kadı, Barbaros'un en güvendiği adamıdır, Barbaros'un Tunus zaferinde (1534) büyük rolü vardır ve Benalcadi savaşlarında çok yardımı dokunmuştur. Hayreddin, Cezayir'i Hasan Ağa'nın gözetiminde bırakarak yola çıkar.

Barbaros elindekilerden başka 11 kadırga donatır, Cerbe'den (Djerba, Los Gelves) iki kadırga daha alır ve 35 parçalık bir donanmayla yola çıkar. İlk hedef Mayorka'dır. "Çok zengin" olduğunu bildiği için yöneldiği bu adaya çıkmayı akıl kârı bulmayacaktır. Çünkü Karl'ın Tunus başarısını de-

Levent Şahverdi Arşivi

vasa meydan ateşleri ve meşalelerle kutlayan Mayorka'yı uzaktan görünce bunları korsan saldırısını haber vermek üzere yakılmış bir ateş zanneder.[4] Dolayısıyla Minorka'ya doğru yola koyulur. Kroniklerde öne çıkarılan bu zafer kutlamalarının uzaktan görülmesi önce bir anekdot gibi görünse de bunun hem Gazavatname'de, hem de Santa María de Ibiza Kilisesi'nin kayıtlarında bulunması doğruluğunu kanıtlar niteliktedir.[5]

Yolda karşılarına ilk çıkan, Tunus'ta esaretten kurtulan Hıristiyan esirlerle dolu iki küçük gemi olur. Fazla direnmeden Barbaros'a teslim olan gemideki Hıristiyanlar özgürlüğün tadını çıkaramadan yeniden küreklere sarılmak zorunda kalırlar. İkinci olarak iki Portekizli ticaret gemisiyle karşılaşırlar. Hıristiyan gemilerinin bayraklarını asan Türk donanması Portekizlileri şaşırtmayı başarır.[6] Bu gemilerin kime ait olduğundan şüphelenmeden ona yol verirler. Ayrıca Kâtip Çelebi'nin de doğruladığı üzere "kale limanına varup kâfir donuna (kılığına) girmişlerdir."[7]

Barbaros bu küçük adanın doğu noktasına vardığında limana sığınmış olan Gonzalo Pereyra'nın karavelasıyla karşılaşır. Başta karavelayla zaman kaybetmek istemese de, bu fırsatı kaçırmamak için hemen saldırıya geçer ve "çok Türk kanı akıtarak" gemiyi ele geçirir. Pereyra'yı ve gemide bulunan Portekizlileri öldürür.[8]

Barbaros 1 Eylül tarihinde gündüz vakti adaya yaklaştığında Mahón'un yerlileri ilk önce bu gemilerin Karl'ın Tunus'tan dönen muzaffer donanmasının bir bölümü olduğunu sanmışlardır. Barbaros'un "Hıristiyan bayraklar" açması halkı heyecana düşürür. Gómara'nın naklettiğine ve Ferrer'in de Mut'tan yaptığı alıntıya göre bu, şehirde büyük bir sevinç yaratır, hatta çanlar bile çalınır. İki Fransisken papaz –Bartolome Genestar ve Francisco Coll– bir kayıkla gemilere yaklaşır ve bunların imparatorun gemilerinin olmadığını anlayarak şehre acilen haber salmak üzere geri dönerler. Durum anlaşıldığında bu iki Fransisken haber verme işini pahalı öderler. Ama en azından şehre tehlikeyi haber verebildiklerinden şehrin kapıları acilen kapatılarak tedbirler alınmaya başlanır. Akşamın erken saatlerinde Türkler Rey köprüsünden şehre girmeye başlamışlardır bile.

Bu olayı yeniden ele alarak anlatan en kapsamlı çalışma papaz Rafael Bosch Ferrer'in monografisidir. Barbaros'un yaptığı ve kroniklerde ken-

Levent Şahverdi Arşivi

disine çok geniş yer ayrılmayan bu saldırının tüm detaylarını tutmuş, şehir ve komşu şehir otoritelerinin aldığı önlemler ve haberleşmelerini tüm isimleri belirterek ayrıntılı bir şekilde kaydetmiştir. Bu monografi denizden gelen beklenmedik bir saldırı karşısında saldırıya uğrayan tarafın ne şekilde bir savunmaya geçtiğini, ne gibi tedbirler aldığını çok ince ayrıntılarıyla göstermesi açısından çok önemli bir eserdir. Bu saldırı karşısında ne yapıldığını neredeyse saat saat bildirir. Perde arkasındaki hareketlenme ve teşkilatlanmayı şaşılacak ayrıntılarla anlatır. Bu unutulmuş saldırıyı belgelerle kaleme alan papaz Ferrer 1936 yılında, yani kitabın yayınlanmasından iki yıl sonra diğer 38 din adamı ile birlikte Halkçı Cephe tarafından katledilmiştir. Evi basılmış, pek çok değerli belge sokağa atılmıştır.

Saldırının beklenmedik bir zamanda, beklenmedik bir hızda olması adalılar arasında büyük bir panik yaratır. Ciutadella ve Mercadal şehirlerinden yardım istenir. Minorka otoritelerine haber verildikten sonra, daha ciddi bir boyutta yardım gelmesi için komşu adaya haber salınır. Mayorka'nın *jurados generales*'i (şehir konseyi) konudan haberdar edilir. Bugün elimizde Katalanca olarak tüm metni bulunan Minorkalı *jurado*ların (konsey üyeleri) Mayorkalı *jurado*lara gönderdiği mektupta olayın ciddiyeti ve adanın içinde bulunduğu panik abartılmadan anlatılır. Aynı gün, gecenin ikisinde *"ab molta pressa"* (büyük telaşla) mühürlenen bu mektup Barbaros'un şehre topları indirmeye başladığı haberiyle açılır. Adada çok az sayıda adam ve cephane olduğu vurgulanır. Bu adanın kurtarılmasının "Tanrıya ve majestelerine ve tüm İspanya'ya" hizmet etmek için gerekli olduğu belirtilir. "Yardım gelmeyecek olursa bu zavallı ada yok bilinmelidir," denir.[9]

Mut'un verdiği rakamlara göre ertesi gün, yani 2 Eylül'de sahile çıkan Türklerin sayısı 2500'dür. Üç koldan şehre dağılarak, toplarını stratejik noktalara yerleştirirler. Bu arada küçük gruplar halinde yağmaya çıkan askerler de yok değildir. Başta adalılar savunmalarında başarılı olur ve yaklaşık 300 Türk'ü öldürürler. Mahónlu ve Alayor'dan gelen köylüler yağmaya çıkan Türkleri öldürmeyi başarırlar. Alayorluların ele geçirmeyi başardığı iki Türk'ten de bu donanmanın Barbaros'a ait olduğunu öğrenirler. Yağma Türkler açısından hayli başarılı geçer. Kroniklerde belirtildiği üzere kapı kolları ve kapı kilitleri dahil olmak üzere karşılarına çıkan her şeyi alıp

Levent Şahverdi Arşivi

götürürler. Açıklamaları ise gayet nettir: Tunus'ta sadece bundan fazlasını değil, donanmalarını da kaybetmişlerdir.[10] Barbaros özellikle San Francisco Manastırı'nın başrahibine karşı hayli acımasız davranır. Ne de olsa şehri Barbaros'un bu beklenmedik ziyaretinden haberdar eden odur. Son nefesini vermeden önce kiliseye ait olan kutsal objeleri saklar ve "kâfirlerin elinde kirlenmemesi" için bunların yerini ona söylememekte direnir. Bu da büyük bir işkence ile ölümle tanışmasına sebebiyet verir.[11] Öte yandan hızla para aranmaya başlanır. Kilise Kasım 1533'te uyguladığı bir sistemi yeniden gündeme getirerek, 5 Eylül 1535'te de *jurado*'ların izni ve kararıyla üniversitenin hazinesinden Mahón şehrini silahlı askerlerle kurtarmak amacıyla gümüş paraları çıkarır.[12]

Barbaros bu esnada telaş içindedir, çünkü Tunus'tan dönen imparatorluk donanmasından bir birliğin adaya uğramaya ihtimalini hesaplamaktadır. Bunun yanı sıra, muhbirleri aracılığıyla Mayorka'da hazırlanmakta olan yardım birliğinden de haberdar olduğunu sanmaktayız.

Saldırıda bulunanlar ve savunmadakiler arasındaki eşitsiz güç dağılımı üzerine dikkat çekilen bir durumdur. Barbaros'un 2500 adamına karşı şehirde bulunan 300 haneli ve 1500 nüfuslu Mahón'dan çıkarılabilen, eli silah tutan topu topu 350 askerdir. Hepsi de dolayısıyla hazırlıksız yakalanan askerlerdir. Garnizon ve süvari zaten yoktur. Barbaros'un sağlam topları karşısında çok uzun zamandır onarılmayan kale duvarları zaten dayanamamıştır.

Ciutadella'da bulunan ihtiyar Minorka valisi yaklaşık 300 kişilik bir kurtarma ekibi hazırlar. Türkler bunları büyük bir kolaylıkla yenerler ve vali yüz adamıyla birlikte çatışmada ölür. Onları kurtarmak için yola çıkan Mahónlular da kısa süre içinde geldikleri gibi şehre kaçarak, kendilerini kapatırlar.[13] Türkler 44 adımlık koca bir gedik açarlar ama püskürtülürler. Çatışma uzun sürer ve şiddetli geçer. Lakin sonuç olarak bu ilk saldırıdan Türkler başarılı çıkarlar. Adalıların karşılaştıkları bu ilk başarısızlık umutlarını yok ederken, Barbaros'un saflarının daha cesurca bir yol izlemesini sağlayacaktır. İkinci saldırı da aynı şekilde başarılı geçecektir.

Mahón gibi halkın geçimini balıkçılık ve küçük çaplı ticaretle sağladığı, hiç de zengin sayılamayacak bir şehre gelmiş olması gerçekten de üze-

Levent Şahverdi Arşivi

rinde düşünülmesi gereken bir konudur. Minorka adasının en doğu noktasında bulunan Mahón'un savunma sistemlerinden yoksun bulunması Barbaros'un öncelikle buraya yönelmesi için geçerli bir sebep olmalıdır. Garnizonu olmayan, depolanmış cephane ve de baruttan yoksun olan bu minik şehir Türkler için isabetli bir seçim olmuştur.

4 Eylül'de Mahón'un üçüncü kuşatması başlamıştır. Şehrin berberi Rotger Barbaros tarafından aracı olarak kullanılmış, peşinde iki Mağripliyle beyaz bir bayrak taşıyarak surlara kadar varmış ve Torre Nueva'nın (Yeni Kule) dibine kadar gelmiştir. Bu iki taraf arasında bir uzlaşmaya varılması için ilk çalışmadır. Barbaros'tan gelen habere göre, eğer şehri teslim ederlerse şehir halkını kadınlar ve çocuklarıyla birlikte serbest bırakacaktır. *Baile*'nin cevabı ise oldukça sert ve kesindir: "Bunu hiç bir şekilde yapmayacaklardı, hatta tam tersini yapacaklardı. Gerekirse, aynı geçen gün olduğu gibi savunma sırasında elli hayat kaybederdi."[14] Barbaros saflarından mühtedilerin verdiği cevap bu durumda saldırının devam edeceğini gösterir niteliktedir: öyleyse şehri silahla alacaklar, ateşe ve kana bulayacaklardır. Rotger, *baile*'ye iyi düşünmesini, hemen cevap vermemesini, direnmeye devam ederlerse hepsinin kafalarını keseceklerini hatırlatmıştır.

O esnada kulede bulunan, aralarında *síndico* (mütevelli) Jorge Boscá, Gil Caldarer, Antonio Olivar ve önde gelen adamlardan Bartolomé Saura'nın da olduğu şehir otoriteleri aralarında iki üç saat düşünmeden önce bir karar vermenin yanlış olduğuna karar verirler. Böylelikle içerden kuvvet toplamak için vakitleri de olacaktır. Barbaros'un adamları düşünmek için ne kadar vakit istediklerini sormuşlardır. Cevaben bir iki saatin yeteceğini belirtirler.

Síndico'lardan Jorge Boscá ve Francisco Llorens peşlerinde büyük bir kalabalıkla encümen üyesi Gil Calderer'i bulmak üzere şehir hastanesine gider ve burada konseyle bir araya gelirler. Görüşmeler sonucu büyük bir çoğunluk teslim olmak gerektiği doğrultusunda görüş bildirir. *Baile* Scalá buna şiddetle karşı çıkarak "Barbaros'la anlaşmaya varmak isteyenler bundan böyle beni *baile*, komutan olarak görmesinler," der.[15] Bir sonraki toplantı yine konsey üyeleriyle üniversite binasında yapılır. *Baile* Jaime Scalá toplanan kalabalıkla karşı karşıya gelince mihrapta bulunan haçı eline

Levent Şahverdi Arşivi

alarak hepsini kutsar. Bu dramatik sahne karşısında bazıları savaşarak ölmenin yeğ olduğu kanaatine varırlar.

Baile Jaime ruhban sınıfının ne düşündüğünü öğrenmek ister ve oğlu Presbiteryen Juan'ı davet eder. Oğlu tüm ruhban sınıfına danıştıktan sonra sadece kendisinin ve Presbiteryen Guillermo Olivares'in düşmanla bir anlaşmaya varmak fikrine karşı olduğunu, diğer din adamlarının bir uzlaşmanın sağlanmasından yana olduklarını belirtir. Diğer bir taraftan üniversitede toplananlar ayaklanarak sokağa dökülür ve düşmanla bir anlaşma yapılması gerektiğini belirterek çığlıklar ve haykırışlar içinde ilerlerler. Sonunda karar verilir. Scala şehrin anahtarlarını vermeye razı olur. Şartı şehir sakinlerinin hepsinin serbest bırakılmasıdır. Barbaros da elbise ve esir peşinde olmadığını, sadece yedi yaşından küçük kızlar ve oğlanların teslim edilmesini, bu durumda şehri yağmalamayacağını ve tüm diğer sakinlerini serbest bırakacağını belirtir. Şehrin içinde bulunduğu bu trajik durum karşısında bazı babalar şehri kurtarabilmek için çocuklarını feda etmeye razıdırlar. Boscá ve Saura çocuklarını feda edebilecek ilk iki kişi olarak ortaya çıkarlar.

Öte yandan halk Barbaros'un ilk verdiği sözü tutmaması üzerine ayaklanırlar. Ama artık çok geçtir. Barbaros askerlerine yağmaya başlamak için emirlerini beklemelerini söylemiştir. Vakit geldiğinde intikamı ise çok kötü olmuştur. Bir gecede alabildiği her şeyi almış, alamadığını yakıp yıkıp yağmalamıştır. Yaralı ve ölü sayısı ise hayli yüksektir. Türkler adada yağma ve yıkım için kolları sıvadıklarında pek tabii kutsal mekânlara daha bir şefkatle davranmak gibi bir kaygı taşımamışlar, şiddetlerini her yere eşit olarak dağıtmışlardı. Bundan ada için en kutsal olan Virgen de Gracia keşişhanesi de nasibini almıştı. Barbaros çekildiğinde Mahónlular gönüllülerin yardımlarıyla bu tanrı evini restore ettiler.

Durum idare sınıfı için çok trajik olmuştur. Barbaros çekip gittikten sonra şehrin bu hale gelmesinde kimin suçlu olduğu ortaya çıkarılmak üzere görevliler Ciutadella'ya götürülür. Mahkemeleri bir yıl sürer, işkenceye tabi tutulup ölüme bile mahkûm edilirler. Bazı Mahónluların Barbaros'un kampına gidip geldiklerinin görüldüğü de iddia edilir. Canlarını kurtarmak için paranın yerini gösteren yerliler olduğu da söylenir.[16] Gómara ise kendi tabiriyle şehri "satan ve teslim eden" kişilerin adalet tarafından dört parça-

Levent Şahverdi Arşivi

ya ayrıldığını (*hechos cuartos*) nakleder.[17] Gerçekten de kayıtlara göre Mayorka valisi Don Jimén Pérez de Figuerola'nın emriyle vatan hainlerine karşı 8 Eylül'de başlatılan mahkeme bir yıldan fazla sürmüş ve 1536'nın 24 Ekim'inde Ciutadela'nın Born Meydanı'nda halkın korku dolu bakışları önünde suçlular cezalarını Gómara'nın naklettiği şekilde çekmişlerdir.

Gómara, Mahón saldırısını anlattığı bölümü bitirirken hiç bir Mahónlunun kendilerine "ne denirse densin, ne yapılırsa yapılsın" Müslüman olmaya yanaşmadığını belirtir. *"Volver turco"* (Türklüğe dönmek) deyimini kullanarak dönemin Batı'nın gözünde "Müslüman" ve "Türk" algısının eşdeğer olduğunu bir kez daha gündeme getirmiş olur. Bunun yanı sıra Mahón tarihine trajik bir saldırı olarak geçecek bu dört gün boyunca adalıların bu şehri kurtarmak için gösterdikleri çaba kahramanlık hikâyeleri olarak baki kalacak ve büyük bir kısmı şehirdeki yerlerle birlikte anılacaktır. Sözgelimi, Mahónlu papazlardan Mossen Bartolome Mir, Barbaros saldırısında savunmada kullanılmak üzere bir at bulabilmek için körfezi yüzerek geçmiş, St. Antoni ve diğer civar köylerin sakinlerinden yardım istemiştir. Yine kronik yazarı Gómara'nın naklettiğine göre bir eşkıya (*bandolero*) kendini yeniden şehre kabul ettirmek için Barbaros'tan haber getirebileceğini belirtip, bu işi yüzerek yapmıştır.[18] Dönemin kayda değer pikaresk sınıflarından birini teşkil eden Katalan eşkıyaların profilini düşünürsek, bu şahsın Katalonya bölgesinin önde gelen ailelerinden biri olduğunu çıkarabiliriz.

Barbaros, İspanyol ve Katalan kaynaklara göre 800 esir ve ganimet yüklü donanmasıyla Cezayir'e döner. Kâtip Çelebi ise biraz daha mübalağalı bir rakam verir ve "Malını gazilere yağma ettirüp beş bin yedi yüz tutsak alındı; sekiz yüz de kırılmıştı," der. Rakam gerçeğin çok ötesindedir, çünkü yüzyıl başında tüm adanın en kalabalık nüfusa sahip olduğunda bile tüm yerleşme yerlerinin toplamı zaten 6.000 yapar. Barbaros'un niyeti en kısa zamanda gemilerini yeniden donatıp İstanbul'un yolunu tutmaktır. Bu saldırıyı takip eden aylarda küçük çaplı intikam saldırıları düzenlemeye devam edecektir. Kendisine bağlı korsanları Katolik monarşinin Akdeniz sahillerindeki şehir ve kasabalarını yerle bir etmek üzere görevlendirir. Tunus'ta büyük bir yenilgiye uğramış ve donanmanın büyük bir kısmını kaybetmiş olmak Barbaros için Kanuni karşısında çok büyük bir utanç kaynağı olma-

Levent Şahverdi Arşivi

lıdır. Kapudan Paşa bu sefer alışıldığı üzere Akdeniz sahillerinde küçük duraklar ve saldırılarla oyalanmadan Cezayir'den Cerbe'ye, oradan da İstanbul'a gider. 1535 yılının sonunda kış aylarında bu uzun yolculuğu yapması İspanyol ve Katalan kronik yazarları tarafından hayretle karşılanır. "Denizde kışın yol almaktan korkmayarak İstanbul'a döndü," derler.[19] Kâtip Çelebi'nin naklettiğine göre Andrea Doria, Minorka vakasını haber almış ve yolda kırk kadırgayla Barbaros'un karşısına çıkmak istemiştir. "Hayreddin Paşa Cezayir'den çıkup giderken Anderya gemileri seçti, ama görmezlendi, aldırmadı," der Çelebi.

Gómara'nın iddiasına göre Barbaros döndüğünde Kanuni Şah Tahmasp'a karşı çıktığı seferden dönmektedir. Bu nedenle Yahudi Sinan'la birlikte Konya'ya giderek orada huzuruna çıkarlar. Burada İspanyol kronik yazarının ya kulağına çalınanlar, ya da hayal gücü devreye girer: "Şahla tutuştuğu savaştan kârlı olduğu kadar umduğunu bulamadan gelen Süleyman onun ayaklarına kapandığını görünce kendisini sevinç içinde karşılar ve zaferden çok erdeme değer verdiğini, kendisinden beklediğini yerine getirdiğini, kimsenin yardımı olmadan Tunus krallığını geri alacağını ve imparatora karşı duracağını, onun büyük gücünden kurtulacağını söyler. İntikamını alması için kendisine verdiği bu donanma gibi, hatta daha da iyisinin sözünü verir. Bazıları onu 'paşa' hatta 'amiral' yaptığını söylerler. Barbaros bu kadar lütuf ve iyilik karşısında onun elini öper ve ona sadakat sözü verir, bu yüzden İstanbul'a ailesini, servetini, çocuklarını ve karısını da beraberinde getirdiğini söyler."[20]

Kâtip Çelebi'nin tam bu seferin tarihinin içine sıkıştırdığı bir anlatı savaşçı Müslüman imgesinin ele alınması açısından hayli ilginçtir:

> "Anlatırlar ki Anderya Dorya bir bilgili tutsağa 'sizin taifenin bahadır olduğu nedendir?' deyince 'bizim Peygamberimizin mucizesidir, her kim onun dinine girerse bahadır olur, babasına anasına kılıç çeker', dedi. Anderya 'sebebi nedir?' diye sorunca 'bizim bildiğimiz bu kadardır' diye karşılık verdi. Anderya dedi ki: 'Sizin kitabınızda savaştan yüz döndüren cehenneme gider; bir kimse iki kâfirden dönse cennete girmez, diye yazmaz mı? İmdi İslamları bahadır

Levent Şahverdi Arşivi

eden bu sözlerdir. Ve bizim kitabımızda bin kâfir olsa bir Müslüman'la savaş eylese öleceğini bildikte savaş etmeyeler, yoksa savaşta ölen cennete girmez, diye yazar, bu sözler bizi muhanat eyledi."[21]

Mahón bu ilk ciddi saldırıdan aldığı dersi uygulamaya koymakta çok da hızlı davranamadı. Barbaros'un esir ve ganimetle adadan ayrılmasından 15 yıl sonra, 1551'de İtalyan bir mühendis olan Flemenk Hug de Cessane bir müstahkem kale projesi geliştirdi.[22] Lakin proje gerçekleştirilemedi. Ibizalı Juan Bautista Calvi'nin projesi bu felaketten sonra gerçekleşen ilk plan oldu. 1555 ve 1556 yıllarında süren çalışmalarla sağlamlaştırılan kale gerçekten de tam zamanında yetişmişti, çünkü 1558 yılında Türkler yeniden pek de iyicil olmayan niyetlerle adayı ziyaret edeceklerdi. Minorka adasının asla unutamayacağı bu saldırıda yeni yapılan surların büyük rolü oldu ve buradan atılan toplar kayda değer bir savunmanın yapılmasına yardımcı oldu. Ama yine de Türklerin bir kez daha üstün gelerek tam 3500 esirle, yani ada nüfusunun % 40'yla geri dönmelerine engel olamadı.

Katalan edebiyatı adanın başına gelen bu faciayı konu almaya heyecanlı bir şekilde devam etmektedir. 18. ve 19. yüzyılda basılan sayısız nazım bir yana, 21. yüzyılın başında 1535 Mahón saldırısı hâlâ yeniden canlandırılmaktadır. Minorkalı yazar Joan Pons'un 2006 yılında çıkardığı *Barba-rossa* adlı romanı kuş avcısı Roger Ginestar'ın Barbaros'un esir aldığı güzel bir kıza âşık olarak onun peşinden denizler aşıp İstanbul'a kadar yaptığı macera dolu seyahati konu alır. Kendisiyle yapılan röportajda bu konunun 11 Eylül olaylarından sonra aklına geldiğini ve Türkler için bir kahraman, Hıristiyanlar için bir şeytan olan Barbaros'u seçerken bu eski devrin korsanlarının Bush ve Usama Bin Ladin'e benzediğini düşünmüş olduğunu belirtmiştir.[23]

Notlar

1 Bu makale Nisan 2010'da Piri Reis Üniversitesi Türk Denizcilik Tarihi Sempozyumu'nda sunulmuştur.

2 Ağlama yavrum benim / Böylesine uzak dertler için / Daha derin acılara / Ağlayacak bu yüreğin. Josefina Salord Ripoll, "Les formes literàries del nou de juliol," henüz basılmamış makale, s. 6.

Levent Şahverdi Arşivi

3 Francisco López de Gómara, *Guerras de mar de Emperador Karl V*. Op. cit., s. 181.
4 A.g.e., s. 182.
5 V. Ferrer i Mayans, *Un memorial de la guerra contra el turc*, Barcelona, 1997, s. 58. Ayrıca bkz. Estanislao K. Aguiló, *Documentos relativos al sitio y saqueo de Mahón por Barbarroja (1535-1536)*, Rmen, 1898, I, 137-156.
6 Miguel Ángel de Bunes, *Los Barbarroja*. Madrid, 2004, s. 170.
7 Kâtip Çelebi, *Tuhvetü'l-Kibâr Fî Esfâri'l Bihâr*. İstanbul, 2007, s. 65.
8 Francisco López de Gómara, *Guerras de mar de Emperador Karl V* . Op. cit., s. 182.
9 Pbro. Rafael Bosch Ferrer, *Contribución al estudio histórico del sitio y saqueo de Mahón por Barbarroja en 1535*, Islas Baleares, 1934.
10 Miguel Ángel de Bunes, *Los Barbarroja* Miguel. Op. cit., s. 171.
11 A.g.e., s. 171.
12 Don Jaime Villanueva, "Viaje à Mallorca," *Viage literario a las iglesias de España*, cilt XXI. Madrid, 1851, s. 116.
13 Eusebio Lafuente, "Estancias de Karl I en Mahón," *Hidalguía, La Revista de Genealogía, Nobleza y Armas*, Ocak-Şubat, 2000, no. 278. s. 134
14 Pbro. Rafael Bosch Ferrer, *Contribución al estudio histórico del sitio y saqueo de Mahón por Barbarroja en 1535*. Op. cit, s. 30.
15 A.g.e., s. 31.
16 Mariana Vinent Cardona, *El acta de Constantinopla*. Madrid, 1968, s. 111.
17 Francisco López de Gómara, *Guerras de mar de Emperador Karl V* . Op. cit., s. 183.
18 A.g.e., s. 182.
19 A.g.e., s. 184.
20 A.g.e., s. 184.
21 Kâtip Çelebi, *Tuhvetü'l-Kibâr Fî Esfâri'l Bihâr*. Op. cit., s. 65.
22 Miquel Angel Casasnovas Camps, *Historia de Menorca*. Mallorca, 2005, s. 249.
23 www.lukor.com

Levent Şahverdi Arşivi

Altıncı Bölüm

YENİ BELGELER IŞIĞINDA V. KARL'IN BARBAROS'LA UZLAŞMA ÇABALARI: 1541[1]

Büyük savaşlar sonrasında büyük adamlar arasında büyük müzakereler olur. 1541 yılının Şubat ayında başlayan bir dizi mektuplaşma ise V. Karl'ın Cezayir seferi arifesinde Akdeniz'de kurulan dengeyi bozmaya yönelik bir çalışmasının gizem dolu yönlerini gün ışığına çıkarmaktadır. Cihan tahtına oynayan iki dev kuvvetin, V. Karl ve Kanuni'nin Akdeniz siyasetlerinin atardamarı olan Barbaros için verilen sürpriz bir savaştır bu. Karl'ın Sicilya kral naibinin, Osmanlı donanmasının başına geçtiği tarihten beri İspanya safları için çok daha ciddi bir tehlike arz etmeye başlayan kaptanıderya Barbaros Hayreddin'le bir anlaşmaya varmak amacıyla sarf ettiği büyük çabaya şahitlik eden bu mektuplar sahneden sadece seyircilerin görebildiği büyük bir düşmanlık oyununun arkasında kalan gizli parçaları anlatır.

1540 yılında Akdeniz'deki üstünlük mücadelesi sahnesinde beklenmedik sürprizlere şahit olunmuştu. Turgut Reis'in Andrea Doria'nın yeğeni Giannettino Doria tarafından ele geçirilmesi bunların başında geliyordu. Kendisi 55 kadırga ile Cenova'dan yola çıkarken, Giannettino da 21 kadırgayla Messina'dan Korsika, Sardinya ve diğer küçük adaların sahillerinde tehlike yaratan Turgut'u bulmak üzere denize açılmıştı.[2] 1 Haziran 1540 tarihinde Turgut, Giannettino'nun eline düşmüştü. Giannettino Messina'ya döndükten sonra Tunus topraklarında bulunan Manastır'a saldırmış, fakat kışın yaklaşması üzerine Cenova'ya geri dönmek zorunda kalmıştı.

Aynı yıl Hasan Ağa oturak sayısı 6 ila 20 arası değişen 3 kadırga ve 12 kalyata donatıp bunların içindeki 1000 esir Hıristiyan forsaya ek olarak 1500 Türk'le Valencia ve Granadalı Araplar koyarak Cebelitarık'a saldırmaya karar verdi. Bu küçük donanmanın başına da Kara Mami ve Halil Ahmet'i getirdi. 6 Ağustos'ta Cezayir'den çıkan bu kuvvetler Cádiz üzerine yola çıktılar. Pedro Barrantes Maldonado bu seferin tarihini anlattığı eserinde Cebelitarık'a yapılan saldırının tüm ayrıntılarını dile getirir.[3]

Levent Şahverdi Arşivi

1541 yılına gelindiğinde ise İspanyol saflarının çok uzun zamandan beri planlayıp vücuda getiremediği Cezayir seferi hayata geçirilir. V. Karl'ın Regensburg'ta kararını verdiği bu seferin haberini ilk defa Toledo kardinaline gönderdiği 31 Mayıs tarihli mektupta belirtir.[4]

Karl İspanya, Sicilya, Napoli, Cenova ve Sardinya kuvvetlerinin kullanılacağı bu seferin uzun zamandır hayalini kurmaktadır. İmparator yönetimi imparatoriçe Isabel'e bırakıp İspanya'dan ayrıldığı dönemde Isabel'in kendisine yazdığı mektuplarda altını çizerek belirttiği gibi Cezayir üzerine bir sefer ihtiyacı artık kaçınılmaz olmuştur.[5] Bunun için yaklaşık on yıl gecikilmiş olsa da Karl artık kıta Avrupasındaki sorunları ikinci planda bırakarak Akdeniz'deki bu devasa tehlikeye karşı saldırıya geçmeye karar vermiştir bile. Cezayir seferi öncesinde Kanuni'nin Macar topraklarında yeniden harekete geçtiğini de haber almıştır.

Bugün Simancas Arşivi'nde bulunan bir dizi mektup Barbaros Hayreddin, Sicilya kral naibi Ferrante Gonzaga (1535-1546) ve V. Karl arasında kurulan gizli bir üçgende gidip gelen haberleri gün ışığına çıkarır. Bu üçgenin esas başkahramanı ise Barbaros'a gönderilen elçi Juan de Aragón'dur. Hakkında çok fazla bir bilgiye sahip olmadığımız bu şahıs, belgelerden anlaşıldığına göre Barbaros'un eski kölelerinden biridir. 1541 yazında gönderilen *aviso*'lardan birinde kendisi şu şekilde tanımlanır:

> "Bu söz konusu Juan de Barahona,[6] Aragón'da Balbastio kasabasında doğmuştur. Babası Mağripli olduğundan o da Mağripli sayılır. Venedik'ten Slovenya'ya geçerken Castilnovo Türklerin eline geçmiş. O da bir Hıristiyan olarak canını kurtarmak için Mağripli olduğunu, bir Mağripli olarak doğduğunu söylemiş. Böylece onu serbest bırakmışlar. Barbaros'la birlikte bulunduğu süre içinde hep buralara gelmek istermiş. Her zaman esir Hıristiyanlara çok iyi davranırmış. Oralı insanlar arasında pek iyi bir namı varmış. Castilnovo'daki kaptanlar onunla birlikte *yazarlarmış*.[7] Barahona'nın oralarda kendileri için ne çok iyilik yaptığını anlatırlarmış. Elinden gelen her konuda onlara yardım eder, hiçbir şeylerini eksik etmezmiş. Şu an kendisi Hıristiyan'dır. Ayrıca, kendisi hakkında bilinen bir şey var-

Levent Şahverdi Arşivi

sa o da majestelerinin kulu olarak kendilerine hizmet etme ve oralarda yaşama arzusudur."

Bu dizinin ilk mektubu olan ve Şubat ayında Libanes'den majestelerine gönderilen bu mektubun ilk satırı İstanbul'a gönderilecek olan Juan de Aragón'un bu üçgendeki misyonunu yeterince açığa vurur: "Juan de Aragón'un Sicilya kral naibinin[8] Barbaros'a iletmesini buyurduklarına dair istihbarat." Mektubun ikinci satırı ise belki de Barbaros tarihi yazan tarihçiler için gerçek bir sürprizdir: "Kral naibi, daha önce onun esiri olan Juan de Aragón'u İstanbul'a gönderme kararı aldı, böylece Türk'le ilgili gelişmeleri ve Barbaros'la yapılan geçen görüşmeyle ilgili arzusunu haber almayı düşünüyordu." Net olarak anlaşıldığı gibi bu Barbaros'un Sicilya kral naibinin adamlarıyla yaptığı ilk müzakere değildi.

Juan de Aragón'un "başına bir şey gelmesi halinde kral naibinin mührü üzerinde bulunmasın ve anlaşma gün ışığına çıkmasın diye" kendisine yazılı bir belge verilmez, müzakere etmesi gereken konular sözlü olarak bildirilir. Aragón'a yazılı olarak verilen tek şey kaptanlarla ilgili bir itimat mektubudur. (*Carta de creencia*). Kendisine sözlü olarak verilen haberlerin ilk bölümü de daha önceki müzakereyi aydınlatır niteliktedir: "Juan Gallego Preveze'de kral naibiyle görüştükten sonra majestelerine Tunus'ta hizmette bulunma konusunda ricada bulunmak için Flandr'a gitti. Majesteleri de Barbaros'la ilgili haberler olumlu olduğundan bunu kabul etti."

Sonraki bölüm ise Barbaros'la daha önce yapılan anlaşmanın maddelerini açığa çıkarırken, Barbaros'un verdiği sözleri yerine getirmediğini gösterir niteliktedir:

> "Kaptan Vergara'ya ne donanma ne de korsanlar olacağı konusunda söz vermişti. Bunu yerine getirmediğine şaşırdı. Çünkü Turgut Reis gelip bizim kadırgalarımıza esir düştü. Yine aynı şekilde Castilnovo kaptanlarını geri vereceğine dair söz vermişti ve bu şahısları da henüz geri vermiş değil. Oğlunu İspanya'ya göndereceğine de söz vermişti, oysa şimdi onu son zamanlarda (*nuevamente*) İstanbul'da

Levent Şahverdi Arşivi

evlendirdi. Bahçeler ve evler hazırlatıyor, bu da buralara geri dönmeyip İstanbul'da kalacağına delalet."

Buraya kadar olan bölüm şüphe götürmeyecek kadar açıktır. Turgut Reis'in bundan sekiz ay önce Giannettino'ya esir düşmesi de doğrulanır. En çarpıcı bilgi ise bunları takip eden satırdadır: "Majesteleriyle yaptığı görüşmeyi (*la platica*) de Türk'ün meclisi ve rızasıyla yapmış." Metinde bahsi geçen görüşmenin (*platica*) uzaktan mı, yüz yüze mi yapıldığı anlaşılmamaktadır, lakin bir müzakere yapıldığı ortadadır. Üstelik belgede iddia edildiği gibi Kanuni'nin de bundan haberi vardır. Devamında ise Barbaros'un verip de yerine getirmediği sözlerin son bölümüne değinilmektedir:

> "Bundan gayrı Murad Ağa'nın (Morataga) dört kadırgayla Cezayir'e geçmesi için ona seyahat tezkeresi verdi, ama oradan çıkan *fusta*lar ve kadırgalar Cebelitarık'ı yağmaladılar. Eğer bunlar majestelerinin kadırgaları tarafından ele geçirilmiş olmasalardı, çok büyük zarar vereceklerdi. Bütün bunlar meydana geldikten sonra, herkesin inancı şu ki, şimdiye kadar yapılan görüşme bir sahtekârlık yapma amacı taşıyordu."

Gerçekten de Barbaros imparatorluk saflarını yanıltma maksatlı olarak mı onlarla müzakereye girmişti, bilemiyoruz. Lakin Barbaros'un vermiş olduğu, ama henüz teyit edilemeyen bir söz daha kalmıştır belgeye göre. "Bu yıl Türk'ün majestelerinin krallıklarına zarar vermek için bir donama yapmasına engel olmak." "Böyle bir donanma yapmasına engel olamayacak olursa artık ona inanmak için hiçbir sebep kalmayacak" şeklinde devam eder metin.

Anlaşmaya göre Barbaros Osmanlı'nın o yıl Akdeniz'e bir donanma çıkarmasına engel olabilmesi halinde mükâfatlandırılacak, kendisinin elli ya da atmış kadırgayla La Goletta'ya (Halkulvad) gelmesine izin verilecektir. "Tunus'u ele geçirmesine izin verileceğine söz verilmişti zaten," ifadesi de daha önce yapılan müzakerelerin maddelerinden bir başkasını açığa vurur. Don Franco de Tovan "kılını bile kıpırdatmayacak" ve Barbaros'un

Levent Şahverdi Arşivi

adamlarına zarar vermeyecekti. O Tunus'u ele geçirdikten sonra La Goleta'daki adamlar çıkartılacaktı.

Belgenin tam bu kısmında Juan de Aragón'un bir önceki seferinin detayları verilir. Aragón bir yıl önce 1 Aralık'ta Palermo'dan bu görevle yola çıkmış ve 27 Şubat'ta Sakız adasına gelip oradan da İstanbul'a gelmiştir. Yaklaşık bir ay süresince Barbaros'la birlikte bulunmuş ve 10 Nisan'da haber göndermeye devam etmişti.

Barbaros kral naibinin ta Flandr'a kadar gidip majesteleriyle görüşmesine ve onu Tunus meselesinde ikna etmesine müteşekkir kalmıştı. O yıl kaptan Vergara'ya donanma çıkmayacağına dair söz vermiş ve öyle de yapmış, sözünü tutmuştu. Barbaros'un ifadesini ileten haber şöyle devam ediyordu: "Korsanlar meselesine gelince Turgut Reis'in onun isteği dışında bir iş yaptığı doğruydu. Onu engellemek istemiş ama başaramamıştı. Kendisinden ısrarlı bir şekilde izin/ruhsat istemiş, sonunda o da üzerindeki şüpheleri gidermek için ona bu izni vermişti. Ayrıca şu an olduğu gibi esir düşeceği de kesindi."

Castilnovo kaptanları meselesine gelince onları göndermediğinin doğru olduğunu bildiriyordu. Çünkü onların parasını alamamıştı. Barbaros ayrıca Kanuni'nin kendisinin "Hıristiyanlarla görüştüğünü bildiğinin doğru olduğunu" belirtiyordu. Belirtilene göre Türk (Kanuni) onun ne niyetini, ne de ne yapmak istediğini bilmemekteydi.

Belgede Barbaros'un Osmanlı donanmasının o yıl denize açılmasına engel olması konusunda verdiği sözü tutması gerektiği tekrarlanıyordu ve tam bu noktada Juan de Aragón Barbaros'un "Majestelerinin hizmetinde iş yaptığını, bu yüzden de kendisine güvenilmesi ve itimat edilmesinin yerinde olduğunu" söylediğini bildiriyordu. Ayrıca Castilnovo'nun alındığı yıl Puglia'da yapılan hasar ve onlar yüzünden Castilnovo'nun başına gelenler sebebiyle kendisine olan güvenin sarsılmasına çok üzüldüğünü de ekliyordu. Barbaros'tan beklenen şey donanmanın çıkmasını engellemek olmakla birlikte, eğer bunu sağlayamayacak olursa en kötü ihtimalle "Majestelerinin topraklarını sağlama almayı" garantilemek durumunda kalacaktı.

La Goletta söz konusu olduğunda ise, Barbaros kırk-elli kadırgayla gelip burayı almanın akıl kârı bir iş olmadığını düşünmekteydi. Çünkü donanmadan ayrılması halinde "Türk'ün düşmanlığını kazanacaktı."

Levent Şahverdi Arşivi

Ayrıca Barbaros Juan de Aragón'a Fransa kralının elçisi Rincón'un Kanuni'yle anlaşma yaptığını ve bu anlaşma gereği Kanuni'nin donanmasını Marsilya'ya gönderip, oradan da Cenova'ya uzanarak burayı ele geçireceği haberini veriyordu. I. François da büyük bir orduyla karadan inecek ve bu şehri beraber ele geçireceklerdi. Fransa kralı Osmanlı donanmasını Marsilya ve Tulon limanlarında ağırlayacaktı.

Juan de Aragón'un Barbaros'tan aldığı cevap burada bitiyordu. Ayrıca İstanbul'a vardığında bu şehirde gördüğü hararetli donanma hazırlama çalışmaları dikkatini çekmişti. Aragón'un bunun akabinde şahit oldukları ise hayli ilginçti. Belgede şöyle aktarılmaktadır:

> "Daha sonra Barbaros işi hafife almaya başlamış ve donanmayla ilgili işleri yavaşlatmış. O, bunu ne şekilde yaptığını bilmiyormuş. Ama işler öyle bir yavaşlatılmış ki, o 10 Nisan'da geri döndüğünde bu bahsi geçen donanma için ne peksimet, ne kürekçiler, ne de tersane işlerinde hiçbir hazırlık yapılmaya başlanmamış bile. Bundan dolayı bu yıl majestelerinin topraklarına zarar verecek bir donanma çıkarılamayacağını onaylıyor. O, 10 Nisan'da İstanbul'dan ayrıldıktan sonra donanma hazırlıkları için büyük bir çaba sarf edilmiş. 30 Nisan'da İstanbul'dan ayrılan Guillermo Mallorquin[9] de bu konuda hem fikir. Majesteleri, bunun diğer yerlerden gelen istihbaratla doğrulanıp doğrulanmadığını teyit edebilir."

Donanma çalışmalarına dair bütün bu bilgilerin ne denli sağlıklı olduğunu bilemiyoruz. Bildiğimiz tek şey Osmanlı'nın çeşitli zamanlarda donanma hazırlıkları konusunda Avrupalı güçleri şaşırtmaya çalıştığı. Sözgelimi Andrea Gritti'nin diğer oğlu Giorgio Gritti'nin 13 Mart 1531'de verdiği habere göre İstanbul'daki tersanede kadırgalar donatılmak üzere gece çıkarılıyor ve bu işlem gizli gizli yapılıyordu.[10] Tersanede süren çalışmaların Pera tepelerinden görüldüğü, başta Venedik elçileri olmak üzere pek çok kişinin bu hazırlıklara şahit olduğu bilinmektedir.

Aynı dosyada konuyla ilgili bulunan bir sonraki belgenin başlığı "Levant'tan gelen, Çara'ya 20 mil uzakta Venediklilere ait Anadino kale-

Levent Şahverdi Arşivi

sinde kaybolan Barbaros'un eski askeri Juan de Barahona'nın (Juan de Aragón) istihbaratı"dır.[11] Bu belgenin ilk paragrafı Juan de Aragón'un İstanbul'a yaptığı bu macera dolu seyahatin özeti niteliğindedir. Habere göre, Aragón İstanbul'dan Ragusa'ya doğru yola çıkabilmek için burada tutsak olan biri kız, diğeri erkek iki kardeşini kurtarmak amacıyla bir kadın, iki erkek Hıristiyan götürmek üzere kadıdan bir imtiyaz sağlamıştır. Bu bahaneyle 20 Mart'ta İstanbul'dan ayrılarak kara yoluyla Ragusa'ya gelmiştir. Buradan Kandiyelilere ait bir gemiyle Otranto'ya, oradan da biri Don Garcia'ya, diğeri de Anguilara kontuna ait olan iki kadırgayla Haziran ayının son günü hep beraber Messina'ya gelmişlerdir. Bunun akabinde Juan de Aragón Fransa kralı ve Ferrara dükünün elçilerinin İstanbul'a geldiğini bildirir.[12] Barbaros'a dair herhangi bir haberin söz konusu olmadığı bu belgede bu devletlerin gönderdikleri elçilerle ilgili detaylar mevcuttur.[13]

Bu konuya ait mektuplaşma dizisinin üçüncü belgesi Sicilya kral naibinin imparatora gönderdiği 31 Aralık 1541 tarihli İtalyanca mektuptur. Zaman dilimi olarak bakıldığında, imparatorun 20 Ekim 1541 tarihinde başlayan Cezayir seferinin sonuna gelinmiştir. Schmalkalden'de istediğini elde edemeyen Karl'ın, Kastilyalıları mutlu edecek bir çözüm olarak gördüğü bu Cezayir seferi de başarısızlıkla sonuçlanmıştı. Esir düşme riski söz konusu olan imparator savaş meydanını bırakarak İspanya'ya dönmüştü. Nitekim kral naibinin ilk sözleri de "Majestelerinin Bugia'dan (Becaye) İspanya'ya sağ salim varışı"ndan dem vuruyordu.[14] Çok ilginç haberler veriyordu. Tunus hükümdarının kendisiyle görüşmek için buraya (Palermo'ya) geldiğini ve uzun bir görüşme yaptıklarını belirtiyordu. Tunus hükümdarı da Türk donanmasının bu yıl onun topraklarını işgal etmek üzere denizlere açılacağından korkuyor ve "tek umudunun majesteleri" olduğunu söylüyordu. Sicilya kral naibi ise "majestelerinin onu korumak için her zaman orada olacağını" söyleyerek kendisini rahatlatmıştı.

Sefer dönüşü levazım ve mühimmat ayrıntılarıyla devam eden mektup Barbaros'la ilgili dolaşmakta olan haberlerin aktarılmasıyla heyecan kazanır:

Levent Şahverdi Arşivi

"Buralara gelen haberlerden kaynaklanan Barbaros'la ilgili dolaşan dedikodular Napoli üzerinden majestelerinin kulağına gelmiş olabilir. Denilene göre Barbaros 75 kadırgayla ve diğer korsan gemileriyle yola çıkmış. Zante'den, ve daha sonra Lepanto (İnebahtı) körfezinden geçip Preveze'ye doğru geçtiğini görmüşler. Burada (Preveze) kışı geçirip baharda yeniden sefere çıkmak konusunda karar vermeye çalışıyormuş. Bu dedikodular yüzünden majesteleri bütün bu krallığın ne büyük bir korku ve şüphe içinde olduğunu tahmin edebilirler. Messina şehri her saat Barbaros'un burayı işgale gelmesini bekliyor. Bu nedenle de bu adamlar için benim oraya gitmem bir ihtiyaç haline geldi."

Korku yeniden hüküm sürmeye başladığından Sicilya'da hararetli bir savunma çeperi oluşturma hazırlıklarına girişilmişti. Kral naibi olabildiğince çabuk bir şekilde bölgeyi korumaya alma niyetindeydi. Majestelerinden yardım istemeyi de ihmal etmiyordu. Bunu takip eden ek belge ise Barbaros'un hareketlerine dair yeni haberler veriyordu. Bir *bergantin*'le Korfu'ya yolladığı adamının Aralık ayının 3'ünde gönderdiği haber kendisine yeni ulaşmıştı ve kral naibi de bunları hemen majestelerine bildirmeyi uygun gördüğünü belirtiyordu:

"Alınan habere göre Zante'den donanmanın Lepanto'dan geçtiğini gördüklerine dair gönderdikleri haberi doğru değilmiş. Onu gören iki üç tüccar gemisiymiş. İşin aslı ise şuymuş: Barbaros bizzat bir kısım cephaneyi almak için 15 kadırgayla Anadolu'ya gelmiş ve hâlâ daha ilerlemeden burada oyalanıyormuş. Bu yer majestelerinin tüm donanmasına karşı koyacak güçte değilmiş..."[15]

İşte tam bu noktada "Levant meseleleri konusunda daha kesin bilgi edinmek için Juan de Aragón'u[16] yeniden Barbaros'a göndermeyi uygun gördüğü"nü ve kendisine verdiği talimatı da majestelerine mektuba ilişik olarak gönderdiğini belirtir. "(Barbaros'un) planlarıyla ilgili gizli bir bilgi ele geçirmek ve onunla yapılan görüşmeye devam etmek için bu bana eşsiz

Levent Şahverdi Arşivi

bir yöntem gibi geliyor," diye de ekler. Kral naibi Messina'dan aldığı habere göre Juan de Aragón'un Ragusa'ya giden bir gemiyle, ya da Napoli'den gelmesi beklenen ve Sakız'a gidecek başka bir gemiyle birkaç gün içinde yola çıkması beklendiğini belirtir.

Bunu takip eden belge Barbaros'la müzakere yapmaya gidecek olan Juan de Aragón'a verilen talimatın bütününü içerir.[17] İlk cümle hayli çarpıcıdır. "Siz İstanbul'dan beraberinizde götürdüğünüz komisyonun cevabıyla döndükten sonra ben majestelerine bahsi geçen senyör Hayreddin Paşa'nın güç birliği etme ve majestelerinin hizmetinde çalışma konusundaki isteğini bana anlattığınız şekilde ilettim." Bu cümleler Barbaros'un Juan de Aragón'u nasıl karşıladığını göstermeye yeter. Lakin büyük bir gizlilikle yapılan bu uzlaşma ve anlaşmaya varma çalışmalarına dair bilgiler bize Barbaros'un gerçek niyetini açığa çıkaracak ayrıntıya sahip değildir. Barbaros'un V. Karl'la birlik olma arzusunun tamamen taktiksel bir tarafının da olabileceği göz önünde bulundurulmalıdır. Kral naibi majestelerinin bu konudaki görüşlerini iletirken de şu cümleleri sarf eder: "Majesteleri bundan çok büyük mutluluk ve memnuniyet duydu. Kendisi de bu konuda aynı şekilde düşünüyor ve onun (Barbaros'un) ne zaman isterse kendisiyle bir anlaşmaya varması konusunda istekli. Bu yüzden de gecikmeden bir sonuca varılsın ve şimdiye dek yapılan işlerde bir aksilik çıkmasın diye sizi yeniden oraya gönderiyor."[18]

Juan de Aragón'un Barbaros'a iletmesini buyurduğu ilk mesele en az diğerleri kadar çarpıcıdır. "İleteceksiniz ki, şimdi sizi göndermemin esas sebeplerinden bir tanesi Hayreddin Paşa'ya Cezayir seferinin nasıl geçtiği konusunda bilgi vermektir," der kral naibi. Karl'ın Cezayir seferine dair Barbaros'a iletilmesini buyurduğu gerekçeyi sunan satırlar ise şunlardır:

> "Majesteleri kendi hizmeti için daha önemli bulduğu bir işe girişmek üzere silahlanmışken, niyetinin anlaşılması için hiç de uygun bir zaman olmadığını düşündüğünden, donanma da hazır olduğundan Cezayir için uygun zaman olduğunu göstermek istedi. Lakin mevsim pek gecikmiş olduğundan, sefere çıkılacak durum söz konusu değildi. Ama majestelerinin bunu yapmasının senyör Hayred-

Levent Şahverdi Arşivi

din Paşa'yı memnun edeceğini düşündü. Çünkü Cezayir'i ele geçirirse Türk'le ilgili çok şey sağlama alınacaktı ve bundan sonra ondan şüphelenilmesi için bir sebep olmayacaktı. Bu konuda ne düşündüğünü özgürce Türk'e söyleyebilecek ve istediğini yapabilecekti. Majesteleri de anlaşmayı bir nihayete erdirerek ona geri vermesi gereken diğer yerlerle birlikte Cezayir'i de verecekti. Cezayir majesterindeyken Hasan Ağa'nın[19] elinde olduğundan çok daha güvenli ellerdeydi. Ne de olsa o bahsi geçen senyör Hayreddin Paşa'ya gerektiği şekilde itaat etmiyordu. Majesteleri ve bahsi geçen senyör Hayreddin Paşa arasındaki büyük meseleler yanında, Cezayir meselesi biraz uygunsuz (*inconveniente*) kalıyordu."

Hayrettin Paşa ve V. Karl arasında yapılacak olan anlaşmaya gelince, belgeye göre Juan de Aragón'un misyonunu tamamlayıp dönmesi akabinde bunun bir nihayete eriştirileceği belirtiliyordu. Karl, Juanotte Pujades adlı bir adamını Palermo'ya göndererek haberleri alacaktı. İmparator Barbaros'un kendisiyle yapılan anlaşmayı yerine getirmesi konusunda yazılı olarak söz vermiş olmasından mutluluk duyduğunu belirtiyordu. Bu da Juan de Aragón'un önceki İstanbul seyahatinde Barbaros'tan yazılı bir belge getirdiğini ortaya çıkarıyor. Karl'ın bu konuda verdiği itimadı açıklayan satırlar bunu takip eder: "Daha sonra gerekenler konusunda kendi payına düşeni yapacağını da söylemiş. Ondan majestelerinin son olarak kendisine (Barbaros'a) başka ne yapmasını istediğini söylemesini rica edebilirsiniz. Majestelerinin mühürlü bir mektupla ve adı üzerine ona söz verdiğinden, dünya yıkılsa bile bunu yerine getireceğinden emin olsun. Çok önemli olan bu anlaşmayı uygulamaya geçirmek için bunu yerine getirmek istediğini göstermesinden başka bir şeye ihtiyacı olmadığını söyleyin. Majesteleri de kendi adına sözünde duracaktır. Bunu kendisine aynen böyle iletebilirsiniz ve benim tarafımdan da onaylayabilirsiniz."

Kral naibi Barbaros'a ayrıca şu bilginin de aktarılmasını istiyordu. Majesteleri Cezayir'deyken Juanotte Pujades'i Hasan Ağa'ya bu toprağı vermesini istemek için göndermişti. "Eğer bunu tatlılıkla vermezse Barbaros'un hatırı için alacak"tır. Pujades'in de buna şahit olduğu belirtilmekte-

Levent Şahverdi Arşivi

dir. Lakin Hasan Ağa Pujades'i bir savaş esiri gibi alıkoymuştur. Majesteleri ise Pujades'in geri dönmesini çok arzulamaktadır, çünkü onu yeniden göndermek istemektedir.

Bu dosyadaki belgelerin devamı bu ilginç müzakere silsilesinin iç yüzünü aydınlatır nitelikte değildir. Dolayısıyla bu tarihçiyi şaşırtan gizli haberleşmeler maalesef başka bir arşivden bu vakaya dair belgeler çıkana dek karanlıkta kalacaktır. Cervantes'in *Don Quijote*'de hikâyenin anlatıcısına Mancha arşivlerinde bulduğu el yazmalarının burada bittiği için hikâyesini yarım bırakmak zorunda kaldığını söyletmesi gibi, bu da şimdilik yarım kalacak. Belki de Don Quijote'yi elinde kılıçla Basklıya karşı savaşırken belgeler bittiği için donduran yazarımızın, hikâyesine bunun akabinde Toledo'da bulunup çevrilen bir tomar kâğıttan devam etmesi gibi bir gün bu müzakereleri aydınlatan belgeler başka bir arşivden çıkacaktır.

Notlar

1 Bu makale Haziran, 2009'da Bahçeşehir Üniversitesi ve Deniz Müzesi tarafından düzenlenen "Yeni Belgeler Işığında Gelibolu ve Akdeniz'de Türkler" sempozyumunda sunulmuştur.

2 Francisco López de Gómara, *Guerras de mar del Emparador Karl V*. Op. cit., 2000. s. 206.

3 *Dialogo entre Pedro Barrantes Maldonado, y vn cauallero estrangero que cuenta el saco que los turcos hizieron en Gibraltar. Y el vencimiento y destruycion que la armada de España hizo en la de los turcos. Año. 1540.. Impresso en Alcala de Henares: en casa de Sebastian Martinez, 1566.*

4 AGS, Estado, dosya 638, fol. 95.

5 Bkz. María del Carmen Mazario Coleto, *Isabel de Portugal*. Op. cit., s. 67.

6 Juan de Aragón yerine bazı mektuplarda Juan de Barahona ifadesi kullanılmıştır.

7 "Haber gönderilermiş" anlamında kullanılmış olsa gerek.

8 AGS, Estado, dosya 115, fol. 24. Siçilia. Libanes, 1541. "Relación de Juan de Aragón que vino de Levante. Para su Magestad."

9 Mayorkalı Guillermo.

10 AGS, Estado, dosya 1308, fol. 204. 1531 yazı.

11 AGS, Estado, dosya 1115, fol. 30

12 A.g.b., "Bahsi geçen Juan de Barahona'nın beyan ettiğine göre İstanbul'a Ferrara dükünün bir elçisi ve Fransa kralından bir posta gelmiş. O zaman Fransa'dan bir haber gelmeyeli tam beş ay oluyormuş. Bu postalar Ağustos ayında gelmiş ve anladığı kadarıyla Türk'e getirdikleri mektuplarda ona Venediklilerle barış yapmanın onun (Türk) için ne denli uygun olduğunu söylüyorlarmış. Çünkü eğer Venediklilerle barışı sağlarlarsa işleri her zaman daha iyi gidermiş. Sağda solda denildiğine göre, Ferrara dükü her zaman emrine amade olduğunu ve ihtiyaç olan her zaman da öyle

Levent Şahverdi Arşivi

olacağını belirtmiş. Türk de dükün kendisinden rica ettiği şeyi yapmaktan memnuniyet duyduğunu söylemiş ve kendisine verdikleri Anabolu, Malvezya ve üç bin dukayla çok memnun olmuş. Dük Venedikliler adına bu parayı ödeyeceğine dair söz vermiş. Bu bahsi geçen elçi buradayken, Juan de Barahona bu söz konusu dükün gönderdiği bir geminin Yunanistan'a geldiğini öğrenmiş. Ona, tüm güvencesiyle birlikte yaklaşık dört bin *caluze* tahıl getirmişler."

13 A.g.b., "Ayrıca, majesteleri Fransa'ya geçtiğinde Büyük Türk'ün buna çok kızdığını ve paşalarına Fransa kralının bir hain olduğunu söylediğini beyan ediyor. Tam bu esnada, Aziz Martin gününden üç ya da dört gün sonra Ferrara dükünün mektuplarının bulunduğu bir posta İstanbul'a ulaşmış. Daha sonra, ertesi gün bir de Fransa'dan posta gelmiş. Bu adam şimdi İstanbul'da büyükelçi olarak bulunuyor ve (Juan'ın) anladığı kadarıyla Fransızlar imparatorun (V. Karl) bir kara ordusu oluşturmak üzere Macaristan'a gittiği haberini vermişler. Dükün gönderdiği postada da, imparatorun bu sebeple değil de Flandr ve Almanya'daki topraklarını görmek üzere gittiği yazıyormuş. Kral kendisinden, bu yıl majestelerine savaş açmak için 200 kadırga donatıp Cenova'yı ele geçirmesini rica ediyormuş. Ferrara dükü de gönderdiği mektupla ona (sultana) Cenova'ya gitmek için donanma hazırlamamasını öneriyor, onu bu seferin bir yenilgi olabileceği konusunda uyarıyordu. Ona imparatorun bu yıl ordusuyla Macaristan'a gitmeyeceğini, amacının Romalılar kralı olan kardeşine asker ve para yardımı yapmak olduğunu bildiriyordu. Bunun üzerine Büyük Türk fikrini değiştirmiş. Anadolu Beylerbeyliği yeniden Şah'a karşı savaş açmasını önermiş. (...) Ayrıca Türk'ün yaklaşık 800 kalafatçı ve usta Türkü Karadeniz'e gemi inşa etmek üzere gönderdiğini belirtiyor. Bu gemilerle levazım ve asker göndereceknıiş, ayrıca ihtiyaç halinde bu gemiler köprü vazifesi de görecekmiş. Bundan başka, Şubat ayının ortalarında Büyük Türk Edirne'de olduğundan bu bahsi geçen Ferrara dükünün ve Fransa kralının elçileri birlikte bu şehre gelmişler. Bu esnada Juan de Barahona İstanbul'da olduğundan, dükün Büyük Türk'e gönderdiği yedi eşek yükü VIII topuz getirdiklerinden haberi olmamış. Bunları ona aslen Sevillalı olan Hıristiyan bir dönme göstermiş. Bu adam Büyük Türk'ün başhaznedarıymış. Bunları saklamak üzere Edirne'den İstanbul'a kadar taşımış. Bütün bu söylediklerini de baş paşanın kâtibi Ramirez Thesosero (Haznedar Ramirez) adlı birinden öğrenmiş."

14 AGS, Estado, dosya 1115, fol. 49. Belgenin aslı: İtalyanca. Sicilya kral naibinden V. Karl'a. Palermo, 31 Aralık 1541.

15 A.g.b.

16 Metinde Giovanni de Aragón olarak geçiyor.

17 AGS, Estado, dosya 1115, fol. 90. Belgenin aslı: İspanyolca.

18 A.g.b.

19 Belgede "Çenaga" olarak geçiyor.

Levent Şahverdi Arşivi

Yedinci Bölüm

PORTEKİZ VE İSPANYOL SARAYLARI ARASINDA YAPILAN MEKTUPLAŞMALARDA HİNT OKYANUSU VE OSMANLI SORUNU[1]

"Do Tejo ao China o portuguez impera,
De un polo a outro o castelhano voa,
E os dois extremos da redonda esfera
Dependem de Sevilha e de Lisboa."[2]

Luís Vaz de Camões Portekiz edebiyatının temel taşı ve milli destanı olarak anılan *Os Lusíadas* (Lusitenler) adlı eserinde yenidünyalar keşfederek genişleyen iki hükümdarlığın sınırlarını işte böyle tasvir ediyordu: Lizbon ve Sevilla... Denizlerde yeni hayat arayan maceraperestlerin ve yeni keşfedilen toprakları fakirlikten kurtulmanın son çaresi olarak gören en alt sınıfın İber yarımadasının dört bir yanından gelerek doldurduğu iki şehir. Camões'un babası Simão Vaz da zenginlik peşinde bu şehirlerden birinden, Lizbon'dan yola çıkarak maceralarına Goa'da vefatıyla noktayı koymuştu. Kendisi de babasının ayak izlerini takip etmekte gecikmedi, ama daha romantik ve idealist bir yoldan. Portekiz'in Shakespeare'i, Dante'si, Homeros'u, Virgilius'u olarak bilinen Camões hayatının büyük bir kısmını Müslümanlara karşı savaşarak geçirdi. Sağ gözünü de bu savaşlardan birinde yitirdi. Sol elini İnebahtı'da kaybeden Cervantes gibi.

1553 yılında Goa'ya doğru yola çıktı. Daha sonra Macao'da görevlendirildi. Denizaşırı, daha ziyade okyanus aşırı tecrübelerinin sonunda meydana getirdiği bu şaheserine Türkleri taşımaması söz konusu olamazdı. Böylelikle Hint sularında ve Kızıldeniz'deki Osmanlı-Portekiz rekabeti Portekiz edebiyatına girmiş oldu. Aynı eserinin II. kantosunda olduğu gibi:

Levent Şahverdi Arşivi

"Yüksek duvarlar, kaleler, köyler göreceksin kızım,
Çeşit çeşit, onların (Portekizlilerin) inşa ettiği...
Türkler, pek vahşi düşmanlar.
Hep onun gücüyle (Portekiz kralının) yenilecekler.
Hindistan hükümdarlarının kendi istekleriyle,
Kralının hükümdarlığı altına girdiğini göreceksin.
Onlar sayesinde nihayet efendi olacaklar
Ve yeryüzü en iyi kanunlarını görecek."[3]

İçeriği ve tonuyla tam bir destan olan bu eser, Osmanlı'nın bu bölgedeki Portekiz'le olan savaşının pek tabii sadece zaferlerine yer verir:

"Kızıldeniz'i göreceksiniz, pek meşhur
Şiştikçe sarı olan:
Kudretli krallık Ormuz'u göreceksiniz
Tam iki kez teslim olmuş ve boyunduruk altına girmiş:

Orada korkak Müslüman'ı göreceksin.
....
Görecek nihayetinde Lusitenlere karşı koyanların
Direnecek olursa, kendisine nasıl savaş açıldığını."

50. bölümde eserin tümüne yayılan Haçlı ruhunun bir göstergesi olarak "Tanrı'nın lanetlediği Kuran'ın adı" ifadesini kullanır. Dio'nun parlak kılıçlarla nasıl iki kez kuşatıldığını anlattığı bu destansı mısraları, 51. bölümde de Goa'nın Müslümanların elinden alınıp fethedilmesi umutlarını ön plana çıkaran mısralar izler.

"Doğu Portekizi'nin
Kraliçesi olacak ve yücelecek" der şair Goa için.

Son kantoya gelindiğinde ise Türkler bir kez daha karşımıza çıkar. 95. bölümde Nil'den bahsederken Vasco de Gama'nın 1532 yılında kardeşi Dom Estevão'la birlikte Hindistan üzerine yola çıkarak maceralarına başlayan oğlu Dom Cristóvão'yu anar:

Levent Şahverdi Arşivi

"Böylesine uzak bir toprakta bir oğlun
Türk'e karşı başarıyla silah kaldıracak
Dom Cristóvão'dır adı onun
Ama ölümcül sona çare olmaz."

Bu her ne kadar bir destanın dili olsa da, bu yüzyıldan itibaren Portekiz'in imajında da büyük bir rol oynayacaktır. Portekizliler yeniçağda prototipler oluşurken İspanya'dan daha maceracı bir ruh çizmekle kalmayıp İber yarımadası'ndaki bu komşularının nazarında her zaman kibirli, vakur, mağrur bir millet olarak kalacaktır. Özellikle 16. ve 17. yüzyıllarda Portekiz'den geçen seyyahlar Portekizlilerin kendilerini yeryüzünün en muzaffer, en kibirli ve en cesur insanları olarak gördüklerini belirterek bunu doğrularlar.[4] Bu perspektiften bakıldığında bu devirde Lusitenler hakkında yazılanların tuhaf bir biçimde Türkler hakkında yazılanlara benzediği görülür. Her ikisi de aynı mübalağalı tondan yazılan nesir ve nazımlarda aşırı derecede kibirli olmakla eleştirilir.

Ne güzel anlatır Camões Portekiz topraklarının coğrafi uzantısını! "Sen, imparatorluğu güneş doğunca / Onu ilk gören kudretli Kral! Ve gün batarken, ona selamı son verensin."[5] İspanyol toprakları için kullanılan "Güneşin hiç batmadığı topraklar" tabiri ile yan yana geldiğinde bu iki devletin hangi arenada çekiştiği ortaya çıkar. 1492 yılında Douro/Duero kıyısındaki şirin Tordesillas kasabasında yeni kıtada fethettikleri toprakları neredeyse keskin bir çizgi çizerek paylaşan iki ülke deniz aşırı keşif ve fetihlerine devam edecekti.[6] 1525 yılında, Temmuz'un 24'ünde Magallanes-El Cano teşebbüsü La Coruña'da ilk adımı atıyordu. Molucas'a doğru başlayan Jofre de Loaisa yönetimindeki ve vekilliğinde Juan Sebastian Elcano'nun bulunduğu bu keşif gezisi Lizbon sarayında büyük bir deprem yarattı. İki ülke politikası arasındaki en büyük fark şüphesiz kıta Avrupası siyasi dengesinde oynadıkları rol olacaktı. Fernão Lopes de Castanheda'nın A *História do Descobrimento e Conquista da Índia pelos Portugueses* adlı eserini İspanyollardan önce Fransızlar kendi dillerine çevirse de, bu eserle en çok ilgilenen ve bu gelişmeleri en yakından takip eden pek tabii İspanyollar olacaktı.[7]

Levent Şahverdi Arşivi

Her ne kadar İspanyollar yeni keşfedilen kıtada ciddi bir fetih hareketi başlattılarsa da V. Karl şahsen kendini Avrupa siyasetine vermeyi tercih etti. Portekiz Kralı III. João ise kendisini hemen hemen tümüyle Avrupa siyasi sahnesinden soyutlayarak ülke siyasetini denizaşırı topraklara uzattı. Portekiz, merkezi Lizbon olan bir okyanus aşırı ülke yaratırken, İspanya merkezi hayatı at üzerinde seferden sefere koşmakla geçen Karl'ın atının yere bastığı yer olan bir Avrupa devleti haline geldi. Habsburg ve Osmanlı imparatorluklarının cihan tahtı için yaptıkları düello Avrupa'da ciddi bir hizipleşme oluştururken, Portekiz bunun dışında kalmayı başardı. Merkezini bu iki dev imparatorluğun oluşturduğu bir uydu devletler sistemi ortaya çıktı ve herkes bir taraf belirledi. İngiltere, Papalık, Macaristan (1526'da Mohaç'a kadar) Fransa, Lehistan, hatta Safevi devleti ve Protestan Almanya bu sistem içinde oyundan en az zarar ve sürtüşmeyle çıkabileceği bir çizgi yarattı. "Orbis Europaeus Christianus" kendi arasında karşıt fraksiyonlara bölünmüş bir görünüm sergiliyordu ve bu devletlerden her biri kıtanın barometresinin göstergesini baz alarak, kendi çıkarları doğrultusunda pek de saydam sayılamayacak bir politika uyguluyordu.

Portekiz 16. yüzyılın başında iyice kemikleşen bu sisteme tamamen sırtını çevirirken, çıkarlarının Hint Okyanusu'nda çarpıştığı Osmanlı'yla bu sularda savaştı. Karl'ın tahta geçmesinden itibaren Habsburgların Osmanlı'ya karşı içinde bulundukları savaşlarda destek veremeyen, vermemeyi tercih eden Portekiz, Türk-karşıtı gücün kısmen de zayıflamasına sebep olmuş oldu. Bu dönemde Portekiz İspanya'ya yakın olduğu kadar uzak, dost olduğu kadar düşmandı. Avrupa'da yeni bir birlik amaçlayan Karl Türklere karşı savaşta Portekiz'den sadece tek bir şekilde yardım sağlayabileceğini anlamakta gecikmedi: sınırlı finans. Sınırlı, çünkü Portekiz kralı her seferinde Hint sularında verdiği savaşın yüksek bütçesini bahane olarak sunmaktaydı.

Hint sularındaki Portekiz-Osmanlı çekişmesi ise Avrupa'ya sadece siyasi, ekonomik, sosyal ve dini bir etkide bulunmamış, bu kıtanın gastronomisini de birinci dereceden etkilemiştir. Artık baharatı hayli pahalıya almak zorunda kalan Avrupa baharat saplantısını bir kenara bırakarak yeniden sade yemek alışkanlıklarına dönmüş, böylece *Nuova Cucina* (Yeni Mutfak) olarak anılacak ve modern Avrupa mutfağının ilk şekli sayılabilecek

Levent Şahverdi Arşivi

olan bir mutfağın oluşmasına yol açmıştır.[8] Papaların şatafatlı şölen menülerinden bile anlaşılan bu yeni damak tadının büyük çapta Osmanlı ve Portekiz'in eseri olduğunu söylemek iddialı sayılmaz.

1521 yılında, Kanuni ilk seferine çıkıp Belgrad üzerine yürürken Portekiz kralı Manuel'in ölümü üzerine yerine on dokuz yaşındaki genç João geldi ve ülkesinin III. João'su oldu. Babasının İspanya kralı V. Karl'ın kardeşi Leonor ile evlenmesiyle evlilik bağlarını kuran iki ülke Karl'ın da João'nun kız kardeşi Isabel'le evlenmesiyle bağları pekiştirmiş oldu. Bu evlilikte pek tabii artık imparator olan Karl'ın ölene dek bitmeyecek olan finans sorununun da büyük payı vardı. Isabel 900.000 altın *dobra*lık bir çeyiz getiriyordu.[9] Ne de olsa Hıristiyanlık âleminin en zengin kralının kızıydı. João'nun da Karl'ın kız kardeşi Catalina'yla evlenmesi artık iki ülke arasında giden posta sayısını çoğaltacaktı. Catalina 1525'te Lizbon'a doğru yola çıkmış ve eşi öldükten sonra bile, ölene dek Portekiz sarayında önemli bir figür olarak kalmıştı.

Türk'e karşı açılacak savaş ve bu savaşta destek kısa sürede bu iki saray arasında başlayan aile içi mektup trafiğinin önemli bir parçası haline geldi. Bunlar daha içten, daha birleştirici ve bittabi aile öğesinin hâkim olduğu satırlardı. Karl'ın saraylı kadınları olarak adlandırabileceğimiz eşi Isabel ve kardeşi Catalina onun Portekiz krallığıyla olan en derin bağı haline geldiler. Önemli bir misyonları vardı artık, özellikle de Lizbon'da bulunan kardeşinin: tehlike kapıya dayandığında Portekiz kralının yardım etmesi için ikna kabiliyetlerini ortaya dökmek. Ve bu tehlike doğal olarak en sık da Türk tarafından geliyordu.

Avrupa'nın babası olarak anılacak olan Karl'ın romantik haçlı ruhuna karşın, şövalye romanslarının en güzel örneklerini sunan, *Amadis de Gaula*'nın memleketi olan Portekiz'in artık bu birliğe sırtını dönüp toprak ve zenginlik peşinde yelken açıyor olması devrin insanlarının keskin gözlerinden kaçmamıştır. Diego do Couto, III. João 1538'de Hindistan'a kırk gemi gönderme planı yaparken sadece on iki tane gönderebilmesinin asillerin Hindistan'ın kâfirlere karşı savaşılacak değil, ticaret yapılacak bir yer olduğu düşüncesinde olmalarından kaynaklandığını yazarken bunu yeterince özetlemiş olur.[10] İspanya'nın yeni keşfedilen kıtada sürdürdüğü misyoner-

Levent Şahverdi Arşivi

lik hareketinin ruhaniden ziyade maddi bir kolonizasyon olduğu şüphe götürmese de, Karl Eskidünya'da hâlâ umutsuz bir birleşme peşindedir ve Portekiz buna tam destek vermeyi açıkça olmasa da reddeder.

Karl Portekiz'e ciddi olarak ilk destek başvurusunu 1529 yılında yaptı. Türklerin Viyana üzerine yola çıkacağı haberi dört bir yana yayılınca Karl kendisine mektupla bu korkunç haberi vermişti. Bu ricaya cevap olarak III. João 22 Mart 1529 tarihinde Karl'a gönderdiği mektupta Tanrı'nın Karl'a zafer getirmesini diledikten sonra esefle "kendi ihtiyaçlarının çok büyük boyutlarda olduğunu" bildirmişti.[11] Osmanlılarla deniz savaşlarına gömülmüştü.

Aynı yıl Karl, Portekiz kraliçesi olan kardeşi Catalina'dan Portekiz'le Kastilya yararına bir antlaşma yapılması için yardımcı olmasını dilemiş, Catalina da her zamanki gibi prestijini ortaya koyarak ağabeyine yardım etmişti. Ama sonunda Zaragoza Antlaşması ile Karl Molucas'ı Portekiz'e bırakmak zorunda kalmıştı. 23 Mart 1529 tarihli mektubunda Catalina ağabeyine gönderdiği mektupta kendisinden rica ettiği ekonomik yardıma cevap verecek bir kaynak bulamadığını belirterek üzüntüsünü dile getiriyor ve bu yardımın Tanrı'dan gelmesini için dua edeceğini belirtiyordu. Portekiz kralı kendisinden hâlâ binlerce kilometre uzak olan bir tehlike için bütçe ayırmamıştı.

1530'a gelindiğinde João Brezilya'yı büsbütün işgal etme planları yaparken, Karl eli kulağında olan bir Türk saldırısının haberleriyle tedirgin olmaya başlamıştı. Bir yıl önce Viyana'yı başarıyla korumuştu, Lakin Türklerin aynı noktaya doğru bir saldırı planı daha yaptıkları biliniyordu. İmparatorun Venedik büyükelçisi Rodrigo Niño bu tedirgin dönemde imparatora Türk'ün attığı her adımdan haber göndermeye devam ediyordu. 1531 Nisan ayında gönderdiği mektupta şunları diyordu: "Majesteleri'ne Türk'ün bu yıl baharat yolu meselesinde Zatı Şahaneleri Portekiz kralına karşı çıkacağı seferden başka ne kara, ne deniz seferi yapmayacağından emin olunduğunu belirtmeyi uygun gördüğümden kendilerine bu mektubu gönderiyorum."[12] Niño yanılmıyordu. "Majestelerine geçen ayın 3, 4, 5, 16 ve 21'inde ve bu ayın 3'ünde burada olan biten her şeyi yazmıştım," şeklinde başlayan mektubu ise mevcut tedirginlik karşısındaki tedbiri yeterince ispatlar. Aynı mektupta sözlerine şöyle devam eder: "Daha sonra İstanbul'dan bu devlete (Venedik'e) 6 Mayıs tarihli mektuplar geldi. Bana söylediklerine göre Türk

Levent Şahverdi Arşivi

bu sene ne ordu, ne de donanma hazırlayacakmış. Şu ana kadar alınan tek haber Kahire'ye kereste, cephane ve top yüklü gemiler göndereceklerinden ibaret. Sultan Hint sularında Zatı Şahaneleri Portekiz kralına karşı savaş açmak için 60 geminin donatılması emrini vermiş."[13] 5 Mayıs 1531 tarihli mektubunda da aynı bilgileri veriyor ve İstanbul'daki bütün gemilerin toplanmasını emrettiğini ve bu emirle bir kısmının toplandığını belirtiyordu.[14] Lizbon'un bir depremle sallandığı bu yılda tedirginlik ikiye katlanıyordu.[15]

Portekiz'in Hint sularında Osmanlı'yla süren savaşı Avrupa siyasetinde yeni bir denge sağlıyordu. Avrupa'da Karl'ın hayalini kurduğu birliğe doğrudan katılmayan ve pek çok zaman destek bile veremeyen Portekiz'in Osmanlı'yla savaş halinde olduğu dönemler Karl için rahat bir nefes alma periyodu haline geliyordu. Maddi ve askeri kaynakları Avrupa'yı şaşırtan Osmanlı'nın çoğu zaman pek çok cephede birden savaştığı hayranlıkla izlense de, bunun Osmanlı için çok da tercih edilen bir durum olmadığı açıktı. Böylelikle, Portekiz dolaylı olarak Karl'ın askeri ve maddi kaynaklarına bir dinlenme imkânı sağlamış oluyordu.

Papa VII Clemente ise Portekiz'i Avrupa'nın göbeğinde beklenmekte olan Türk tehdidine karşı umutsuzca birlik olmaya davet ediyordu. Aynı yılın 9 Ağustos'unda tüm Hıristiyan hükümdarlara gönderdiği mektupla Türklere karşı yapılacak savunma için toplanacak olan 80.000 dukanın dağılımını açıklıyordu.[16] Fransa ve İspanya ayrı ayrı 20.000 duka verecekken, Portekiz, İskoçya ve Lehistan'dan toplam 15.000 duka bekleniyordu. Dağılım oranı ve grubu Portekiz'in kıta Avrupasından ne kadar uzak kaldığını yeterince gösterir. Adının İskoçya gibi tehlikeden binlerce kilometre uzak olan bir ülke ve Lehistan gibi zaten Osmanlı'yla antlaşmasını yenilemiş bir devletle aynı grupta anılması bile Portekiz'in esas birliğin ne denli dışında sayıldığını ispatlar niteliktedir.

1532 yılına gelindiğinde durum farklı bir ciddiyet kazandı. Fransiskenlerin Goa'ya vardıkları bu yıl Avrupa için beklenen tehlike çanlarının çaldığı yıl oldu.[17] Kanuni Nisan ayında bir ordu ile yola çıkmış, Mayıs ayında da Osmanlı donanması Gelibolu'dan Akdeniz sularına doğru ilerlemeye başlamıştı. João 6 Nisan 1532 tarihli mektubunda kardeşi Isabel'e "Pek yüce, pek saygın prenses ve pek kudretli senyora kardeşim" diye sesleniyor ve

Levent Şahverdi Arşivi

"çok büyük bir orduyla Boğaz'a (Cebelitarık) girmek üzere yola çıkan Barbaros'un donanması hakkında" haber vermek üzere konsey üyesi ve büyükelçisi Alvaro Mendez Vascomselos'u görevlendirdiğini belirtiyordu.[18] Bunun yanı sıra kendisine nakletmesini emrettiği her şeyi büyük bir dikkatle dinlemesini rica ediyordu. Yola çıkan donanmanın başında Barbaros yoktu. Ama bu haberler tüm kuvvetlerini Doğu sularına yoğunlaştıran Portekiz için yeterince panik yaratacak nitelikteydi.

Mektup doğrudan Isabel'e yazılmıştı. Çünkü 1529 yılında Avrupa'da kasırgalar estirmekte olan Türk tehdidi yüzünden Karl yönetimi Isabel'e bırakarak İspanya'dan ayrılmış ve imparatoriçe 1533 yılına kadar krallığın tüm işlerini tek başına yürütmüş, imparatorluğunun farklı şehirlerinde bir gezgin gibi dolaşmakta olan eşine yardım göndermiştir.[19] Dolayısıyla İber yarımadasında denizden gelecek olan Türk tehdidiyle doğrudan ilgilenecek tek kişi kendisiydi.[20] Portekiz Hint sularında bir savaşa hazırlanırken, Osmanlı'nın Akdeniz'i aşarak Cebelitarık'a kadar gelme ihtimalinin onu ne denli ürküttüğü mektubun tonundan da net olarak anlaşılmaktaydı. João Osmanlı'nın boğazı geçip diğer taraftan kendisine saldırmasından korkuyordu. Bu hiç beklenmedik bir şey olurdu. Lakin beklenildiği gibi tehlike bu bölgeye ulaşmayacaktı. Denizden gelen Türk kuvvetlerinin Napoli ve Sicilya üzerine saldıracakları haberinin Avrupa'da saraydan saraya dolaştığı ve özellikle bir tehlike beklemekte olan Roma'yı büyük bir paniğe soktuğu bir zaman aralığıdır bu. Ama çatışma Koron'da gerçekleşecektir.

4 Eylül 1532'de João Lizbon'dan Karl'a bir mektup gönderiyor kendisine yine kardeşine seslendiği gibi sesleniyordu: "Pek yüce, saygın prens ve pek kudretli kardeşim." Birkaç gün önce gelen mektupla kendisine "Yüce Tanrı'ya hizmet ve Hıristiyanlığın iyiliği için" şahsen Türk'e karşı savaşmak üzere yola çıkacağını bildirdiğini belirtiyordu. İmparatorluk büyükelçisi Lopo Furtado (Lope de Hurtado) kendisine bu konudan bahsetmişti.

Catarina da ağabeyi Karl'a aynı tarihte Lizbon'dan başka bir mektup göndererek durumun bu hale kadar gelmesinden duyduğu üzüntüyü bildirirken "Türk'ün yaptığı kötülüğün layığını" bulacağını sözlerine ekliyordu. Mektuptan da açıkça anlaşıldığı üzere Karl kız kardeşinden eşi João'yu yardım konusunda ikna etmesini rica etmişti. Catalina görevini ba-

Levent Şahverdi Arşivi

şarıyla yerine getirmiş ve eşini Karl'a yüz bin *escudo* para yardımı yapmaya ikna etmişti.

Bundan on gün sonra III. João Karl'a dualarının onunla birlikte olduğunu belirten satırların ardından şunları yazıyordu: "Her saat her şeyle ilgili ayrıntıları öğrenmek istiyorum."[21] Portekiz kralının Avrupa'da ilerleyen tehlikeye göre Kızıldeniz'de tedbir alma arzusunu açıkça gösteren bu satırlar, tedirginliğini de su yüzüne çıkarır. Aynı mektuptaki diğer bir cümle ise gerçekten çarpıcıdır: "Sizin ve benim ihtiyaçlarımı öyle büyük bir sevgiyle dikkate alacağım ki, her zaman sizinkiler benimkinin üzerinde olacak." Tanrı'nın inayeti, şefkati konusu bir kez daha gündeme geliyordu. Portekiz de kıta Avrupasında dolaşmakta olan mektupların kullandığı ortak dili kullanıyor, tehlikeyi kendi sorunu olarak görüyordu. Oysaki tehlikenin kapıya dayandığı bir zamanda bunun sadece retorik sanatının güzel bir örneği olduğu aşikârdır. Ve bu satırların yazılmasında Catarina'nın da büyük rolü vardır.

João bugün Simancas Arşivi'nde bulunan, üzerinde tarihi olmayan ama Nisan ayında gönderilmiş olma olasılığı yüksek olan, diğer tüm mektupları gibi Portekizce yazdığı bir mektubunda jeostratejik olarak önemli olan Dio'nun ele geçirildiğini ve burayı yeniden topraklarına katmak için 500 bin duka harcamak zorunda kaldığını bildiriyor ve şunu ekliyordu: "Türk'ün Süveyş'te pek çok gemisi hazır ve nazır bir şekilde bekliyor."[22]

"Türk'ün gelme ihtimali çok önemli bir meseledir. Bu yüzden, buna karşı koymak için büyük hazırlıklar yapılmalıdır. Aynı yazdığınız mektupta belirttiğiniz üzere, sizin yaptığınız hazırlıklar gibi. Bu haber beni pek tedirgin etti. Bu yaz Kızıldeniz'de benim deniz kuvvetlerime karşı durmak dinlenmek bilmeden hazırladığı büyük bir donanmadan bahsediliyor. Bu yaz gelmek konusunda fikir değiştirdiği söyleniyor."[23]

Mektuptan da net olarak anlaşıldığı gibi Osmanlı bu zaman diliminde hangi tarafa yöneleceğini başarılı bir şekilde saklamış, bugün arşivlerde bulunan sayısız mektuptan anladığımız üzere yöneleceği nokta hakkında sayısız farklı haber çıkarmış ve bunların dolaşmasını sağlayarak karşı taraftan gelecek olan savunmanın tek bir noktada toplanıp başarıya ulaşmasını engellemeye çalışmıştır.

Levent Şahverdi Arşivi

III. João'nun bu zaman diliminde Lizbon'dan gönderdiği Osmanlı'ya dair mektuplardan en ayrıntılısı Eylül ayında Karl'a yazdığı bir mektuptur. Bunca zaman Karl'a ve Isabel'e gönderdiği mektupların gerçek amacını özetler niteliktedir. Bütün bu açıklamalardan sonra kendisine sadece 100 bin duka vereceğini söylemiştir. Yalnız bir şartı vardır: "Türk'e karşı savaş açması ya da bizzat kendisinin Viyana'ya giderek kuşatılmış şehri kurtarması" halinde verecektir bu parayı.[24] Bu ayrıntı Alaman Seferi öncesinde Karl'ın finans bulmak için çektiği sıkıntıları göstermesi bakımından ilginçtir. Bu yardım toplama esnasında dört bir yandan ufak yardımlar istemek zorunda kalan, kronik ekonomik sorunlar yaşayan trajik bir imparator tablosu çizilmişti. Kimse şart koşmadan yardım etmek istemiyordu. Türkler bu savaşta Viyana'ya kadar gelmediler!

Portekiz bundan sonra da Habsburgların anakarada Osmanlı'ya karşı verdikleri savaşların doğal olarak dışında kalmaya çalıştı. Lakin Türklere karşı düzenlenen çok devletli ve iyi organize edilmiş seferlerde Akdeniz sularında da boy göstermekten geri kalmadı. 1535'de Tunus ve 1538'de Preveze'de olduğu gibi. 1535 yılında imparatoriçenin kardeşi Luis, Portekiz adına Karl'ın Tunus seferine katıldığında Portekiz kralı bu sefer için 22 gemi ve bir de kalyon donatmıştı. İnebahtı öncesi en önemli Hıristiyan birliği başarısı olarak anılacak olan bu sefer ve bundan sonraki seferlerde sembolik de olsa bir payı bulunan Portekiz uzak sularda savaşırken Avrupa şemsiyesinin çok da altından çıkmak istemediğini gösterecekti.

Notlar

1 Bu makale Ekim, 2008'de Uluslararası Türk Deniz Gücü Tarihi Sempozyumu'nda (XVI. ve XVII. Yüzyıllarda Hint Okyanusu'nda Osmanlı Deniz Varlığı) sunulmuş ve aynı adla basılmıştır: s. 22-30, Deniz Basımevi Müdürlüğü, İstanbul, 2009.

2 "Portekizli Tejo Nehri'nden Çin'e kadar hükmeder / İspanyol bir kutuptan diğerine uçar gider / Yer yuvarlağının en uç iki noktası / Sevilla ve Lizbon'a bağlı."

3 Luís Vaz de Camões, *Os Lusíadas*, kanto II, bölüm 46.

4 Emilio Temprano, *La caverna racial europea*. Madrid, 1990, s. 97.

5 Luís Vaz de Camões, *Os Lusíadas*, Kanto I, kıta 8.

6 Bkz. H.G.Koenigsberger, G.L.Mosse, "The Spanish and Portuguese Empires, in Europe in the Sixteenth Century," *Aspects of European History. 1494-1789*. ed. Stephen J.Lee, London & N.Y., 1978.

Levent Şahverdi Arşivi

7 Karl Alexandre de Morais, *Cronologia Geral de I ndia portuguesa*. Lisboa, 1997, s. 1551 ve 1561 yıllarında iki ayrı basımı yapılan eser 1553 yılında Fransızcaya, 1554'e İspanyolcaya, 1578'de İtalyanca ve 1582'de İngilizceye çevrildi.

8 Reay Tannahill, *Food in History*, 1988, London, s. 233.

9 H.V. Livermore, *A new History of Portugal*. Cambridge University Press, 1969, s. 145.

10 *Lettres des Souverains portugais à Charles Quint et à l"imperatrice(1528-1532)*. Paris, 1994, s. 150.

11 A.g.e. Ayrıca bkz. Manuel Fernández Álvarez, *Corpus Documental de Karl V*. Op. cit.

12 Jean Jacquert, *François Ier*. Paris, 1981, s. 218.

13 *AGS, Estado, dosya 1308, folyo 186 . 5 Mayıs 1531*.

14 AGS, Estado, dosya 1308, folyo 204. Temmuz öncesi, 1531

15 AGS, Estado, dosya 1308, folyo 186 . 5 Mayıs 1531.

16 Manuel de Nascimento, *Cronologia de História de Portugal*. Paris, Budapest. Torino, 2002, s. 54.

17 Ludwig Freiherr von Pastor, *History of the Popes*. Op. cit., s. 187.

18 *Lettres des Souverains portugais à Charles Quint et à l"imperatrice (1528-1532)*. Op. cit., s. 149.

19 A.g.e., s. 183.

20 Mektuplar için bkz. Mazario Coleto, Maria del Carmen: *Isabel de Portugal*. Madrid, 1951.

21 İmparatoriçenin Türk tehdidine dair mektupları için bkz. "İmparatoriçe ve Türkler: Yeni Çağın En Güzel İmparatoriçesi: Isabel de Portugal," *Tarih ve Toplum*, Cilt XXVII, sayı 219, s. 22-27.

22 A.g.e.

23 A.g.e., s. 336.

24 *Lettres des Souverains portugais à Charles Quint et à l'imperatrice (1528-1532)*, Op. cit., s. 65.

25 AGS, Estado, dosya 25, folyo 19, 30 Ağustos 1532.

Levent Şahverdi Arşivi

Sekizinci Bölüm

OSMANLI DONANMASININ 1550-52 YILLARI ARASINDA AKDENİZ'DEKİ FAALİYETLERİ[1]

Türkler 1550'li yıllarda Akdeniz'deki faaliyetlerine yeniden bir ivme kazandırdıklarında bu denizde yeniden panik hüküm sürmeye başlamıştı. Türk ve Berberi saldırıları söz konusu olduğunda bu dönemin Akdeniz'in kuzey sahilleri ve adalarının en büyük tehlikelere maruz kaldığı dönem olduğunu iddia etmek yanlış olmaz. Barbaros'un 1546'da ölümünden sonra, yerini ve şanını Turgut Reis'e bırakmış olması bu sahillerde ve pek tabii denizin göbeğinde günlük panik hissinin devam etmesine sebep olmuştur. İki kıta arasından, sahilden sahile giden *aviso*lar (haberler) bu coğrafyada hızla tırmanmakta olan korkunun tasvirini yapar niteliktedir. Bu deniz uçlarında savunma gereksinimi ve neredeyse daimi sayılabilecek yardım ihtiyacı gün be gün bir köşeden diğerine giden *aviso*larda tüm detaylarıyla yansıtılmıştır. Yüzyılın ikinci yarısının ilk üç yılı Türk tehdidi karşısında savunma araçlarının yetersizliğiyle damgalanmıştır. "Nuevas del turco" (Türklerden haberler), "nuevas del Levante" (Levant'tan haberler) ve "nuevas de Constantinopla" (İstanbul'dan haberler) adı verilen bu haber folyoları majestelerinin sahil bölgelerinde mevcut olan tüm sorunları ayrıntılarıyla ölümsüzleştirmiştir. Ne de olsa Braudel'in dediği gibi, 16. yüzyılda Akdeniz'de ne kadar küçük olursa olsun ortak alan bir numaralı düşmandır.[2]

Diğer taraftan yüzyılın yeni yarısına askeri olarak çok dinamik başlanmıştı. Bunun belki de Süleyman'ın saltanatının en dinamizm gerektiren dönemi olduğu iddia edilebilir. Akdeniz'de yeniden canlanan savaş hali, imparatorluğun Macar sınırlarındaki sıcak savaş, doğu sınırlarındaki klasik Safevi sorununa yeniden bir çözüm getirme arayışlarına dayalı saldırılarla Kanuni üç ayrı cephede neredeyse eşzamanlı olarak aktif olmak zorunda kalıyordu.

1550'de, şaha karşı yapılan yeni bir savaşın akabinde, Süleyman artık 1557'de tamamlanacak olan görkemli camisinin inşaatıyla ilgileniyordu. 1545

Levent Şahverdi Arşivi

ve 1547 yıllarında Habsburglarla barış yenilenmiş, kıta Avrupası için nispeten bir sakinlik sağlanmış olsa da Akdeniz için bu ne yazık ki geçerli değildir."Avisos de Constantinopla" en son gelişmeleri her yere ulaştırıyordu. 15 Şubat'ta Sicilya kral naibi Juan de Vega kendisine iletilen sevindirici haberleri Palermo'dan gönderdiği bir mektupla Ferdinand'a şöyle iletiyordu:

> "Venedik üzerinden gelen postayla, Zatıâlileri Türk'ün uzun zamandır doğruluğu onaylanan kayıp ve başarısızlık ile İstanbul'a döndüğü haberini almışlardır. Bu konudaki her şey önem arz etse de, en çok önem gösterilmesi gereken şey askerlerinin isyan etmiş olmasıdır. Ne de olsa bu onlar arasında ve zorba hükümdarlığı sırasında sık görülen bir şey değil. Levant'tan bu adaya (Sicilya'ya) gelen gemilerden de aynı haberler alındı."[3]

Başka bir *aviso* ise daha farklı haberler veriyordu:

> "Ne Berberistan, ne de Turgut Reis'le ilgili meselelerde son günlerde sefere çıkmak için gemilerini düzene koymak konusunda özenli bir şekilde çalıştığı dışında bir haber yok."[4]

Ama 1550 yazına gelindiğinde haberler değişmeye başlayacaktır. Temmuz ayında Sicilya otoriteleri "Bohemya krallarına" adadaki "kötü vakaları" haber veriyorlardı:

> "Bu Temmuz ayının 9'unda gündüz vakti, öğle üzeri Turgut Reis Messina yakınlarında on üç gemiyle göründü. Bunlardan dördü kadırga, diğer dokuzu da kalyota ve fusta idi. Şehrin yedi mil ötesinden karaya adam çıkardı. Bu haber alınınca atlılarla birlikte Türklerin karaya çıktığı yere vardılar. Geldiklerinde Türkler Mili ve Galea'daki iki küçük köyden kıyafet çalıp yeniden gemilerine binerek yola çıkmışlar. Sadece yedi kişi alıp götürmüşler, zaten bunlardan beşi de savaşırken ölmüş. Diğerleri gözcülerden haber alınca dağa kaçmışlar. Türkler Santa Stefano denen başka bir küçük köye gel-

Levent Şahverdi Arşivi

mişler. Küçük olmasına rağmen karşı koymuş ve ne kıyafet ne de adam kaybetmeden kendilerini savunmuşlar. Hatta bir tane Türk'ü öldürmüşler. Bundan sonra diğer taraflarda da kendilerini göstermelerine rağmen karaya adam çıkarmaya cesaret edememişler. Son beş gündür ne yaptıkları hakkında bir haber alınamıyor. Başka yerlerden alınan haberlerden anlaşıldığı kadarıyla pek bir mutsuz ve düzensizlik içinde ilerliyor."[5]

1550 baharında Turgut Reis 40 gemilik bir kuvvetle Mehdiye'den yola çıkar.[6] Bu yılın Hıristiyanlar için "Año Santo" (Kutsal Yıl) olması ise işine gelecektir. Ne de olsa Akdeniz'deki trafiğin bu sebeple canlanması hac yolculuğu yapanlar arasından her türlü sosyal sınıftan, özellikle de üst sınıflardan esir elde edebilmesi için bulunmaz bir fırsattır. Turgut Gozo'ya, oradan da Malta'ya geçer ve sahilleri "ateşe verir." Sahil sakinlerini de esir olarak yanına almayı da ihmal etmez. Oradan hacı gemilerine saldırarak Calabria'ya ve Korsika'ya geçer.[7] 1550 yılının baharında Becaye (Bugia) ve Oran'da Mağripli ve Türk *fusta*larının yarattığı korku hüküm sürerken levazım, mühimmat ve savunma araçlarına duyulan ihtiyaç iyiden iyiye artmaktadır.[8]

Aynı yıl Andrea Doria'nın deniz güçleri de imparatorluk adına 1549'un baharında başladıkları misyonu yerine getirmişlerdir: 1550 Eylülünde Mehdiye, Sicilya kral naibi Juan de Vega tarafından fethedilir.[9] 1535'te olduğu ve 1571'de de olacağı gibi zafer kutlamaları yapmakta gecikilmez. Roma bir kez daha "kâfirlere karşı" kazanılan zaferin kutlama merkezi olur. Lakin Turgut Reis Sicilya'dan pek de uzak olmayan bu Kuzey Afrika sahillerindeki önemli üssünü yeniden ele geçirmek için hazırlanmakta gecikmeyecektir. Diğer taraftan Osmanlı Akdeniz'deki korsan saldırılarını teşvik etmeye devam etmektedir.

Bu durum ise Barselona ve Napoli arasındaki iletişim ve ulaşımı hayli pahalı ve tehlikeli bir hale getirir.[10] 1550 yılının sonbaharında dolaşmaya başlayan haberler bu kaybın giderilmesi için Osmanlı'nın başkentinde başlayan hazırlıkları bildirir niteliktedir. İşte Ekim ayında yazılan İtalyanca bir "aviso"nun aydınlattığı hazırlıklar: "İstanbul'dan iki gün önce buraya

Levent Şahverdi Arşivi

Korfu'ya gelen birinin anlattığına göre Büyük Türk yeni mevsim için büyük donanma hazırlıkları içindeymiş."[11]

Bütün bu koşullar altında Mehdiye'nin coğrafi konumunun önemine de değinmek gerekecektir. Sicilya'ya ve diğer adalara olan yakınlığı ile Turgut için gemilerini dinlendirip ikmal yapabileceği önemli bir noktadır. Karl'ın kronik yazarı Fray Prudencio de Sandoval'a göre Mehdiye "kuleleri birbirine çok yakın ve çok sağlam bir şehir kapısına sahip" bir kenttir.[12] Aynı şekilde adaların lojistik açıdan önemini vurgulamakta da fayda olacaktır. Adalar sadece "ceza" olarak yakılıp, yıkılan, yağmalanan ve esir alınıp götürülen topraklar değil, dönem metinlerinde sıkça vurgulandığı gibi su ikmali yapmak (piglar agua) için durulan yerlerdir.[13]

Adalar ayrıca Akdeniz'de imparator, krallar, kral naipleri, Kuzey Afrika şerifleri, büyükelçiler arasında dolaşan haberlerin durakları olarak da büyük önem arz eder. Özellikle de Akdeniz sahillerinde tehlike bekleyen halk ve otoriteler tarafından kurulan ve işletilen bu haber ağları daha ziyade adadan adaya atlayarak gelen haberler/postacıların başarısıdır.[14]

Yine 1551'e dönecek olursak, Turgut'un yeniden Akdeniz sahnesinde görülmesinin büyük bir panik dalgası yarattığını hatırlarız. Bu sene gerçekten de majestelerinin sahillerinde yaşanacak en uzun panik ve tehlike dönemlerinden biri olacaktır. Süleyman Turgut'un rızası karşısında hareket etmiş olmasından ötürü ona kızgın olsa da, denizde dengeyi korumak için korsanları teşvik etme ve onlara destek verme politikasını sürdürmeye devam etmiştir. Turgut'a fethetmesi halinde Trablus'u vaat etmiş, ona bir kılıç ve Kuranıkerim göndermiştir.[15] 1551 baharında Türk donanması kaptanıderya Sinan Paşa komutasında İstanbul'dan yola çıkar ve Salah Paşa ve Turgut Reis'le buluşmak üzere Eğriboz'a gelir.[16] Sandoval bu kuvvetlerin Espartevienti burnunu, daha sonra Calabria ve bütün krallığı (Sicilya kral naipliğine bağlı olan toprakları) nasıl "şaşkına çevirdiklerini" anlatır.[17] Osmanlı donanmasının bu seferinin etapları, özellikle de Sicilya sahilleri ve Malta'ya yapılan saldırı bu dolaşan *avis*olarla en ince ayrıntılarına kadar anlatılmıştır.

Donanmanın Temmuz ayında Augusta'ya çıkması yüzyıllar sonra bile büyük bir trajedi olarak hatırlanacaktır. Türkler "alçak olan" surlardan atlayarak kaleye girmeyi başarmışlardır.[18] *Avis*olar ve kroniklerden bazıları

Levent Şahverdi Arşivi

ise bu saldırıyı çok daha küçük çaplı ve önemsiz gösterme eğilimindedir.[19] Ama hepsi bir detayda hemfikirdirler: her şey göz açıp kapayana dek, akıl almaz bir hızla olup bitmiş ve Türkler halka kendini savunacak vakit bırakmamışlardır. Sicilya kral naibi bu saldırıdan sonra imparatora gönderdiği mektupta her şeyin çok büyük bir hızla gerçekleştiğini bildirmiş, bu hız içinde elinden bir şey gelmediği için kendisinden özür dilemiştir. "Her şey o kadar çabuk oldu ki" der, "arzulandığı ve beklendiği gibi yardıma yetişemediğim gibi, Yrache markisi de altı yüz atlıdan ibaret birliğiyle otuz mil öteden vaktinde yetişemedi. Sadece Komutan Vega iki yüz elli atlılık birliğiyle yetişebildi. (...) Augusta kalesinde meydana gelen bu hasar beni çok üzdü, çünkü benim yüzümden oldu."[20]

Osmanlı donanması yoluna devam ederek 18 Temmuz'da Marco Muxeto'ya geldi.[21] Malta adasındaki bu limana gelince Türkler karaya çıkıp "bazı köylere hasar verdiler."[22] Juan de Vega tarafından Türk donanmasının hareketlerini izleyip bu konuda merkezi haberdar etmek misyonuyla Malta'ya gönderilen Juan de Barrientos'un anlatısına göre Türkler o gün saat dörtte adaya varmışlardır. "Bütün *fusta* ve kalyatalar, bir kalyon bir de mavnayla birlikte toplam yüz kırk gemi mevcuttu. Öncü birliklerin bu yere gelişiyle karaya bin beş yüz adam çıkardılar. Bunlar da inek ve koyunları ele geçirip kale yakınındaki evleri yaktılar ve başka hasarlar verdiler."[23] Türkler bu limanda iki gün geçirirler, oradan da bütün birlikleriyle Marco Muxuto'dan iki fersah ötedeki San Pablo'ya yönelirler. Orada da bir buçuk gün geçirdikten sonra Gozo'ya gelirler. Bu da bu seferin en bahtsız duraklarından biri olur. Türkler karaya 5000 adam çıkarırlar.[24] Adanın zayıf savunmasından faydalanarak aldıkları 6000 esirle Gozo Türkler için çok "faydalı" bir liman olur.[25]

Kronikler ve diğer belgeler Sinan ve Turgut arasında çıkan sürtüşmeyi açıkça bildirirler. Sultanın amirali Sinan Paşa'nın Turgut'u bu adanın kolaylıkla ele geçirebileceği iddia ederek sultanı yanılttığı için azarladığını yazarlar. Ada Turgut'un bahsettiğinden çok daha sağlam bir savunma ve korunma altındadır. Bu Grimaldi Genovés (Cenovalı Grimaldi) isimli bir mühtedinin kulağına kadar gelmiştir. "Paşa ve Turgut'un arası iyi değil," der.

Levent Şahverdi Arşivi

Seferin son etabı 16 Ağustos'ta Trablus'un ele geçirilmesidir.[26] Sultan, söz vermiş olmasına rağmen Sinan Paşa ve Turgut Reis arasında çıkan sürtüşme yüzünden bu şehri Turgut'a değil, Murad Ağa'ya verir.[27] Turgut kendisine verilen sözün yerine getirilmesi için Murad Ağa'nın 1553 yılında ölümüne dek beklemek zorunda kalacaktır. Bu sürtüşmenin kurbanları bir kez daha majestelerinin sahilleri, özellikle de adalar olacaktır. Bir sonraki yıl Turgut'un şiddetinden nasibini alacaklardır.

1551 sonbaharında donanma kışlamak üzere İstanbul'a dönmesine rağmen bu arada Mehdiye'ye bir saldırı yapmayı ihmal etmez. Oran ve Mehdiye valileri imparatora acil yardım gönderilmesini rica ettikleri kaygı dolu mektuplar gönderirler: mühimmat, asker, para...[28] Çok ciddi bir tehlike olmadığı zamanlarda bile, imparatorluğa ait bu topraklarda çok büyük bir ihtiyaç sorunu söz konusuydu. Bu ihtiyaçlar merkeze gönderilen mektuplarda büyük bir sıklıkla tekrar edilir.

"Türk donanması Trablus'tan ayrıldığından beri ne majestelerine, ne de zatıâlilerine bu şehirle ilgili ayrıntılı bilgi verecek vaktim olmadı, çünkü bu bahsi geçen donanmanın gelme tehlikesi karşısında tüm gücümüzü kendimizi toparlamaya ve güçlendirmeye yöneltmiştim. Ama olanları her zaman kısaca size bildirdim. Şimdi (donanma) Levant'a döndüğünden ve içinde bulunduğumuz ihtiyaçlar bizi zor durumda bıraktığından majestelerine ve zatıâlilerine bütün olanların ve ayrıca majesteleri yedi aydır bu adamların ücretlerini ödemeyi emretmedikleri için başımıza gelen işlerin ayrıntılı haberini vermeye karar verdim. Majesteleri gerekli levazımın tedarik edilmesini de emretmediler. Bu yüzden hepimiz çok güç bir durumdayız. Bütün hizmetleri karşılığında bu kadar kötü bir muameleye maruz kalan ve büsbütün unutulan insanlar çok büyük bir mutsuzluk içindeler. Hâlâ levazım tedarik edilmedi. Majestelerine pek çok defa yazmış olmama, burada olan ve olmayan şeylere dair rapor göndermiş olmama, aynı raporları Napoli ve Sicilya kral naiplerine de göndermiş olmama rağmen, ne bunlar yapıldı, ne de majesteleri bana bir cevap verilmesini buyurdu. Böylelikle içinde bulunduğumuz ihtiyaç öyle bir boyuta geldi ki zeytinyağına kadar her şeyimiz tükendi. Mağripliler ve Hıristiyan tüccarlar insanların parası olmadığını görünce levazım getirmiyorlar. Böyle olunca zaten sarılmış du-

Levent Şahverdi Arşivi

rumda olduğumuz için ve de konuyla biraz daha ilgilenilmeyecek olur da tahılımız bitecek olursa her şey büyük bir maceraya atılmış olacak. Majestelerine ne yapılması gerektiğine karar vermesi üzere bir rapor getirmesi için görevli bir adam göndermeye karar verdim. Kendisine buradan, olan biten her şeyin yanı sıra içinde bulunduğumuz ihtiyaçları ve kanaatimce majestelerinin tedarik edilmesini buyurmaları gereken şeyleri belirttiğim bir mektubu da verdiğim komutan Pedro de Moya'yı gönderiyorum. Diğer mektuplardan bir kopya daha hazırladım. Onları da zatıâlilerine gönderiyorum. Okuyunca burada olanları, eksiklerimizi ve tedarik edilmesi gereken şeyleri anlayacaksınız. Zatıâlilerine bunlara bakıp tedarik edilmelerini buyrulması için yalvarırım."

Aynı şekilde, Sicilya'da da haberlerin belirsizliğinden kaynaklanan bir korku hüküm sürüyordu. Hiçbir şey kesin olarak bilinmiyordu. Gidip gelen gemiler muallak haberler taşıyorlardı. Siracusa *podestası* kral naibine 23 Eylül'de gönderdiği haberde Türk donanmasının 19 gün önce Trablus'tan ayrılıp batıya yöneldiğini, ama nereye gideceği konusunda bir çıkarım yapılamadığını bildiriyordu: Cerbe'ye mi, yoksa Tunus'a mı?[29] Aynı ay gelen başka bir *aviso* yine aynı belirsizliği bildiriyordu. "Türk'ten haber yok," deniyordu. "Kadırgalardan bir haber alamamak, şimdiye kadar başka bir hazırlık yapılıp yapılmadığını bilememek çok acı. Şimdiye kadar elime geçen az fırsatta topladığım tüm bilgi bu."[30]

1552 yılı ise aynı korkularla devam edecekti. Bunu takip eden yıllarda düzenli olarak yapılan saldırılarla Turgut Reis, Barbaros gibi bu dönem Avrupasında sözlü olduğu kadar yazılı edebiyatında da kötü kahraman olarak kendine yer bulacaktır. *Los Trabajos de Persiles y Siguismundo* adlı eserinde Cervantes Turgut Reis'i kancasına takar ve "Sicilya'nın zalimleri Falari ve Busiris gibi, acımasızlığı ve vahşiliği ile ünlü korsanı ve kalyotanın reisi olarak çağrılan köpek Turgut'un tehditlerini ve hakaretlerini, belki de bu acı hikâyenin idraki kulaklarınıza duyurur," der.[31] Turgut Reis sadece edebiyat ve folklorda değil, toponimlerde de yerini alır. Söz gelimi 1550 yılında Cullera yaptığı saldırı burada "Turgut'un Mağarası" olan bir yerin günümüze dek kalmasını sağlamıştır.

Levent Şahverdi Arşivi

Notlar

1 Bu makale Nisan, 2008'de Nice'te "Des marges aux frontières: Les îles enjeux de conquêtes et de souverainetés" konulu sempozyumda "Iles et côtes infortunées face à l'armada turque (1550-1552) Les attaques et leur contribution à la création d'une image négative des Turcs" sunulmuş ve basılmıştır: *Des marges aux frontières: Les îles enjeux de conquêtes et de souverainetés*, Université de Nice, Editions Classiques Garnies, Paris, 2010, s. 39-58.

2 Fernand Braudel, *El Mediterráneo y el mundo mediterráneo en la época de Felipe II*, cilt I. Op. cit., s. 473.

3 AGS, Estado, dosya 1119, fol. 4. Sicilia, Palermo. De Juan de Vegas, 15 Şubat 1550.

4 AGS, Estado, dosya 1119, fol. 64.

5 AGS, Estado, dosya 1119, fols. 16-17. De los de Meçina al presente de Siçilia. Avisos de África y de Dragut para los serenísimos reys de Bohemia. Relación de lo que el estradico y jurados de Meçina escrivieron de Dragut Rais a Fernando de Vega, presidente de Sicilia. 10 Temmuz 1550.

6 África, Mehecía, Al-Mahdia.

7 A.g.b.

8 AGS, GA, dosya 40, fol. 16.

9 Bkz. Emilio Sola, "Despertar al que dormía. Los últimos años de Solimán en la literatura de avisos del siglo de oro español," una versión corta en *Muhteşem Süleyman*, ed. Özlem Kumrular, Kitap Yayınevi, 2007. "La toma de África se septiembre de 1550 se comunicó solemnemente en Nápoles a todos los gobernadores de las provincias, aunque no se consideraba una ruptura de la paz del verano de 1547 que gestionara el flamenco Gérard Veltwyck. En la documentación napolitana esto aparece con claridad. El 18 de septiembre (1550) el virrey Pedro de Toledo comunica al gobernador de las Tierras de Otranto y Bari y a todos los gobernadores del reino la toma de Africa -el día 10 de septiembre, "a le 20 hore, datoli asalto per mare et per terra"-, y considera el hecho "nova tanto festiva et degna de farsi ogni demostratione de allegria" (Archivio di Stato di Napoli, Cancilleria e Consiglio Collaterale, filza 12, f.151)."

10 Kenneth M.Setton, *Western Hostility to Islam and Prophecies of Turkish Doom*. Philadelphia, 1992, s. 532.

11 AGS, Estado, dosya 1119, fol. 49. "Copia di un capitolo di nove che scrive da Corfu Carlo Carino a Ioan Petro di pellegrini dello XVII di ottubro."

12 Prudencio de Sandoval, *Historia de la vida y hechos del emperador Karl V*. Op. cit., 373. "Entró Andrea Doria a ver la ciudad y gozar de la victoria. África, por decir más su fortaleza, estaba en una punta de tierra como suela de chinela que se mete a la mar por la parte de levante, la cual rodea la mar por tres partes que la fortalecían mucho. Por la otra parte de tierra tenía la barbacana y cava que dije, contando las baterías. Era la cerca treinta pies ancha, y las torres tan juntas como dije, y la puerta fortísima. El puerto era por arte con muelle y cadena, tenía buen surgidero, por que prendían bien las áncoras, en fin, África tan fuerte, que los moros la tenían por inexpugnable. Celebrase en toda la Cristiandad esta victoria por muy señalada."

13 AGS, Estado, dosya 1119, fol. 45. Relación que dio de la armada uno que la ciudad de Palermo, enbió a saber della. Estos avisos se enbiaron a S. Magestad. A XXVII de settembre. "Ha referito ancora como Dragut Raiz estato ne la lisana et alla impridisa per piglar agua exercer il tiempo cauti-

Levent Şahverdi Arşivi

vo, et questo lo ha referito il patrone propio della fragar de monsignor Rmo che andao lla per mal tempo et per prender acqua et trovo lo puzi di quelli isoli intosigati et fo neçesario che ogni galera de Dragut facissi un puzo asmeta maria tutto per aviso de V. Ex."

14 Bkz. Emilio Sola, *Los que van y vienen: Información y fronteras en el Mediterráneo del siglo XVI*, Op. cit.

15 Joseph von Hammer-Purgstall, *Büyük Osmanlı Tarihi*, cilt. II. Op. cit., s. 468.

16 Francisco López de Gómara, *Guerras de mar de Emperador Karl V*. Op. cit., s. 251.

17 A.g.e.

18 A.g.e.

19 AGS, Estado, dosya 1119, fol. 158. Copia d'un capitolo d'una lettere scritta da Roma do XXVI di Luglio: "Qui sono lettere di Messina delli 18 del presente per le quali avisano come l'armata turchesca alli 17 era in Agosta in Sicilia dalla parte di fuori o ne havea brusciato un casale di poca importanza et che combatteva il castello il quale non e pero cosa di momento."

20 AGS, Estado, dosya 1119, fol. 162.

21 Francisco López de Gómara, *Guerras de mar de Emperador Karl V*. Op. cit., s. 251. "Que los sicilianos llaman Maestre Mucheto."

22 A.g.e.

23 AGS, Estado, dosya 1119, fol. 164.

24 Francisco López de Gómara, *Guerras de mar de Emperador Karl V*. Op. cit., s. 251. AGS, Estado, dosya 1119, fol. 166 "Illmo Señor. Por Juan de Barrientos y por la carta que con él escreví a Vuestra Excelencia,. habrá savido cómo la armada del turco, a los XVIII del presente, llegó en esta isla de Malta y entró en Março Muxeto, que es un puerto a dos millas de este castillo, donde estuvo dos días; y de allí se partió por la cala de San Pablo, que después ha suçedido es que haviendo estado en la dicha cala de San Pablo un día y medio, se partió para la isla del Gozo donde está al presente y han sacado artillería en tierra y tienen sitiado el castillo de la dicha isla, en el qual están cinco o seys mill ánimas de los mismo; en la isla han tirado mucha artillería ansí los que están dentro como los turcos y personas en gran manera por no poderla socorrer como sería menester para hazer lebantarle sitio sy por caso fuesen llegadas en ese reyno las galeras. Las galeras del señor príncipe Doria con aquellas y con las del señor Antonio Doria y cinco que tenemos aquí, si fuesen a darles una vista no para que digamos que huviesen de combatir siendo aquella armada tan grande, pero casi por cierto se podría tener que en viendo las dichas galeras de cristianos los turcos lebantarían el sitio, he querido dar esse aviso a Vuestra Excelencia. para que mejor pueda ver lo que se debe hazer." De Malta a XXIIII de Julio 1551.

25 Eduardo G.Herrera, *La política norte africana de Karl I*. Op. cit., s. 96. AGS, Estado, dosya 1119, fol. 168. "Lo que ay de nuevo de la armada es lo siguiente: en Meçina a 27 de jullio 1551. Hoy a XXVII de julio es venida una fragata de Malta que partió de allá a los XXV; y escriven que la armada después de aver echado en tierra alguna gente con la qual vino una escaramuza los de la isla en que mataron al pie de cien turcos y tomaron en prisión; algunos avían pensado tomar la ciudad y para ello avían sacado nueve pieças de artillería en tierra y muchos turcos; y visto la buena provisión que avía hecho el gran maestre y lo poco que podían ganar en aquellas isla, tornaron a embarcar sus pieças y gente y fueron al Gozo que es otra islita que es allí cerca donde avía embiado el maestre setecientos arcabuzeros y algunos bombarderos; y según los humos y el estruendo del artillería que

Levent Şahverdi Arşivi

se sentía quando esta fragata partió, parece que avía saltado gente en tierra aunque su propósito principal dizen que hera ir a África, donde ganará mucho menos y cada día avisaré más de lo que parece uviere....(...)

26 Kronik yazarları ve *avis*olar pek çok farklı tarih vermektedirler. Sandoval Türklerin Trablus'a çıkma tarihi olarak 14 Ağustos'u verir. (s. 380). Salvatore Aurigemma ise 13 Ağustos olduğunu söyler. Detaylar için bkz. Salvatore Aurigemmma, *I cavalieri Gerosolimitani a Trípoli negli anni 1530-1551*. Roma, 1937.

27 Joseph von Hammer-Purgstall, *Büyük Osmanlı Tarihi*, cilt II. Op. cit., s. 469.

28 AGS, GA, dosya 42, fol. 223.

29 AGS, Estado, dosya 1119, fol. 208. 23 Eylül 1551.

30 AGS, Estado, dosya 1119, fol. 176

31 Paulino Toledo, "Türkler ve Hıristiyanlar arasında" adlı komedide Türk imgesinin biçimlenmesi, *Dünyada Türk İmgesi*, op. cit., İstanbul, 271.

Levent Şahverdi Arşivi

1550'LERİN BAŞINDA AKDENİZ'DE OSMANLI DENGE OYUNLARI VE PANİK DALGALARI[1]

Trompetçi tellal Joan Balaguer 1549 yılının 15 Şubat'ında Valencia'da hükümetin bir buçuk yıl öce Osmanlı devleti ile yaptığı ateşkeşi hatırlatıyor, her iki tarafın da denizde ve karada savaşa son verdiğini, bunun da korsanlık faaliyetlerinin sonu demek olduğunu çığırıyordu.[2] V. Karl ise 1548'de kaleme aldığı siyasi vasiyetinde oğlu Felipe'ye (geleceğin II. Felipe'si) Türklerle olan düşmanlığa bir son vermesini öğütlüyordu. Lakin barış fazla uzun sürmeyecek, 50'li yılların savaş içinde geçeceğini gösteren prelüdü sunacak hareketin önderi de Andrea Doria olacaktı. Andrea Doria'nın heyecanlı saldırı planlarını destekleyen imparator V. Karl'ın da onayıyla 1549 baharında başlanan misyon yerine getirildi ve 1550 Eylül'ünde Mehdiye, Sicilya kral naibi Juan de Vega tarafından fethedildi. 1551 yılının son günü ise Karl ve François arasındaki antlaşmanın bozulduğu haberi verildi.[3] Bu da binbir zorlukla kurulan dengenin bir kez daha bozulması, İspanya'nın da adeta Fransa ve Osmanlı'dan gelecek olan saldırıları davet etmesi anlamına geliyordu.

Denizlerin terörü Barbaros'un 1546'da vefat ederek sahneden çekilmesiyle Turgut Reis terörlerin denizi Akdeniz sahillerinin en büyük korku unsuru haline gelmiştir. Özellikle 50'li yıllarda Turgut Reis'in adı Akdeniz'in bir ucundan diğerine hızla giden "aviso"ların (haber/posta) en çok tekrarlanan ismi olmuştur. Bütün bu haber trafiği ve tehlike tasvirleri İspanyol tarihçi Emilio Sola'nın bu dönem için "hipersensibilidad" (hiperduyarlılık) kavramını hiç de mübalağalı olarak kullanmadığını gösterir.[4] Hareketli başlayan 16. yüzyılın ilk yarısı, gerçekten de panik dalgasının hızla yayıldığı, Karl'ın imparatorluğunun sahilleri için huzursuzluğun, korkunun ve çaresizliğin ayyuka çıktığı bir dönemin başlangıcı olmuştur. "Kralın gözleri ve kulakları" olarak adlandırılan muhbirlerin sağladıkları haberler ise bu dönemde elzem bir rol üstlenmişlerdi.

Levent Şahverdi Arşivi

Bugün İspanya'da Simancas Arşivi'nde bu döneme ait şaşırtıcı sayıda belge saklanmaktadır. İspanyolca ve İtalyanca yazılmış bu "aviso"lar doğal olarak dönemin kroniklerinden çok daha detaylı veriler sunarken, maruz kalınan tehlikenin paralelinde gelişen paniğin sebep olduğu savunma ve tedbir silsilesinin de bir seceresini çıkartırlar. Sahil şeridinin Türk ve Mağribî tehlikesi karşısında takındığı tavır, talep ettiği yardım, ihtiyaç halini haklı çıkarmak için kullandığı dil neredeyse majestelerine ait tüm bölgelerde ortaktır. İspanya Levantı'ndan Sicilya'ya, Sardinya'dan Napoli'ye uzanan coğrafyada sorunların aynı olması pek tabii şaşırtıcı değildir. Devletin, imparatorluğun sahil şeridine gereken önem ve yardımı sağlamaması yüzyıl başından beri her türlü evrakta sıkça dile getirilen bir sorun halini almıştır. Bu cıvıltılı sınır hayatının kelimelerle resmini çizen *aviso*lardan bazılarını inceleyelim.

50'lerin başında kaleme alınan *aviso* külliyatının ilginç örneklerinden biri 26 Mart 1551 tarihine aittir. Haberi iletenin kimliği hakkında bildiğimiz tek şey kendisine layık gördüğü "Los Esfages'ten sadık bir muhaberat adamı" sıfatıdır.[5] *Aviso* klasik bir stilin ötesine geçer. Haberi ölümsüzleştiren yazarınız, Hernando de Vega'nın verdiği seyahat ruhsatıyla Cerbe'ye gelen Mehmed Reis'in (*Arraiz Mahamet Delgida*) kendisine babasından mektupların yanında bir sepet de limon getirdiğini yazar. *Aviso*'dan anlaşıldığı üzere bahsi geçen Mehmed Reis İspanya için çalışan bir ulak, hatta belki de bir muhbirdir. V. Karl'ın artık tahtını II. Felipe'ye bırakmaya hazırlandığı bu yıllarda, istihbarat dünyasının yüzyılın ilk yarısındakinden çok daha hareketli olduğu, üstelik bu hareketin yükselen bir parabol halinde gelişeceği hissedilmeye başlanmıştır. Habercimizin kaleminden çıkanlara göre Turgut yirmi büyük gemi hazırlamak üzere Cerbe'de bulunmaktadır. Aviso'nun genel akışı Turgut'un İspanyol saflarını şaşırtmak için yanlış haberler yaydığı üzerine gelişir. Olduğundan fazla rakam vererek Türklerden hiç kimsenin ölmediğini göstermek istemeye çalıştığı iddia edilir. Yazara göre daha çok Türk getirmek üzere Levant'a gideceğine dair yaydığı haber de yalandır. Asıl amacı oraya karılarını bırakmaktır. Turgut Reis üzerine özellikle İspanyol Levantı'nda bugün bile hâlâ yaşayan efsanelerde onu başkahraman yapan aşk hikâyeleri eksik olmasa da, Turgut'un haremine dair rastladığımız nadir arşival örneklerden biridir bu.

Levent Şahverdi Arşivi

Belge 16. yüzyılda, istihbarat hareketleriyle parelel gitmek üzere II. Felipe zamanında hız kazanacak olan sabotaj planlarından birine daha ışık tutar: "Türklerin kadırgalarının ve kalyonlarının ateşe tutulması" projesi. Projenin babası *aviso*'muzun yazarıdır. Sabotaj ve istihbarat işlerinde şevkle çalıştığı görülür. Güvenilirliğini arttırmak üzere haber edinmek için yaptığı masrafları da satır aralarına eklemeyi unutmaz.[6] Paskalya yaklaştığı için koca gemilerin paskalya yumurtalarını almaya gideceklerini de eklemeyi unutmaz. Tam bu esnada 15 oturaklı bir Türk fustasının geldiğini belirtir. Sahile koşarak haber toplamak üzere bir dönmeye yaklaşarak peynir ve şarap satmayı düşündüğünü söyler ve bu esnada ona neden geldiğini de sorar. Haberleri edindikten sonra Turgut'a gönderilmek üzere iki adet şekerli ekmek verir.

Dönemin Akdenizindeki iki din ve iki kıyı arasında yaşayıp giden bu "yüzen nüfus"un profilinin çıkartılmasında birinci dereden önemli olan bu kaynaklar aynı zamanda anlatıcılarının nahif doğaları sayesinde resmi kaynaklarla yeniden kurulması neredeyse imkânsız olan bir toplum yaşantısının çarpıcı ayrıntılarını sunarlar.

Yine Simancas Arşivi'nde bulunan 1551 yılına ait bir belge Akdeniz'de panik dalgalarının yayılmakta olduğu bu dönemde Turgut'un Osmanlı kaynaklarında bahsi pek geçmeyen, lakin bu dönemde Napoli ve Sicilya kral naiplikleri arasında büyük bir korku yaratan seferinin eksik detaylarını tamamlar niteliktedir. Bu seferki başkahramanımız Cenovalı Cesaro Fabiano de San Remo'dur. Aynı yılın Temmuz ayının 15'inde, Augusta'ya demirleyen Osmanlı donanmasından gecenin ikisinde yeniçeri kılığında kaçmıştır.[7] "Interrogato" (Soruldu) / "Diz" (söyledi) şeklinde engizisyon mahkemeleri uygulamalarını anımsatır tonda yapılan sorgulamanın kaydedildiği bu İtalyanca metin Turgut Reis tarihini yeniden yazanlar için eşsiz bir belgedir. Verilen detayların büyük bir kısmı diğer küçük *aviso*'larda doğrulanmaktadır. Cesaro Fabiano iki yıl önce (1549) Messina'dan Napoli'ye, oradan da Cenova'ya gitmek üzere bir gemiye bindiğinde iki Türk *fusta*sı Calabria açıklarında onları ele geçirmiştir. Geminin patronu olan Assien Balmi (?) kendisini İstanbul'da Sinan Paşa'nın huzuruna çıkarmıştır. Belirttiğine göre paşa da onun hem karada, hem denizde mutfakta çalışmasını buyurmuştur. Anlaşıldığı üzere hem tersane bünyesinde mutfakta hizmet vermiş,

Levent Şahverdi Arşivi

hem de sefere çıkıldığında kadırgada mutfak işlerinde çalışmıştır. Son olarak da, donanmanın başını çeken kadırgada hizmet sunmuştur.

Cesaro Fabiano bu sefer hakkında hayli spesifik bilgiler vererek eksik taşların oturmasını sağlar. Donanmanın İstanbul'dan çıkıp Augusta'ya varması tam 54 gün sürmüştür. "Bunu kendi gözleriyle görmüştür, çünkü hep donanmaya kumanda eden kadırgada gelmiştir." Toplam 114 gemi saymıştır, bunlardan üçü büyük baştardedir ve biri Salah Reis tarafından kumanda edilmiştir. Üçü de 25'er oturaklıdır. İki *mahóna* (mavna) ve bir de bir kalyon vardır. Peksimetler İstanbul'dan alınarak yola çıkılmıştır, lakin Gelibolu'ya gelince burada bir peksimet ikmali daha yapılmıştır.

Turgut Esquilache körfezine Sinan Paşa'nın onayı ve izni olmadan saldırır. Turgut'un gemilerindeki askerler Messina'ya gelinmeden önce Esquilache körfezinden karaya çıkarlar ve sahil köylerini yakıp yıkarlar. Sinan Paşa hemen bir çavuş göndererek bu askerlerin geri çekilmesini buyurur ve Fabiano'nun belirttiği üzere "Turgut'u bu yaptığı iş yüzünden çok azarlar."[8] Turgut'un cevabı ise hayli nettir: "Eğer Hıristiyanlara karşı savaşmayacaklarsa, İstanbul'a dönmeleri yeğdir." Planlanan saldırılar, yakılıp yıkılan köyler ve sefer sonunda ele geçirilen esirler göz önünde bulundurulduğunda bunun gazanın çok ötesinde bir ganimet avı sınırlarında olduğu su götürmez.

Messina açıklarındaki San Juan çukurundan ayrıldıklarında Turgut'un fikri Catania ve Augusta'nın yağmalanmasıdır. Sinan Paşa Catania'da oyalanılmasını uygun görmediği için doğrudan Augusta'ya gitme kararı alınır. Çünkü paşa buradan "çok fazla esir ve mal" ele geçirileceğine ikna edilmiştir. Turgut'un kuvvetlerinin öncülüğünde şehir dövülmeye başlanır.

Fabiano daha çarpıcı detaylar da sunmayı ihmal etmez. İnanılırlıkları ne derecede olursa olsun, bunlar Osmanlı donanması içinde dolaşmakta olduğu belgelenen dedikodulardır. Donanmanın kararsız ve plansız bir şekilde İstanbul'dan çıktığı, eğer Turgut elde edilecek kazançlar konusunda kendisini ikna etmeseydi paşanın Preveze'den çıkmayacağı söylentileri ağızlarda dolaşmaktadır. Velhasıl 2 Eylül'de Trablus'tan çıkılarak düzensiz bir şekilde Mora üzerinden İstanbul'a dönülür.

Kaptanıderya makamına ulaşması türlü sebeplerle engellenen Turgut Reis'in kendi kuvvetleriyle donanmaya eşlik ettiği seferlerde Osmanlı

Levent Şahverdi Arşivi

donanmasının başında bulunanlarla yaşadığı fikir çatışması son seferi olan 1565 Malta seferi de dahil olmak üzere daha pek çok kez tekrarlanacaktır. Sultan tarafından kendisine fethi halinde vaat edilen Trablus'un Hadım Murad Ağa'ya verilmesine gücenmesi, Kâtip Çelebi'nin tabiriyle "canını sıkacak," o da "demir kopartıp Mağrıp'a doğru yelken açacak"tır.[9] 16 Ağustos 1551'de fethettiği Trablus'un kendisine verilmesi için Murad Ağa'nın 1553'teki ölümüne dek beklemek zorunda kalacaktır.[10] Bütün bu sürtüşmelerin ve krizlerin mağduru çaresiz ertesi yıl bir öncekinden daha şiddetli bir gazaba uğrayan majestelerinin sahil köyleri ve kasabaları olacaktır.

Resmi ve gayriresmi güçler arasındaki dengeyi oturtmayı başarmak doğal olarak Kanuni'nin sorumluluğunda kalıyordu. Bu nazik dengenin Akdeniz baskülünü de doğrudan etkileyeceğinin hayli bilincinde olan sultan bu sorunu çözmek için geçici çözümler üretiyordu. Piyale Paşa'ya gönderdiği 24 Mart 1555 tarihli emr-i şerifinde kendisine daha önce de belirttiği üzere "Turgut'la güzelce uyuşup birleşerek, uğur ve mutlulukla birlik olan devlet-i hümayunumla ilgili işlere gücünüzün yettiğini verin" diye buyurmuştur.[11] "Denizin bütün hallerini ve işlerini bilir" olarak nitelendirdiği "kulu" Turgut'la "danışık etmekten geri durmamasını" öğütler. Aynı şekilde masif gayriresmi kuvvetlerin de desteklenmesi ve gücendirilmemesine özen gösterilmekteydi. Ne de olsa büyük deniz savaşlarının yaşanmadığı bu dönemde küçük ölçekli ve bölgesel saldırılarda kullanılacak olan merkezden uzak güçlerin desteklenmesi gerekmekteydi. II. Selim'in 6 Şubat 1559 tarihli bir hükmünde gönüllülere "envâ-ı hıdmetde ve yoldaşlıkta" bulunulması konusundaki aşikâr ısrarı da bu cepheye verilen özeni gösterir.[12]

50'lerin başında İber yarımadası, Sicilya ve Napoli üçgeninde ateşli bir şekilde yapılan mektuplaşmalarda majestelerinin sahillerinin güvenliğinden sorumlu olanlar aynı dertlerden muzdariplerdir. Saldırılar sık aralıklarla yapıldığı için (en iyimser bir ihtimalle Osmanlı donanması her bahar İstanbul'dan yola çıkar) majestelerinin sahillerinde savunma hazırlıkları mütemadi bir panik hali içinde geçer. "Kayda değer bir teşebbüste bulunmak için vakit pek geç olduğundan" ibaresi dikkat çekecek bir sıklıkta tekrarlanır.[13] Başka bir *aviso* "Büyük para ihtiyacı var," der. Bir diğeri para kıtlığından sahilleri müstahkem hale getirmenin imkânsızlığını trajik bir şekilde

Levent Şahverdi Arşivi

vurgular: "Tek bir *real* yok"![14] Barselona'dan sonra, Sardinya da aynı cümleyi kuracaktır bir yıl sonra: "Bir tek *real* bile yok!"[15] Pek tabii levazım da yoktur. "Corçega tan exteril de bastimientos" (Korsika da levazımdan eser yok) derken kullandığı *exteril* kelimesi bile durumun vehametini anlatmaya yeter.

Sadece para değildir mesele. 1552 Şubatında Juan de Vega'nın Catania'dan kral naibine yazdığı satırlar bütün bu zincirleme imkânsızlığı gün ışığına çıkarır. "Öncelikle bahsi geçen kadırgaları inşa etmek ve donatmak için vakit çok geç. Gemiler ve *barça*lar zamanında yapılsa ve donatılsa bile hâlâ imkânsızlık devam edecek, çünkü bunların içine koyacak kürekçi yok halihazırda. Bir tek esir bile yok, çünkü geçen yıl bütün tayfasıyla iki kadırga kaybedildi."[16] Söz konusu kadırgaları donatmak için 1700 kürekçi gerekmektedir! Sorun gerçekten pek çok halkadan oluşan bir zincirdir ve mektubun devamı 1550'li yıllarda imparatorluğun denizcilik dünyasındaki sorunlarını özetler niteliktedir. Juan de Vega, kadırgaların inşa edilmesi ve kürekçilere ödenecek paranın bulunması gibi o dönem için imkânsız sayılacak bir hizmet yerine getirilse bile kürekçilerin parayla bile çalışmak istemediklerini üzüntüyle gündeme getirir. "İyi bir ücret almalarına rağmen adalılar (Sicilyalılar) evlerinden çıkmak istemiyorlar," der. Çok yüksek bir ücretle bile onları Afrika'ya göndermenin "inanılmaz derecede güç" olduğunu belirtir ve ilginç bir detay daha sunar: bu işi yapmamak için dağlara kaçarlar ve hiçbir ceza onları zorla çalıştıramaz.[17]

Türk ve Mağripli korsanların en çok ziyaret ettikleri duraklardan biri olan Sicilya'nın savunma ihtiyacını anlatan bu mektup Türk deniz gücünün karşı taraftan algılanması açısından büyük önem arz eden verilerle yüklüdür. Türk donanması gelecek olursa, "ne halihazırdaki kadırgalar, ne yeni yapılacaklar, ne de elli tane fazlası yetecektir" der.[18] "Bir kalyata dolusu Türk bizim bir kadırga dolusu adamımızla savaşmaya denktir" yorumunda bulunur. Umutsuzluk içeren "Savaş meseleleleri boştur ve Tanrı'nın sırları anlaşılmaz" sözlerini takiben kurduğu cümle gerçekten çarpıcıdır: "Düşmanlar (Türkler) tepeden tırnağa denizlerin efendileridir."[19] Kral naibinin ilgisini çekip, ada için gerekli yardımı sağlamak niyetiyle durumu abarttığı ve düşmanın gücünü cilaladığı göz önüne alındığında bile bu sözler tarihçinin belleğinde yer eder.

Levent Şahverdi Arşivi

Aviso literatüründe hâkim olan ihtiyacın aciliyetinin vurgulanması için başvurulan ifadelerin mübalağa sınırları içinde olup olmadığı tartışılır. Gerçekten de merkez Akdeniz sahillerinin içinde bulunduğu tehlikeyi yeterince idrak edememekte, etse bile gerekli savunmanın yapılması için kaynak sağlamakta basiretsiz davranmaktadır. Bu da, birinci dereceden tehlike altında bulunan güçlerin (kral naipleri, *potestà*'lar, valiler, vb.) hükümleri altındaki toprakların elden çıkabileceğinin sık sık altını çizmesine yol açar. Tehlike tez elden haber edilir. Sözgelimi, "Bütün krallığa posta yoluyla tehlike haberi ulaştırıldı" ibaresini kullanan 3 Ağustos 1553 tarihli, Cagliari çıkışlı mektup ise Bohemya krallarından yardım isterken kullanılmak zorunda kalan vefa borcu taktiğini de örnekler. "Bu krallık (Sardinya) her zaman pek önem arz etmiş ve size pek sadık kalmıştır. Savaş için adam ihtiyacını size tekrar yalvararak hatırlatıyorum."[20]

1552 baharında Osmanlı donanması Sinan Paşa komutasında bir kez daha Akdeniz'e çıktığında kurbanları Napolililer, Sicilyalılar ve pek tabii yakın adalarda bulunanlar oldular. Donanmanın yeniden Napoli sularına gelmesiyle, Andrea Doria 85 yaşını geride bırakmasına rağmen 40 kadırga ve 3.000 Alman askeriyle tehlikeye karşı koymak üzere yola çıkmıştır. İmparatorluk saflarının dezavantajlarını sıralayan bir *aviso*, "Prens (Andrea Doria) artık çok ihtiyarladı. Çalışmaktan ziyade dinlenme zamanı geldi," yorumunda bulunuyordu.[21] Mektup her zamanki sorunların dile getirilmesiyle devam ediyordu: para, kuvvet eksikliği, kuvvetlerin ve yönetimin yetersizliği.

Fransız büyükelçisi D'Aramon'un (Gabriel de Luitz) rolüyle tablo iyice karışıyordu. D'Aramon üç Fransız gemisiyle Türk donanmasına destek veriyordu. Turgut da Sicilya sahillerine saldırmakla görevlendirilmişti. Donanma, İtalya'yı dolaşıp Napoli'ye gelmişti. Fransız donanması ise daha önceden planlanmasına rağmen görünürlerde yoktu. Dolayısıyla Türkler Fransız birlikleriyle buluşabilmek için yönlerini kuzeye çevirdiler. Bu arada Andrea Doria'nın Napoli sahillerine geçeceği haberi geldi.

1553 Akdeniz'in kâbusu haline gelecek Osmanlı-Fransız ikilisi için hayli aktif, imparatorluk sahilleri için ise klasik paniğin devam ettiği bir yıldır. Osmanlı donanması Tulon'da, Fransız donanması ise Marsilya'da de-

Levent Şahverdi Arşivi

mirlemiştir. *Aviso*'lardaki alışılageldik sıkıntı cümlelerine "bu donanmalar pek bir yakında bulunduğu için" tabiri de eklenir. İmparatora ve Bohemya krallarına sahil şeritlerinden giden mektuplar "gözlerini bu köşeye çevirmeleri" için yalvarırlar. Korsika sahillerinin hasar gördüğü bu sefer sonunda İspanya safları bir kez daha Osmanlı-Fransız ittifakının en korkunç sonucunun Osmanlı donanmasının İstanbul'a dönmek yerine Fransız limanlarında kışlaması olduğu gerçeğini fark etmiştir. "Eğer bu donanmalar burada kışlayacak olurlarsa bütün sahillere uzanırlar," diye yazar Barselona'dan krala giden bir mektup.[22]

Donanmalar gerçekten de bu sahillerde kışlarlar ve neredeyse bütün uçlara uzanırlar. Sonuç analizinde üzerinde çok fazla detaylı çalışma olmayan bu yıllar Turgut Reis'in denizlerdeki kariyerinin bir çerçeveye oturmaya başladığı yıllar olarak büyük önem arz ederler. Sözümüze bu *aviso*ların, yapı taşları gibi bu dönem tarihinin yazılmasındaki rolünü ve güvenilirliğini gösteren bir örnekle son verelim. İşte büyükelçi Mendoza'nın 1550 yılında Bohemya krallarına gönderdiği mektuptan bir alıntı: "Her zaman olduğu gibi, haberler tarihten bir masal yaratmaya kalkmasınlar diye size bunları bildirmeyi uygun gördüm."[23]

Notlar

1 Bu makale aynı başlıkla Kasım, 2010'da İTÜ'de yapılan Birinci Küreselİ Deniz Teknolojilerinde İnovasyon ve Deniz Ulaştırmasının Geleceği Konferansı'nda sunulmuştur.

2 Juan Francisco Pardo Molero, *La defensa del Imperio: Karl V, Vlencia y el Mediterráneo*. Madrid, 2001. s. 394.

3 Emilio Sola, *Los que van y vienen: Información y fronteras en el Mediterráneo del siglo XVI*. Op. cit. s. 36.

4 A.g.e., s. 31.

5 AGS, Estado, 1119, fol. 105.

6 AGS, Estado, dosya 1119, fol. 105.

7 AGS, Estado, dosya 1119, fol. 161.

8 A.g.b.

9 Kâtip Çelebi, *Tuhvetü'l-Kibâr Fî Esfâri'l Bihâr*. Op. cit., s. 91.

10 Joseph von Hammer-Purgstall, *Büyük Osmanlı Tarihi*, cilt II. Op. cit., s. 469.

11 Kâtip Çelebi, *Tuhvetü'l-Kibâr Fî Esfâri'l Bihâr*. Op. Cit., 91.

12 *Dîvân-ı Humâyûn Sicilleri Dizisi I, 3 No'lu Mühimme Defteri*. Ankara, 1993, s. 9.

Levent Şahverdi Arşivi

13 AGS, GA, dosya 51, fol 39.
14 A.g.b., 16 Eylül 1553.
15 GA, dosya 51, fol. 104.
16 AGS, Estado 1120, fol 11. 6 Şubat 1552.
17 Agb.
18 Agb.
19 AGS, Estado, dosya 1120, fol. 11. 6 Şubat 1552. Catania.
20 3 Ağustos 1553.
21 AGS, Guerra Antigua, dosya 47, fol. 149.
22 GA, dosya 51, fol. 52.
23 Emilio Sola, *Los que van y vienen: Información y fronteras en el Mediterráneo del siglo XVI*, op. cit. s. 67.

Levent Şahverdi Arşivi

Dizin

Aa

Aachen 17
Academia Real arşivleri 105
Acemi 179
Adriano VI. (Papa) 15-16, 39, 75-76
Adriyatik 41, 152, 194; kıyısı 98
Afrika 22, 80, 121, 173, 209, 264; beyi 58
Águila kadırgası 210
Aguilera, Ramiro Nuñez de 50-51
Agustinciler 155
Ahmed Tekelü (saray kuyumcusu) 35
Akdeniz 11, 13, 28, 85, 94, 98, 115, 124, 156, 165-166, 168-169, 173-174, 179-180, 188-189, 193-194, 203, 207, 211-212, 215, 222-223, 226-227, 229, 244-245, 249-252, 259, 261, 263, 265; havzası 167
Alaman Seferi (1532) 22, 27, 99, 120, 135, 138, 144, 157, 198, 203, 247
Alarcón (markî) 208, 211
Alayor 218
Alba dükü 119, 211
Alcantara 57
Alcavala 67
Alfonso (kral) 216
Ali Paşa (Kılıç/Uluç, Occhiali) 85, 174, 176
Ali Reis (Seydi) 174
Alicante (1528) 101, 177
Aljecira 178
Alman(lar) 39-40, 47, 52, 60, 63, 209; askeri 54, 63, 265; başkısı 37; imparatorluk tacı 56; kaleleri 198; prensleri 18, 25, 38, 128; yaya birlikleri 49
Almanya 14, 25, 38, 41, 54, 75, 81, 205, 207
Almaranon 177
Almería 169
Alvaro (don) 192
Alvise 127, 129-130
Amadis de Gaula 242
Amor y Patria 215
Anadino kalesi 231
Anadolu 54, 174, 175, 233; sahilleri 167
Ancona 47, 82, 141, 186
Andalot 199
Andrada, Hernando de (kont,) 200
Año Santo (Kutsal Yıl) 251
Apulia 199
Aquileia patriği 143
Arabistan 179
Aragon Krallığı 212
Aragón, Juan de 227-228, 230-231, 233-235
Arap(lar) 168, 170; halkları 58
Archivo General de Simancas bkz. Simancas Arşivi
Argolico (Argolis) 187
Ariguelalı 177
Arnavut(lar) 86, 176, 187; halkı 189
As you Like it 11
Âşık Halil 180
Askenasi, Salomone Ben Nathan 87
Asprelongo 198, 203
Assien Balmi (gemi patronu) 261
Astolfo 94
Augsburg 48, 54, 135
Augusta 48-49, 54, 122-123, 252, 261-262; kalesi 253
Austria, Juan de (don) 92-93
Austria, Margarita de 23
Auxerre piskoposu 26
aviso 116, 119-121, 249-252, 259-261, 263, 265-266
Avisos de Constantinopla 250
Avusturya 49-50, 55, 57, 61, 63-64, 108, 129, 169; arşidükü 39, elçileri 12, 190; hallo 54; toprakları 38
Avusturyalılar 48, 51
Aziz Pedro ve Aziz Pablo günü 211

Ba

Babıâli 53, 125
Babil 131; Kulesi 165, 179
Baçan, Alvaro de (don) 191
Baîf, Lazare de 26

Levent Şahverdi Arşivi

Balaguer, Joan 259
Balbastio 227
Balby, Jean de 131
Balear adaları 191
Barahona, Juan de (Juan de Aragón) 227, 232
Barbarigo, Antonio 91, 159
Barbaro, Marcontonio (balyos) 87-88
Barbaros bkz. Hayreddin Paşa (Barbaros)
Barrientos, Juan de 253
Barselona 23, 51, 81, 167, 192-193, 206-208, 251, 264, 266
Bautista, Juan (Midillili) 117
Bayezid II. 188; sarayı 127
Bazán, Álvaro de (don) 173
Becaye (Bugia) 169-170, 251
Belçika halıları 216
Belgrad 26-27, 37, 75, 99, 144, 242; düşüşü 39; seferi (1521) 36
Beltrán, Alfón 102
Benalcadi savaşları 216
Bennasar, Bartolome y Lucile 117
Berberi(ler) 175, sahilleri 191; saldırıları 116, 249; tehdidi 171
Berberistan 101, 117, 166, 170, 212, 250
bergantini 169
Bernardo 99
Bertelè, Tomasso 92
Biscotto, Paolo 88-89
Bisiñano 208
Bizerta 200
Bohem
Bohemya 48, 52, 54, 127; asilzadeleri 18; kralları 8, 250, 265-266
Bohigas, Mariano de Pina y 94
Bolonya 141, 171; zirvesi 81
Bona 168, 210
Bonastri, Lattanzio 90
Bonsignori 99
Born Meydanı 222
Bos 133
Boscá, Jorge 220
Bosna 21; paşası 141-142
Braudel 118, 249
Bresburg 48
Breslav 90
Brezilya 243
Brindisi 101
Brito, Leonel de 22
Brüksel 204
Buda (Budin) 41, 49-51, 53-54, 56, 64, 78, 127, 133, 135, 137, 144; kuşatması 136
Bugia (Becaye) 232
bula (papalık emirnamesi) 42, 81-82
Bula de Cruzada 79
Burgio 41, 78-79
Burgonya 203; asilleri 207
Busiris 255

Caccia Diabolo (Şeytan Avcısı) 167
Cachidiablo (Şeytan Avcısı) 209
Cadan Antlaşması 207
Cádiz 101, 169, 172; kryları 194
Caesar 45, 70; unvanı 199
Cagliari 208-209, 265
Calabria 197, 251-252, 261
Calahorra 68-69
Caldarer, Gil 220
Calvi, Juan Bautista (Ibizalı) 224
Cambrai Anlaşması 23, 27
Camões, Luís Vaz de 238, 240
Campanella, Tomás 153
Campeggio (kardinal) 41, 78
Canaga (Sardinyalı) 209
Canava 172
Cante 196
Capelo, Vincencio (amiral) 187
Caracciolo, Marino 42, 83, 102
Cardona, Ramón de 101, 116
Carelos (Sessa dükü) 80
Carinthia 37, 64
Carniola 21, 37, 64
carraca 177

Levent Şahverdi Arşivi

Cartagena 169,178
Castanheda, Fernão Lopes de 240
Castilnovo 227; kaptanları 228, 230
Castro 28
Catalina (Portekiz kraliçesi) 242-243, 245
Catania 262, 264
Catarina 245, 246
Catelermo 28
Cavalli, Marino 21
Cebelitarık 169, 194, 226, 229, 245; Boğazı 172, 208
Celalzade (kronik yazarı) 47, 187
Ceneviz(ler) 47, 58, 119, 166, 168, 176
Cenova 29, 41, 49, 123, 150, 167, 185-186, 188, 192, 195, 226, 231, 261; büyükelçisi 172; kuvvetleri 227
Centurione, Domenico (Cenova'lı) 83
Cerbe (Djerba, Los Gelves) 122, 216, 255, 260
Cerigo adası 187
Cervantes 7, 165, 175, 238, 255
Cessane, Hug de (Flemenk) 224
Cezayir 165, 168-169, 171-173, 179-180, 192-193, 210-211, 216, 222-223, 227, 229, 235; kadısı 216; liman şehirleri 166; meselesi 235; seferi 171, 193, 226-227, 232, 234; toprakları 167; Zindanları 165
Cezayir Kayalığı (Peñon de Argel) 169
Cezayirli(ler) 168, 180
Charles VIII. 17
Chasteleraux 199
Chastellerault 27
Chieregati, Francesco 39
Cifuentes kontu 27, 83
Citarro 198
Ciutadella 215, 218-219; 221-222; saldırıları 216
Cività Lavinia sahilleri 165
Civitavecchia (Vasto markisi) 199, 208
Clemente VII. (papa) 15, 23-24, 43, 50-51, 75, 78-83, 170, 244
ClementeVI. 19
Cognac Birliği 44
Colegio 152, 160
Coll, Fransisco (Fransisken papaz) 217
Colonna bahçeleri 85
Corna kardinali 93
comunero 120, 153
Constantina 168
Contarini (1580-1583) 99
Coracciolo, Marino 102
corona 191
Cortes 14, 61-62
Couto, Diego do 242
Cravelluza, Pedro de 153
Cremona 50
Crevellino, Micer Pedro 120, 151
Cristóvão (Dom) 239-240
Crónica de los Turcos 175
Croy, Adrian de 207
cruzada 23, 42-43, 79-81, 75, 77
Cuenca 70; piskoposluğu 66-67, 69
Culera 255
Curia 83
Çara 231
Çanakkale Boğazı 188

D'Aramon, Gabriel de Luitz (Fransız büyükelçisi) 265
d'Rosa 176
Dalışman 180
Dalmaçya 130, 141
Danimarka 18
Dante 238
Dantiscus, Joannes 12, 19, 37, 41
Dantyszek, Jan (Leh) 120
decima 24
Denia 176
Dersaadet 134
Derviş (Tunuslu şair) 178
Des Anglois'in raporu 17
Diaboli, Caça (denizci, Şeytan Avcısı, Caccia Diavoli) 141
Diario de Prigionia 88

Levent Şahverdi Arşivi

Dio 239
Docamara 177
Don Quijote 7, 237
Donado, Leonardo 92
Doria, Andrea 82, 103, 168-169, 171-172, 186-189, 194, 196-197, 207, 209, 212, 223, 226, 251, 259, 265
Doria, Antonio 187, 197
Doria, Franco 186
Doria, Giannettino 226
Douro/Duero kıyısı 240
Drava nehri 47
Du Frense-Caneye (1573) 99
Dubrovnik (Ragusa) 98; beyleri 107-108 ayrıca bkz. Ragusa
Dükler Sarayı 85, 94

Ed

Edirne 52, 54, 99, 103, 107
Eğriboz 252
El Angel 89
El Gran Turco 125
El Grecco 90
Elcano, Juan Sebastian 240
Elcheli 177
El Kasaba 212
Endülüs 207
Enghien dükü 28
Erdel 144; voyvodası 128; kuvvetleri 144
escudo 119, 122
Espartevienti burnu 252
Esquilache körfezi 262
Estado serisi 59, 64, 66-69
Estergon (Esztergom) 36, 133, 136, 144; kuşatması 144
Estevão (Dom, Vasco de Gama'nın kardeşi) 239
Estria 64
Etholia 188

Fa

Fachhinette 93
Falari 255
Famagusta 41
Faner, Rafael Torrent y (şair-yazar) 215
Farnesio, Pedro Luis (Papa'nın oğlu) 212
Fas 205
Favoli (1545-46) 99
feligresia 177
Felipe II. 86, 89, 93, 108, 118-119, 259-261; dönemi 122-123
Ferdinand I. (Avusturya arşidükü) 38-39, 50, 98, 124, 127-129, 133-137, 139, 141, 155
Ferdinand II. (Avusturya arşidükü) 13, 15, 19, 21-24, 26-27, 38-40, 44, 47, 49, 53-56, 59-61, 63, 65, 81-82, 99, 205, 158, 190, 203, 250
Fernando (Infante, Don) 64
Ferrara dükü 212, 232
Ferrer, Rafael Bosch (papaz) 217-218
Figuera 193
Figuerola, Jimén Pérez (don) 222
Flandr 207, 230; şehri 158 ; toprakları 29
Flemenk asilleri 207
Floransa 83, 213
Floransalılar 79
Fodor, Pál 35
Fondi 198
Fontainebleau anlaşması (28 Ekim 1528) 128
foraxido 153
Foresto, Juan 209
Foret, Jean de la 29
Formentera adası 170, 176, 177, 185
Francesco (balyosun oğlu) 92
Franchi, Adam de 119
Francifredo (general) 95
François I. (Fransa kralı) 11, 13-14, 17-18, 20-30, 37-38, 50-51, 61, 75-76, 99, 104, 120, 128, 139-140, 152, 157, 168, 185, 195, 199, 209, 231, 259
Frangebamz, Christofle (kont) 21
Frangipani, Jean 12, 47
Fransa 11-14, 17, 21, 24-25, 28, 37-38, 41, 51, 75, 83, 121, 128, 139-140, 143, 153, 156, 168, 199, 206, 241, 244, 259; sarayı 80, 88, 157
Fransa-İspanya rekabeti 75

Levent Şahverdi Arşivi

Fransa-İspanya savaşı 79
Fransiskenler 211, 244
Fransız(lar) 30, 47, 62, 79, 100, 103, 139, 166-167, 176, 192, 195, 240; büyükelçisi 26; donanması 26, 171, 209, 265; sarayı 140, 152, 156, 198
Fransperch, Jorge 54, 63
Friuli 21, 49, 64
Fuggerler 123
Fundi 203
fuorouscito 116, 119
Furtado, Lopo (Lope de Hurtado) 245

Ga
Galea 250
Galiçya 177
Galilea denizi 58
Gallego, Juan 228
Gama, Vasco de 239
Gante 158
Garcia (don) 232
Garp Ocakları 173, 178
Gazavât-ı Hayreddin 170
Gazavatname 217
Gazules, Alcalá de 67-68
Gedâ Musli (şair) 179
Gelibolu 157, 194, 244, 262; Tersanesi 26
Genestar, Bartolome (Fransisken papaz) 217
Gerbe 223
Gerlach, Samuel (vaiz) 103, 124
Giannettino 229
Ginestar, Roger 224
Giovio, Paolo (İtalyan kronik yazarı) 46, 130, 187-188, 203
Girit 108
Giustiano, Marino 23
Gletta 28
Goa 238-239, 244
Goletta 210
Gómara, Francisco López de (İspanyol kronik yazarı) 198, 203, 206, 210-211, 216-217, 221-223
Gondola, Franciscus 106
Góngora, Luis de 96
Gonzaga, Ferrante (1535-1546) 227
Gonzaga, Guilia (Tragetto düşesi ve Fondi kontesi) 198
Gozo 251, 253
Gracia (Doña) 123
Gradenigo, Luigi (Venedik elçisi) 78
Gramo 133
Gran Turco 95
Granada (Gırnata) 56-57, 61, 66-67, 194; Arapları 226
Gregorio (don) 188
Grimaldi, Domingo (Grimaldi Genovés) 117, 253
Gritti 130, 137, kardeşler 134
Gritti, Alvise 120, 125, 132-136, 138-144, 153, 156-159
Gritti, Andrea (doge) 125, 127, 129, 133, 142-143, 195, 231
Gritti, Giorgio 133-134, 138-142, 156-157, 231
Gritti, Lorenzo 142
Gritti, Ludovico 120
Gritti, Luigi 124
Grosswardein (Nagy-Várad) 43
Guadalajara 59
Guardamar 177
Guido (kont) 105
Guistiniano, Marino 27, 30

Habsburg(lar) 18, 21, 35, 37, 55-56, 98, 104, 107, 115, 121, 127-128, 130, 132-133, 137, 142-143, 241, 250; birliği 144; delegeleri 103; imparatorluğu 36, 122, 150, 241 Ha
Hacı Halife 30
Haçlı Seferi 40, 43, 239
Halep 131
Halil Ahmet 226
Hamit bin Engeli (Seyyid) 7
Hannart, Joseph (Lombeck vikontu) 40-41
Hasan Ağa (Acanaga) 210
Hayreddin Paşa (Barbaros) 9 27-29, 104, 106, 165, 167-174-175, 185, 191, 193-200, 203-206, 208-213, 215-224, 226-235, 245, 249, 255, 259; kuvvetleri 83

Levent Şahverdi Arşivi

Henry VIII. 16, 75
Herkül 208
Hernando (don) 65
Hindistan 239, 242
Hint Okyanusu 238, 241
Hint suları 244-245
Hipólito (kardinal) 171
Hıristiyan(lar) 186, 217, 224, 230, 252, 251; **forsalar** 226; **hükümdarlar** 207, 244; **tüccarlar** 254
Hırvatistan 144
Hobordansky (elçi) 13
Homeros 238
Hungria, Maria de 204
Hürrem Sultan 198

I

I Diarii 12
Ibiza 169, 176
Illescas, Gonzalo de 170-171
Imber, Colin 180
Imízcaz, José M. Floristán 118
Infante (senyôr) 63, 65
Innsbruck 48, 54, 63; **Diyeti** 53
Isabel (imparatoriçe) 25, 135, 171-172, 191-193, 213, 227, 242, 244-245, 247

Ib

İber yarımadası 60, 191, 207, 238, 245
İbrahim Paşa (Habrayn Bassa) 194
İbrahim Paşa (sadrazam) 12-13, 99, 125, 127-129, 134, 139, 144, 158, 190, 195, 198
İnebahtı 85-86, 90, 94, 204, 233, 238, 247; **körfezi** 89; **savaşı** 35, 106, 118, 216
İngiltere 13, 16, 41, 61, 76, 128, 241; **gemileri** 26; **kralı** 16, 144
İran 131, 193; **şahı** 44, 193
İskoçya 244
İsmail (şah) 131
İspanya 14, 27, 29, 35, 40, 51, 61, 75, 79, 89, 94, 96, 106-108, 166, 173, 175, 179, 185, 191, 205, 227-228, 232, 240-241, 244-245, 259-260, 266; **kralı** 92, 118; **kuvvetleri** 227; **Levantı** 260; **rekabeti** 15; **sarayı** 93
İspanyol(lar) 47,61, 86, 156, 176, 181, 189, 193, 203-204, 207, 209, 227, 240-241; **altın çağı** 95; **asil sınıfı** 207; **askerleri** 199; **esirleri** 118; **kadırgası** 171; **kaynakları** 191, 203, 222; **kronik yazarları** 193, 223; **mühtediler** 117; **sahilleri** 167, 176; **sarayı** 238; **toprakları** 171
İspanyol-Alman baskısı 38
İspanyol-Fransız siyaseti 133
İstanbul 27, 38, 85-87, 91, 94, 99, 103, 117-118, 123, 125, 127, 135-136, 138-140, 142-143, 154, 158, 173, 186, 190, 194, 222-223, 228, 230-232, 235, 243-244, 252, 254, 261-263, 266
Istria 21
İsviçre 14, 41
İsviçreliler 39, 77
İtalya 24-26, 28, 40, 45, 49, 54-55, 61, 63-64, 89, 123, 152, 167, 170, 193, 197, 199, 203, 205, 212
İtalyan(lar) 60, 89, 139, 168, 193, 198; **asilleri** 207; **askerleri** 208; **esirleri** 118; **kaynakları** 191; **kronik yazarları** 193; **mühtedileri** 117; **sahilleri** 41

Ja

Jagellonlar 20, 46, 52, 127
Jamaño, Marino de 104
Japonya 90
João III. (Portekiz kralı) 207, 241-247
Judas kabilesi 58
jurados generales 218
Justiniano, Onofre 89

Ka

Kahire 157, 244
Kalabriyalı 176
Kanije 103, 124
Kanuni-V. Karl rekabeti 186
Kapitülasyonlar 29
Kara Hamza 179
Kara Mami 226
Karaman bölgesi 54
Kardinaller 82
Karl V 11-25, 25, 27-30, 36-38, 40-42, 44, 47-48, 50-52, 54-56, 59-64, 66-69, 75-77, 79-83, 99-

Levent Şahverdi Arşivi

100, 102-106, 120-121, 123, 127-129, 131-132, 135-137, 139-140, 150-151, 154-156, 158-160, 166-172, 176, 185-186, 188-189, 191-197, 199-200, 203-212, 215-216, 226-227, 232, 234-235, 241-247, 252, 259-260; dönemi 75, 123;Toprakları 167
Kartaca 191, 192, 209-210
Kasım Bey 188
Kasım Paşa (küçük) 135
Kastilya 59, 61-62, 121, 129, 170-171, 205-206, 243; Krallığı 22, 28, 56, 61, 206; romansı 167, toprakları 56
Kastilyalılar 232
Katalan edebiyatı 224
Katalan eşkıyalar 222
Katalan kaynaklarI 222
Katalan kronik yazarları 223
Katalonya 176, 191-192, 207, 222
Kâtip Çelebi 217, 222, 223, 263
Katolik(ler) 53, 59-60, 66, 69-70; dünyası 86; inancı 56, 58, 62, 65, 67-68; monarşi 222
Kemal Paşazade 19, 50
Kıbrıs 86, 89, 92, 106; fethi 108; gerginliği 86; savaşı 87-88, 107
Kızıldeniz 238-239, 246
Kilikya 54
Klis (Clissa) 130, kalesi 141-142
Konstantinopolis İmparatorluğu 58
Konya 223
Korfu 89, 105, 108, 119, 196-197, 233, 252
Koron (Koróni) 169, 185, 187-188, 190, 193, 196, 204, 207, 245 ; çıkarması 196; seferi 189
Korsika 101, 170, 176, 226, 251, 264, 266
Kotor 108
kral naipleri 102, 233-234, 264-265
Küçük Asya kralı 58
Kudüs 212; dükü 58
Kutsal İttifak 89-90, 96, 106
Kuzey Afrika 168, 179, 191-192, 204-205, 251-252; halkları 166; şerifleri 166; toprakları 166
Kyparissa baronluğu 86

La Coruña 240
La Goletta (Halkulvad) 229
La Goletta 200, 209, 211-212, 230
La Mancha arşivleri 7
La paz de las damas 23
Lajos II (Macar kralı) 15, 19-20, 35, 37-39, 43-48, 53, 56, 61, 80, 127
Lane-Poole 176
Lannoy, Karl de (Napoli kral naibi) 79, 101, 168
lanzsquenete (Lanzknecht) 207
Laski, Hieronymy (Leh diplomat) 127, 135
Laxao beyi 57
Lehistan 13, 18, 47, 129, 241, 244
Leon X. (papa) 165
Lepanto körfezi bkz. İnebahtı
Levant 231, 233, 250, 254
Libanes 228
Linz 48-49, 54, 63, 82
Lizbon 238, 241-242, 244-245, 247; sarayı 240
Ljubljana 144
Llorens, Francisco 220
Loaisa, Jofre de 240
Lombardia 49
Londeri 188
Lope de Soria Arşivi 123
Lorca 178
Loredano (Doge) 87
Lorenzo (Kardinal) 82
Los Esfages 122, 260
Los Trabajos de Persiles y Siguismundo 255
Loyoso 177
Ludovisi (Venedik elçisi) 174
Luis (don, Portekiz prensi) 207, 247
Lusitenler 239-240
Luther 59

Macao 238
Macar(lar) 35-38, 40, 44, 47, 49-52, 54, 78, 124, 138, 176; kaleleri 198; krallığı 15, 19, 29, 46-48, 59, 143; sınırları 80, 249; toprakları 78, 127, 227

Levent Şahverdi Arşivi

Macaristan 13, 15, 18, 24, 35, 37-40, 42-45, 49, 51-53, 55-57, 59, 61, 64, 67-68, 76-77, 80, 82, 98, 101, 104, 127, 129-130, 133, 136-138, 140, 142-144, 151, 158, 241; kralı 40, 42, 65, 68, 129, 137; kraliçesi 48; krallığı 63-64, 69, 76, 80, 137, 141; problemi 41; toprakları 36; valisi 144
Madrid 87, 92, 101, 123, 169, 205; Antlaşması 20, 30; şatosu 11, 18
maestro di casa 88
Magallanes El Cano 240
Mağribi(ler) 58, 96, 116, 122, 165, 170, 173, 175, 178, 185, 192, 205, 227, 251, 254, 264
Mahénlu 222
Mahmut Bey (Osmanlı çavuşu) 88
Mahón 197, 209, 213, 215-217, 219-220, 224; saldırısı 222, 224
Mahónlular 218-219, 221
Mainz piskoposu 61
Málaga 191, 194
Maldonado, Pedro Barrantes 226
Maldonado, Pero de (Dom) 177
Mallorca 101
Mallorquin, Guillermo 231
Malta 101, 207, 212, 251-253; seferi 263
Manastır 226
Manuel (don) 22
Manuel (Portekiz kralı) 242
Manzón şehri 83
maraverdi 60
Marco Muxeto 253
Mare Nostrum 167, 173, 191, 213
marevedi 65-66
Margarita (V. Karl'ın halası) 38, 54
Maria (II. Lajos'un eşi, Kraliçe) 48, 53, 127
Maria (V. Karl'ın kız kardeşi) 55-56, 206
Marie, Andre Alexandre Le 100
Marran valisi 21
Marrano 141; valisi 144
Marsilya 27, 101, 231, 265
Marucini, Ludovico 88
Matyas (kral) 46
Mayorka 59, 117, 170, 209, 216, 218-219; juradoları 218valisi 222
Medgyes 144
Médici, Hipólito de (kardinal) 82
Medina del Campo 153
Mehdiye 251-252, 254, 259
Mehmed II (Fatih) 36
Mehmed (şehzade, Süleyman'ın oğlu) 135
Mehmed Paşa 88
Mehmed Reis (Arraiz Mahamet Delgida) 260
Mekke beyi 58
Melfi prensi 169, 186-188
Menaghias, Pietro (Peloponezli) 86
Mendoza, Iñigo de (don) 8, 48, 266
Mendoza, Lope Hurtado de 23, 39, 104
Mercadal 218
Mers-el-Kebir 169, 171
Messina 85, 212, 226, 232-234, 250, 261-262; boğazı 197
Mevlayı Hasan (Muley Hasén, Tunus beyi) 200, 211-212, 216, 226, 236-237
Mexía, Pedro (kronik yazarı) 21, 46, 50
Micer (Messer) May 142
Micer Pedro Crevellino 136
Milano 25, 29, 41, 63, 143; dukalığı 13, 17
Minorka 209, 215-220, 223-224; juradoları 218
Minorkalılar 215
Mısır 58, 102, 179
Moçenigo, Tomas 154
Modon 86, 158, 185, 187, 195-197
Mohaç 47-48, 50-53, 56, 241; Savaşı 15, 35, 55, 63, 81, 120-121; zaferi 20, 36, 56-57, 59
Mohaçname 19
Molucas 240, 243
Monaco 187
Monarquía Hispánica 153
Monseñor de Prat 140, 157
Monserrat Bakiresi 208
Montmorency (mareşal) 17
Mora 185, 196, 262

Levent Şahverdi Arşivi

Moresini, Andrea 131, 132
Mossen Bartolome Mir (papaz) 222
Moya, Pedro de 255
Mula (kardinal) 118
Muley Hasan bkz. Mevlayı Hasan
Muñoz, Juan 191-192
Murad Ağa(Trablus Beyi) 229, 254, 263
Murcia krallığı 178
Mustafa (şehzade, Süleyman'ın oğlu) 135
Mut 217-218

Na
Napoli 7, 11, 15, 17, 41-42, 76, 101-102, 136, 186-187, 191, 195, 198, 206-208, 212, 233-234, 245, 251, 260-261, 263, 265; kral naibi 28, 119, 122, 168, 254, 261; krallığı 76, 153; kuvvetleri 227
Napolili(ler) 176, 265
Navagero, Bernardo 29
Navarin 86
Nea Roma 75
Nec plus ultra 208
Nice 172; kuşatması 28
Nil 239
Niño, Rodrigo 100, 104-105, 120, 131, 135-136, 139-143, 150-151, 153-160, 185, 243
Nocera 42, 104
Nuestra Señora de Buen Aire Kilisesi 209
nuevas de Constantinopla 249
nuevas del Levante 249
nuevas del turco 249
nuncio 93
Nuova Cucina (Yeni Mutfak) 241
Nürnberg 39-40; Antlaşması 207; Diyeti 44

Ol
Olivar, Antonio 220
Olivares, Guillermo 221
On'lar Meclisi (Consiglio dei X) 89
Oran 169-171, 191, 251
Orbis Europaeus Christianus 13, 241
Origuela 177
Ormuz 239
Ortodoks Patriği 86
Ortodoks Rumlar 86
Os Lusíadas (Lusitenler) 238
Osmanlı donanması 244
Osmanlı-Fransız ittifakı 166, 265-266
Osmanlı-Habsburg rekabeti 128, 205, 238
Ostia 199
Otranto 119, 232

Pa
Padova 125, 140
Paleologo, Theodoro 154
Palermo 101, 212, 230, 232, 235, 250
Pallás, Juan de 100-102, 116
Pannemaker 204
Pantalosa 102
Paolo III. 83
Papalar/Papalık 13, 15-20, 23, 26, 35, 38-40, 42-44, 47, 50-51, 60, 63, 75-83, 92-93, 96, 106, 108, 152-153, 158, 170-171, 185, 187, 208, 241-242; toprakları 206
Paragalı denizciler 85
Pargo 125
Paris 38, 199
Parma 80
Paskalya 261
Patras (Pátrai) 86, 188
Paulo III. (papa) 206
Pavia savaşı (1525) 11, 121
Pax Christiana 14
Peçevi 47
Pedro Mexía 44; tarihi 59
Peloponez 86
Peñón (Juan de Vargas'ın oğlu) 169
Pera 88; tepeleri 231
Pereni, Francisco 43
Pereyra, Gonzalo 217
Pérez, Antonio (sekreter) 43, 52, 87
Perpiñán 172
Pers halkları 58
Pescara markisi 87
Petervarad (Vojvodino) 41, 47
Pezzigheton 20

Levent Şahverdi Arşivi

Piacenza 80
Piciota 198
Pimpinella 81
Pipernolular 170
Piyâle Paşa 174, 215, 263
Plus Ultra 208
Polica 141
Pons, Joan (Minorkalı yazar) 224
Pontus devletlerinin fatihi 58
Portekiz 61, 207, 238-247; asil sınıfı 207; edebiyatı 238; kralı 243-244, 246; krallığı 242; toprakları 240
Portekizli(ler) 47, 207, 217, 239; ticaret gemisi 217
Portugal, Isabel de (imparatoriçe) 66, 159, 205
Portundo (kaptan) 169-170
Potanstein vadisi 188
potestà 265
Praet, Louis de (büyükelçi) 79
Presbiteryen 221
Presburg Diyeti 55
Prevenda, Luis de (büyükelçi) 205, 209
Preveze 228, 233, 247, 262
Priuli, Lorenzo 92
Procurador 62
Protestan(lar) 20, 53, 55, 83, 103; Alman prensler 13; Almanya 241; prensler 207
protonotario 42, 83, 102
Puglia 28, 40, 82, 102, 197, 230
Pujades, Juanotte 235, 237
Puy 27

Qu

Quevedo, Francisco de 95-96
quinto (beşte bir vergisi, pençik) 65
Quirinal 85

Ra

Ragusa 26, 42, 98-109, 116, 119, 128, 155, 159, 232, 234; senyörleri (Dubrovnik beyleri) 106
Ragusalı(lar) 100, 108, 124
Rama 58
Ramberti, Selene Benedetto 99
Ranzo (1575-76) 99
Raşit 200
Real Academia de la Historia 63, 101, 123
Reconquista 166
Regensburg 186, 227
Regensberg 25
Remo, Cesaro Fabiano de San (Cenovalı) 122-123, 261-262
Rengón, Guido (kont) 120, 136
Renzo, Juan Maria (Cenovalı) 117-119
Rey köprüsü 217
Rialto 88, 90
Rincón (Fransa kralının elçisi) 231
Rincón, Antonio de (İspanyol diplomat) 22, 26-27, 99, 120, 140, 153, 156-157
Robden kabilesi 58
Rocca, Vicente 30
Rodos 17, 37, 39, 44, 75-77, 98, 105, 168, 189; şövalyesi unvanı 143
Roi tres crestien unvanı 14
Roma 17, 24, 26-27, 39-40, 43, 45, 48-49, 51, 75, 77-81, 83, 101, 102, 106, 128, 143, 151-153, 165, 170-171, 185, 198-199, 213, 245, 251; Germen İmparatoru 189
Romalı(lar) 120, 136, 151
Rotger (şehir berberi) 220
Rudolf II. 105
Rueber 103
Rum(lar) 93-94, 118, 125

Sa

Sabaz 36
sacco di Roma 51
Sachez, Alonso 63
Sacro Colegio 80, 82
Safevi Devleti 13, 241
Safevi şahı 18, 105
Safevi sorunu 249
Sakız 117, 234
Salah Reis 209, 252, 262
Salamanca, Maestro 49
Salamas 176

Levent Şahverdi Arşivi

Salazar y Castro Koleksiyonu 63
Salerno 208
Sâlih Paşa 174
Salo sahili 141
Salomis 196
Salvani (kaptan) 188
Salviati, Lorenzo 82
Salvo (kaptan) 188
San Francisco Manastırı 219
San Juan çukuru 262
San Marco meydanı 89
San Pablo 253
San Remo 117
San Remo, Cesaro Fabiano de 122-123, 262
Sánchez, Alonso 42, 47-49, 51-52, 54, 101-102, 104, 128-129
Sandoval Fray Prudencio de (kronik yazarı) 11, 28, 45-46, 56, 150, 188, 205, 207, 209-210, 252
Santa Cruz 169, 209, 211
Santa María de Ibiza Kilisesi 217
Santa Stefano 250
Santi Giovanni e Paolo Kilisesi 85
Santo Francesco Kilisesi 89
Santo Locito 197, 203
Sanudo, Marino 12, 20, 41, 188
Saona 199
Sapienza (Sapiéntza) limanı 187
Sardinya 29, 101, 170, 186, 191, 208-209, 212, 226, 260, 264-265; kuvvetleri 227
saudo 122
Saura, Bartolomé 220
Savoie, Louise de 12, 18-19, 23
Scalá, Jaime 220-221
Schmalkalden 232
Schomberg, Nicolas (Capua başpiskoposu) 40
Segna 130
Selim I 58, 167
Selim II. 94-95, 108, 135, 263; Tuğrası 107
Semper Augusto 68
Senato 88-89, 92, 153; üyeleri 142
Sepúlveda (kronik yazarı) 189
Sessa dükü 17, 40, 43, 76, 79
Sevilla 211, 238
Sherley, Anthony'd 160, 174
Sicilya 15, 29, 40-42, 76, 82, 102, 123, 136, 155, 166, 170, 186-187, 191, 197, 207, 212, 233, 245, 250-252, 255, 260, 263-265; adaları 45; kral naibi 87, 226, 228, 232, 253-254, 259, 261; krallığı 76, 153; kuvvetleri 227; otoriteleri 250; parlamentosu 168; toprakları 206
Sicilyalı(lar) 47, 116, 176, 264-265
Sigismund (Lehistan kralı) 41
Sigismund (Yaşlı, Leh kral) 20
Sigismund I. (Leh kralı) 19, 37
Sigüenza kardinali 23-25, 82, 158
Simancas Arşivi 7, 59, 64, 66-69, 94, 106, 118, 151, 193, 197, 204, 227, 246, 260
Simão Vaz (Luís Vaz de Camões'in babası) 238
Simon (Polonyalı) 117
Sinan Reis (İzmirli, Yahudi asıllı) 171-172, 176, 185, 195, 209-210, 223
Sinan Paşa 123, 253-254, 261-262, 265
Siracusa pedostası (pedosta) 255
Sitfazia, Marco 63
Slovenya 144, 227
Sofya 144
Sola, Emilio 115, 259
Solakzade 19
Soria, Lope de 49, 63, 124, 197, 204
Spira 55
St. Antoni 222
St. Felice hisarı 88
St. Jean şövalyeleri 82, 158, 207
Staathalter 55
Stefan (aziz) 133
Süleyman bin Said (şeyh) 122
Süleyman I (Kanuni) 12-13, 15, 18-19, 21-22, 24-29, 35-37, 44-45, 47, 52, 54, 61, 98-99, 104-106, 120, 130-133, 135-136, 138-140, 143-144, 151-152, 157-158, 160, 167, 171, 185, 187-189, 191, 193, 195, 198-199, 203, 209, 222-223, 226, 229-231, 242, 244, 249, 252, 263

Levent Şahverdi Arşivi

Suriye kralı 58
Süveyş 246
Szekesfehervar 55

Şa
Şam işi 208
Şerşel 168, 171

Ta
Tahmasp (Safevi şahı) 106, 223
Taranto 28
Tarracina 198
Tatar devletlerinin fatihi 58
Tavera (kardinal) 206
Tebriz 131
Temprano, Emilio 165
tercios viejos 209
Tiberiades denizinin kontu 58
Tilimsen beyleri 168, 170
Tilimsen toprakları 173
Tintoretto, Domenico 85
Tintoretto, Iacopo 85
Tırhala 109; beyi 108
Tirol 53; kontluğu 48
Toledo 227, 237
Toledo 90
Toledo, Pedro de (don) 186, 189, 196-197, 200
Toledolu 150
Tömöri 47
Topkapı Sarayı 93, 118
Tordesillas 240
Tordesillas, Antonio Herrera de 175
Torre Nueva (Yeni Kule) 220
Tours savaşı 16
Tovan, Franco de (don) 229
Trablus 252, 254-255, 262-263
Trablusgarp 173
Trabzon İmparatorluğu 58
Tramarin bademi 177
Transilvanya (Erdel) 13, 52-53, 55, 144; asilzadeleri 18 ; voyvodası 47, 54
Trapana 212
Trato de Argel 175
Trento 63; Konseyi 83
Trieste 141
Tulon 28, 231, 265
Tuna 43, 61; bölgesi 37, 105; boyları 188; sahilleri 187
Tunus 7, 171, 173, 178, 197, 200, 203, 205, 208-212, 217, 219, 222, 228-230, 247, 255; beyleri 168, 211-212; büyükelçisi 101; hükümdarı 232; krallığı 223; sahilleri 209; Seferi (1535) 28, 203-204, 216; toprakları 226; zaferi (1534) 215-216
Turgut Reis 173-174, 226, 228-230, 249-255, 259-263, 265-266

Ub
Ubaldini, Ubaldino 83
Ungnad, David 103
Urbino dükü 213
Urumlu 179

Va
Valencia 101, 176, 178, 226, 259; kral naibi 177; krallığı 178; sahilleri 169, 191
Valladolid 61-62, 69
Valois-Habsburg düellosu 27
Vargas, Juan de 169
Vargas, Martín de 169
Vascomselos, Alvaro Mendez 245
Vasto markisi 20, 209, 212
Vatikan 23, 206
Vega, Hernando de (komutan) 122, 253, 260
Vega, Juan de (Sicilya kral naibi) 250-251, 253, 259, 264
Vélez markisi 177-178
Velona 101, 197
Venedik 13, 24, 26, 35-36, 41-42, 44-45, 49, 51, 63, 81-83, 85-90, 92-96, 99, 101-103, 105-109, 120-121, 125, 128, 132, 134, 140-143, 150-154, 156-160, 185, 197, 227, 243, 250; balyos sarayı 88; büyükelçisi 89, 102, 154, 158, 243; cumhuriyeti 125; devleti 22, 90, 143, 195; diplomatları 92; dogesi 142; donanması 187; elçileri 14, 21, 30, 52, 152, 199,

Levent Şahverdi Arşivi

213, 231; **gemileri** 26; **sarayı** 54, 136; **savaşı** 85; **tüccarları** 88
Venedikli(ler) 47, 79-80, 88, 90, 93, 96, 100, 106, 108, 127-131, 134-135, 139-140, 142, 153-154, 157, 176, 187-188, 204-205, 231
Venedik-Osmanlı ilişkileri 153
Venier, Marco Antonio (Roma büyükelçisi) 82
Vergara (kaptan) 228, 230
Vermeyen, Juan (Flemenk ressam) 204
Verrica 177
Vettori, Paolo 19, 80
Vighı, István 35
Virgen de Gracia keşişhanesi 221
Virgilius 238
Viyana 22-24, 27, 39, 50-51, 54, 57, 63, 78, 81-82, 101, 124, 131-133, 140, 144, 151, 185, 188-189, 204, 243, 247; **kuşatması** 35, 135, 144, 150, 190, 203; **Seferi** 129, 132
Vizcaya 7, 207
Voyvoda 52, 120, 128-129, 140

Wo
Worms Diyeti 38, 44
Wratislaw 105

Ya
Yafa valisi 58
Yahudi 176
Yahudi(ler) 176; **tüccarlar** 88
Yrache markisi 253
Yunan(lar) 86, 105, 154, 176, 187-190, 196; **İmparatorluğu** 58
Yunanistan 175, 186
Yuste 203

Za
Zante (Zákinthos) 188
Zante 187-188, 196-197, 233
Zápolya, János 15, 22, 26, 29, 47, 52, 54-56, 81, 120, 127-130, 137, 140, 143, 156-157; **askerleri** 144
Zara, Jerónimo 99
Zaragoza Antlaşması 243
Zen, Pedro (Pietro Zen) 132, 135, 154
Zuñiga, Francesillo de 57-58
Zúñiga, Juan de (don) 92

Levent Şahverdi Arşivi

Elinizdeki kitap 16. yüzyılda Osmanlı-Habsburg ilişkilerinin Avrupa'yı nasıl şekillendirdiğine tanık olmanız için dünyanın dört bir yanına dağılan belgeleri bir araya getiriyor. Simancas Arşivi'nden çıkan bir belgeyle gün ışığına çıkmaya başlayan bir olay Napoli'de ya da Tunus'ta unutulmuş bir kütüphanenin, unutulmuş bir rafından çıkan bir kitabın verdiği ayrıntılarla çözülmeye devam ediyor. Haberler (*avisos*), elçi raporları, Venedik balyoslarının düzenli olarak tuttukları ve dönüşte Senato'ya sundukları raporlar (*relazioni*), kilisenin basıp dağıttığı antipropaganda için kullanılan kitapçıklar, vakayinameler; Cebelitarık'a yapılan saldırı (1540) zamanında tutulan günlükler; hükümdarlar, büyükelçiler, elçiler, kral naipleri, valiler ve din adamları çemberinde dolaşan mektuplar; sınırlar arasında gidip gelen casuslar, tüccarlar, küçük din adamları gibi kişilerin yazılı ya da sözlü olarak verdikleri haberler bu döneme ışık tutuyor. Habsburg büyükelçilerinden Mendoza, 1550'de Bohemya kralına gönderdiği mektupta kendisine bu haberleri neden telaş içinde ilettiğini açıklarken şöyle diyor: "Her zaman olduğu gibi, haberler tarihten bir masal yaratmaya kalkmasınlar diye size bunları bildirmeyi uygun gördüm." Bu kitapta da "tarihten masal yaratmaya kalkan" haberlere alternatif bilgiler bulacaksınız.

Özlem Kumrular Bahçeşehir Üniversitesi öğretim üyesi. 16. yüzyıl Avrupa-Osmanlı ve Akdeniz tarihi, İspanyol ve İtalyan paleografisi, imgebilim, marjinal sosyal gruplar, Türk korkusu, İslam korkusu, pikaresk roman ve toplum üzerine çalışıyor. *Türk Korkusu, Sultan'ın Mutfağı* başta olmak üzere on beş kitabın yazarı.

TARİH VE COĞRAFYA DİZİSİ

Kitapyayınevi

ISBN 978-605-105-070-6

20,- TL

Levent Şahverdi Arşivi